

75879

1.

Slovenska čitanka

za višje razrede srednjih in njim sorodnih sol.

Sestavil

s sodelovanjem dr. Janka Bezjaka in dr. Antona Breznika
dr. Ivan Grafenauer.

I. del.

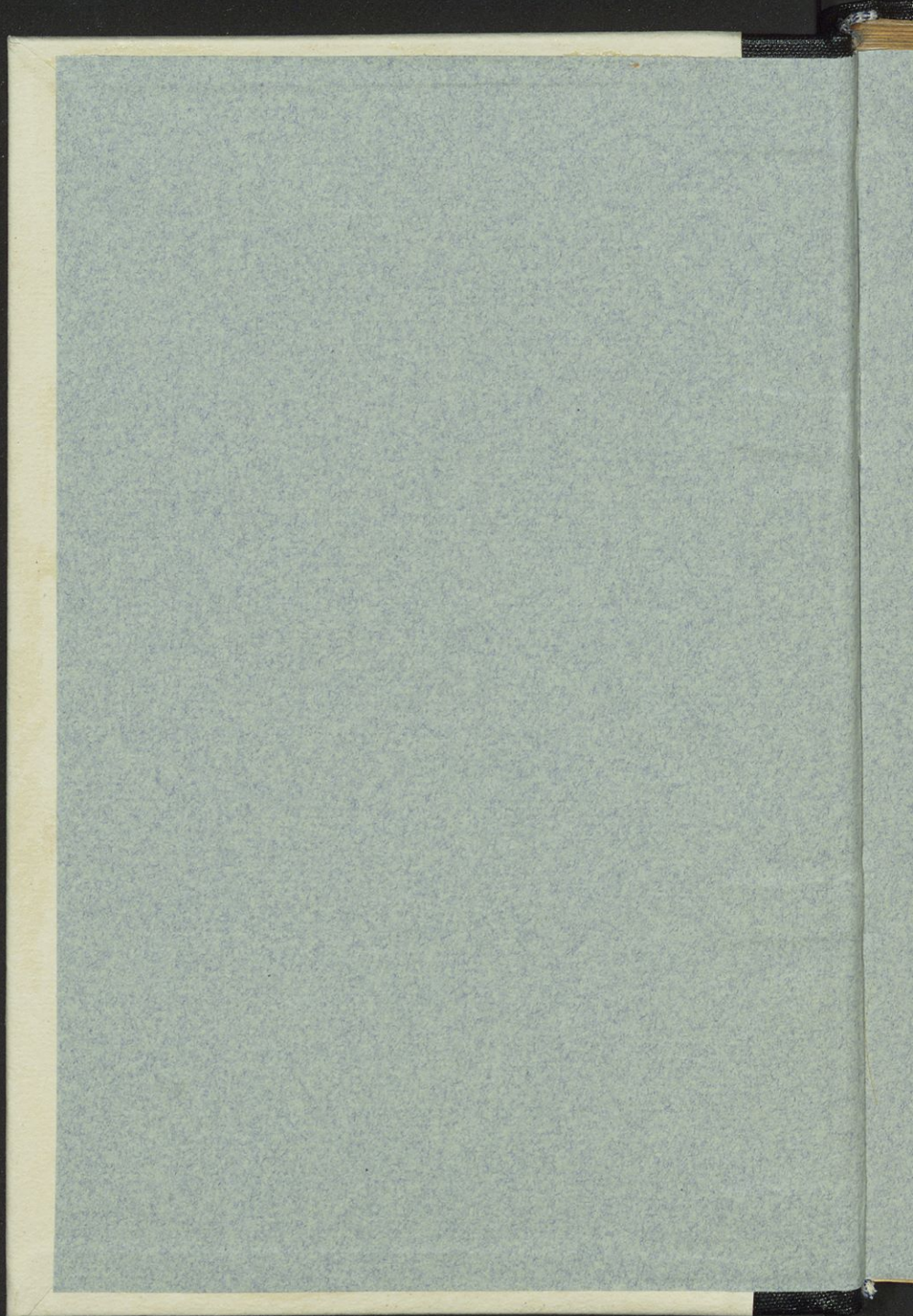
Gdobrila pokrajinska uprava, oddelk. za prosveto in vero, v Ljubljani
z razpisom dne 4. avgusta 1921, štev. 3935.

Cena 21 dinarjev (84 kr.).

V Ljubljani 1921.

Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.
Natisnila Jugoslovanska tiskarna.

L. Delavski
M. Delavski

Slovenska čitanka

za višje razrede srednjih in njim sorodnih šol.

Sestavil

s sodelovanjem dr. Janka Bezjaka in dr. Antona Breznika
dr. Ivan Grafenauer.

I. del.

V Ljubljani 1921.

Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

Natisnila Jugoslovanska tiskarna.

Vse pravice pridržane.

75879

03000h642

ID=26007681

Kazalo.

A. Pripovedno pesništvo.

I. Pripovedke.

	Stran
1. Kralj Matjaž, koroški vojvoda. Zapisal Davorin Trstenjak	1
2. Kralj Matjaž in kmet. Zapisal Matija Majar	2
3. Krinski mož. Izžanska pripovedka. — Anton Zupančič	3
4. Kmet, ki je zemljo podaral. Bratonci na Prekmurjem. Zapisal Štefan Kühar	6
5. Cvetnik. Janez Trdina	7

II. Legende.

6. Sveti Štefan. Iz preddvorske fare. Zapisal Matija Valjavec	9
7. Smrt bogatinova, smrt beračeva. Iz okolice škofjanske na Dolenjskem. A. Zorec	10
8. Sv. Petar i njegova majka. Belokrajinska. Zapisal Ivan Šašel	11
9. Tri kaplje Jezusove. Po narodni pesmi Matija Valjavec	11
10. Trepetlika. Mihael Opeka	12

III. Pravljice.

11. O dvanajstih bratih in sestrah. Pravljica iz Motnika. Zapisal Gašpar Križnik	13
12. Najdenik. Kajkavska. Zapisal Matija Valjavec	16
13. Sojenice. Iz Velike Nedelje. Zapisal Matija Valjavec	17
14. Ptica, lisica in pes. Iz Veržaja. Fr. Kovačič	18
15. Jurko je iskal strahu. Fr. Milčinski	19

IV. Narodne pripovedne pesmi.

16. Kresnice. Iz Podgorjan v Rožu. Matija Majar	24
17. Kralj Matjaž in Alenčica. Gorenjska. Valentin Vodnik—Matevž Ravnikar	25
18. Alenčica, sestra Gregčeva. Gorenjska. Matej Ravnikar—Francè Prešeren	27
19. Mlada Breda. Iz Ledin v idrijskih hribih. Anton Žakelj (Rodoljub Ledinski)	28
20. Lepa Vida. Kranjska. Andrej Smole—Francè Prešeren	28
21. Neposlušne stvari. Iz vzhodnega štajerja. Zapisal Stanko Vraz	33

V. Balade.

22. Lenora. Gottfr. Aug. Bürger—Francè Prešeren	34
23. Povodni mož. Francè Prešeren	37
24. Knezov zet. Simon Jenko	39

25. Botra. Anton Aškerc	40
26. Smrt nevesta. Anton Medved	41
27. Ubežni kralj. Fran Levstik	42
28. Kralj Matjaž. Oton Župančič	43
29. Slavina. Anton Medved	44
30. »Mea Kulpa!« Anton Aškerc	45
31. Iškarijót. Anton Aškerc	45
32. Sveti trije kralji. Oton Župančič	47
33. Mati in sin. Oton Župančič	48
35. Vrnitev. Josip Murn	49

VI. Romance.

36. Turjaška Rozamunda. Francè Prešeren	50
37. Dobljena igra. Anton Medved	51
38. Judit. Anton Aškerc	53
39. Blearney stone. Irski narodni motiv. Josip Murn	54
40. Trije popotniki. Anton Aškerc	55
41. Neiztrohnjeno srce. Francè Prešeren	55
42. Roža. Fran Levstik	56
43. Poletna romanca. Cvetko Golar	57

VII. Pripovedne pesmi.

44. Anka. Anton Aškerc	57
45. Nevesta. Simon Gregorčič	58
46. Jefejeva prisega. Simon Gregorčič	60
47. Smrt carja Samuela. Josip Pagliaruzzi	61
48. Kacijanarjeva smrt. Ivan Cankar	63
49. V oglejskem muzeju. Vojeslav Mole	64
50. Azma. Anton Medved	66
51. Ponočni gost. Anton Medved	68

Idila.

52. Sanje. Odlomek. Matija Valjavec	68
---	----

Šaljivka.

53. Zlato v Blatni vasi. Oton Župančič	73
--	----

Pripovedna pesem o živalih.

54. Volk in pes. Matija Valjavec	73
--	----

Venec pripovednih pesmi.

55. Stara pravda. Anton Aškerc	77
--	----

VIII. Ep.

Alegorično religiozni ep.

56. Pekel. »Božanstvene komedije« prvi del. Dante Alighieri. Prevela Oton Župančič in dr. Josip Debevec	94
--	----

Idiliozni ep.

Stran

57. Triglav. Fr. S. Finžgar	115
---------------------------------------	-----

IX. Roman.

58. Iztok. Iz romana Fr. S. Finžgarja »Pod svobodnim solncem«, I. del, pogl. 3.—6.	134
---	-----

X. Povest in črtica.

59. Martin Krpan. Fran Levstik	150
60. Spomladi. Ivan Cankar	173

XI. Epsko-didaktične pesnitve.

Basni.

61. Kos in brezen. Valentin Vodnik	184
62. Cena. Miroslav Vilhar	184
63. Ajzopove basni. Josip Stritar	185

Prilike.

64. Dva čolna. Jakob Voljč	185
65. V pepelnični noči. Simon Gregorčič	186
66. Pesnik Selim. Anton Aškerc	187
67. Našli so rokopise. Anton Aškerc	188
68. Haranova želja. Anton Medved	189
69. Sreča, Poezija in Prešeren. Josip Stritar	190

B. Lirično pesništvo.

I. Pesem.

70. Pevčev poklic. Anton Medved	194
71. Pevski boginji. Fran Levstik	194
72. Le čakaj, solnce Narodna od Zilje. Matija Majar	194
73. V jutranji zarji. Silvij Sardenko (Alojzij Merhar)	195
74. Solnce, Simon Jenko: »Obrazi«	195
75. Miruj srce! Anton Medved	195
76. Zvečer. Oton Župančič	195
77. Solnce v zenitu. Cvetko Golar	196
78. Tiho prihaja mrak. Oton Župančič	196
79. Ko dobrane se mrače. Josip Murn	196
80. Mir s teboj. Anton Medved	197
81. Nočna melodija. Oton Župančič	197
82. Grlici. Josip Murn	197
83. Hrepenenje po pomladi. Josip Stritar	198
84. Pomlad. Anton Medved	198
85. Pomladanska romanca. Josip Murn	198
86. Poljska pesem. Cvetko Golar	199
87. Kmetova molitev. Cvetko Golar	199
88. Na polju. Obraz. Simon Jenko	199
89. Nevihta. Cvetko Golar	199

	Stran
90. Listopad. Josip Stritar	200
91. Po vseh svetih. Anton Medved	200
92. Ledene rože. Oton Župančič	200
93. Razpoloženja. Vida Jerajeva	200
94. Izpremenjeno srce. Simon Jenko	201
95. Topoli ob Savi. Oton Župančič	201
96. Mravlja in orel. Obraz. Simon Jenko	201
97. Jadra. Oton Župančič	201
98. Popotnik. Fran Levstik	202
99. Po železni cesti. Anton Aškerc	202
100. Ob Renu. Josip Stritar	203
101. Z Adrije. Anton Medved	203
102. Sopotnik. Anton Aškerc	204
103. Večer v pristanu. Oton Župančič	204
104. Vzdihi. Oton Župančič	205
105. Domotožje. Fran Levstik	205
106. Daljni grob. Oton Župančič	205
107. V težkih dneh. Oton Župančič	206
108. Na Sorškem polju. Simon Jenko	206
109. Zopet v Ljubljani. Josip Stritar	206
110. Preval. Alojzij Gradnik	207
111. Vlahinji. Anton Medved	207
112. Naše gore. Simon Jenko	207
113. Doma. Vida Jerajeva	208
114. Mojo srčno kri škropite. Simon Gregorčič	208
115. Gori. Simon Jenko	208
116. Naš narodni dom (Zedinjena Slovenija). Simon Gregorčič	209
117. Molitev. Simon Jenko	209
118. Južnim bratom. Obraz. Simon Jenko	210
119. Begunci. Ježa Lovrenčič	210
120. Smrt v polju. Stanko Majcen	210
121. Pesem starega begunca. Alojzij Gradnik	211
122. Meni se hoče. Oton Župančič	211
123. Sebi. Oton Župančič	211
124. Kmetška pesem. Josip Murn	212
125. Žebljarska. Oton Župančič	212
126. Otvi. Fran Levstik	213
127. Beli dan na okno trka. Oton Župančič	213
128. V brezupnosti. Simon Jenko	213
129. Na bregu. Simon Gregorčič	213
130. Moja soba. Anton Medved	214
131. Pesem o prepelici. Fran Gestrin	214
132. Spominčice. Simon Gregorčič	215
133. Vodilo. Obraz. Simon Jenko	215
134. Razni glasovi. Fran Levstik	215
135. Upanje. Fran Levstik	216
136. Izgubljeni raj. Simon Gregorčič	216
137. Potnikov dvom. Fran Levstik	216

138. Ded. Anton Medved	216
139. Sveta odkletov. Simon Gregorčič	217

Pesmi v stalnih oblikah.

Sonetje.

140. Sonetje nesreče. Francè Prešeren	218
141. Slepa neskrbnost. Fran Levstik	219
142. Pozdrav domovini. Josip Stritar	219
143. Prijatelju. Josip Cimperman	221
144. Pesnik. Josip Cimperman	221
145. Na očetovem grobu. Dragotin Kette	222
146. Jesen. Oton Župančič	222

Gazele.

147. Žalost. Josip Stritar	223
148. Moj oče. Anton Medved	223
149. Hrepenenje po miru. Anton Medved	223

Glosa.

150. Glosa. Oton Župančič	224
-------------------------------------	-----

II. Elegije.

151. Na Jenkovem grobu. Josip Stritar	224
152. Iz »Dunajskih elegij«. Josip Stritar	225
153. Na tuji zemlji. Mihael Opeka	228
154. Noč. Vojeslav Mole	228
155. V spomin Andreja Smoleta. France Prešeren	229
156. Materi. Anton Medved	230
157. Manom Josipa Murna. Oton Župančič	230
158. Slovy od mladosti. Francè Prešeren	232
159. Ura. Fran Levstik	233
160. Pestunji. Anton Medved	234

III. Ode.

161. Nazaj! Josip Stritar	234
162. Zdravljica. (Ob novini leta 1844). Francè Prešeren	236
163. Oljki. Simon Gregorčič	237
164. Na Bledu. Oton Župančič	238
165. Vseh živih dan. Oton Župančič	239

IV. Himne.

166. Vsi narodi naj slavé Gospoda. Psalm XCIV. — Prepesnil Ivan Vesel	240
167. Reši nas zlega. Fran Levstik	241
168. Nočni psalem. Oton Župančič	242
169. Molitev. Silvín Sardenko (Alojzij Merhar)	242

V. Didaktično-lirične pesmi.

Poučne pesmi.	Stran
170. Revija. Oton Župančič	243
171. Školjka. Simon Gregorčič	244
172. Knjižna modrost. Fran Levstik	244
173. Vzori. Simon Gregorčič	245
174. Iveri. Josip Cimperman	245
175. Daritev. Simon Gregorčič	246
176. Sam. Simon Gregorčič	246

Satirične pesmi.

177. Kaša. Francè Prešeren	247
178. Nagrobni napis metelčici. Francè Prešeren	247
179. Iz »Dunajskih sonetov«. Josip Stritar	247
180. Iz »Bršlana in bodičja«. Anton Medved	248

Napisi in reki.

181. Napisi na mesece. Valentin Vodnik	248
182. Epigram. Oton Župančič	249
183. Lesnike. Fran Levstik	249
184. Iveri. Josip Cimperman	249
185. Drobiž. Josip Stritar	250
186. Resje in bilje. Anton Medved	250
187. Geslo. Oton Župančič	251

Satirični napisi.

188. Zabavljivi napisi. Francè Prešeren	251
189. Satirični epigrami. Fran Levstik	252

Uganke.

190. Iz Vodnikovih uganek	253
191. Iz Stritarjevih uganek	253
192. Iz Župančičevih uganek	253

Iz slovanskega pesništva.

193. Smrt kraljeviča Marka. Srpska narodna pjesma. Zbral Štefanović Karadžić	255
194. Svatební košile. Karel Jaromír Erben	259
195. Trzech Budrysów. Adam Mickiewicz	269
196. Утоплённый. Александръ Сергѣевичъ Пушкинъ	270
Dodatek. O slovstvenih oblikah	274
Opomnje	289
Imenik pisateljev	314

A. Pripovedno pesništvo.

I. Pripovedke.

1. Kralj Matjaž, koroški vojvoda.

Zapisal Davorin Trstenjak.

Kralj Matjaž je bil dober kralj. Dal je same zlate kovati; drugega denarja niso poznali. Zato so bili takrat v resnici zlati časi. Pod košatimi lipami so se naši očaki vsak dan veselili in v svetle kozarce rujno vince natakali.

Bil pa je kralj Matjaž slovenski kralj, naše gore list; zbralo 5 si ga je ljudstvo na Celovškem polju in v starem Krnu je imel svoj prestol. Noč in dan so bila odprta grajska vrata, vsak siromak si je lahko izprosil milosti in pravice.

Ker je bil pa kralj Matjaž zelo imovit kralj, so mu bili drugi kralji zavidni. Iz onega kraja, kjer solnce zahaja, je prišel nekoč 10 sovražnik nad kralja Matjaža in je pokončal v krvavem boju njegovo vojsko, do sto zvestih junakov. Vendar kralj ni bil ubit, ker je bil pravičen. Ko ga je sovražnik v begu že mislil zajeti, se je odprla skala v Pečcah, do katerih je bil pobegnil, in ga je skrila pred bridkim mečem sovražnikovim. Ondi počiva zdaj s 15 svojimi junaki, in kadar mu bode brada vzrastla devetkrat okoli mize, ga bo dala gora nazaj, da srečno vlada slovenski rod.

Izvoljenim se večkrat posreči, da pridejo do njega. Pri Pečcah je bil kovač. Ko je nekdanj iskal po gori glogovega ročnika za kladivo, je našel duplo, skozi katero pride v hipu v 20 prečuden svet. Vidi kralja Matjaža pri okrogli kameniti mizi sedečega in dremajočega, njegovi junaki pa so ležali podolgoma na tleh. Na mizi je bila mošnja samih zlatnikov. Kovač jo je vzel in je bil odslej bogat mož.

2. Kralj Matjaž in kmet.

Zapisal Matija Majar.

Neki kmet je vozil z Ogrskega vino na Koroško. Na svojem potu dojde skozi veliko dobrovo do visoke gore. Na gori zagleda kočico, ki je bila napol vzdana v zemljo, tako da se je jedva videla streha iz nje. Pred vrati opazi vrlega junaka, s sabljo opasanega. Ko se mu približa voznik z vozom, jame junak takole govoriti: »Ti si, prijatelj, iz gornje naše strani. Povej mi, lazijo li še mravljičice na sledeče tri vrhe: na vrh Sv. Krištofa, Sv. Magdalene in Sv. Urha.« — »Še lazijo, ali redkeje nego prej,« odvrne voznik. Junak pa nadaljuje: »Reci domá: Kadar vera na toliko opeša, da ne bo nihče več dohajal na one tri vrhe, tedaj hočem vstati in priti s svojo črno vojsko.« — »Kdo pa si ti?« ga popraša kmet iznenaden. »Kralj Matjaž sem! Stopi bliže in pojdi z menoj v to koč, da se prepričaš na svoje oči o tem.« Voznik vstopi, a kralj Matjaž mu veli: »Ustavi se za moja ledja pa poglej prek desnega ramena skoz tole okno.« Kmet stori to in zagleda ravno polje, široko in dolgo. Po polju pa stojé prek in prek sami oboroženi vojaki s svojimi konji. A vse je mirno in tiho. Nihče se ne zmezi, kakor da spavajo konji in ljudje. »Evo ti črne vojske!« reče kralj Matjaž začudenemu kmetu. »Poglej zopet skozi okno!« Korošec pogleda, kralj pa prime polahno za sabljo ter jo potegne malo iz nožnic. A v tem trenutku ti vsa vojska oživi. Vojaki privzdignejo glave, konjički pa začnejo kimati in hrzati in s kopiti udarjati. »Vidiš,« opomni nato kralj Matjaž, »temu ne bo dolgo in jaz vstanem ter potegnem sabljo iz nožnic. Topel veter bo vel tedaj in vdihnil vsem ljudem eno misel. Moji vojaki poskačejo na konje in črna vojska bo stala v bran za sveto staro vero. — Tedaj bo prišlo vse za orožje, kar nosi moško glavo. Bilo staro, bilo mlado, vse pohiti v vojsko, da brani staro vero. Nastane pa takrat taka sila, da se človek še preobleči ne bo utegnil, temveč vsak pojde na vojsko v opravi, katero bo baš nosil na sebi. A zbralo se bo toliko pravovernega ljudstva, da boj še niti tako dolgo ne bo trajal, da bi mogel človek pojesti tri hlebe kruha. In če pade tretji hleb komu iz rok, mu bo rekel sosed: »Pusti ga, brate, naj leži; po boju bo dovolj hleba in vsega.«

3. Krimski mož.

Ižanska pripovedka. — Anton Zupančič.

Ko so še pasjeglavci v deželo hodili, ni bilo tamle gori (pod dobnavskim hribom s cerkvico sv. Gregorja) še globokega jezera. Mogočen grad je stal sredi zelene dolinice. Lepi vrtovi, polni prekrasnih rožic, in v vrstah nasajena drevesa so obdajala lepo poslopje. Blizu gradu so bile velike fužine, kjer so zlato rudo kopali in lili. Vse to je bilo posestvo kaj mogočne gospe, ki so jo imenovali splošno le Hudournico. Gospa pa je bila neusmiljena, prevzetna in ošabna; strah je bila vsem sosedom in ogibali so se je ko živega ognja. 5

Nekega popoldne je peljala kmeta Martinača pot prav mimo grada. Od daleč je že slišal vpitje gospe Hudournice. Ko se gradu približa, zagleda na kameniti klopi pri vratih moža kaj čudne postave in obleke. Bil je majhen pa čokat; dolga, nekoliko zelenkasta brada mu je visela daleč čez prsi; goste obrvi in dolge ko metle so mu sršele nad očmi, ki so se lesketale v živem ognju. Klobuk, iz bičja spleten, mu je bil potlačen globoko na čelo. Vsa obleka je bila zelenkasta; v rokah je držal grčavo, z mahom porastlo gorjačo. Plašno je gledal kmet neznanega moža; mislil je, da vidi samega živega škrata, in v dolgem ovinku je šel počasi mimo njega. 10 15 20

Pred tem čudnim možem pa je stala razsrjena Hudournica, s srebrnim ploščkom lepega belega kruha v roki; neznano zaničljivo je gledala moža in je vpila: »Glej, da se mi pobereš izpred oči, capin! Za take postopače ne pečem kruha.«

»Lepo prosim, gospa! Le toliko, da si lakoto potolažim.« 25

»Nič,« se zagrozi Hudournica, »rajši vidim, da ga tamle žabe pojedjo, kakor da bi ga potepuhi žrli.« In vrže kruh v bližnjo mlako.

»Pa mi dajte vsaj kapljico vina, da se okrepčam,« zaprosi z milim glasom čudni mož. 30

»Ali nisi slišal, da se poberi,« zavpije gospa in udari jezna z nogo ob tla. »Tako se mi poberi, če ne, ti moji hlapci pomorejo na pot. Če si žejen, tamle je mlaka, nalokaj se je!«

Zdaj se pa spne neznan mož visoko pokonci in ji zažuga z desnico; kakor baklje se mu zasvetijo oči, ko izpregovori: »Gorje ti, trdosrčnica! Pomnila boš Krimskega moža! Kmalu ti prinesem za tvojo gostoljubnost mlake in žab dovolj!« 35

Vedno glasneje je govoril starec, zadnje besede so se raz-
legale kakor grom po vsej dolini. Hudournica je umolknila;
40 Martinač pa, ko je zvedel, kdo je ta čudni dolgobradec, se
prekriža in, kar najurneje more, jo ubere svojo pot. Ves pre-
plašen hiti urneje in urneje, kar zašumi v bližnjem grmu in
pred njim stoji Krimski mož. Kakor bi bila strela udarila pre-
denj, obledi in poskoči nazaj.

45 »Ne boj se,« ga nagovori starec, »Krimski mož je kmetom
dober mož!«

Prijazne starčeve besede potolažijo kmeta, da počaka, kaj
mu hoče Krimski mož.

»Hotel sem ti le naročiti, da prideš s svojim vozom kresni
50 večer ob mraku pred ledeno jamo; kotel mi boš peljal pred
grad. Le ne pozabi, žal ti ne bo!« S temi besedami se obrne
v hošto.

Martinač bi se bil rad izgovoril, a zelenec je bil že izginil.
»S hudobcem se ni norčevati,« si misli, »najbolje, da pridem.«

55 Dan mine za dnevom in Martinač je pozabil, kaj mu je
naročil Krimski mož. Ko pa so jeli fantje pripravljati grmade
za kres, se je spomnil njegovih besed. Kres za kresom se je
zasvetil po bližnjih in daljnih gorah, ko je Martinač s svojim
vozom klavrno maha proti »jami«. Glasno mu bije srce, ko se
60 bliža znanemu kraju.

Starec ga je že čakal. »Dobro, da si bil mož - beseda. Tu je
kotel, naloži!«

Martinač od strani ogleduje veliki kotel in vidi, kako se iz
umazane posode dviguje gosta megla. Ne upa si blizu.

65 »Le primi, le,« ga opomni Krimski mož, »saj je meglica
za graščakinjo.«

Martinač zdaj srčno zgrabi, vzdiguje in se napenja, pa ne
gre — kotel se ne premakne niti za las, kot bi bil pribit.

Kosmatinec se zasmee, prime za kotel in težka posoda sfrči
70 na voz kakor nič.

»Zdaj poženi!«

Voznik požene — voz se ne premakne. Tedaj potisne
Krimski mož in pri priči steče voz. S strahom zapazi Martinač,
kako se na nebu kôpičijo megle in kako vedno hujši veter
75 maje mogočne bukve.

Ko Krimski mož za trenutek preneha porivati, se vola ustavita; Martinač prime desnega za rog in požene, a glej, rog mu ostane v roki.

»Vtakni rog v žep,« mu ukaže Krimski mož, »za okrasek ti bo v hiši.« 80

Martinač sicer ni vedel, kaj naj pomenijo te besede, pa je vendar slušal. Prime vola za drugi rog, da bi pognal, pa tudi ta odleti kakor steklo.

»Spravi rog,« se oglasi zopet bradač, »še v čast ti bo kdaj.« Voznik stori tako. Med tem prideta na razpotje, odkoder se vidi 85 grad.

»Le sprezi! Voz dobiš jutri.«

Martinaču tega ni bilo treba dvakrat reči; kot bi trenil, je spregel in hajdi urno proti domu.

V tem se je bilo nebo popolnoma zatemnilo in blisk za 90 bliskom je trgal oblake, ko je došel domov.

»Za pet krvavih ran! Mož, kaj ti je,« zakliče žena, ko vidi moža vsega preplašenega in bledega.

»Bog se nas usmili, stara! Vzemi paternošter z vrat in moliva!« 95

Žena bi bila rada zvedela, kaj se mu je zgodilo, vendar pa vzame molek in začne prebirati jagode, kakor bi ji bila smrt za petami. Zunaj pa je razsajal strašen vihar. Blisk za bliskom se je kresal iz oblakov, stare lipe in bukve so se šibile kakor trstje, grom je bobnel po pečinah in po dolu, da žena lastnih 100 besed ni slišala.

»Za sveto božjo voljo,« izpregovori, ko je odmolila, »menda bo sodnji —,« strašno grmenje ji prestreže besedo; zemlja se strese, da lesene stene kar tako zaškripljejo.

»Za pet Kriščevih ran, mož, kaj je to?« Žena je prebledela 105 kot stena in kazala skozi okno. Zunaj je bilo svetlo, kakor da bi bila kočja vsa v plamenu. V dolini pa se je dvigal strašen plamen proti nebu.

»To je grad,« odvrne mož, »treščilo je vanj.«

»Požar v taki noči. Oh, ubogi ljudje! Še Hudournici ne 110 privoščim take nesreče,« miluje žena.

Vedno više, vedno širje je segal ogenj. Pred durmi se zaslišijo človeški glasovi. Kako se začudita mož in žena, ko se duri odpro in stopi Hudournica z dvema služabnikoma v izbo.

115 »Reveža, veselita se!« izpregovori ponosna graščakinja.
 »nocoj ostanem pri vaju.« Pogleda skozi okno: »Kaj to, če mi
 pogori ta hišica doli; rudnika menda vendar ne bo zlodej vzel
 pa podzemeljskih hramov pod gradom tudi ne; dokler pa imam
 te, sezidam si lahko deset takih gradov.« Tedaj pa nanagloma
 120 utihne in s široko odprtimi očmi strmi skozi okence.

Tudi Martinač pogleda in ostrmi — pred oknom stoji Krimski
 mož. Dolgi razmršeni lasje mu stoje pokoncu in kakor žareče
 oglje se mu svetijo oči. Z desno zažuga Hudournici in kakor
 grom se začuje njegov glas: »Tudi tebi Krimski mož dolžen
 125 ne ostane.«

Graščakinja se zgrudi na tla, služabnika priskočita, bila je
 mrtva. Pod oknom se začuje divji smeh in krohot.

Drugo jutro ni bilo ne lepega gradu, ne bogatih fužin; vsa
 dolina je bila razrita, globoko, temno jezero se je razprostiralo
 130 po njej. Lepo sadno drevje je izrvano ležalo v jezeru, le ko-
 renine so molele proti nebu; na njih pa so neštevilne žabe pre-
 pevale svojo pesem.

Ko se pa Martinač drugi dan dotakne enega izmed rogov,
 ki sta mu prejšnji dan ostala v roki, se usuje iz njega vse polno
 135 zlatnikov, pravitako iz drugega. Bil je bogat mož in pravitako
 vsi njegovi potomci.

4. Kmet, ki je zemlô podárao.

Bratonci na Prekmurskem. Zapisal Štefan Kúhar.

V Bràtonci je živo kmet Škáfar, ki je rad sôsedom zemlô
 podárao. Gda je mŕo, ga je zadêla strâšna kázen. Po nôči je po
 svôjoj njivi v vêlkoj pûti môgeo nositi zemlô. Vêčkrát, gda je što
 vnôči mîmo njêgove njive šô, ga je slîšao, kak mîlo je jécao pod
 5 vêlkov žmécavov. Nazánje ga je sôsed Bakán rêšo té nevôle. Šô
 je kèsno v nôči domô i naênkrát začüje grôzno jécánje svôjega
 pokòjnoga sôseda, ki ga je s prosécim glásom pítalo: »Kàma naj
 dènem?« Té je máló pijan bio i njemi odgovoro: »Nimák! Gdè
 si 'zéo, tá dèni!« Na té rečí je pokòjni pûto na kla vîgeo, tak da
 10 se vse zèmla strôsila i právo: »Bôg ti stôkrat pláti, zdaj si me
 rêšo té vèlike kázni!«

5. Cvetnik.

Janez Trdina.

Nekje visoko gori na Gorjancih kipi črno pečevje. Med pečevjem se pa širi cvetnik, prav majhen vrtec, ves poln najlepših in najblagodušnejših rožic. To pečevje se težko najde, še teže pa se pride čezenj v čudoviti vrtec. In to je dobro. Kdor koli je še zablodil v cvetnik, ga je zamaknila in prevzela krasota in dišava rožic tako neskončno, da je nehal misliti na ied in pijačo, na spanje in tudi na povratek in je poginil, ne čuteč nobene boli od predolgega bdenja in stradanja. Blagor pa si ga tistemu, ki dobi po sreči ali naključju kak cvet teh plemenitih rožic. Ako se ženi, naj ga dene svoji nevesti v venec in živel bo z njo v krščanski spravi in ljubezni do groba. Že eno samo peresce utolaži zakonsko zdražbo, ako se položi razprtima zakoncema pod zglavje. Kdor nosi tak cvet s seboj, ne obhaja ga nobena jeza in nobena žalost, ne premaga ga noben sovražnik, ne predere nobena krogla. Zdaj pa čujmo kratko povest o tem gorjanskem cvetniku, ki mu ne najdemo para pod božjim solncem!

Vlah Elija je bil jako pošten in bogoslužen mož. Ko je sinove pooženil, hčere poomožil, dolgove poplačal in vse zamere poravnal, je pustil domačijo in se preselil na Gorjance, da bi brez zmotnjave Boga častil in se pripravljaj za srečno smrt. Med črnim pečevjem sredi trnja, osata in kopriv si je postavil hišico, ki je imela ravno dosti prostora zanj in za prijazno kozo, ki jo je vzel s seboj za tovarišijo, in da ga hrani s svojim mlekom. Razen mleka je užival zdrave gorjanske zeli in korenine, žejo si je pa gasil z mrzlo studenčino, izvirajočo izpod pečevja. O tej hrani in pijači je živel pobožni puščavnik veliko let v vednem zdravju in veselju. V samoti ga ni nihče motil. Kraj ni mogel človeka mikati: bil je tako odljuden, gol in pust, da se ga je popotnik že oddaleč ustrašil. Pa niti Eliji se ni po ljudeh nič tožilo. Trikrat v letu: pred božičem, pred veliko nočjo in pred sv. Elijo je prišel k njemu sin in mu prinesel čutaro sladkega vivodincea. Razen njega ni videl nikoli žive duše, pozabil je svet, kakor je svet pozabil njega.

V vihartni noči, ko se je pravkar ulegel, sta potrkala na vrata dva popotnika, dva bolna romarja. Elija jima je odprl in ju peljal v tesno kočico. Prelepo sta ga prosila, da bi jima dal pre-

nočišče in tudi, če mu je moči, kako dobro jed in pijačo, da ne pogineta od truda, glada in bolezni. Mlajši popotnik še veli z
 40 otožnim glasom: »Romarjem se godi dandanašnji slabo. Prihajava iz Svete dežele iz Nazareta in sva zdaj na potu v Marija-Celje, ali moči naju zapuščajo, morala bova tukaj umreti, ako se naju ne usmilita Bog in ti, častiti starec! Po morju sva se vozila srečno. Mornarji so dobri ljudje, dali so nama drage volje
 45 vse, kar so sami imeli. Zapustivši ladjo sva hodila več dni po primorju. Primorci so bogati trgovci, ali skope duše. Brez plačila naju niso hoteli ne nasititi, ne voziti. Lačna in trudna sva prišla v Brod. Brojanci so dobri ljudje, ali sirote. Pomagali bi nama bili radi, ali niso imeli kruha niti zase, nikar za druge.
 50 Bog jim stokrat povrni blago voljo! Onemogla od lakote in bolna od hudega pota dospela sva bolj mrtva nego živa v Kočevje. Kočevska gospoda je hudobna in beraška. Siromaku ne bi dala ni skorjice kruha, ko bi kruha tudi kaj imela. Ali udarila jo bo strašno šiba božja, in takrat se bo pokesala, pa bo prepozno.
 55 Sam Bog je storil čudež in nama podaril toliko jakosti, da sva priromala do tvojega stanovanja.«

Pobožnemu Eliju se udero solze, ko sliši toliko bridkost in revščino. Postregel je popotnikoma bolje, nego sam sebi o največjih praznikih. Spekel jima je svojo preljubo kozo in postavil
 60 prednju tudi čutaro sladkega vivodincea, ki jo je bil komaj načel. Romarja sta jedla in pila, in ko sta se okrepčala, sta zahvalila prelepo svojega dobrotnika in sladko zaspala v njegovi postelji. Tudi puščavnik je spal sladko in dolgo na trdih tleh, kakor še nikoli ne, odkar je prebival na Gorjancih. V sanjah sta se mu
 65 prikazala sam Bog Jezus Kristus in njegov premili učenec sveti Peter. Kristus ga je prijel za roko in mu rekel: »Pogostil si svojega Stvarnika in Odrešenika in z njim velikega apostola sv. Petra. Za to dobroto ti ne bodeva dala denarjev, ki jih niti ne želiš niti ne potrebuješ. Dajeva ti boljše povračilo; za ta
 70 svet svoj blagoslov, za oni svet svoj nebeški raj.«

Ko se Elija prebudi, sta bila popotnika že odšla, pustivša mu ves svoj božji blagoslov. Zdaj se ni čutil več starega in slabega: bil je zopet mlad in krepak, kakor kak štiriindvajsetleten mladenič. Grda kočica je izginila in se izpremenila v prijazno
 75 belo kapelico. Puščavniku ni bilo treba žalovati ne po kozi, ne po vinu. Ko je izpil svojo skledico mleka, se mu je napolnila precej z drugim, mnogo slajšim mlekom, nego mu ga je dajala

koza
hran
bila
kal
diše
so s
peva
da
se n
je n
obs
veš
vod
ribi
celo
je ž
sto
Um
še
slov
Bel
je
sle
bož
got

»N
en
ko
no
5 en
tuo
He
to
Po
0 »L

koza, in tako je živel odslej brez truda in brige, kako bi jo prehranil v svoji nerodoviti puščavi. Ko je privzdignil čutaro, je bila polna, in kakor v skledi mleka, tudi v njej nikdar ni zmanjkalo vina in to vino je bilo še mnogo, mnogo bolj prijetno in dišeče, nego tolikanj sloveči vivodinec. Okoli žalostne kolibe so se poprej gonili grabljivi kragulji in jastrebi, zdaj so pa prepevali okoli vesele kapelice neznani ptički s tako milim glasom, da se jih Elija ni mogel naslušati. Trnje, osat in koprive so se nekam izgubile iz obližja puščavnikovega doma, mesto njih je narastel ponoči cvetnik, kakršnega noben grad ni imel, ves obsajen z nebeškimi rožicami, da takega čuda še nobeno človeško oko ni videlo. V studencu pod pečevjem je tekla bistra voda kakor prej, ali zdaj so mrgolele in se igrale po njih zlate ribice, ki so pozdravljale puščavnika z radostnim pljuskanjem in celo s človeškim glasom. V tem prekrasnem zemeljskem raju je živel pomlajen Vlah Elija v sveti molitvi in radosti še celih sto let. Nadlegovala ga ni nikoli več ne bolezen, ne starost. Umrl je lahko in sladko, ker je vedel, da ga čaka na onem svetu še veliko večje veselje, nego ga je užival po Kristusovem blagoslovu že na zemlji, ki ni bila zanj kakor za druge dolina solz. Bela kapelica, ki je toliko let v njej prebival in Bogu služil, se je zdavna porušila; tudi neznane ptice in zlate ribice so brez sledu izginile; edini cvetnik je ostal in spričuje še dandanašnji božje povračilo, ki pride dobremu človeku včasih že na tem svetu, gotovo pa onkraj groba.

II. Legende.

6. Sveti Štefan.

Iz preddvorske fare. — Zapisal Matija Valjavec.

»Nocoj, nocoj je 'n svet večer,
en svet večer, 'na sveta noč,
ko je ni b'lo 'n pa je ne bo;
nocoj se nam je 'n kralj rodil,
en kralj rodil čez kralje vse,
tud' čez kralja Herodeža.«

Herodežka pa v lin' stoji,
to pa ji že vse žal zadê.

Pokliče svoje hlapce vse:

»Le semkaj, moji hlapci vi,

pa mi vjemite Štefana,
vjemite ga, zvežite ga,
peljite ga v zeleni gozd,
tam k bukvi privežite ga;
pridirjal bo en divji konj,
ujedel bode Štefana:

Ker je že vjedel mnovega,
bo tud' Štefana ubovega.

Ujel' so ga, zvezal' so ga,
v zeleni gozd peljal' so ga, 20

- tam k bukvi privezal' so ga.
 Pridirjal je en divji konj:
 Štefan je storil sveti križ,
 konjič postal je tak krotak,
 25 da še ni bil nikoli tak.
 Odvezal si je pintico,
 naredil mu je uzdico,
 prijezdil je pod beli grad,
 še mi je lepš' in lepši pel:
- 30 »Nocoj, nocoj je 'n svet večer,
 en svet večer, 'na sveta noč,
 ko je ni b'lo 'n pa je ne bo;
 nocoj se nam je 'n kralj rodil,
 en kralj rodil čez kralje vse,
 35 tud' čez kralja Herodeža.«
- Herodežka pa v lin' stoji,
 to pa ji že vse žal zadê.
 Pokliče svoje hlapce vse:
 »Le semkaj, semkaj, hlapci vi,
 40 pa mi vjemite Štefana,
 vjemite ga, zvežite ga,
 peljite ga v turen temen
 med gade, kače 'n kuščarje;
 ujedli bodo Štefana:
- 45 Ker so že vjedli mnovega,
 B'do tud' Štefana ubovega.«
- Ujel' so ga, zvezal' so ga,
 v turen temen peljal' so ga.

- med gade, kače 'n kuščarje.
 Štefan je storil sveti križ,
 50 zmené se gadje v zvezdice,
 zmené se kače v ribice,
 inoj kuščarji v tičice.
 Štefan za r'meno mizo sedi,
 še mi je lepš' in lepši pel: 25 55
- »Nocoj, nocoj je 'n lep večer,
 en lep večer, 'na lepa noč,
 ko je ni b'lo in je ne bo;
 nocoj se je en kralj rodil,
 en kralj rodil čez kralje vse, 60
 tud' čez kralja Herodeža.«
- Herodežka pa v lin' stoji,
 to pa ji že vse žal zadê.
 Pokliče svoje hlapce vse:
 »Le semkaj, semkaj, hlapci vi, 65
 pa mi vjemite Štefana,
 vjemite ga, zvežite ga
 pa ga peljite ven na prod
 pa ga s kam'njem posipljite.«
- Ujel' so ga, zvezal' so ga, 70
 venkaj na prod peljal' so ga,
 posuli so ga s kamenjem:
 zvečer je b'la groblja kam'nja,
 zjutraj je b'la kam'nitna sol,
 na njegov god žegnana bo. 75

7. Smrt bogatinova, smrt beračeva.

Iz okolice škocijanske na Dolenjskem. — A. Zorec.

- »Le sem, le sem, črni menih,
 da greva miava tja v eno vas.
 Tam že župan bolan leži,
 bolan leži, si smrt' želi.«
- 5 Ko prideta pred vežni prag,
 notri je že dost' ljudi.
 Za blago se kregajo,
 za dušo nič ne spomnijo.
 Prišla je duša na žnabelce,
 10 je bila bela k' rutica.

Prišla je duša na žnabelce,
 je bila rdeča ko gartroža.

Prišla je duša na žnabelce,
 je bila črna ko tintica.

Prišla sta, prišla dva moža, 15
 vzela sta dušo, nesla sta jo,
 nesla sta jo na dno pekla. —

»Le sem, le sem, ti star' menih,
 da greva tjakaj v eno vas.

- 20 Tam berač bolan leži,
bolan leži, si smrt' želi.«
Tjakaj prideta pred vežni prag,
not' je že dosti ljudi.
Lepo mol'jo roženkranc,
25 lepo mol'jo roženkranc.
Zdaj pride duša na žnabelce,
je bila črna ko tintica.
Zdaj pride duša na žnabelce,
je bila rdeča ko gartroža.
Zdaj pride duša na žnabelce, 30
je bila bela kakor rutica.
- Prišla sta, prišla dva bela moža,
vzela sta dušo, nesla sta jo,
nesla sta jo v sveto nebo.

8. Sv. Petar i njegova majka.

Belokrajinska. — Zapisal Ivan Šašelj.

- Jezus je po svetu šel,
ž njim je tudi Peter bil,
Pa zmirom žalosten je bil.
Svoje majke videl ni,
65 ki na dnu pekla gori.
»Nikdar nisi dobra bila,
niti vbogaime delila,
nego jeno povesance,
prst debelo, peden dugo.«
70 Jezus pa to videl je,
10 pa mu tudi rekel je:
»Zemi, Peter, povesance,
podaj majki na dno pakla!«
»»Zemi, majko, povesance,
75 15 primi, majko, za lakance!««
- Majka prime za lakance,
tud' druge duše so skočile,
da b' i one se rešile.
Ona je pa taka bila,
da jim raja ni voščila. 20
Hitro se je otresnila,
da so duše odletele.
Zda pa žica je poknila,
ona pa se pogreznila
trikrat gliblje neg' je bila. 25
»Majka moja nevoščljiva,
nisi dušam raja privoščila,
zda pa na dnu pekla gori,
i pa nikdar ne izgori!«

9. Tri kaplje Jezusove.

Po narodni pesmi Matija Valjavec.

- Stoji, stoji hišica,
hiša Jezusova,
mala hiša kočica,
mala koča nova.
- 5 V hiši stoji mizica,
mizica je zlata,
na njej stoji kupica,
15 kupica iz zlata.
- V kup'ci so tri kapljice,
10 kapljice krvave,
kapljice Jezusove,
rešnje krvi prave.
- Prva kane na poljé,
na poljé, na žitno,
žegen božji v njega gré, 15
prec je rodovitno.
- Druga kane na poljé,
na poljé, na ravno,
žegen božji v njega gré,
precej je vse travno. 20
- Tretja kane na goré,
na vinske gorice,
žegen božji nanje gré,
da rode trtice.

10. Trepetlika.

Mihael Opeka.

V bolesti grozni je viseč na križu
umiral človek-Bog.
Molče mu zrla je v trpeče lice
priroda naokrog.

5 Samó še hip ... »Moj oče, v tvoje roke
izročam dušo jaz!«
Izrekel je in smrt je Rešeniku
zasenčila obraz.

10 Ihteče je zaplákala priroda:
z gorami holmec vsak
in vsaka živa stvar in z luno solnce,
z vodami zemlja, zrak.

Tožile so ob križu pevke-ptice,
da ni Gospoda več,
15 po vznožju gore vila se drevesa,
nad čudom tem tožeč ...

Le eno je drevo na gori stalo,
ošabno zrlo v svet,
brezčutno samo za prirode žalost,
20 solzé in vzdih neštet.

Užali mrtvemu se Rešeniku,
da ga prezira stvar,
hoteč edina mu tajiti v smrti,
da njen ni gospodar!

25 Nad Golgato zaveje vetrec brzi,
zaveje, odbeži,
drevesu trdosrčnemu od križa
noseč gorké krvi

Tedaj zatrepetali so mu listi
30 in deblo šibkih vej:
In danes še trepeče trepetlika
od tistih dob naprej!

III. Pravljice.

11. 0 dvanajstih bratih in sestrah.

Pravljica iz Motnika. Zapisal Gašpar Križnik.

Bil je bogat kralj, ki je imel dvanajst sinov. Ko so odrastli, so se začeli pogovarjati: »Če bi bil kje na svetu kak oče, ki bi imel dvanajst hčerâ, bi vzeli mi vsak po eno za ženo.« Starejši sin reče: »Pojdimo jih iskat, morda dobimo očeta, ki ima dvanajst hčerâ, da vzamemo vsak svojo za ženo.« Ko so se drugi odpravljali na pot, tedaj je bil najmlajši sin bolan; dal pa jim je svojo sliko, da bi jo pokazali nevesti, če bi jo našli. Potem gredo z doma in pridejo do treh cest. Ondi jih čaka star mož in jih vpraša: »Kam greste?« Bratje mu povedo in vprašajo, kje bi bil oče, ki bi imel dvanajst hčerâ, da bi jih vzeli za žene. Mož jim pove, v katerem mestu bi našli takšnega očeta. Mož jim pa tudi reče: »Vračati se ne smete po širokih cestah, ampak po ozkih stezah, sicer bodeite nesrečni.«

Bratje gredo dalje in pridejo v tisto mesto, kakor jim je povedal mož. Skoro zvedo, da ima ondotni kralj dvanajst hčerâ. Napotijo se k njemu, poklonijo se, kakor je navada pri imenitnih kraljevih osebah, in reko: »Gospod kralj, zvedeli smo, da imate dvanajst hčerâ, nas pa je dvanajst bratov; poslednji leži bolan doma, imamo pa njegovo sliko. Ali bi nam hoteli dati vsakemu po eno hčer za ženo, sinovi smo tega in tega kralja.« Prácej je kralj zadovoljen in kraljeviči se zaroče. Najmlajša kraljična pa je bila žalostna, ker ni vedela, ali je njen ženin res tako zal, kakršen je na sliki. Nato izbero konje, jih osedlajo, sedeje nanje in se odpravijo domov.

Na poti reče najstarejši brat: »Sedaj nas je triindvajset, ni se nam bati nesreče; le pojdimo domov po široki cesti.« Res jahajo do trde noči, potem pa pridejo na planjavo, kjer prenoče in pospe. Najmlajša sestra pa ni mogla zaspiti; ker ni imela ženina, jo je nekaj skrbelo. Zjutraj pa so bili vsi okameneli, samo najmlajša nevesta ne, ker ni zaspala ponoči. Žalostno hodi okoli kamenov in ne vé, kaj bi počela. Ob devetih dopoldne pride star mož in jo vpraša: »Dekle, kaj delaš tukaj?« Dekle mu pove, da so tukaj njene sestre in drugih enajst bratov, da so vsi okameneli. Potem ji reče stari mož: »Če hočeš iti k meni

35 v službo, doboš dobro plačilo, ob devetih dopoldne boš hodila kropit to kamenje.« Kraljična privoli, saj ne vé kam iti. Bila je vselej žalostna, kadar je prišla kropit svoje okamenele sestre.

V tem ozdravi doma najmlajši brat, se pogleda v zrcalo, a se ne vidi v njem. Sedaj vé, da so njegovi bratje nesrečni in
40 zato reče očetu: »Vem, da so se bratje moji ponesrečili, pojdem jih iskat.« Oče mu brani, rekoč: »Ne hodi jih iskat, da se tudi tebi kaj ne primeri.« Sin pa nič ne mara, vzame najboljšega konja, denarja in drugega brašna in gre na pot.

Prišel je do tistih treh cest; ondi ga že čaka oni stari mož
45 in ga vpraša: »Mladič, kam greš?« Kraljevič reče: »Iskat grem svojih bratov, vem, da so se ponesrečili. Imam namreč zrcalo, ako se vidim v njem, vem, da so srečni, ako se pa ne vidim, vem, da so nesrečni. Nas je dvanajst bratov; šli so iskat po svetu očeta, ki bi imel dvanajst hčerâ.« Mož mu reče: »Povedal
50 sem jim, da se ne smejo vračati po širokih cestah, toda niso me poslušali, zato so nesrečni.« Potem mu pove: »Ko prideš v to in to mesto, vprašaj po tem in tem kralju, ki ima dvanajst hčerâ. Povedali ti bodo, kje je; potlej pojdi k njemu, da natanko pozveš, kdaj so odšli. Vračati se pa ne smeš po širokih cestah,
55 ampak po ozkih stezah, da se ne ponesrečiš.«

Najmlajši sin gre in sreča lisico. Ta ga vpraša: »Kam, dragi moj mladič?« Pove ji. Lisica ga prosi: »Daj mi jesti, da ne poginem od lakote; bom ti v veliko pomoč.« Mladič seže po brašno, ji vrže kos mesa in reče: »Vsaka žival mora imeti živež
60 na svetu, tako tudi ti.«

Nato gre dalje; nedolgo potem pa sreča volka, ki ga prosi: »Dragi mladič, daj mi jesti, da ne poginem od lakote; v veliko pomoč ti bom.« Mladič seže po brašno, mu vrže kos mesa in reče: »Vsaka žival mora imeti živež na svetu, tako tudi ti, volk.«

65 Nato gre dalje; skoro ga sreča mladič in ga prosi: »Daj mi jesti, jaz ti pa dam to lepo zlato ribo.« Da mu kruha in mesa, oni mu pa podari ribo. Nese jo nekaj časa s seboj, potlej se mu pa začne smiliti. Ko pride do studenca, jo izpusti vanj in gre dalje.

70 Skoro pride v mesto, kakor mu je povedal tisti stari mož, in zve, kje je kraljeva palača. Sliši tudi, da je imel kralj dvanajst hčerâ, da so šle vse z enajstimi ženini. Sedaj pove, da je on dvanajsti sin, ki je bil holan, ko so šli drugi snubit. Odpravi se h kralju; ta mu pove prav tako, kakor so mu povedali ljudje.

Mladenič pravi: »Jaz jih grem iskat, ker jih ni domov.« Vrne 75
se na pot in si misli: »Sedaj ne smem iti po ozkih stezah; bratje
moji so šli po širokih cestah domov, torej moram tudi jaz iti,
če jih hočem najti.«

Ves dan hodi in zvečer pride na veliko planjavo. Ondi 80
mora prenočiti, ali spati ne more. Ko zjutraj vstane, začne pre-
gledovati ono kamenje, ki je bilo podobno jezdecem, in si misli:
»Pričakati moram, da kdo pride in mi pove, kaj pomeni to ka-
menje. Morda so tukaj okameneli bratje moji in one sestre.«
Vendar sam sebi ne verjame. Ob devetih pride dekla tistega
starega moža kamenje kropit; ko vidi, kako mladenič ogleduje 85
kamenje, se ji precej zdi znan in misli si: »Ko bi bil to moj
ženin!« Pogleda sliko in se bolj se ji utrdi vera, ali še ne
verjame trdno sama sebi. Gre in pokropi kamenje ter se misli
vrniti domov. Mladenič pa stopi k njej in jo vpraša: »Kako, da
ti to kamenje kropiš, in kaj pomenijo te podobe?« Dekle mu 90
jame ročno praviti, da je tukaj njenih enajst sestrâ in prav
toliko njih ženinov okamenelih. »Jaz sem pa dvanajsta sestra
in služim pri starem možu; vsak dan moram ob devetih kropiti
to kamenje.« Mladenič sedaj spozna, da so tukaj okameneli
bratje; izprašuje jo še natančneje, dokler se vsa stvar ne po- 95
jasni. Nato reče: »Jaz sem pa dvanajsti brat, ki sem tačas doma
bolan ležal; sedaj sem ozdravel in sem šel iskat svojih bratov,
ker sem vedel, da so nesrečni.«

Ona iznova pogleda sliko in oba spoznata, da sta zaročenca. 100
V roke si sežeta in se objameta, mladenič pa vpraša: »Ali ni
moči rešiti bratov in sestrâ?« Dekle mu reče: »Ne vem, ali jih
je moči rešiti ali ne.« On jo pa nauči, naj vpraša starega moža,
katerega služi: »Ali bom še dolgo hodila kropit to kamenje, ali
bodo kdaj rešeni ali nikoli? Potlej mi boš pa povedala, ko
prideš jutri ob devetih kamenje kropit, da jih rešim, ako jih 105
je moči rešiti.«

Dekle gre domov. Ko se snideta z možem na samoti, ga
vpraša, kakor jo je naučil ženin. Mož ji reče: »Reš jih je moči
rešiti, toda ni človeka na svetu, da bi jih rešil. V stekleni gori
je jezero; sredi jezera plava raca, katera ima jajce. Tisto se ji 110
mora vzeti, potlej pa ž njim nekoliko pomazati vsako kamenito
podobo in tedaj ožive.«

Drugi dan ob devetih gre kamenje kropit. Mladenič ji pride
že naproti in jo vpraša. Dekle mu pove, kakor ji je povedal

115 mož, da je brate in sestre moči rešiti, in potlej mu reče: »Saj ne moreš storiti tega.« Nato on: »Poskusil bom, ako je mogoče.«

Odpravi se proti stekleni gori. Dolgo časa mine, preden jo najde; ondi mu pa pride naproti oni volk, ki mu je nekdanj dal mesa, in ga vpraša: »Kaj pa hodiš tukaj?« Mladenič mu pove, 120 da je v stekleni gori jezero, po njem plava raca, ki ima jajce, tisto jajce bi rad dobil. Volk mu reče: »Pojdi z menoj!« Pelje ga v stekleno goro, kjer ima svoj brlog. Gresta dalje in prideta do jezera. Hitro ugleda mladenič raco, ki je plavala sredi jezera, ali do nje ne more.

125 Spomni se lisice, ki ji je nekdanj dal mesa. Lisica pride ročno k njemu in on ji reče: »Pomagaj mi dobiti to raco, ki plava sredi jezera.« Lisica se ročno spusti v jezero in plava do race. Lisica jo zgrabi, raca pa jajce spusti v jezero, da se na dno potopi. Mladenič se spomni zlate ribe: »Ko bi mi sedaj 130 mogla pomagati!« Kakor si to zmisli, tako ročno mu riba pri-nese jajce. Vzame in gre do okamenelih svojih bratov. Ondi počaka drugega jutra, da pride nevesta kropit kamenje. Sedaj brž ubije jajce in potlej pomaže vsakega človeka in konja, da ožive. Ko so že vsi živi, jim reče: »Precej pojdimo dalje, da 135 nas ne dobi čarovnik.«

Pridejo do široke vode in ne vedo, kako bi šli čez njo. Najmlajši brat reče: »Poženimo konje, saj znajo plavati.« Toliko, da pridejo čez sredo vode, prisopiha za njimi čarovnik, ali nima več pravice do njih, ker so že čez sredo vode.

140 Bratje pridejo z nevestami srečno domov in oče jim pri-pravi velike gosti.

12. Najdenik.

Kajkavska. Zapisal Matija Valjavec.

Tak so bili jenkrat par ljudi v jedni šumi, žena i mož. Ovi so si tu gospodarili i žena je bila noseča. Onda se dogodi jen pot, pak dojde k ljudem ovem jeden mesar pak je rekel, jeli bi tu pri njih stana dobiti mogel. Oni mu velijo: »A zakaj 5 ne, morete tu v zadnji hiži spat. Po noči porodi ova žena jedno dete, a v zadnjo hižo, tam gde je mesar spal, dojdó tri belo oblečene ženske, pak saka je imela v roki svečo, a to so bile sojenice (rojenice). Prva veli: »No, kaj bo ovo dete? naj bo soldat.« Druga veli: »Ne, sestrice, naj bode obešeno.« Trejta

veli: »A ja, sestrice! Ne bo niti tak, neg ovoga mesara, koj 10
tu leži, žena ima baš vezda jedno puco, z onum se naj siromak
oženi, kajti je ona bogata.« Onda velijo 'se na to: »No, tak naj
bode tak, sestrice.« A onda so odišle.

A mesar je čul taj spomenek pak ide vu prvo hižo pak
zeme dete pak dene ga vu torbo pak odide. On ide 'se dalje i 15
dalje pak dojde v jedno veliko šumo pak nabodne dete na jeden
hrast, neg sreča, da je ga vbol med canjke, pak odide. Zarana
vu jutro dojde grofov jager vu šumo, a psi počno lajati. On si
misli: Kaj je to? Ide bliže, pokne 's puške, ne je zgodil. Ide
'se bliže, vidi jedno dete; zeme ga dimo pak ga dá grofu, a 20
grof mu dá ime Najdenik, a svojemu sinu dá ime Karel. Onda
su se skup vu školi vučili šest let, pak je Najdenik vavek bil
boljši od grofovega sina. Onda jedenkrat predá celo gospodar-
stvo grof Najdeniku, a njegov sin je se oženil vu drugo grofijo.

Onda dojde on mesar k njemu, pak ga je prepoznal, pak 25
mu veli, da bo vole kupil, da bó pol platil, a pol ne; pak mu
je dal jedno pismo, pak je rekel, da naj dá ovo pismo njegovi
(mesarovi) ženi, gda pojde v lov. On je išel v lov, pak dá lista
materij (mesarovi ženi), mati ga prečteje, pak ga pokaže kčeri,
a kči Najdeniku, a nutri je stalo, da naj Najdenika vubiju pak 30
naj onda skrijo vu pivnico pod lagev. Onda mu pokažo drugi
pot, po kojem naj ide, da ga ne dostigne mesar.

On dojde dimo, pove grofu, grof dá mahom prijeti mesara
pak prosoditi. Onda se je (Najdenik) oženil s kčerjom njegovom
i dal je gosti i ja sem pil i jel i još mi je vezda jezik moker. 35

13. Sojenice.

Iz Velike Nedelje. Zapisal Matija Valjavec.

Enemi bogaci se je sin naroda, a glih tisto noč pa je na
stan vzea enega bogca. Kak že se je naroda, pridejo sojenice
pa ga obsúdiyo, da more grom v njega tresnoti (tak je nje čüa
bogec súditi), gda bi bia seden let star, na gredah. Bogec to
pove oči tega sina, oča pa so se bojali za sina, dajo na družen 5
mesti z jakim kamnom eno jamico zezidati, da bi ti sin noter
bia, da ga ne bi strela trofla. Sinek je hoda navek na stúdenec
spat; oča mu to prepove. Sedmo leto pride. Sin hodi navek v
grede molit se Bogi, a oča pa ga je htea v to lüknjo spraviti.

- 10 Sin ga prosi, da ne bi, da se naj vse po božjoj volji zgodi. Resen
glih tišči den sedmega leta ide pa na vrt molit, a zbrale so se
male meglice pa tresne v tisto luknjo, kero je oča sini zezidati
da, a sin je bia rešen strele.

14. Ptica, lisica in pes.

Iz Veržaja. Fr. Kovačič.

- Nekoč si je ptica na grmu gnezdo napravila in začela jajca
nesti. To zapazi lisica in si misli: to bo lep zajutrek; a pustila
jo je, dokler se ni iznesla. Potem pride lisica k ptici, ki je na
grmu prepevala, in jo pozdravi: »Dobro jutro! Kako si lepa in
5 kako lepo prepevaš, meni so pa še bolj tvoja jajca všeč, jaz jih
hočem pojesti.« Ptica se nasmeje in pravi: »Oj, oj, ti si kratke
pameti, jajec se ne boš najedla! Počakaj, da bom mlade izlegla
in odhranila, tedaj pridi in pojej mlade in mene.« — To je bilo
lisici všeč in vesela gre dalje.
- 10 V tem pa ptica naprosi psa in mu obljubi dobro pečenko,
če ujame lisico. Pes se nato nasmeje in pravi: »Prav dobra
sreča! Veš ti, ptica, kaj? Kadar pride lisica, se skrijem za
bližnji grm, ti pa jo prosi, naj ti še dovoli, da poslednjo pesem
zapoješ. Tedaj se usedi na plot in zapoj, to bo meni znamenje,
15 da skočim in jo ujamem.« Čez nekaj časa se lisica približa k
grmu žvižgajoča, in ko zagleda ptico, ji reče: »Sem že tukaj.«
»Dobro,« odgovori ptica, »kar sem obljubila, to hočem in moram
izpolniti. Samo tega te prosim, da mi dovoliš, naj še poslednjo
pesem zapojem.« — »Nu, naj ti bo, pa le hitro,« odvrne lisica.
- 20 Ptica sede na plot in zapoje, a v tem skoči nad lisico izza grma
pes, ali ta se mu zmuzne iz krempljev. Lisica se zažene v beg,
pes pa za njo, ali lisica smukne v luknjo. Pes še vendar ne
odneha, ampak jo zunaj čaka. Ko se je lisica oddahnila, se je
začela tako-le s seboj pogovarjati: »Moje drage noge, kako ste
25 se ve držale?« Noge odgovore: »Jako dobro, me smo tako hitele,
kakor bi po zraku letele, samo da nas pes ni ulovil.« — »Dobro,
dobro, hvale ste vredne. A ve, moja ušesa, kako ste pa ve?« —
»Prav dobro, me smo prav verno poslušale, če je pes že blizu.«
— »Prav dobro! A ve, moje bistre oči?« — »Ej, me smo pazljivo
30 gledale, da prej zagledamo luknjo.« — »Lepo je to od vas.«
Zdaj pa pogleda še na svoj dolgi rep in ga vpraša: »Kako pa

ti kaj, moj dolgi, košati rep?« Rep odgovori: »Jaz sem te nazaj vlekel, ker sem se zadeval ob grmovje in kopinje; res bi mi ne bilo žal, če bi me bil pes ulovil.«

»Hm, hm,« zagodrnja lisica, »ti si moj sovražnik, vse drugo 35 mi je bilo zvesto, le ti si se mi izneveril. Odslej ne boš več z menoj v luknji. Poberi se vun; sovražnik moj!« In res porine rep iz luknje, peš ga pograbi in potegne vso lisico iz brloga. Tako si je poplačal svoj trud.

16. Jurko je iskal strahu.

Fr. Milčinski.

Tamle je bilo okoli pasjih dni, ko je najbolj vroče. Oče je bil truden in se mu je zehnilo; zehnilo se mu enkrat, dvakrat, trikrat zaporedom, pa se je sinu Jurku zdelo čudno in je vprašal: »Oče, kaj je to?«

Oče se ga je kratko odkrižal: »E, kaj bo neki, strah je!« 5 Jurku ni dovolil odgovor in še je vprašal: »Kakšen je strah?« Oče je vstal izza mize, zehnil je v četrtič in zamrmral: »Ti ga že drugi pokažejo,« in je šel v vrt pod orehovo senco.

Jurko je bil zadovoljen in je ostal, in ko je noč legala na jo ubral po svetu, da poišče strahu. Povpraševal je pri ljudeh, 10 ljudje so se mu smejali in mu kazali naprej, tako je prišel do grobarja. »Oče grobar, ali ste vi tisti, ki mi pokaže strahu?«

Grobar je premeril fanta od nog do glave in je rekel: »Všeč si mi; pri meni ostani za hlapca! Drugega ne boš imel dela, kakor ponoči boš čuval grobove, ni pes, da ne bi spoznal strahu.« 15

Jurko je bil zadovoljen in je ostal, in ko je noč legala na zemljo, je storil po ukazu in šel na grobje. Sedel je pod križ, oberoč si objel koleno in čakal, kdaj in odkod mu pride strah. Čakal je in čakal, v zvoniku je bilo devet, bilo je deset, nič se ni genilo. Bilo je enajst, tačas pa je zaječala zemlja. Zazibala so se 20 tla, odgrinjali se grobovi, iz grobov gomazeli mrlič. Rožljali so s kostmi, kakor bi stresali orehe, in ko jih je bilo zbranih trinajst, so pričeli kegljati: keglji so jim bile kosti, kroglice mrtvaške glave.

Jurko jih je gledal, igra mu je bila všeč, pa si zmisli: »Če 25 bi ž njimi kegljal, vem, da jih posekam.« In stopi mednje in reče: »Prijetelji koščeni, dajte še meni, da vržem kroglo!«

Mrtveci so završeli: »Huj, kri in meso, kaj vohaš tod?« in so planili vanj.

30 Jurko pa, ne bodi len, je pobral kost golenico in jim mlatil rebra, da je kar treskalo, in so dreveli okoli cerkve kakor zajci pred psom. Trikrat jih je nagnal naokoli, tedaj je odbilo dvanajst in so kostnjaki planili nazaj v grobove in pod zemljo.

35 Jurko je bil spet sam, sedel je pod križem in čakal. Čakal je do svetle danice, do rumene zore, do zatega solnca, pa ni bilo strahu in ga ni bilo. Pa je šel h grobarju in se poslovil, češ, služba mu ne godi, strahu ni in kegljati mrličji mrlakarji tudi ne dajo.

40 Grobarju je bilo žal pogumnega hlapca, ali s silo ga ni bilo držati, pa ga je poslal naprej k rablju.

Jurko gre in pride k rablju, če ga hoče za hlapca. Rabelj pravi: »Zakaj ne, koliko bi rad plačila?«

Jurko odgovori: »Nič, le da mi pokažete strahu.«

45 Rabelj mu je udaril v roko in rekel: »Velja! Davi sem obesil tri razbojnike, nocoj boš čuval pod vešali, tam bo strahu na debelo.«

Komaj se zmrači, Jurko pod vešala. Zleknil se je v mehki mah in čakal; in da bi čakanje bilo krajše, je sklenil, da konček zadremlje. Ali šel je veter in gugal obešenjake, bruna so škripala kakor suha kola v breg, zastonj je pomežaval, spanec se mu je umikal. Pobral se je Jurko s tal, snel je vse tri razbojnike z vešal in jih lepo zravnal po mahu. »Ne boste mi godli, nak!« Tedaj pa se mu oglasi zadnji in pravi: »Kdo si, duša, in kaj onegaviš tukaj?«

55 Jurko odgovori: »Strahu čakam.«

Obešenjak mu veli: »Neustrašen si, bodi še usmiljen! Daj in pojdi na levo roko, da prideš do stare smreke s tremi vrhovi. Pod smreko je zakopana tatvina, monštranca in kelih iz suhega zlata. Izkoplji ju in nesi v cerkev nazaj. Iz cerkve pa nam pri-
60 nesi posvečene vode, da nas ž njo pokropiš uboge grešne pare!«

Jurko je slušal in storil, kakor ga je prosil obešeni razbojnik. Našel je smreko s tremi vrhovi, pod njo tatvino in monštranca in kelih sta mu sama kazala pot v cerkev. Postavil ju je na oltar, pa so se užgale lučke in zapele so orglje lepo, kakor bi
65 angelci peli.

Jurko pa je hitel, zajel je v klobuk posvečene vode in tekkel nazaj.

Zdaj mu pravi obešenjak: »Zahvaljen bodi za dobro delo! Plačila pa ti ubogi grešniki ne moremo dati drugega, kakor ta-le svet: V peti deželi odtod stojita dva grada. V prvem živi bogat 70 graščak s prelepo hčerjo, v drugem gradu vsako noč straši. Dvanajst hudob prihaja sleherni noč, in kogar dobe, vsakogar razmanejo kakor proso. Samo ti jih lahko užugaš, ker ne poznaš strahu. Ali to si zapomni: Ne ugasni svoje sveče in ne slušaj! Za slovo pa nas pokropi s posvečeno vodo!« 75

Jurko jih je pokropil in glej, trije beli golobi so zleteli proti nebu!

Zjutraj zarana se je vrnil k rablju in mu vse povedal in bridko potožil, da ni videl ne zrna strahu, zato rajši zapušča službo. Rablju ga je bilo žal, ali držal ga ni, in ker ni maral druge 80 plače, mu je dal gorjačo s sabo na dolgo pot in deček je šel, šel je, da je prišel v peto deželo — tam sta stala dva grada.

Stopil je v prvega in je naletel graščaka; bil je v praznični obleki in je napajal živino, prelepa njegova hči pa, oblečena v samo svilo, je kuhala svinjam. Graščak ga je vprašal, kaj bi rad, 85 in Jurko je prosil, naj ga vzame za hlapca.

Graščak je imel dosti polja in živine, pa je bil brez poslov, ker so mu vsi uhajali zaradi strahov; zato je bil vesel Jurka in je odgovoril: »Rad te vzamem za hlapca in še dobro dobiš plačilo, ako ostaneš.« 90

Jurko nato: »Drugega ne iščem plačila, kakor da vidim strahu.«

Graščak pravi: »Tega blaga je pri nas dovolj in še preveč. Kar pojdi v oni-le grad, ta grad je izdan, tam gotovo najdeš strahu, in če ga ne bi, pa strah najde tebe. — Toda vedi: Živ- 100 ljenje tvegaš! Če pa živ prebiješ noč, odrešiš grad strahov in grad bo tvoj, in če hočeš, še svojo rodno hčer ti dam za ženo!«

S seboj so mu dali luč, vedro vina in pol teleta in Jurko je šel dobre volje in brez skrbi v izdani grad in še zaklenil je za sabo duri, tako se je bal, da mu strah ne uide. Zakuril si je v 105 kuhinji velik ogenj, pristavil je raženj in sukal teleta in ko je bilo tele pečeno, si ga je kos za kosom zalagal; dišalo mu je, k pečenki je pil rumeno vince in čakal strahu.

Ura je odbila enajst, tačas zašumi po vežah in v kuhinjo pridreве pošasti. Dvanajst jih je bilo, kosmatih in rogatih, in oči 110 so jim žarele kakor oglje.

Jurko je bil prijazen dečko, razveselil se je družčine pa jim je velel, naj sedejo. Še postregel jim je, vsaki je prižgal svečo, vsaki prinesel polič vina, vsaki kos pečenke. Tako so se pošasti
115 zamotile, da ga niso razmele kakor proso.

Pa ko so pohlastale pečenko in posrebale vino, so druga za drugo ugasnile svojo svečo, le Jurko je ni, kajti zdajci se je spomnil, kaj mu je ukazal obešeni razbojnik. In je izpregovorila prva izmed pošasti in je rekla: »Tu imaš ključ, pojdi v klet, tam
120 najdeš zlata, da ga boš gazil do kolen!«

Jurko se je zasmejal: »Ti nisi, da bi mi ukazovalo, jaz pa ne, da bi te slušal. Hodi sam v klet, če te miče tjakaj!«

Pošast je rekla: »Dobro in grem, pa ti ostani tukaj!«

Ali Jurko si je bil svest razbojnikovega sveta in spet ni
125 maral slušati in je nalašč šel za pošastjo. Prideta do kleti, tam mu pošast pomoli ključ in veli, naj odklene vrata.

Jurko se je branil: »Odkleni si samo, kakor si samo zaklenilo!«

Pošast je zasukala ključ, vrata so se odprla, klet je sijala
130 samega zlata. In pošast je rekla: »Naloži si, kolikor ga moreš nesti!«

Blesk zlata je mamil Jurka, skoraj bi slušal, skoraj zapadel pošastim, da bi ga zmele kakor proso. Tisti mah pa je ura bila polnoči in pošast je zatulila in rekla: »Užugal si nas, potekla nam
135 je oblast, zdaj moramo iz gradu in grad je tvoj. Odkleni nam večna vrata, da moremo odtod!«

Jurko moško odgovori: »Jaz nisem vratar in ne bom odpiral, pomagajte si same!«

Cvilile in tulile so pošasti in se podile po vežah in stopnicah,
140 Jurko pa za njimi in jim je z rabljevo gorjačo kazal pot in delil odpustke po grbah in glavah tako dolgo, da so se druga za drugo pri ključavnici zmuznile skoz vrata. Potem se je vrnil v kuhinjo, sedel k ognju in spet čakal strahu; čakal ga je in čakal, da ga jo premagal spanec in je trdno spal do jutra.

Zjutraj je prišel graščak in je mislil, od Jurka ne bo ne lasu več, ne nohta. Kako se zavzame, ko ga dobi zdravega, grad pa
145 rešen pošasti.

Hitro je poklical svojo hčer: »Glej svojega ženina, rešil je grad, zato sem mu obljubil tvojo roko!« in vrnili so se pobegli
150 hlapci in dekle in vsi so bili veseli.

Le Jurko je povešal glavo, in ko ga je baral graščak, zakaj, 155
je potožil: »Vsak sleherni človek pozna strahu, le jaz reva sem
tako nesrečen, da ga ne poznam. Zato mi dajte leto dni odloga,
da grem še po svetu in izvem, kakšen da je strah! Potem bodi
poroka!«

Graščak je branil, nevesta je milo jokala, ali nazadnje sta 160
mu dovolila; bogato sta ga obdarila in lepo so se poslovili.

Jurko je šel in najprej stopil domov, da ne bi bili ljubi
stariši v prehudih skrbih. Prinesel jim je graščakova darila in
so se samega veselja jokali in smejali, oboje hkratu. In ko so
sedeli po južini, se zgodi, da se je očetu zopet zehnilo. 165

Pa reče Jurko: »Oče, tako lepa sem Vam prinesel darila,
zdaj mi vendar povejte, kakšen je strah! Nevesta me čaka, ali se
je ne upam prej poročiti, dokler ne spoznam strahu.«

»Eh,« odgovori oče, »kakšen bo strah! Bel je, rumen kljun
ima — in nikar tako neumno ne vprašuj!« 170

Pa je Jurka vzdignilo iza mize, da gre in poišče strahu: bel
je in rumen kljun ima, ne more ga zgrešiti! Ni hodil dolgo, pride
do vode, po vodi je plaval žival, ta žival je bila bela in je imela
rumen kljun.

Jurko vesel in ročno v vodo: »Strah, zdaj te imam!« In je 175
ujel strahu, strah jeagal in s perutni peruhal, Jurko junak pa
ga je hrabro stisnil pod pazduho in hitel ž njim domov: »Oče,
mati, glejta strahu! Pa še živ je in poje!«

Oče se je nasmehnil: »Norček, to je gos, ne pa strah!«

Jurko pa je trdil svojo: »Strah je, strah, saj ste rekli, da je 180
bel in ima rumen kljun.«

Pa je oče pustil, da obvelja sinova, in so gos zaklali in jo
spekli in pojedli. In ko je bila miza pospravljena, je oče dejal:
»Na, zdaj ga ni več strahu, snedli smo ga!«

Jurko je bil utolažen. In se je spomnil svoje mlade neveste 185
in spremili so ga k njej tudi ljubi stariši in praznovali so poroko
in za poroko je bila svatba, da se je miza šibila.

Srečno in zadovoljno je živel mladi par in Bog jima je dal
dete, preljubega sinčka.

Ko je bil sinček star tri leta, se je lepega poletnega dne 190
igral pri gredicah, teptal je zeleno travico in trgal pisane rožice;
oče in mati pa sta sedela v senci in ga gledala in se mu smejala.
Kar prebledi Jurko. Na čelo mu je stopil mrzel pot, zavpil bi rad,

pa ni mogel, toliko, da je z roko pokazal, in mlada žena je zakričala in skočila pokonci in k otroku, da je s kamenom pobila pisanega gada, ki se je stegal proti sinčku.

Jurko se je tresel. Vprašal je ženo: »Kaj mi je, da se tresem kakor šiba na vodi, še zavpiti nisem mogel niti vstati?«

Žena pa mu je odgovorila: »Zdaj vsaj veš, moj ljubi Jurko, kakšen je resnični strah!«

Tako je Jurko spoznal strahu.

IV. Narodne pripovedne pesmi.

16. Kresnice.

Iz Podgorjan v Rožu. — Matija Majar.

Device tri kresujejo,
na sred' vasi kres netijo:
»Bog daj ti dro, oj kraljič mlad!«
Takó lepó sprepevljejo,
5 da se je daleč slišalo,
daleč v deveto deželo.	Bara mlajšo dečlico:
»Kakó pa ti pojěš?«
Oná mu odgovori:
»Jaz le pojem, kakor znam.«	25
Kaj mladi kraljič govori:
»Al' je to glas žegnanih zvonov,
bòl' je to glas drobnih ptic,
10 bòl' je to glas čistih devic?
Daj mi konj'ča bistrega,
da hitro tja pojezdim ga,
da jaz sam še slišal bom,
kaj je to kàj za en glas.«	Bara starejšo dečlico:
»Kaj tvoj oča delajo?«
Oná mu odgovori:
»Moj oča druĵgà ne delajo,
ko rumeno pšenico merijo.«
Bara srednjo dečlico:
»Kaj tvoj oča delajo?«
Ona mu odgovori:
»Moj oča druĵgà ne delajo,
ko bele tolarje preštevljejo.«
Bara mlajšo dečlico:
»Kaj tvoj oča delajo?«
Ona mu odgovori:
»Jaz nimam oče bòl' matere,
sem zapuščena s'rotica.«	30
35
15 S'daj pa kraljič prileti,
tam device tri dobi.
Bara starejšo dečlico:
»Kakó kàj ti pojěš?«
Oná mu odgovori:
20 »Jaz pojem, ko bi zvonil.«
Bara srednjo dečlico:
»Kakó pa ti pojěš?«
Oná mu odgovori:
»Jaz pojem, ko bi cingljaj.«	Njo vzame kraljič pa s sebo
daleč v deveto deželo.
Kraljič ji pa govori:
»To je tista štimica,
k' se v deveto deželo je slišala.«	40
45

17. Kralj Matjaž in Alenčica.

Gorenjska. — Valentin Vodnik-Matevž Ravnikar.

- Se kralj Matjaž oženil je,
z Alenčico zaročil se,
prelepo mlado deklico,
kraljico ljubo ogrsko.
- 5 Zadosti malo z njo živi,
zadosti malo, le tri dni.
Žgoli mu ptica prvi dan:
»Na vojsko brž, na mejo vstan',
na kraj oblasti dunajske,
10 dol na pokraj'ne ogrske!«
Matjaž odgovori tako:
»Ne morem zdaj še na vojsko;
so hlapci moji še hromi,
konjiči moji vsi bosi;
25 tud' sablje niso brušene
nar'jene tudi puške ne.«
Ko ptica drugi dan žgoli,
Matjaž ko pred odgovori;
ko prišla žgolet tretji dan,
30 za vojsko vse je naravnan'.
- Pokliče kralj Alenčico,
preljubo k seb' kraljičico,
ji tako pravi, govori:
»It' moram brž, se mi mudi,
35 na kraj oblasti dunajske,
dol na pokraj'ne ogrske.
Bi kdaj ti dolgočas'vala,
otožnost te napadala,
preštevaj zlate rumene,
30 gradove var'vaj zidane;
na vrt naj te ne vodiijo,
da Turki te ne vhitajo.«
- Zajaše konj'ča brzega,
zadirja z grada belega
35 na kraj oblasti dunajske,
dol na pokraj'ne ogrske.
- Vojaki šator stavijo,
Matjažu ga napravijo;
kó pride, mu zaukajo,
40 da Turki onkraj slišijo.
Ob vojski zmeraj krog leti,
- goló pa sabljo v rok' drži;
ko mahnil je al' pa kaj d'jal,
devet je odletelo glav.
- Po nebu spet je ptičica 45
priplavala mu pevčica.
Matjaž jo vidi, ostrmi:
mu trikrat šator obleti,
na zlatem jab'ku obsedi,
zažvrgoli, zagostoli:
50 »Na konj'ča, konj'ča, kralj Matjaž!
Kaj tuje opravke v číslu 'maš;
deželev meriš druge vse,
ne v skrb' deželev sam svojè!
Glej, tvoja ni še merjena, 55
kraljica ti je vplenjena!
Turčini so prijahali,
Alenčico ti vhitali!«
Ji tako reče kralj Matjaž:
»Zavirat meni kaj imaš? 60
Ne skušaj, ptica, se z menó!
Jaz imam puško risan'co!«
»Če skušam ptica sè s tebó,
život mi vzemi in glavó!«
- Kralj plane na konjičeka, 65
na vejico ko ptičica,
predrobno domu zadriči,
oblak po neb' tak ne brzí,
do svoj'ga grada zidan'ga,
do svoj'ga doma belega. 70
- Hiti naprot' mu družina,
najspredaj grede mojškrica.
Vsi tarnajo, vzdihavajo,
solzičee toč'jo, vekajo,
kraljič pa pravi, govori: 75
»Ne bojte se, družina vi!
Dan's tretji dan gotovo bom
kraljico dal vam spet na dom.
Hlapčiči, preden grem odtod,
meniško me naprav'te spod'; 80
obrijte mi u krog lase,
kot takemu menihu gre!«

Po turško obleči zgor' se da,
 ogrne haljo do peta,
 85 pripaše svetlo sabljico,
 na sablji vozo rúdečo;
 pod haljo skrije šmarni križ,
 se nos' ko grom in blisk in piš.
 Si 'zbere konj'ča iskrega,
 90 zasede belca brzega;
 zaškrtno podkva, zapraší,
 da pes'k in ogenj se kadi,
 skoz mejo doli ogrsko
 v Turčijo doli globoko.

95 Na sred' Turčije globoke
 stojé tri lipe zelene.
 Pod prvo konj'če stavijo,
 na raj se brhk' oblačijo;
 pod drugo raj prodajajo,
 100 pod tretjo kroglo rajajo.
 Kraljič pri mizi rumeni
 tako jim pravi, govori:
 »Gospodje, ne zamerite,
 po čem vi raje pródate?«

105 Se turški paša zveseli,
 prijazno pravi, govori:
 »Jih je po zlatu rúmen'mu,
 jih tud' po zlatu belemu.
 Kater' junak pa nam je kos,
 110 se tud' brez plače naj obnos'!«

Kralj seže v aržet svileni
 po zlat rdeče-rumeni.
 Po mizi mu ga zatoči,
 da po njej trikrat obleti,
 115 pred pašem turškim obleži.
 Mu paša reče, govori:
 »Ta zlat je kova znanega,
 Matjaža kralja samega.«
 Pa reče, pravi kralj Matjaž:

120 »Povem ti jo, ne bode laž:
 Sem ob život Matjaža djal,
 mu zlate čisto vse pobral.«

Pa grede si devojkó 'zbrat
 in reče godcem zaigrat'.
 125 Si mlado 'zvol' Alenčico,
 Alenčico, kraljičico.
 Ročice si podajata,
 jo prvič krog zarajata.
 Popraša jo: »Al' me poznaš?

Al' nisem, kot je bil Matjaž?« 130
 Pogledala ga je ostro:
 »Matjažu vzel si ti glavo?
 Obriti tat, meniški tat,
 kako te hočem jaz poznat'!«

On Turkom dalje govori: 135
 »Kaj pravim vam, gospodje vi!
 Al' jaz devojki smem napit',
 u kup'co p'jače natočit'?«
 »Napil pa ti zato ji boš,
 ker, kakor vid'mo, svet si mož. 140
 Matjaža si ob glavo d'jal
 in zlate čisto vse pobral.«
 U kupo dé zlat' prstan svoj,
 pak ona: »Druže dični moj!
 Sem nad'jala se nujno te; 145
 glej, trape sitne me pesté,
 za mano vsi se slinijo,
 zdaj brade naj s' obrišejo!«

Kraljič pa jame govoreč:
 »Nič teže v srcu mi ni več! 150
 Ko se na konj'ča zavihtim,
 pri sebi, glej, da te dobim;
 pa urno bodem te pobral;
 od spred' na belca brz'ga d'jal;
 k'dar sekal bom na desno stran, 155
 se drži ti na levo stran!«

Matjaž upraša še: »Možje,
 al' smem uzet' slovo od nje?«
 »Dovolimo, da to storiš,
 zato, ko ti svetó živiš.« 160

Prijel za belo jo rokó,
 na konj'ča d'jal jo pred sabô.
 Po polju k Savi ž njo driči
 ko drobna ptica s perotni.
 In sabljo golo v rok' drži, 165
 od spodaj kača gor' sedi,
 pri vrhu ogenj gre iz nje,
 Matjaž jo ročno sukat' ve.

Zdaj Turki se spogledajo,
 za njima v curku vderejo; 170
 že paša brado maže si,
 zasmeye se, spregovori:
 »Sem bil nekdam pri njem ujet',
 zdaj, mojci, h'te mu glavo snet',

- 30 175 Alenčico pa meni dat',
k' jo 'mam tako prisrčno rad!«
- V obojo kralj pa seka stran,
v obojo družu mika stran.
Po bliskovo mu sablja gre:
35 180 za ž'njico snopje stavka se,
za koscem trava v red' leti,
za njim po vrst' pa Tur'k leži.
- Pa belče v dir, da prideta
40 gor' do kovača vmazanca.
- 85 Matjaž mu reče: »Kaj ti dam? —
Da turški kujež si, poznam —
- brž konja zbosi, preobuj,
narobe podkve mu prekuj!«
Turčin narobe prekoval
pa kralj z levico zlat dajal, 190
z desnico glavo proč mu d'jal,
do Save konjčca zapek'tal.
Se vdere vanjo, rezgeta,
ve dobro, kaj na hrbtu 'ma,
da nosi draga sebi dva: 195
Matjaža, kralja slavnega,
in rešeno nevestico,
Alenčico kraljičico.
Črez reko splava široko
na blaž'no zemljo ogrsko. 200

18. Alenčica, sestra Gregčeva.

Gorenjska. — Matej Ravnika-France Prešeren.

- Leži, leži stezičica
in ta peljá sred' Turškega,
kar vidi daleč mi oko,
v Turčijo noter globoko.
- 5 Po njej pritekel je enkrat
turškega carja sluga mlad.
Bogme da! — da je ta, da velja.
- Stoji na prag' Alenčica,
Gregičeva sestričica:
- 10 »No, sluga mladi, kam pa greš?
Al' meni kaj povedat' veš,
kaj dobrega, kaj hudega
od moj'ga Gregca ljubega?«
- 60 Bogme da! — da je ta, da velja.
- 15 Odgovor tak ji sluga da,
mlad' sluga carja turškega:
»O Gregeu nič mi znan'ga ni,
o njem se nič ne govori;
zagledal ga jaz nisem sam,
20 pa zdaj ga tudi ne poznam.«
- Bogme da! — da je ta, da velja.
- Tak rekla je Alenčica,
sestrica svoj'ga Gregeca:
»Brat moj je vsak'mu Turku kos,
25 do pet pa dolgo haljo nos',
obilno rož na njej se vid'
- ino s svilo je ves obvit.
Bogme da! — da je ta, da velja.
- Ko britva sabljo 'ma ostró
in kakor solnce vso svetló, 30
po sredi kača ji leži,
na koncu ogenj 'z nje gori,
je v kačjem strupu kaljena,
med Turke je namerjena.
Bogme da! — da je ta, da velja. 35
- Rdečo kapo 'ma na glav',
za kapo je tri pera djál,
žerjavove so pera te.«
In sluga zdaj tako pové:
»Od Turkov bil enak je vbit, 40
tvoj Gregec znal bi tisti bit!«
- Bogme da! — da je ta, da velja.
- Zdaj kaj stori Alenčica,
sestrica svoj'ga Gregeca?
Brž teče gori v kamrico, 45
obleče dolgo haljico,
je dolga, dolga do peta,
vsa taka kakor Gregčeva.
Bogme da! — da je ta, da velja.
- In vzame sabljico ostró 50
in kakor solnce tak svetló,
po sredi kača ji leži,

na koncu ogenj ji gori,
je v kačjem strupu kaljena,
55 na Turke je namerjena.
Bogme da! — da je ta, da velja.

Rdečo kapo náse de,
na kapi pera tri stojé,
žerjavova so pera to:
60 vse je, kot je pri Gregcu b'lo.
In teče v štalico takrat
si brz'ga konj'ča osedlat.
Bogme da! — da je ta, da velja.

Na palce se naslonila,
65 na konj'ča brzo prhnila.
Ko ptica daleč zdaj frči,
kjer šator turški mi stoji.
O Gregčeva sestričica,
junaškega si srčeca!
70 Bogme da! — da je ta, da velja.

V šatore dirja, dirja v skok
in Turke seka vse okrog,
li tol'ko jih za njo leži
ko snopja za ženjicami
75 al' drobne trave 'zpod kosâ,

ko Bog nam dobro let'no da.
Bogme da! — da je ta, da velja.

Pri oknu turški car stoji
ino tako-le govori:
»Hudobe turške ve grdé,
80 nič druž'ga ni vas ko lažé.
Vi prav'te: Gregca vbili smo!
Sam vidim delat' ga strašno.
Bogme da! — da je ta, da velja.

V šatore dirja, dirja v skok
85 in Turke seka vse okrog,
da tol'ko jih za njim leži
ko snopja tamkaj za ženjci
al' drobne trave 'zpod kosâ,
ko Bog nam dobro let'no da.«
90 Bogme da! — da je ta, da velja.

Zdaj kaj stori Alenčica,
sestrica svoj'ga Gregeca?
Junaško bliže carja gre,
pokaže črni kiti dve:
95 »Ma take tvoja carinja?
'Ma take tvoja carinja?«
Bogme da! — da je ta, da velja.

19. Mlada Breda.

Iz Ledin v idrijskih hribih. — Ant. Žakelj (Rodoljub Ledinski).

Breda vstane, ko se dan zazori,
se sprehaja sem ter tja po dvori,
si odpirat grede gornje line,
ide gledat doli na ravnine.

5 Ko po ravnem polju se ozira,
vidi, kak' se tam meglica zbira.
»Ljuba mati, urno mi vstanite,
ljuba mati, ročno razložite:
Al' meglica ta je od vodice?

10 Al' meglica ta je od gorice?
Al' oblak je toče hudourne,
izpod neba zgnan od sile burne?«

Skrbna mati urno prispešila,
tak je svoji hčerki govorila:

15 »Ta meglica ni ne od vodice,
ta meglica ni ne od gorice,
tud' oblak ni toče hudourne,

1. guda v nogavici 2. matice in navel.
2) silno, trakov.
3) ta. Tudi vseh...
4) guda v nogavici...
5) ma arger...
6) drem.

izpod neba zgnan od sile burne;
to je sapa turških konj meglena,
ki jih polna je steza zelena. 20
Turki póte jezdijo. — Oj Breda,
ne prihajaj mi tak' silno bleđa!«

Od strahú je Breda obleděla,
od bridkosti skoro omedlela.
»Kaj vas prosim, mila moja mati, 25
o, nikarte mene Turku dati!
Kaj počet' mi bo, nevesti tuji?
Tur'k je hud in njega mat' še huji.
Kar po zemlji leze ino grede,
o hudobi nje kaj pravit' vede; 30
osem žen je sinu že vmorila,
tudi mene bi vmorit' vtegnila;
strupa mi bo v vinu napivala,
strupa mi bo v kruhu ponujala.«

»»Dobro me poslušaj, hčérka moja, 35
kaj ti pravim, skrbna mati tvoja!
Ko ti huda tašča bo napila,
bodeš vino ti na trato zlila,
al' ga zlila boš na skalo sivo,
'z ktere kuha apnar apno živo; 40
ko ti bode kruha ponujala,
ga ščenetu mlademu boš dala.««

Mlada Breda se zajoka huje,
materi še táko beseduje:
»Ko mi boste balo nakladali, 45
nakladali, v skrinjo jo spravljali,
šlarasto mi pečo zgor' denite,
jo vrh vsega blaga položite!
Peče bodem najpred potreb'vala.
ž njo si srčne rane zavez'vala.« 50
Mlada Breda dalje govorila:
»Kaj še pravim vam, vi mati mila!
Kadar bodo Turki prijahali
in raz konje na tla poskakali,
jih vi gor za mizo posadite, 55
jih gostite, dobro napojite!
Ko si bodo jeli napivati
in po mladi Bredi vpraševati,
takrat, mati, póme vi pošljite,
takrat hud'mu Turku me peljite!« 60

Ko je mati balo nakladala,
nakladala, v skrinjo jo spravljala,
so že turški svatje prijahali

in raz konje na tla poskakali.
 65 Mat' jih je za mizo posadila,
 jih gostila, dobro napojila.
 Svatje so si jeli napivati,
 jeli so po Bredi vpraševati.

Urno mati ponjo je poslala,
 70 hud'mu Turku jo je pripeljala.
 Gor za mizo so jo posadili,
 ž njo za mizo drago vince pili.

Mladega še pripeljájo konja,
 ki je ur'n ko vrh gorá postojna.
 75 Nanj mi mlado Bredo posadijo
 in po ravnem polju proč zdrčijo,
 da se dela gosta mi meglica,
 oj meglica, turških konj sapica.
 V diru se mi Bredin konj spotakne,
 80 se spotakne, se mu sedlo zmakne;
 v sedlu je bodalo skrito bilo,
 Bredi se je v srce zasadilo.

Mladi ženin brz'ga konja vstavi,
 konja vstavi, svojim svatom pravi:
 85 »To m' je huda mati naredila;
 osem žen mi je že pomorila,
 še deveto mi vmoriti hoče,
 brez katere m' ni živét' mogoče.«

Mlada Breda kliče žen'na k sebi:
 90 »Kaj jaz pravim, mili ženin, tebi!
 Hiti skrinjo pisano odpreti,
 hiti pečo šlarasto 'z nje vzeti;
 ž njo si bodem rano zavezala.«
 Beseduje še mi Breda zala:

95 »Pôvej meni, ženin srca moj'ga,
 je li daleč še do grada tvoj'ga?«

»Molči, molči, moja draga Breda!
 Saj že nama grad naproti gleda,
 saj se vidi strešica že zlata,
 100 saj se vid'jo že srebrna vrata.«

Še čez ravno polje v dir drčijo,
 kakor v zraku ptičice letijo,
 da se dela gosta mi meglica,
 oj meglica, turških konj sapica.

105 Ko so v beli grad mi prijahali
 in raz konje na tla poskakali,
 jih je tašča v dvoru pričak'vala,

mlado Bredo tak ogovarjala:
 »Kar po zemlji leze ino grede,
 o lepoti tvoji pravit' vede; 110
 vendar nisi tak' cveteč'ga lica,
 kakor gre o tebi govorica.«

Zdaj je Bredi jela napivati,
 ji pogače jela ponujati:
 »Če boš pila vinčece rdeče, 115
 boš imela lice bolj cveteče;
 če pogačo bodeš pokušala,
 boš pa polta belega postala.«

Mlada Breda vinčeca ni pila,
 na zeleno trato ga je zlila 120
 in ga zlila je na skalo sivo,
 'z ktere kuha apnar apno živo.
 Trata se je v migljaju vsušila,
 v migljaju se skala razvalila;
 in pogače da ščenetu jesti, 125
 al' razpoči ščene se na mesti.

Breda je pa tašči govorila:
 »Kaj vam pravim, tašča vi nemila!
 Kar po zemlji leze ino grede,
 kaj hudobe o vas pravit' vede; 130
 pa le vendar tol'ko ne, oj taša,
 kolikršna je hudoba vaša.
 Osem žen ste sinu že vmorila,
 tudi meni strupa ste napila,
 ste v pogači mi ga ponujala.« 135

Tak je Breda svoj'mu možu djala:
 »Kaj ti pravim zdaj, moj ženin mladi!
 Kje je moja hramba v tvojem gradi?
 Kje je meni spalnica odbrana,
 kje je meni postelja postlana?« 140

Huda tašča pravi ino reče:
 »To pa meni v glavo iti neče,
 da b' imeli pri nas to navado,
 ko nevesto pripeljajo mlado,
 da b' po spalni hrambi popraš'vali, 145
 posteljo da bi ogledovali; —
 ampak taka je navada naša,
 da nevesta za ognjišče vpraša.«

V spalnico jo mladi ženin pelje,
 Ji pokaže postelje dve bele. 150
 V posteljo se mlada Breda vleže,

- urno srčne rane si odveže,
v zadnjič še spregovori in pravi:
»Teci, teci, srca vir krvavi!
- 155 Materi te mili bom poslala,
materi te dragi v spómin dala —
nič več vid'la me ne bo na sveti,
slišala da b' vsaj o meni peti!«
- Še se mladi ženin mi zajoka,
160 se zajoka milo in zastoka:
»Kaj vam pravim, huda mati moja!
Bog vam daj življenje brez pokoja!
Žen devet ste že izbrala meni,
živel pa še nisem pri nobeni.
- 165 Tu pri Bredi hočem jaz zaspiti,
nikdar več od Brede nočem vstati.«
- Huda tašča gor in doli hodi,
od hudobe se ji glava blodi:
»Kaj vam pravim, vi sosedje, bratje,
170 in vam drugim, ki ste moji svatje!
Ženitvanja ste vi pričak'vali,
bodete pa zdaj ju — pokopali!«

20. Lepa Vida.

Kranjska. — Andrej Smole-France Prešeren.

- Lepa Vida je pri morju stala,
tam na produ si plenice prala.
Črn zamor'c po sivem morju pride,
barko vstavi, vpraša lepe Vide:
- 5 »Zakaj, Vida, niši tak rdeča,
tak rdeča, nisi tak cveteča,
kakor ti si prva leta bila?«
- Vida lepa je odgovorila:
»Kak bi b'la rdeča in cveteča,
10 ker zadela mene je nesreča:
oh, domá bolno je moje dete,
poslušala sem neumne svete;
omožila sem se, starca vzela,
malokdaj sem, s'rotica, vesela.
- 15 Bolno dete cel' dan prejokuje,
celo dolgo noč mož prekašljuje.«
- Črn' zamor'c ji reči ino pravi:
»Če doma jim dobro ni, žerjavi
se čez morje vzdignejo; ti z mano
- pojdi srčno si ozdravit rano!
Kaj ti pravim? Póte, Vida zala,
je kraljica španska me poslala,
njej dojeti mladega kraljiča,
sinka njen'ga, mlad'ga cesariča.
- Ga dojila boš ino zibala,
25 pest'vala, mu post'ljo postiljala,
da zaspí, mu pesmi lepe pela,
huj'ga dela tam ne boš imela.«
- V barko lepa Vida je stopila:
al' ko sta'od kraja odtegnila,
30 ko je barka že po morju tekla,
se zjokala Vida je in rekla:
»Oh, sirota vboga, kaj sem st'rila!
Oh, komu sem jaz domá pustila
dete svoje, sinka nebogljen'ga!«
- 35 moža svoj'ga z leti obložen'ga!«
- Ko preteklo so b'le tri nedelje,
jo h kraljici črn' zamor'c pripelje.

- Zgodaj lepa Vida je ustala,
 40 tam pri oknu solnce je čakala.
 Potolažit' žalost neizrečeno,
 poprašala solnce je rumeno:
 »Solnce, žarki solnce! vi povejte,
 kaj moj sinek dela, bolno dete?«
 45 »Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali?
 Včeraj svečo rev'ci so držali
 in tvoj stari mož je šel od hiše,
 se po morju vozi, tebe iše,
 tebe iše in se grozno joka,
 50 od bridkosti njemu srce poka.««
- Ko na večer pride luna bleda,
 lepa Vida spet pri oknu gleda;
 da b' si srčno žalost ohladila,
 blede luno je ogovorila:
 55 »Luna, žarki lune! vi povejte,
 kaj moj sinek dela, bolno dete?«
 »Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali?
 Dan's so vbogo s'roto pokopali
 ino oča tvoj je šel od hiše,
 60 se po morju vozi, tebe iše,
- tebe iše, se po tebi joka,
 od bridkosti njemu srce poka.««
- Vida lepa se zajoka huje,
 k njej kraljica pride, jo sprašuje:
 »Kaj se tebi, Vida, je zgodilo,
 65 da tak silno jokaš in tak milo?«
 Je kraljici rekla Vida zala:
 »Kaj bi s'rota vboga ne jokala!
 Ko pri oknu zlato sem posodo
 pomivala, mi je padla v vodo,
 70 je iz okna padla mi visoc'ga
 kup'ca zlata v dno morja globoc'ga.«
 Jo tolaži, reče ji kraljica:
 »Jenjaj jokaj' in močiti liča!
 Drugo kup'co zlato bom kupila,
 75 te pri kralju bom izgovorila;
 id', kraljiča doji, moj'ga sina,
 da te mine tvoja bolečina!«
- Res kraljica kup'co je kupila,
 res pri kralju jo je 'zgovorila.
 80 Vida vsak dan je pri oknu stala,
 se po sinku, oči, mož' jokala.

21. Neposlušne stvari.

Iz vzhodnega Štajerja. — Zapisal Stanko Vraz.

- 20 Gospod je poslô medveda tavun,
 kaj bi gruške strosiô.
 Al medved je neštô grušek trositi,
 gruške so nešte le kapati.
- 25 Gospod pa poslô je palco tavun, 5
 kaj bi medveda pretepla.
 Al palca ne štela medveda pretepsti,
 medved je neštô grušek trositi,
 gruške so nešte le kapati.
- 30 Gospod pa poslô je ogenj tavun, 10
 kaj bi palco požgâ.
 Al ogenj je neštô palce požgati,
 palca ne štela medveda pretepsti,
 medved je neštô grušek trositi,
 gruške so nešte le kapati. 15
- 35 Gospod pa poslô je vodo tavun,
 kaj bi voda ogenj pogasila.
 Al voda ne štela ognja pogasiti,

- ogenj je neštò palce požgati,
 20 palca ne štela medveda pretepsti,
 medved je neštò grušek trositi,
 gruške so nešte le kapati.

- Gospod pa poslò je junca tavun,
 kaj bi junec vodo popiò.
 25 Al junec je neštò vode popiti,
 voda ne štela ognja pogasiti,
 ogenj je neštò palce požgati,
 palca ne štela medveda pretepsti,
 medved je neštò grušek trositi,
 30 gruške so nešte le kapati.

- Gospod pa je poslò mesara tavun,
 kaj bi mesar tega junca zaklò.
 Al mesar ti je neštò junca zaklati,
 junec je neštò vode popiti,
 35 voda je neštela ognja pogasiti,
 ogenj je nešta te palce požgati,
 palca ne štela medveda pretepsti,
 medved je nešta grušek trositi,
 gruške so nešte le kapati.

- 40 (Zdaj je pa gospod sam
 prišel vèn
 pa je vdaril po vseh.)

V. Balade.

22. Lenora.

Gottfried August Bürger — Francè Prešeren.

Lenora, ko se zazori,
iz strašnih sanj se splaši:
»Zvest nis' al živ več, Vilhelm ti!
Od kod tak dolg' odlaši?«	Povsòd, kjer le neso noge,
po vsaki stezi, poti,
mladí, starí iz hiš hite
ukanju trum naproti.	20
5 Je kralja Miroslava ròj
pred Prag' ji vnesel bil ga v bòj,
al zdrav je, kar se ločil,
ni pisal, ne poročil.	Boga sin, mati hvalita,
nevesta sprimlja ljubega;
nihcè Lenore same
ne kliče, ne objame.	
Se kralj in cesarica stà
10 že vender omečila,
prepira trudna dolzega
med sabo se vmirila;
in trum se šum in vriš in vrisk,
se turški boben sliš' in pisk,	Lenora gòr' in dòli vsè
je vrste oprášala,
al zanj ne ve nobèn, kar je
jih vôjska dam poslala.
Armada komaj je odšlà,
Lenora vrže se na tlà,	25
30
15 iz bòja vôjska cela
domu hiti vesela.	lase si črne ruje,
se gròzno togotuje.	75

K nji mati skrbna prileti:
 »Bog vsmili se!« zdihuje,
 35 »o kaj ti je, o ljuba hči?« —
 jo srčno objemuje.
 »O mati, mati, preč je, preč!
 Za celi svet ne maram več!
 Ni milosti pri Bogi,
 40 gorje siroti vbogi!« —
 »Usmiljen' Bog, pomagaj ti!
 Hči, očenáš molive!
 Vse dôbro je, kar Bog stori,
 da vsmili se, prosive.«
 45 »O mati, mati, laž je to!
 Bog storil mēni je hudo!
 Kogá sem primolila?
 Zdaj môlit' več ni sila!« —
 »Ve, kdor Očeta práv pozna,
 50 da rád otrok se vsmili;
 bo vgasnila bridkost srca
 pri svetem obhajili.« —
 »Za to, kar v mēni zdaj gori,
 gasila, obhajila ni!
 55 Al obhajilo skliče
 iz grôbov vên mrliče?« —
 »Na Ogrskem, pomisli hči,
 nezvest' tvoj morebiti
 da pravo vero zdaj taji,
 60 se drugi prikupiti.
 Iz misli spusti ga, zato
 nikóli srečen on ne bo,
 bo kriva pêkla tega,
 ko vmiral bo, prisega!« —
 65 »O mati, mati, preč je, preč!
 Zgublěna sem, zgublěna!
 O smrt, o smrt, ne čakaj več;
 da sem bilâ rojěna!
 Ugasni luč mi vekomâj,
 70 me grôba noč in strah obdâj!
 Ni milosti pri Bogi,
 gorje siroti vbogi!« —
 »Pomagaj Bog! Otrôka ti
 ubozega ne sodi!
 75 Ne ve, kaj jêzik govori,
 nje grehom mili bodi! —
 Slovo svetâ bridkosti dâj

in spomni se na sveti raj,
 kjer duša Bogu zvesta
 bo Jezusa nevesta.« — 80
 »O mati, kâj je sveti raj,
 kaj je pekël, o mati!
 Le z njim, le z njim je sveti raj,
 pekël brez njěga, mati!
 85 Ugasni luč mi vekomâj,
 me grôba noč in strah obdâj!
 Brez njěga sreče zame
 ni tu, ne onstran jame!«
 Obup tako po nji buči,
 kri vnema in možgane,
 90 na bôžje sklěpe togoti
 predrzno se neznane:
 si rani prsi in roke,
 da solnce zajde za gore,
 da skoz nebeška vrata
 95 zvezd truma pride zlata.
 Po vasi gôri pòk, pok, pòk
 je od podkvâ bobnelo,
 zrožljâl je s kônja mož visòk
 na klop pred hišo belo. 100
 Poslušaj, iz nadvratnih lin
 zvonček zapôje: cin, cin, cin;
 Lenora dôbro v hiši
 le-té besede sliši:
 »Alò, alò, le brž odpri!
 105 Lenora, spiš al čuješ?
 Al zvesta si ti, ljub'ca, mi,
 se smejaš al zdihuješ?«
 »O, Vilhelm, ti? Od kod zdaj te
 tak pôzno kônj prinesel je? 110
 Sem čula, sem jokala,
 bridkosti kâj prestala!«
 »O polnoči sedlamo mi,
 sem vstal na češkem sveti,
 sem pôzno vstâl in blizu ni, 115
 te hočem s sabo vzeti.« —
 »Brž k mēni v hišo, Vilhelm moj!
 Zlo brije zunaj mráz nocoj,
 bom, ljubi, te objela,
 na srcu te ogrela.« — 120
 »Naj, ljub'ca, zunaj brije mráz,
 da hôtel bôlj bi briti!

- Moj kònj cep'ta, poteka čas,
ne smem se dālji muditi.
- 125 Podpaši, vrzi ročnoma
na vranca zad se, ljúbica!
Z nevesto svatovati,
sto moram milj dirjati.«
- »Kako me nesel boš nocoj
sto milj do domačije?
130 Poslušaj, ljubi Vilhelm moj,
enajst že ura bije.« —
»Pot gladko, luno lej svetlò!
Mrlič' in mi ko blisk let'mo,
135 domu še danes zvesto
prinesel bom nevesto.«
- »Kje je tvoj dom, kje post'ljica?
Kakovo je oboje?«
»O daleč sta in majhena,
140 šest dilj in diljic dvoje.«
»Bo prôstor zame?« — »Ljub'ca, bó;
podpaši, vrzi se srčnò;
Že post'ljica postlana,
je svatovščina zbrana.« —
- 145 Lenora brž planila je,
na kònja je zletela,
s prebelimi rokami se
preljub'ga poprijela;
in udri, udri, klòp, klop, klòp
150 se urno spústita v kolòp,
da sape ji zmanjkujе
in pôdkev iskre kuje.
- Na levi, desni strani glej,
kak sprêd oči leteli
155 so logi, travniki naprej,
mostovi kak grmeli! —
»Te strah ni? — Luno lej svetlò!
Mrliči jezd'jo jadrno!
Jih strah je têbe tudi?«
160 »Me ni, mrtvih ne budi!«
- Kaj tam grče, kaj tam zvone?
Kaj vrane frfotajo? —
Mrliča d'jati v gròb velé
in bilje godrnjajo.
- 165 Lej, bliža se pogrebcev tròp,
o, čuden vidi se pokòp!
Glasovi so enaki
žal'vanju pubčev v mlaki.

- »Po polnoči pokòp naj bo
in petje, žalovanje;
1 nevesto peljem zdaj s sabó,
z menoј na ženit'vanje!
Zakroži, mežnar, pesem ti,
roké brž nama pôp povij,
da zakon naju zveže,
120 potêм se z mano vleže!«
- Zdaj vtihne vsè. — Pogrebcev ni, —
pokoren tej besedi
klop, klòp trdó za njim leti
cel tròp po kònja sledi;
125 in udri, udri, klòp, klop, klòp
naprej leteli so v kolòp,
da sape ji zmanjkujе
in pôdkev iskre kuje.
- Na levi, desni kàk leti
130 grmovje, graja, cesta!
Kako lete jim sprêd oči
vasi, trгови, mesta! —
»Te strah ni? — Luno lej svetlò!
Mrliči jezd'jo zadrno;
135 te strah ni mrtvih tudi?«
»Me ni, — mrtvih ne budi!«
- Pogledaj na visélnice!
Plesàt' okrog kolesa
1 temnò pri luni vidi se
trop jasen brez telesa.
- »Aló, pošasti, z mano zdaj,
mi plésat' ženit'vanjski ràj,
nevesto ko objamem
in s sabo v hišo vzamem.«
2
- Pošasti grde vèš, vèš, vèš
za njima so jo vnele,
ko oster piš skoz zrelo rêž,
tako so te vršele.
- 1 In udri, udri, klòp, klop, klòp
naprej leteli so v kolòp,
da sape ji zmanjkujе
in pôdkev iskre kuje.
- Kar je pod luno, oh kako,
2 kako je vse bežalo!
Nad njima z zvezdami nebo,
kako je to dirjalo! —
»Te strah ni? — Luno lej svetlò!
Mrliči jezd'jo jadrno;

- 1¹⁵ ni strah te mrtvih tudi?«
 1 »Gorjé! mrtvih ne budi!« —
 »Petelin pôje, se mi zdi,
 poteka čas mi tukaj. —
 V nos jutra sapa me skeli,
 1²⁰ brž, vranec, se zasukaj! —
 Končala pot, končala sva,
 odgrinja se ti post'ljica,
 ko blisk lete duhovi,
 t'le môji so domovi!« —
 1²⁵ In nàd železna vrata ti
 jo skokoma drvijo;
 švrk! s tãnko šibo jih vsmodi,
 zapahi odletijo
 in strašno duri zakrčé,
 1³⁰ po črnih grôbih v skók lete,
 čez kam'ne peketajo,
 od lune ti migljajo.
 Al preden mignil bi z očmi,
 o čudesa neznane!
 1³⁵ Lej, s konjika se plašč zdrobi
- ko capice sežgane.
 Ni ga lasu nà glavi vèč,
 z lasmi mu pade koža prèč,
 lej, smrt je z uro stala, —
 kosó v rokàh držala. 240
 Razbija vranec, spenja se,
 plamén od njêga šine
 in pod Lenoro vbogo vse,
 vse vdêre se in zgine.
 In jok in stok je nad zemljo,
 in jok in stok je bil pod njo,
 Lenora tam v trepeti
 jenj'vala je živeti. 245
 Pod blede luno se nad njo
 duhovi so sklenili, 250
 plesali krog in krog, bridkó
 to pesem zatulili:
 »Trpi, če poka ti srce!
 Prah z Bogom kregat' se ne sme!
 Odšla si trupla sili, 255
 Bóg duše se usmili!« —

23. Povodni mož.

Francè Prešeren.

Od nekđaj lepé so Ljubljanke slovele,
 al' lepše od Urš'ke bilo ni nobene,
 nobene očem bilo bolj zaželene
 ob času nje cvetja dekleta, ne žene. —
 Ko najbolj iz zvezd je danica svetla, 5
 najlepša iz deklic je Urš'ka bilà.

Mnog'tere device, mnog'tere ženice
 oko je na skrivnem solze prelivalo,
 ker Urš'ki srce se je ljubega vdalo;
 al' ljubih biló je njej vedno premalo. 10
 Kar slišala moških okrog je slovet',
 skušala jih v mreže razpete je vjet'.

Je znala obljubit', je znala odreči
 in biti priljudna in biti prevzetna,
 mlađen'če unemat', bit' staršim prijetna; 15
 modrij in zvijač je bilà vseh umetna;
 možake je dolgo vodila za nos,
 ga stakne nazadnje, ki bil ji je kos.

- Na Starem so trgu pod lipo zeleno
 20 trobente in gosli in cimbele pele,
 plesale lepote 'z Ljubljane so cele
 v nedeljo popoldan z mladen'či vesele;
 bila je kraljica njih Urš'ka brhkà,
 plesati ni dolgo nje volja bilà.
- 25 Jih dokaj jo prosi, al' vsak'mu odreče,
 prešerna se brani in ples odlašuje,
 si vedno izgovore nove 'zmišljuje;
 že solnce zahaja, se mrak približuje,
 že sedem odbila je ura in čez,
 30 kò jela ravnat' se je Urš'ka na ples.
- Al' ker se ozira, plesavca si 'zbira,
 zagleda pri mizi rumeni junaka;
 enac'ga pod solncem mu ni korenjaka,
 želi si plesati z njim deklica vsaka; —
 35 omrežit' ga Uršika lepa želi,
 zaljubljeno v njega obrača oči.
- To videt', mladenič se Urš'ki približa:
 »Al' hotla bi z mano plesati?« ji pravi;
 »kjer Donava bistri pridruži se Savi,
 40 o tvoji lepoti zaslišal sem davi;
 že, Uršika zala, pred tabo sem zdaj,
 že, Uršika zala, pripravljen na raj!«
- To reče in se ji globoko prikloni,
 sladko mu nasmeje se Uršika zala:
 45 »Nobene stopinj'ce še nisem plesala,
 da čakala tebe sem, res je, ni šala;
 zatorej le hitro mi roko podaj,
 lej, solnce zahaja, jenjuje že raj!«
- Podal ji mladenič prelepi je roko
 50 in urno ta dva sta po podu zletela,
 ko da bi lahké perotnice imela,
 bila bi brez trupla okrog se vrtela;
 ne vidi se, kdaj da pòd noga udar',
 plesala sta, ko bi ju nosil vihar.
- 55 To videti, drugi so vsi ostrmeli,
 od čudeža godcem roké so zastale;
 ker niso trobente glasova več dale,
 mladen'ča nogé so trdó zacep'tale:
 »Ne maram,« zavpije, »za gosli, za bas,
 60 strun drugih, ko plešem, zapoje naj glas.
- So brž pridrevili se črni oblaki,
 zasliši na nebu se strašno grmenje,

zasliši vetrov se sovražno vršenje,
 zasliši potokov deročih šumenje,
 prič'jočim pokoncu so vstali lasje, 65
 oh, Uršika zala, zdaj tebi gorje!
 »Ne boj se, ti Urš'ka, le hitro mi stopi,
 ne boj se,« ji reče, »ne boj se grmenja,
 ne boj se potokov ti mojih šumenja,
 ne boj se vetrov mi prijaznih vršenja; 70
 le urno, le urno obrni peté,
 le urno, le urno, ker pozno je že!«

»Ah, majhno postojva, preljubi plesavec,
 da jaz se oddahnem, da noga počije.« 75
 »Ni blizu, ni blizu do bele Turčije,
 kjer v Donavo Sava se bistra izlije;
 valovi šumeči te, Urš'ka, želé,
 le urno, le urno obrni peté!«

To reče, hitreje sta se zasukala
 in dalje in dalje od poda spustila, 80
 na bregu Ljublján'ce se trikrat zavila,
 plesaje v valove šumeče planila.
 Vrtinec so vid'li čolnarji dereč,
 al' Uršike videl nobeden ni več.

24. Knezov zet.

• Simon Jenko.

Pač lep vrtnar je mladi bil,
 ki rože v vrtu je sadil,
 in rad je delal, bil vesel,
 pa tako pesem si je pel:
 5 »Najlepšo rožo bom izbral
 in svoji ljubici jo dal;
 saj bodem, če sem tudi kmet,
 kedaj še vendar knezov zet.«

Pri oknu stal je gospodar
 10 in slišal, kaj je pel vrtnar;
 po udih stresel ga je mraz,
 od jeze bil mu bled obraz.
 »Le semkaj, semkaj, moj vrtnar!«
 tak klical ga je gospodar;
 15 »vrtinar si bil doslej ti moj,
 danès pa greš na lov z menoj.
 Le vzemi puško risano
 in z mano pojdi na goró,
 da ustreliva tam volká,
 20 ki trga mlada jagnjeta.«

Ko solnce šlo je za goró,
 prižgalo zvezde je nebo,
 skovir na gori je zapel,
 nekdo slovo od sveta vzel.
 Po Kolpi plaval je mrlič, 25
 nad Kolpo je odvával ptič.
 Odbije ura polnoči,
 po starem gradu že vse spi;
 hči knezova le še ne spi,
 pri njej še svetla luč gori. 30
 Na vrtu pa stoji nekdo,
 premilo prosi, presladko:
 »Le pojdi, ljubica, z menoj,
 da poročiva se nocoj;
 35 ko počí zor, ti moja boš
 in jaz za vekomaj tvoj mož.«
 Tak milo prosi, tak sladkó,
 da zmoti modro ji glavó.
 Obleče krilo svilenó,
 40 z rumenim zlatom vdelano,

črez krilo pa srebrni pas
in rožo dene v kito las,
ki jo vrtnar je včeraj dal,
ko je pod njenim oknom stal.

- 45 Grad beli tiho zapusti,
za ljubim svojim pohiti.
»Oh, pojdi sem, ne mudi se!«
glas znani v dalji čuti je.
Če teče bolj, če bolj hiti,
50 klic vedno dalje se glasi.
»»Počakaj, ljubček moj, postoj!
Postoj, ne beži pred menoj!««

»Le hiti, hiti, ljubica!
Saj že na koncu pota sva.«

In ko do Kolpe prihiti,
na strmem bregu obstoji.
Iz vode glas se je glasil
tak žalosten in tako mil,
da prime s čudno jo močjo,
v globoko zvabi jo vodo.
Skovir skovikati začel,
nekdo pa votlo je zapel:
»Če bil sem tudi reven kmet,
zdaj sem pa vendar knezov zet!«

55

60

25. Botra.

Anton Aškerc.

Znosila h krstu že vso vas,
vso faro sem nemara jaz:
Brez botre nisem še nikól
po cesti tej šla k cerkvi dol.

- 5 Sred sela so pobrali te
in najdenčka mi dali te.

Oj, ktera te dojila bo?
Oj, ktera te redila bo?

Brez otca, majke — velik križ!

- 10 A zdaj še botre ne dobiš.

Kdo kupil križevnik bo bél?
Kdo ž njim pri krstu te odél?

»Jaz njemu botra biti čem,
pod skrb ga sprejemem z dnešnjim dnev!«

- 15 Glej, žena bela velih lic
po cesti z Nežoj stopa vštric.

Oči globoko vdrtih lesk —
ko sveč mrtvaških dvoje blesk.

- »Ne boj se! Jaz mu botra bom,
20 a dete vzamem na svoj dom.

Bogata jaz sem ti gospa,
oh, daleč, daleč sem doma.

Káj preskrbela že otrok
po hišah svojih sem, o Bog!« ...

- 25 Po ženi beli Neža v stran
pogled obrne tih, plašan:

Nikjer je botre tuje ni ...
Na rokah dete mrtvo spi.

1. Nagovestje smrti nek. mlade osebe
v magazinu mladine dne 21. avgusta 1911
in bo 26. Smrt neveste.

26. Smrt nevesta.

Anton Medved.

»Kaj gledaš sanjavo, deklica zala?
Veselo zalijaš gredice, to vem!
Na tihem ugiblješ, katere cvetice
najbolj se prilegajo črnim očem.

Šivilje ti šivajo krilo poročno, 5
že tretji te čaka v cerkvi oklic.
A jaz ti povem: ne bodeš nosila
ne krila, ne venca iz teh cvetic.

Tvoj ženin je včeraj v visoko planino
odvriskal z graščakom drznim na lov. 10
Tam gori je našel drugo nevesto,
v dolino ne bode ga več domov.«

Kri šine dekletu v nežna lica,
neverno pogleda ženo in dé:
»Jaz dobro poznam družice planinke 15
in mene poznajo dobro oné.

Kar ti govoriš mi, bleda neznanka,
tegà ne verjamem, to grda je laž.
Ti nisi hodila po naši planini
in mojega ženina ti ne poznaš. » 20

»Planinka sem včasih in zopet dolinka,
po mestih hodim in gorskih vaseh,
pri starih in mladih, ubožnih, bogatih,
in znana sem tudi pri — lepih ljudeh.

Hitela sem davi na vašo planino 25
in tam poljubila njemu obraz.
Kaj mari je meni tvoja zvestoba?
Od danes njegova nevesta sem — jaz. <<

Zasmeje se glasno deklica ženi:
 »Kako naj te ljubi moj ženjin, kako? 30
 On na naše vasi je najgorši mladenič,
 a tvoje obličje je blede, suho.«

Izginje, ko trenil bi, bela žena,
nevesto objame prečudna žal...
Graščinski logár ji pride povedat,
da davi nje ženin je v brezdno pal.

27. Ubežni kralj.

Fran Levstik.

Noč je temna, podkve jeklo poje;
glej, po gozdu kralj ubežen jaha,
'zgubil vojsko, 'zgubil zemlje svoje,
skriva se ko zver po lesu plaha.

5 Nima žene, hčere, ne sinova,
vse mu vzela vražna je sekira;
koča vsaka duri mu zapira,
spremljevalca nima pot njegova.

In zajezi v gosto drevje lesa;
10 konj se zdrzne, noče delj bežati,
v stran zahrska, kvišku pne ušesa:
brezdno vidi pred seboj zijati. —
Kralj pa gleda in zastonj ugiplje;
s konja stopi, k veji ga priveže,
15 plašč pogrne, nánj ves truden leže:
sladki sen nad brezdom ga zaziblje.

Dahnejo mu sanje v trudno glavo:
Stol kraljevi iz zemljé mu rase;
on pak seda nanj s častjó in slavo,
20 bôgat, venčan, ko nekdanje čase.
Zida se nad njim poslopje širno,
razsvetljeno, v zlatu lesketaje;
stavijo se veže na vse kraje;
zunaj čuje straže hojo mirno.

25 Prebudi se bobnov ropotanje,
prebudi se gromi trobent vojaških,
vstane žvenket in ostrog rožljanje,
ide truma vojvodov junaških;
gre med njími knez iz zemlje tuje,
30 ki mu hotel je deželo vzeti;
zmagan, ide, z njim tovar'ši vjeti,
klanja se mu, silni meč daruje.

Zadonijo spet trobente glasne
in prikaže se obraz kraljice;
35 z njo sinovi, z njo so hčere krasne,
njej visoke strežejo device.
Tú gospoda kralju vsa zavpije:
»Bog ti slavo hrani čase večne!
Svetlim vnukom tvojim dneve srečne!«
40 Hrum veseli po dvoranah bije.

Vzdihne v živih sanjah kralj: »Carujem!
 Oh, podobe gledal sem neznane,
 da ubežen skrivam se po tujem!«
 V sanjah kvišku kakor jelen plane;
 hoče k svojim — roke širi — pada! 45
 Meč z oklepom v dno brezdnà brenkoče;
 konj se strga, podkve vdár ropoče.
 Krokotajo vrani iz prepada!

28. Kralj Matjaž.

Oton Župančič.

Sredi noči, o polnoči
 iz sanj se kralj Matjaž zbudi.

Zbudi Alenka kraljica se,
 ko zarja blešči jo ji lica se.

In dvigne se glav bradatih sto, 5
 molčé vprašujejo: »Kaj je to?«

Pred kraljem pa mlad junak stoji,
 kakor hrast stoji, stoji, govori:

»Hej, kralj zaspanec, pokaži svoj meč!
 Prišel sem ga iz nožnic vleč.« 10

»Na steno poglej!« — In vzame ga,
 z levico krepkó objame ga.

Z desnico ga prime za ročaj —
 že sinil je, glej, ostrine sijaj.

Čuj prhanje konj, čuj orožja žvenket, 15
 med trumami gre pridušen šepet.

Glej ostrine pol! — Kak narašča hrup!
 Matjažu v očeh vzplamteva up.

Že šum je in hrum med trumami vstal —
 kdo zrl je vihar že z gorskih skal? 20

Vse v stremenih stoji, vse v sedlu sedi —
 a junak se prestraši in zbeži.

Mrmraje razjahajo čete vse,
 spet padejo v sen, zaklete vse.

Matjaž ob mizo udari srdit: 25
 »Čemu si prišel me še ti budit!«

Alenčica vzdihne in skloni glavó
 in spet je pod Krimom ko prej mrtvó,

29. Slavina.

Anton Medved.

Kaj storil si ljutim bogovom Črtom,
 kaj boginji hladni Morani, Krut,
 da spavaš ogrnjen z mrtvaškim prtom,
 s solzami dvorjanov vernih posut?

- 5 Na té se Slavina žena ozira,
 kot rosna cvetlica na temni oblak,
 glasovi vrše strahu in nemira,
 vojaku šepeče skrivno vojak:

- »Na pir je Hinek kralja, kraljico
 10 povabil v najlepši svojih gradov,
 ko jasno nebo je rodilo danico,
 prinesli so mrtvega kralja domov.«

- Med dvornimi vitezi hladno truplo
 saksonski kraljevič Hinko rosí:
 15 Skrivaj na njegovo lice osuplo
 obrača Slavina žarne oči.

- Sloveni iz cvetnih polabskih krajev
 prihajajo kralja na dvor milovat,
 z otoka iz svetih rujanskih gajev
 20 i žrec prihiti Svetovitov — Nerat.

Zaplaka gorko ob mrtvem kralji,
 pogleda Slavino, Hinka temno,
 razporje si rizo v globokem žalji,
 potoži dvoru glasno tako:

- 25 »Zakaj li pustila je sokolica
 sokolovo rodno gnezdo, zakaj?
 Iz tuje dežele neverna ptica
 priplava z orlom sovražnim nazaj!

- Zasekala smrtne sta rane sokolu,
 30 pehnila na volhko krilo ga tal,
 da vladala bi samá na prestolu
 in smelo zrla z visokih skal!«

- Umolkne duhovnik. Kraljevič vrisne,
 na durih odskoči železni zapah,
 35 Sloveni jeknejo, hipno zablisne
 sto mečev med vrati v saksonskih rokah.

»Sežgite kralja, uklonite čela!
 Preti vam mečev nemila rez.
 Saksoncev bodi ob Labi dežela
 in mladi kraljevič bodi ji knez!« 40

Poljubi Krutov obraz morilka,
 ozre se na Hinka, na šumni zbor,
 vztrepeče kakor ob vetru bilka
 in blazna ostavi Slavina dvor.

30. »Mea Kulpa!«

Anton Aškerc.

- Kaj bahá se Hasan paša?
 On kristjane oponaša:
 »Mea culpa — mea Kulpa!«
 Tam, kjer Sava Kulpo pije,
 5 tabor turški polje krije.
 Nad šotori poleg Siska
 polumesec, glej, se bliska.
 Sred ostroga šator krasen,
 pod šatorom pir je glasen.
 10 Hasan páša god praznuje,
 zmag sijajnih se raduje.
 Gostom pravi, beseduje:
 »Hej, junaki, vince pijte,
 korana se mar bojite?
 15 »Allah sam je vino ustvaril,
 nam v veselje ga podaril.
 »Bil menih benediktinski,
 znal moliti sem latinski.
 »Zdaj molitve so mi bitve,
 20 druge zabil sem molitve.
- »Danes pomnim le še eno,
 kratko, ali preiskreno.
 »Ko končana dnes bo bitev,
 staro molil bom molitev:
 Mea culpa — mea Kulpa!«... 25
 »»Brž na noge, v boj na Sisek,
 džaur bliža se ko blisek.« —
 Memi - beg pred pašo plane,
 to mu reče ... nem obstane.
 Ni še noč na Kulpo pala, 30
 bitev že se je končala.
 Čuj, s Hrvatom sredi Siska
 brat Slovenec úka, vriska.
 Teče Kulpa vsa krvava —
 Hasan paša mrtev plava. 35
 Sred tovaršev naokoli,
 sred mrličev Hasan moli:
 »Mea Kulpa — mea culpa!«

31. Iškarijót.

Anton Aškerc.

Sam — čisto sam! Tu nihče me ne vidi...
 zakrivaj gaj me ti!...
 To bil je pot, to bil je pot iz mesta,
 izmed ljudi!
 Gledaje k tlom po ulicah sem bežal 5
 ven mimo znanih hiš
 naprej, naprej — kot da bi bil podil me
 nevihte piš...

- »O Juda! Kje so srebrniki?« vpije
 10 poulična dečad —
 »Vse vrge! v tempelj ... pústite me! ... Pojte
 si jih iskat!«
- Trgovec Levi sreča me na trgu,
 pomane si roké:
 15 »Čestitam ti na včerajšnji kupčiji,
 apostol, hé!«
- In Ahasver, črevljár predmestni stari,
 pred hišoj mi sedi:
 »Kaj skrivaš v plašč se in bežiš? Poznam te --
 20 brat Juda, tí!
- Mesija tvoj noseč tod križ pred uroj
 počíti htel je tù;
 odgnal sem ga. A ti hitiš gotovo
 pomagat mù!« ...
- 25 Napréj, napréj — no kam? Sedaj sem tukaj ...
 Ne, ne! Umrl ne bo!
 On križan? Ne! ... Pomiloste ga morda ...
 Čuj, kaj je tó?
- Skoz gaj mi ljudstva hrum in šum odmeva!
 30 Na Golgati sem mar?
 Čuj, kládiv jék — zabijajočih žreblje ...
 za vdarom vdar! ...
- In hrumu bliže tihotapi Juda —
 prizor mu je odkrit:
 35 Glej, križ stóji že tam ... A On na križi
 razpét, pribít!
- In Juda zrè v telo nago, krvavo —
 a On tam še živí?
 Da! Ni li zdaj naravnost vánj velike
 40 uprl oči? ...
- Pod križ tjà plani! ... Ne! Zaman — prepôzno! ...
 Tu cedra močnih vej ...
 In zadrgnivši vrv okrog vratú si —
 visi na njej.
- 45 Na vetru guga mrtvo mu se truplo,
 glej, s kuštravoj glavój;
 Srcá utihnil vtírip, na vek utihnil
 vesti je bój ...
- Stemni se! Grom! Potrès! ... Mrličí živí
 50 zdaj vstajajo iz jam!

Za hip i sam obešenec v žrvljenje
vzbudi se tam!

On vidi, sliši... Obletava črn ga
netopirjev, sóv,
srebrá maší mu polno možnjo v usta 55
trop zlih duhov.

Blisk piše v črkah mu orjaških sodbo
za tá, za óni svét...
vihar mu tuli: »Umri, Juda, dvakrat!
Proklet, proklet!« 60

32. Sveti trije kralji.

Oton Župančič.

V viharju mi okna žvenkečejo,
pred okni mi konji rezgečejo.
»Hej, vstani, zaspani gospodar,
mi smo Gašpar, Miha, Boltažar,
smo sveti trije kralji; 5
iz jutrovih smo dežel prišli,
neznani nam je kraj in trudni smo vsi,
bi radi tu nočevali.«

Konjiče v hlev pa po vina v klet..
»»Ajd v kuhinjo, ženka, peč in cvret! 10
Kaj se ti tako je raztrgal obraz?
Sveti trije kralji nocoj so pri nas,
poglej jih — za mizo sedijo!«
Na glavi se vsakemu krona blešči
in Gašpar na palici zvezdo drži, 15
od nje trije roglji štrlijo.

In mož se k njim nagne zaupno med tem:
»»To greste tja v mesto Betlehem?
In zvezda rogata vam kaže pot...
baš danes so pravili v cerkvi gospod.« 20
Sveti trije kralji sedijo,
na glavi se vsakemu krona blešči
in Gašpar na palici zvezdo drži,
a vsi trije molčijo.

»»A kaj ne pokušate vinčeca nič? 25
Jaz nisem krčmar niti čifutski ptič,
ne bojte se, jaz sem vam veren kristjan,
a cviček je moj trdovraten pogan —
Bog živi! —« a oni sedijo,
na glavi se vsakemu krona blešči, 30

šest vanj je uprtih steklenih oči,
a vsi trije molčijo.

- »No, žena, obrni se vendar urnó,
sveti trije kralji so lačni zeló,
35 sveti trije kralji hudo se drže...
sveti trije kralji... kaj hočete?...«
Sveti trije kralji sedijo:
velike votline so njih oči,
na licih mesá ne, kože ni
40 in vanj in vanj strmijo...

- In kot pri večernicah, kadar trije
kanoniki pred oltarjem klečé,
po cerkvi odmeva njih nizki bas,
vsi trije na enkrat: »Saj vabil si nas!«
45 Le to — in potem molčijo...
Na licih mesá jim, ne kože ni,
velike votline so njih oči. —
Tak do jutra vanj strmijo...

33. Mati in sin.

Oton Župančič.

Okno je zazvenelo
pretenko, presrebrno,
kot da proseno zrno
je v šipo priletelo.	visok in ponosen v mrak,
ob okno je treščil gredoč,
a ni se ozrl nazaj,
le konj je peketal
in ob strani zvesti sijaj
skoz okno je blesketal.	25
5 V mladeniču je vzvalovalo,
zaplala po njem je kri:
pred oknom Vila stoji
in s prstom blestečim vabi.	In majka je vzdihnila,
in sin krog vratú ji je pal
in sin je pri majki ostal.	30
Vsa jasna je, vsa bela,
10 kot da jo izpuhtela
je lilija v temó;
in kot da v lás
valoviti kras
se ji polnoč je ujela,
15 tako vse zvezde so z njo...	In bilo je tretjo noč
in zunaj vse je tiho,
nikdo ne potrka gredoč,
ne zablesti iz temin...
In majka nebo blagoslavlja,
ker ji dete je rešeno...	35
A majki tlé oči
mrtvó, kot trhel les,
in čez in čez
mu koža ledeni...	Pa zor zazori nad goró,
in prednjo stopi sin
z glavo povešeno:
»Mati, prižgi mi svečo
za sedem let —
svetál je svet,
jaz grem za srečo...	40
45
20 In sin je pri majki ostal
in je starko negoval.
In bilo je drugo noč,
in po cesti je jezdil junak		

35. Vrnitev.

Josip Murn.

Grom, bliski temò preletavajo
in dež lije na zemljó;
v kmetski hiši še zdaj ne spavajo
trije bratje nocoj.

Trije bratje in oče sedijo, 5
za mizo sedijo nocoj,
za mizo pred lursko Marijo
in najstarejšega sodijo,

»Nisi več otrok in sin ne moj,
pusti nas, pojdi in Bog s teboj, 10
v hiši za té več prostora ni,
oče je, ki ti tako govori.«

»Pusti nas, pojdi in Bog s teboj,«
ponovijo sinovi še, bratje takoj.

»Hodil po svetu do zdaj si okrog, 15
pusti nas, pojdi, odpusti ti Bog,
človek zgubljen si, ko smrt si plašan,«
starši brat dé mu, ko noč ves teman.

»Človek zgubljen si, ko smrt si plašan,«
ponovijo še drugi, podijo ga stran. 20

»Dom si zapravit, denarje nam,
priti nazaj spet bilò te ni sram;
pusti nas, pojdi, da se Bog ne zjezi,«
srednji že dé mu ko grom iz noči.

»Pusti nas, pojdi, da se Pog ne zjezi!« — 25
Stopi mlajši tu préd nje, tako govori:

»Čujte me, bratje, in, oče, vi,
on je naš, z nami naj spet živi!
kar je vzel, dal bo spet Bog...«
in molk je zavladal sred sprtih otrok. 30

»Kar je vzel, dal bo spet Bog...«
in molk je še vladal ko v grobu okrog.

* *

Trije bratje in oče sedijo,
za mizo sedijo in plakajo,
bela krsta in sveče bleščijo... 35
za najstarejšim plakajo.

VI. Romance.

36. Turjaška Rozamunda.

France Prešeren.

- Hrast stoji v Turjaškem dvoru,
vrh vzdiguje svoj v oblake,
v senci pri kam'niti mizi
zbor sedi gospode žlahtne,
5 ker Turjačan spet gostuje
Rozamundine snubače.
- Rozamunda, roža deklič,
čast dežele je domače:
nje pogledi, svetle strele,
10 z neba jasnega poslane,
daleč krog junakov srcem
vžigajo skeleče rane.
- Dokaj jo baronov snubi:
troje iz dežele laške,
15 troje iz dežele nemške,
troje 'z štajerske in kranjske
ino zraven Ostrovrhar,
ki so boji mu igrače.
- Lep junak srce bil 'vnel je
20 gospodične z'lo košate,
ki ukaže mu, da prosi
od očeta jo in žlahte.
- Njemu oče nje napravi
imenitno gostovanje,
25 Rozamundo mu obljubi,
reče mu pripeljat' svate
v treh nedeljah, da nevesto
'z hiše spremijo domače.
- Tjè h gospodi se približa
30 pevec razglašene slave;
prošen strune vbere, poje
dela vitezov junaške
in deklet oči nebeške,
srca od njih ognja vžgane.
- 35 Ko premolkne, ga popraša
teta Rozamunde zale,
da bi jo čez vse pohvalil,
reče mu besede take:
- »Ti povej nam, ki obhodiš
bližnje ino daljne kraje,
40 kje bi neki dekcle rastlo
lepša od neveste naše?«
- »Bog jo živi gospodično,
Bog ji hčere daj enake,
45 tak cvetoče, tak sloveče!
Bog ji sine daj junake!
Pod cesarjem zdaj najlepši
cvet Turjaška roža raste.
Sestra bašetova v Bosni,
50 solnce vse lepote zdanje,
po vsem svetu razglašena,
ako slave glas ne laže,
sama bi vtegnila biti
lepša od neveste vaše.«
- Ni nevesti všeč, kar reče,
55 mal' odgovor ji dopade,
lica spremeni rdeča,
nejevolja jo prevzame,
Ostrovrharja pogleda,
60 reče mu iz jeze nagle:
- »Slišim, da so Bosnijaki
v sužnost gnali kristijane.
Res junakom je sramota,
da jih še obklada jarem.
65 Meč opaši, Ostrovrhar,
hlapce zberi in tovarše,
bašetovo izpeljite
sestro, ako kaj veljate.
Radi bodo dali Turki
70 zanjo naše vam rojake.
Brez otrok moj zakon bodi,
brez veselja leta stare,
ako šla bom prej k poroki,
ako prej moža objamem,
75 ko pripelješ Bosnijanko
v grad Turjaški, da verjamem,
da je take res svetlobe
turško solnce kakor slave!«

- 80 Zenin z njo obljubljen svoje
 zbere Ostrovrhar hlapce,
 po prijatle bližnje pošlje
 in si oster meč opaše,
 ročno jezdi nad Turčine
 spolnit voljo svoje drage.
 85 Ne globoka reka Kolpa,
 ne vdrže ga turške straže.
 Meč krvavi v močni desni,
 pred seboj drevi Bosnjake,
 bašetovi grad razdene,
 90 reši 'z sužnosti rojake,
 z njimi bašetovo lepo
 sestro vitez s sabo vzame,
 rasti in podobe rajske.
- Vseh lepot bila je solnce,
 ki so tisti čas sijale. 95
 Bolj ko lepa Rozamunda
 lepša Lejla mu dopade,
 v grad Turjaški je ne pelje,
 na svoj grad domov jo vzame.
 Cvet junakov, Ostrovrhar,
 ji srce nedolžno gane. 100
 Vero zapusti Mahóma,
 turške šege in navade.
 Ko bila se naučila
 vseh resnic je vere prave,
 jo je krstil, potlej njiju 105
 je poročil grajski pater.

Rozamunda grede v kloster,
 čast ljubljanskih nun postane.

37. Dobljena igrá.

Anton Medved.

- V Granadi sijajni, v »solnce hčeri«,
 umira mogočni Mohamed.
 Ob postelji neme viteze meri
 vladarja sivega motni pogled.
- Šepečejo tiho usta njegova: 5
 »Odgovora zadnjim besedam želim.
 Kje zdaj se mudita moja sinova,
 kaj delata Jusuf in Ibrahim.«
- Pristopi vitezov vrsta in pravi:
 »Vprašanje budi nam žal en spomin. 10
 Zaprt v Xalubaniji, čvrsti trdnjavi,
 toguje Jusuf, starejši sin.
- Toguje po lepih vaseh in mestih,
 oprostil bi rad se trdnih okov,
 ker mnogo ima podanikov zvestih, 15
 a žezlo prisvaja si brat njegov.«
- Milujejo drugi Ibrahima:
 »Z uporniki mlajši sin se bori.
 Pristaša v deželi vernega nima.
 In vendar si žezlo izročil mu ti.« 20
- Srdito viteze kralj pogleda. —
 Priveče mu k postelji sla dvorjan.
 Poslednja tedaj — smrtonosna beseda
 iz kraljevih prsi privre na dan:

- 25 »Ukaz v Xalubanijo nesi trdnjavo!
 Naročam poveljniku Abdulu jaz:
 Takoj naj odseka Jusufu glavo,
 sicer porazi še njega ukaz.

Vesoljnemu rodu potem oznani:

- 30 Za kralja sem Ibrahima izbral...«
 Tišina zavlada po širni dvorani,
 bolniku se sël prikloni do tal.

Nemir v Xalubaniji srca objame,
 razkačeni mnogi stiskajo pest,

- 35 poveljnika samega srd razvname,
 ko sël iz Granade prinese vest.

Le Jusuf miren Abdula teši:

»Izpolni, kar oče velevala srdit!

Za toliko časa le meča me reši,

- 40 da grem se od svojcev domov poslovit.«

A dé mu poveljnik: »Vse tvoje želje
 poslušati moram trd in nem.

Tako mi naroča kruto povelje,

da čakati niti hipa ne smem.«

- 45 Proseč tovariša Jusuf poljubi:

»Ne bodi te, mili zaveznik, strah!

Ob meni vsaj toliko časa izgubi,

da enkrat samo doigrava šah!«

Nemudoma mizo prinese sluga,

- 50 podobe pred nju položi strmeč.

Na polje jih urno razstavita druga,

pokojen Jusuf, poveljnik drhteč.

Minuta se brzo umika minuti

in že je na tihem Abdulu žal,

- 55 ob hladnem Jusufu v duhu sluti,

da igre ne bode kmalu končal.

»Vstaniva, Jusuf, in igro končajva!

Prešla je že cela ura in čez.«

»Potrpi, Abdul! Do kraja igrayva!

- 60 Ne moti poslednjih v igri potez!«

Na sedež poveljnik nazaj omahne

in plašno se ozira vedno do vrat.

»Končano!« vzklikne in se oddahne.

Potegnil je kraljevič Abdulu mat.

- 65 Na gradu stražar je v rog zatrobil,
 pred Jusufa planil vitezov roj:

»Umrli je Mohamed, igro si dobil,

ti bodeš naš kralj, odločen je boj!« —

38. Judit.

Anton Aškerc.

»Gorje ti, Betulija, jutri, gorje!
Zdrobile te bodo asirske roke.

In tvoje sinove poklal bo naš meč
in svojih hčera ne boš videla več.

Pa, kar jih naš meč ti pomoril ne bo, 5
čuj, vsak nam kot suženj pokoril se bo!»

Srdit Holofernes tako se roti,
v šatoru s prijatli za mizoj sedi.

In šator žari se od tisoč svetil
in miza šibi se od dragih jedil. 10

In čaše se zlate od vina pené
in vojvodi lica od vina goré.

Še bolj od ljubezni srce mu gori —
užiga mu lepa ga židovska hči!

Že kupo do vrha nalila mu je, 15
pa s sladkimi usti napila mu je:

»Grešil je, grešil in razžalil Boga
moj narod; zato pred teboj trepetaj.

Od bratov, od sester pritekla sem k vam,
oj, misli skrivnostne tu v prsih imam. 20

A t e b i le, vojvoda veliki moj,
skrivnost razodeti vso hočem nocoj!«

»Na zdravje ti čašo to pijemo vsi —
najlepša si, Judit, za moje oči!

Še preden zasveti nam zarja nebo, 25
premagan sovražnik bo s tvojo roko!

Ves tabor zatorej nocoj se raduj,
zaveznico svojo spodobno spoštuj!« —

In čaše veselo okrog zazvenčé
in vojvodi vedno bolj lica goré; 30

in vojvodi vedno bolj lice gori,
užgala ga njemu je židovska hči.

In pamet objela mu vinska je moč,
tovariše vzela mu pozna je noč.

- 35 In Judit se bliža — izdajica ta! —
vojvodi se bliža, da — dom mu proda!
Tik njega stoji že, da — vse mu pove?...
Gorjé ti, Betulija, jutri, gorje!
- * * *
- »Na boj, oj tovariši, sije že dan!
40 In sulice ostre in meče ob dlan!«
»»A kje nam je vojvoda? Brate, povej!««
»V objemu mar židovki?« »»V šator poglej!««
»Tam gori na zidu pa žena stoji!«
»»Glavó Holofernovo v roki drži!««
- 45 Hu! Groza napade Asirce in strah!
Kako jih od mesta spodita na mah!
A tisoč za njimi se ori glasov:
»Bog živi te, Judit, do poznih rodov!«

39. Blearney stone.

Irski narodni motiv. — Josip Murn.

- Blearney stone, čudeža božjega znak,
moli in klanja ti Irec se vsak,
tebi in ljubeznivi lady,
lady grajskl.
- 5 Srca bila prepoštenega,
siromaka ni zreti mogla
in solze nobenega:
lady grajská.
- Krut bil je, zloben ves grajski gospod,
10 vrgel je lady skozi okno na pot,
ker vsem dobrota bilà:
lady grajská.
- Blearney stone, čudeža božjega znak,
danes krvav je še todi tlak,
15 kjer je gospod delal takó
z lady grajskó.
- Danes še klanja ti Irec se vsak,
srečen domov gre, potešen, lahak,
ker je poprosil njo:
20 lady grajská.
- Tjakaj še vedno na sveto pot
roma in hodi za rodom rod,
prosijo tamkaj sree
lady grajské.

40. Trije popotniki.

Anton Aškerc.

Gredó mi popotniki mladi trijé,
po cesti čez ravno gredó poljé.

Obiskala vila je Vesna naš svét,
pri cvetu zasájala pisan je cvét.

»Dežela prekrasna!« jo prvi slaví, 5
»kje tebi enaka na svetu leží?«

Dé drugi: »Preljub mi, domači si kraj,
ti dom naš slovenski, naš zemeljski raj!

Še dražji ko zemlja pa tvoj mi je ród,
moj národ, moj národ, ki biva tód.« 10

In tretji — molčí. A zakaj se solzí?
Ból ali veselje té solze rodí?

41. Neiztrohnjeno srce.

Francè Prešeren.

Grob kopljejo, da zadnji mrlič bo vanjga d'jan;
obraz bled'gà mladen'ča prikaže se na dan.
Kopači ostrmijo, da 'z ust njih sape ni,
manj vstrašeni pogrebei vanj vpirajo oči.

Da je lepó, bi sodil, visoko čelo, vsak, 5
ak bil bi nekakovi zapustil ga oblak;
bile lepé bi usta, lep bil obraz bi bled,
ak bil bi nekakovi proč nejevolje sled.

Dalj čas ni trupla gledat', dih prvi ga zdrobi,
srce samo zavzetim ostane pred očmi. 10
Še bije, še čutiti je ravno tak gorkó,
ko da bilo bi v prsih še zdravo in živó.

Vsi vprašajo, kdo zadnji v to jamó d'jan je bil,
gotovo bil svetnik je, ker ni ves* v grobu zgnil.
Stal tam je kamen, kter'ga nihče pred číslal ni, 15
hité mu mah otrebit', napis tak govori,

da Dobroslav je pevec bil tjakaj pokopan,
ki pel v tak milih glasih je od ljubezni ran,
peč v tak slovečih pesmih čast lepe deklice,
prevzetne gosposdične, nemile ljubice. 20

Al ko si je 'zvolila mladen'ča družega,
 iz prs nobena njemu ni pesem več prišla.
 Pri Bogu ni tolažbe iskāl, ne pri ljudeh,
 oči kalil mu jok ni, razjasnil lic ne smeh.

- 25 V nemar naprej je živel, manj svet ko razuzdan,
 umrl je nespovedan in ne v svet' olje d'jan.
 Vsi pravijo, da njemu svetost ne brani gnit',
 vsi pravijo, njegovo srcé ne more bit'.

- »To pečvevo srce je,« star mož tam govori,
 30 »ak bi bilo svetnika, bi mir mu dala kri;
 svetost ne, pesmi večne mu branijo trohnet',
 ki jih zaprte v prsih je nosil dokaj let.

- Mi mu srce odprimo, pod nebom naj leži,
 da dan današnji prejde, da prva noč mini,
 35 da vstane drugo solnce, pripelje beli dan;
 spet zajtro ga poglejmo, ko mine zor hladan.

- Hladijo naj ga sap'ce, naj rosa pade nanj,
 naj solnce, luna, zvezde, kar so mu pevskih sanj
 prej vdihnile v življenju, prejmejo spet 'z njega;
 40 ak bo ta čas splahnelo, spet zagrebimo ga.«

Razplatili srce so, ležalo noč in dan
 je tam pod jasnim nebom; ko mine zor hladan,
 ko vstane drugo solnce, srce takó skopni,
 ko beli sneg spomladi, da kaj zagrebsti ni.

42. Roža.

Fran Levstik.

Slavec poje v tihi senci
 in rasto po vrtu rože.

- Zašumi obleka ženska,
 dve dekleti, mladi sestri,
 5 stopita skoz vrtné duri:
 Vrha prva že dorastla,
 druga mehko devče tenko,
 še v obleki kratki včeraj,
 danes prvič v dolgem krilu.
 10 Sestra mlajša utrga popek,
 ki boječ iz listov gleda,
 druga sestra lepo rožo,
 krasno rožo razcvetelo.
 V zalo rožo se zamisli,
 15 v mislih diha v njene liste;

oh, al seme že rojeno,
 poleg njega liste vele
 roži v skritem srcu vidi.
 Tiho reče svoji sestri:
 Včeraj bila je še zvita, 20
 mlada ko tvoj lepi cvetek,
 danes vene že na grmu!
 Tako kratek cvet je deklic,
 tako kratek čas mladosti,
 ki se nikdar več ne vrne!« 25
 In v oči ji solza stopi,
 kane ji na rožo velo;
 roža ji na zemljo pade.

Gleda v mislih jo neznanih
 njena sestra, devče mlado. 30

43. Poletna romanca.

Cvetko Golar.

<p>Tiho zarja se v očeh je
devi mladi zaiskrila,
roža ji poletna venec
v kito zlatih las povila.</p> <p>5 Njiva je klasila, cvela,
a nevestica jokala —
grenke slutnje o življenju,
venec vene, noč je pala.</p> <p>10 Glej na prtu križ srebrni —
ne stoji tam krsta njena?
Kot bi videla v njej sebe,
kot bi krila jo koprena...</p> | <p>Čas podi vihraje leto,
sneg in zima, solnce, vesna —
jasno vriskajo škrjančki,
zopet noč svatuje kresna.</p> <p>15</p> <p>Njiva je klasila, cvela,
mlada žena ni jokala:
Venec ji ovija čelo,
trudna v rožah je ležala.</p> <p>20</p> <p>Tihe so ji ustne, prsti
ji drže razpelo zlato —
jasno so škrjančki peli,
vriskali nad solčno trato.</p> |
|--|---|

VII. Pripovedne pesmi.

44. Anka.

Anton Aškerc.

Gre po stezi črez poljé zelêno
Anka mlada, dete zapaščenô.
Kovčeg lahek nese mi v levici,
solze z desnoj briše si po lici;
joče milo, oj sirota Anka, 5
stoče milo, toži brez prestanka:
»Oj cvetíce, srečne ve sestríce,
jasno vedno vam je lepo lice;
jad nobeden srca ne pretresa,
solza vam ne kane iz očesa. 10
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
kdor na domu nima več prostora,
komur starše v hladni grob dejali,
kogar kruha služít so poslali!
Morete mi, rože, razodeti, 15
kaj sirote delamo na sveti?»

A cvetíce cvétejo, dišijo,
Anki mladi ne odgovoríjo.

Stopa dalje po stezíci Anka,
bol premišlja svojo brez prestanka 20
ptici vsaki žalost svojo toži,
ptici v grmu, ki veselo kroži:

- »Kaj vam pravim, pevke moje mile,
kaj vesele bi pač vé ne bile!
- 25 Skrb vam níkdar srca ne pretresa,
solza vam ne kane iz očesa.
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
kdor na domu nima več prostora,
komur starše v rani grob dejali,
- 30 kogar kruha služít so poslali!
Hočete li, ptice, razodeti,
kaj sirote hodimo po sveti?«
A veselo ptice žvrgolijo,
Anki mladi ne odgovorijo.
- 35 Ide Anka, pride do potoka,
pak na brvi zaihtí, zajoka:
»Potok bistri, voda žuboreča,
bol reznana tebi je skeleča.
Kak lahkó mi tod skakljaš po volji,
- 40 solnce, tema — vse ti je po volji!
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
kdor na domu nima več prostora,
komur starše v temni grob dejali,
kruha služít pa siroto dali!
- 45 Potok bistri, veš li razodeti,
čemu pač smo reveži na sveti?«
- Sliši voda to ihtenje vroče,
čuti solze váse padajoče,
teče potok šumno po livadi,
- 50 reče potok hladno Anki mladi:
»Daleč mene pot po svetu vodi,
dosti potok vidi, koder hodi.
Tó-le vé ti, dekle, razodeti:
Prva nisi — zadnja ne na sveti!«

45. Nevesta.

Simon Gregorčič.

- Komú li kupuješ venček s cvetíc,
komú ta prstanek zlati?
Zasé li ali za ktero družíc,
njim greš, nje vabiš li v sváti?
- 5 Povésila kodrasto temence je,
nasmehnila se, zardela,
pospravila svatovsko bremence je,
iz izbe je tržne zletela.

- A zunaj viharen zimski je dan,
nov sneg na stari se usíplje, 10
pod težo zdihuje hrib in raván,
in drevje v dobravi škriplje.
- A kaj je dekletcu za zimo, za mráz!
Saj njej cvetè mladoletje,
gorkó nje srcé je, žareč obráz 15
in v prsih poganja ji cvetje!
- Pogumno, veselo hití skoz sneg
iz trga prek ózke dolíne,
iz dôla obrne v strmi se breg,
saj dom ji je onkraj planíne. 20
- Pač strm je hrib in sè snegom zasut,
a deklica čvrsto koraka,
krepčá jo mladóst in nek sladek čút
in sreča, ki z dragim jo čaka.
- Po gôri pleza višéj in višéj 25
in v sneg se ji dolbe stopinja,
a sneg se usiplje silnéj in silnéj
in sléd korakov zagrinja.
- Le više in više se vzpenja v breg,
že sredi je gôre visôke, 30
le dalje borí se, naj pada sneg,
saj jutri že dan je poróke.
- A sneg le silnejši usiplje oblák,
nasiplje zamete snežene,
kdo padati videl je sneg kdaj tak, 35
že znati ni steze nobene.
- Stopinje globoko se vdírajo ji,
že peša nevestica mlada,
že udje od truda umírajo ji,
počila bi malce si rada. 40
- A kje? Tu hiše, tu strehe ní!
Pa glej tam visečo pečino,
tam deva si skromno zavetje dobí,
sklonívši se v plitvo dolbino.
- Tam nótri počíva dekletce mladó, 45
v naročji okrasje poróčno,
kakó ji bo jutri to stalo lepó,
ko z dragim se sklène nelóčno!
- Primerjati jame si vès ta krás,
na róko si prstan natakne, 50
ovíje si venček krog góstih las
in v misli se sladke zamakne.

Že v duhu z ljubljencem pred božji oltar
pomíče se z brati in sváti,
55 pred Bogom že združena sta za vsekďár,
že dnevi ji vstajajo zlati.

Razgrinja bodočnost se ji pred očmi
cvetóča in solnčnoblesteča
in slika na sliko pred njo se vrstí, —
60 oj kolika, kolika sreča!

To sanja pol speč in bedech na pol,
a vse bolj jo spanec objemlje,
zdrsáva na lahko z dolblíne nízdól
in v snegu mehkeu zadremlje...

65 Jasní se... in zvezde že dvigajo se
in mraz ledeni pritiska. —
Kaj baklje po gori vžígajo se,
da gora v svitlobi se bliska?

Prišli so nevestico mlado iskát,
70 iščó in kličó jo po gori,
svatovi jo iščejo, ženin in brát,
o zlati jo najdejo zori.

Pod steno kam'nito nevzdramno spí
z odejo sneženo odeta,
75 na levi ji prstan poročni blestí,
bel venec ji čelo opleta.

46. Jefejeva prisega.

Simon Gregorčič.

Na boj na divje Amonite,
sovražnike rodú srdite,
je Jefe hrabro četo zbral;
na meji, glej, sovražnih tal
5 kleči glavar na travi rosni,
da zmago bi mu Večni dal
v usodni vojski, smrtonosni:
»O čuj me, bojnih trum Gospod,
usliši mojo ti molitev,
10 otmi, otmi svoj sveti rod!
Ti vodi ga v zmagalno bitev,
dodeli srečno mu vrnitev —
in — to prisegam! — prvo stvar,
ki po dobljeni slavni zmagi
15 me sreča na domačem pragi,
zakoljem tebi v žgalni dar,

usode vojskne gospodar!«
Tako prisega vodja trum,
glavarja čuje hrabra četa
in srca, že popreje vneta, 20
navdihne nevkročen pogum.
Kadar se v gori utrga plaz,
kedo li mu zastavi gaz?
Ko tanke bilke trdni hrasti
se morajo ukloniti, pasti! 25
A stokrat huje od plazov
se Jefe s četo zadrevi
na vrste Amonskih sinov.
Kako so tam kovala jekla,
kako je kri v potocih tekla, 30
na črna tla junaška kri!
Kot za ženjico žita snopi

- leže po tleh vojakov tropi,
požela jih je srepa smrt. —
35 Sovražnik je pobit in strt
in zmagovit na tla domača
se Jefte s hrabro četo vrača.
Oj, to ti je ponosen god
za te, o Jefte, in tvoj rod!
40 Slavi te Izrael vesel,
ker sveti dom si mu otel:
do meje ti naproti vreje
in vrsta venčanih devic
na cesto troši ti cvetic,
45 nastilja palmove ti veje!
In poti, polja in vasi
povsodi mrgolé ljudi:
visoki, nizki, stari, mladi
zmagavca videli bi radi,
50 ki trume je sovražne zmel.
Izmed ljudi na mlado rame
tu mati malo dete vzame:
»Glej, on je Izrael otel!«
In starček od veselja plaka,
55 gledaje slavnega junaka,
in sto in sto glasov grmi:
»Rešitelj Jefte naj živi!«
Že sveti se domači krov,
zidovje se belí naproti
60 in zdaj v mogočni prelepoti
pred njim stoji ves dom njegov.
In, glej, mladenek cveten zbor,
slavilno pesem prepevaje,
srebrne strune prebiraje,
65 privrē čez prag na beli dvor;
- pred njimi pa v obleki snežni
v naročaj Jefteju hiti,
ko na perotih angel nežni,
otrok njegov, edina hči!
70 A Jefte, glej, je mrtvobled,
iz lic je proč življenja sled —
ne kroži se očetu roka
v objem pristrčnega otroka.
Junak, ki groze ne pozna,
75 kaj zdaj ko listje trepeta?
»Oh, nepremišljena prisega!«
obupno oče zaječi,
da grozno se okrog razlega,
da mraz pretresa vsem kosti.
80 »Joj, ti nesrečni ôtrok moj,
še bolj nesrečen oče tvoj,
ki kriv brezmejnega je zlega!
Umreti moraš, hči, umreti
v življenja polnem, lepem cveti:
85 prisegel sem, da prva stvar,
ki po dobljeni slavni zmagi
me sreča na domačem pragi,
Bogu bo dana na oltar;
in tebe, oj otrok predragi,
90 nebo izbralo si je v dar!
Veliko terjaš, o nebo,
veliko terjaš od očeta!
Odpusti, dete mi ljubo,
zgoditi mora se tako:
prisega grozna je — pa sveta!« 95
In izvrši prisego oče,
in pade dekelce mlado,
a oče in ves narod joče.

47. Smrt carja Samuela.

Josip Pagliaruzzi.

Car Samuel sedi na skalnem gradu,
kipečim nad Prilipom ob prepadu;
sam car sedi, ob mizo roko pravo,
ob roko sivo si podpira glavo.

Temne se misli mu podé po glavi, 5
v bolesti divji srce mu krvavi
in votlo car sam s sabo beseduje,
da ko iz groba glas temán se čuje:

- »Oj Belasica, gora Belasica,
 10 naj solnce več ti ne obsije lica!
 Ti vragu našemu si pomagala,
 Slovenov zemljo milo mu izdala.

- Obudi zopet padle nam junake,
 iz robstva reši jadne nam rojake!
 15 Oj Belasica, tožna Belasica,
 naj solnce več ti ne obsije lica!«

- Pa vstane car, počasi k oknu stopi:
 »Kaj hočejo tam doli oni tropi?«
 Kamor oko po polju carju kroži,
 20 po širnem polju stopa mož ob možu.

»Rojaki so,« takó mu sel naznani,
 »po zadnjem boju v sužnost odpeljani,
 ki jih Bazilij, cesar bizantinski,
 nazaj pošilja zdaj na dom očinski.«

- 25 Ob preveseli, srečni tej novosti
 prešine carju lice žar radosti;
 raz grad hiti, da bojne vidi druge,
 ki toliko so vzročili mu tuge.

- Veselo car prihiti k prvi četi:
 30 »Bodite vsi presrčno mi sprejeti...«
 A kakor da za grlo smrt ga davi,
 beseda v grlu starcu se ustavi.

- Otožno klanjajo jetniki glavo,
 molčé, počasi gredo črez planjavo;
 35 pred četo vsako mož enóok hodi,
 za sabo sto nesrečnih — slepcev vodi.

- Kar vplnil je Slovenov v bitvi ljuti,
 oslepil vse je Bizantinec kruti;
 nazaj pošilja zdaj jih v zemljo milo
 40 slovenskemu vladarju za vezilo.

Nikoli konca ni. Za kopo kopa
 molčé, otožno mimo carja stopa:
 petnajst tisoč tovarišev ljubljениh,
 petnajst tisoč vojakov oslepljenih.

- 45 Noč carju sivemu oči pokrije,
 iz prsi divji stok se mu izvije,
 na tla se zgrudi Samuel ponosni
 in srce v boli počí mu neznosni.

48: Kacijanarjeva smrt.

Ivan Cankar.

Vino pije grof Nikola Zrinjski
 na visokem, sivem gradu svojem;
 z njim sedi ob mizi družba krasna,
 družba krasna samih slave sinov,
 a med njimi Ivan Kacijanar. 5
 Blede mu je lice, moten pogled,
 zgubano mu je visoko čelo. —

S stola vstane grof Nikola Zrinjski,
 polno čašo dvigne in napiva:
 »Vse zahvaljam vas, junake slavne, 10
 da s posetom svojim ste prijaznim
 počastili dom moj starodavni,
 da sočutje prišli ste izkazat
 med junaki prvemu junaku!
 Res okrutno ga pesti usoda, 15
 res preganja ga vladar krivično.
 Ah, nečastno je sedel v temnici
 Kacijanar, prvi med junaki ...
 In recite, ni li to pravično,
 da svobodo sam si je priboril 20
 ter pobegnil ječi in vladarju?
 Ali naj bi čakal, da zablisne
 meč krvnikov njemu se nad vratom?
 Čakal naj bi, da mu za plačilo
 vzame glavo naš vladar dobrotni? ... 25
 Zopet bodi jasno lice tvoje,
 pijmo rujno vino, kakor nekdanj,
 Kacijanar, prvi med junaki! ...
 Pijmo, bratje, na njegovo zdravje!«
 Bliskajo se v solncu jasne čaše, 30
 po dvorani pa zvenijo klici:
 »Slava tebi, prvi med junaki!«
 In odmeva tam od druge mize,
 tam med hlapci, kmeti in vojniki:
 »Slava tebi, prvi med junaki!« 35

Eden le ne dvigne polne čaše;
 to vojniki je drzni, mladi Hojzič.
 In ozre se grof Nikola Zrinjski:
 »Je li spanec te premagal, Hojzič,
 da uho ti čulo ni zdravice? 40
 Ali zdi se vino ti preslabo,
 da porosil z njim bi ustna svoja?
 Ali pa ti v srcu je sovraštvo,
 da ne piješ? — Odgovori, Hojzič!«

- 45 »»Kaj naj pil bi zdravje izdajavcu,
 kaj naj slavo klical bi morivcu?
 Vso izdal nam vojsko je krščansko
 in sramotno zbežal iz ostroga,
 a na begu mi ubil je brata...
- 50 Vreden bil bi svojega plačila,
 da vladar bi vzel mu kletu glavo,
 a ušel je, kot bežé tatovi...
 Car pohvali te, Nikola Zrinjski,
 da je mrtev pes na tvojem gradu!««
- 55 Samokres mu dvigne drzna roka,
 strel odmeva glasno po dvorani
 in na tla se zgrudi Kacijanar.
- Obledijo gostom vsem obrazi
 in zastane jim beseda v grlu.
- 60 Ali zdrami se naposled Zrinjski,
 skloni se nad prsi krvaveče:
 »Tja odšel je duh tvoj, Kacijanar,
 kjer pravico je dobil in srečo!«
 In vsi gostje molijo ob truplu —
- 65 a po beli cesti dirja Hojzič.

49. V oglejskem muzeju.

Vojeslav Molè.

- Skoz zastor se prikral je žarek
 in zaigral na pestrem mozaiku,
 življenje dahnil je v te mrtve sohe,
 v te polrazpale stebre, v kupe stare,
- 5 stoječe prazne pod muzejskim steklom. —
 Ko so zvene le v šumno noč, Horacij,
 to se je pelo pesmi o življenju! —
- Sedim in zrem in zrem. Ob stenih resna
 obličja imperatorjev so oživila
- 10 in pal je zastor in se ulilo sonce
 na mramorna je tla, vzbileste le
 nebrojne mavrice so v vodometu. —
- Da v rimski vili sem ponosne Akvileje!
 Le vodomet skrivnostno žuboreč, na rože
- 15 dehteče hlad lijoč, glasi se v tej sobani.
 In nemo zro penati s svojega ognjišča
 na vonjajoči cvet. —
- A zunaj, zunaj krik se nosi divji,
 skoz mesto gre od ulice do ulice
- 20 in bliže, vedno bliže. Že čez strehe

se dim vali in plameni že ližejo svetišča,
 kot šumen val se ulil požar je čez domovja.
 In en sam krik in en sam glas
 kot klic preplašenih močvirnih ptic
 v žvenketu čuti je orožja: 25
 »Atila! Atila!« ...
 Prepozno! Kar pred časom ni na ladjah
 odtod zbežalo na lagune južne,
 v prah potepta besneči hunski konj.
 Mordà se vila med cipresami mu skrije? 30
 Odpro se duri in v sobano plane
 Rimljanka mlada z detetom v naročju.
 »Sem jih ne bo! Ne daj, o Bog, ne daj!«
 Ne bo jih! Saj so že moža ubili;
 tam pred baziliko razbil mu je črepinjo 35
 divjak s sekiro krvavečo.
 A dete to, potomec zadnji iz rodbine Rufov,
 vsaj ta naj še ostane. Ta, vsaj ta!
 In polna solz poljubi mati dete
 s poljubom blaznim in drhti ko trepetlika, 40
 ko ji jesen odnaša zadnje liste ...
 In lepa je v trepetu svojem, lepša
 kot oni solnčni dan, ko so ji vplele
 tovarišice v črne lasi mirte bele.
 A če se vrata spet odpro 45
 in vlije se druhal v sobano?
 Ponos se vzbudil v srcu je Rimljanke,
 iz nedrij vzame brušeno bodalo. —
 Zdaj, zdaj. Udarci glasni.
 Že udala so se hišna vrata 50
 in skoz arkade bližajo hrumeči se koraki
 in kriki divji, polživinski.
 Da, tu so, tu.
 In zadnjikrat poljubi mati dete,
 bodalo dvigne —. 55
 Ko vrata padejo pod mahljaji sekire,
 kralj hunski zre na bajno krasotico,
 objemajočo v smrti svoje mrtvo déte.
 Do nog njegovih barva kri sneženi marmor ...
 Ne, ne, to so le mrtve, davno mrtve sohe, 60
 le moji sni so dahnila življenja v to kamenje.
 Med mrtvimi spomini tu sedim
 in tesno mi je v duši. Ven, na zrak! —
 Tu zunaj že molči vas Akvileja,
 večerni zvon je izzvenel v daljave, 65
 v obrisih rišejo se obložene trte
 in nad lagunami krvavo gasne solnce.

50. Azma.

Anton Medved.

- Abdalmálik sam sedi v šotoru,
 sam sedi na mehkiem krznu tigre
 v Iraku pred lepim mestom Kabo.
 Srd mu šviga iz oči ponosnih,
- 5 v srdu svojem zbranim kliče svojim:
 »Kdaj ukloni se mi drzna Kaba,
 kdaj odneha Abdalah poveljnik?
 Petkrat že smo zrlí mlaj na nebu,
 kar se mesto trdno nam ustavlja.
- 10 Vse tovore smo zaman prestregli,
 vse dotoke vodne zgradili,
 naskočili mestno zidje stokrat.
 Divni Alah, milosten nam bodi!«
 Sèl priteče izpred mesta Kabe,
- 15 Abdalmálik sluša sla besede:
 »Truma ljudstva je ušla iz Kabe,
 da se tebi, levji sin, pokloni.
 Žeja silna, glad sta jo prignala.
 Le poveljnik, govore Kabljani,
- 20 ukloniti Abdalah se neče.«
 Jezno zopet kliče Abdalmálik:
 »Cela vojska mestni zid obkoli,
 v temni noči, v svitu dneva pazi,
 da najmanjši tovor ne uide,
- 25 da najmanjši virček ne pronikne
 ni nad zemljo ni pod zemljo v mesto.
 Mórda potlej Abdalah odneha.«
 Vrsta vojev tiho se pokloni,
 iz šotora gre, da zbere vojsko.
- 30 Pred visokim gradom v lepi Kabi
 zbira hrabri Abdalah meščane,
 zbranim resno govori poveljnik:
 »Dlje braniti mesta ni nam moči.
 Glad nas davi, žeja moč nam jemlje.
- 35 Dan noben nam ne prinese upov.
 Uklonímo se sovragom, bratje,
 izročimo jim v oblast domove!
 Bili boj smo za pravico sveto,
 svojo zemljo, milo last branili,
- 40 v svètli raj nas bode prêrok vèdel.
 A braniti dlje se ni nam moči,
 uklonímo se sovragom, bratje!«
 Meč odpaše Abdalah si z ledij,
 meče strani vržejo meščanje.

Toda Azma, mati sivolasa, 45
 Abdalahu stopi zdaj pred lice.
 Glasno sinu starka dé stoletna:
 »Kaj bojiš se, Abdalah, sovraga,
 da golčiš, kot grlicam golobec,
 brez duha in mehko brez srčnosti! 50
 Proti vzhodu dvigni meč v desnici,
 a levico na srce položi
 in govori, branil li pravico
 meč je tvoj in govor tvojih usten,
 ko naskoke si odbijal z zida, 55
 ko rojake svoje v boju hrabil?
 Drugega ti nisi smel braniti
 nego sveto pravo domovine.
 Drugega ti nikdar nisi branil.
 Mati tvoja, Abdalah, pozna te. 60
 A zakaj, moj sin, bojiš se danes
 smrti v boju za domovje, pravo?«
 Meče ostre poberó meščanje,
 ogenj švigne v srcu koprnečem
 in prešine ude trudnim borcem. 65
 V lice mater Abdalah poljubi,
 meč opaše in oklep nadene.
 Govori mu mati te besede:
 »Kdor želi in slavne smrti išče,
 meč samo ga spremlja na bojišče, 70
 a z oklepom prsi ne odeva,
 ne pokriva s šlemom bistre glave.«
 Skozi vrata neprodirnih zidov
 plane truma na ravan kabljansko.
 Abdalah jo v boj poslednji vede 75
 z mečem, a brez šlema in oklepa.

— — — — —
 V mestu hrup, a pokoj okrog mesta,
 vpitje v Kabi, zunaj smrtno spanje,
 Abdalmálik vojsko je premagal.
 Na razsutem zidu joka Azma. 80
 V nje naročju Abdalah umira,
 v lice mater zadnjikrat poljubi,
 njega Azma zadnjikrat objame.
 »Častne smrti, sin, umiraš,« dé mu,
 »Bog ti bode plačal smrtne rane.« 85
 Glavo nagne Abdalah poveljnik
 in izdahne mirno svojo dušo.
 Azmi majki, starki sivolasi,
 v blagih prsih takrat srce počí.
 Skupaj duši vzplavata junaški. 90

51. Ponočni gost.

Anton Medved.

- Mogočen grom je stresal svet,
vihar je zunaj rjul,
od tesnega strahu prevzet,
na postelji sem v sanjah čul.
- 5 Tedaj nekdo prispe do vrat,
potrka, dé glasno:
»Prišel nocoj sem k tebi spat,
imaš li posteljo mehko?«
- 10 S tresočim glasom vzkliknem jaz:
»»Kdo si, neznani gost?««
V blazine skrijem svoj obraz,
»»moj dom nocoj ni zate prost.««
- »Utrujen sem, premočen ves;
odpri mi vrata vsaj!
- 15 Moril te bode večer kes,
če v noč me odpodiš nazaj.«
- »»Komu odprem naj, to povej!
odklej te jaz poznam?
Oh, pojdi, pojdi le naprej,
20 druge poišči miren hram!««
- »Nikar, nikar se me ne boj!
Saj sem poznat ljudem.
S teboj govoril bom nocoj —
o, ko bi vedel ti — o čem!
- Razgovor najin bode dolg,
premislek tvoj globok.
Ko zopet se pogreznem v molk,
ti jokal bodeš kot otrok.«
- 25 Poskočim k vratom iz blazin.
»»Pokaži svoj obraz!«« —
»Prišel sem k tebi — tvoj spomin.«
Na postelji zbudim se jaz.
- Mogočen grom je stresal svet,
vihar zares je rjul.
Spomina vročega prevzet,
35 na postelji zares sem čul.
- In bil je najin govor dolg,
premislek moj globok. —
Ko se vihar zavil je v molk,
40 zares sem jokal kot otrok.

Idila.

52. Sanje.

Odlomek. — Matija Valjavec.

- Zadremal sem in brez pomude sanje
postavijo me Storžcu na podnožje
ter ožive mladostne moje čase:
Bilo je to na delopust šent Ilne.
- 5 Šent Ilne! Blagi zvon ušesom mojim!
Popoldne zgodaj delopust zvonilo,
ljudje so popuščali opravila,
za drugi sveti dan se pripravljaje;
pastirji vseh treh Bél smo biče spletli
- 10 iz ličja svete lipe, ki zgodila
pod kameni hladna ga je vodica,
tekoča s Storžca Bélica studena,
in pokati smo gromoslično jeli,
da letel je malik na vso širjavo;
- 15 odpokovali Srednjim so Beljanom

Beljani Gornji s Spodnjimi Beljani.

Dekleta in mladé ženice krasne,
ko vrédile so vse okoli doma,
da v lepi vse je snagi lesketalo,
opletale so svetločrne lasce. 20

Za dober glas goreča gospodinja
trudila se je ter je priiskrbela
iz Kranja presne ólovine dobre,
da hitro ji testo pojde na kvišku
in da iz moke, iz samo pšenične, 25

nacvre si boba, lepega na óči
in tečnega na okús celo nelačnim.
Ta bob pa cvro ponoči po večerji,
ko davno že poležejo možaki;
a cvro ga gospodinje in dekleta, 30

trudeče se, da imé sloveče tudi
še dalje zadržijo dobre gazde,
dekleta čakajo pa fantov budnih.
Prišli ti bodo kuhinji pod okno
po kopo boba po navadi stari, 35

in kdor imél bo v družbi potlej zbrani
najbolj okusno cvrtega med njimi,
po strani si klobuk bo dél na glavo,
držeč jo bolj pokonci nego drugi,
češ, moja dečla prava le je dečla, 40

ki bo postala vrla gospodinja
in si iskala para po soseski;
saj ta pohvala dragega dekleta
globljeje sega v srce mu prepolno,
kakòr če hvala njemu bi veljala; 45

in deklica, zaznavša drugo jutro,
pojde bolj sramežljivosti navzeta
opravljat božjo službo v hram Gospodov.
Ta bob zato je, da se daje znancem,
dobí ga več, kdor nam je bliže sreč, 50

in manje, kdor nam manje je prijatelj.
To veš ti, Kóržmov Bošte, duša draga,
ki poti iste naju vodi zgoda,
ki prišel časih z zračnega stanišča
si z Gozda na podnožje naši gori 55

na Belo v gostje, v drago vas mi rodno,
in mislil si si Belo raj nebeški,
kjer vsaki dan gostujejo ljudje se;
in veste drugi, ki sem v mislih še vam
in niste pozabili me popolno; 60

a tistim, ki sem padel jim že iz uma,
povrnejo spomin naj te vrstice,
ki priča so, da jaz se jih spominjam. —

- Nocoj ni tiha noč, in kdor ni delal,
 65 da ude je utrudil, spal ne bode,
 zažméti mu ne bode mira dalo
 ukanje glasno nezaspanih fantov,
 ki šale si popevajo vesele
 in piskajo na hruševa peresa,
 70 ki streljajo s pištolami, čakaje,
 da žvenkne v stolpu dve čez polnoč ura,
 da tako rano dnevu zazvonijo.
 Zbude se zdaj pastirji in sramota
 ga čaka, ki prižene prvi, grenka,
 75 še večja pa, ki zadnji prikoraka,
 ki zlá mu roka lingo je zabila,
 da hlevnih prec ni vrat odpreti mogel
 in so pajdaši vsi pred njim odgnali;
 o, kako róžno na uhó bučí mu:
 80 »Glodavs, glodavs, pomijnik si poglodal!«
 Iz kože, ko bi mogel, kar bi skočil.
 Pomijnikov jaz nisem glodal nikdar,
 zbudila me je ali stara mati
 ali pa lastna skrb o pravem času.
- 85 Prišlo je jutro, častni dan Gospodov,
 obleklo v s'manjo vse se je opravo.
 Deseta ura zdaj se približuje,
 prežijo s stolpa že fantini pazni
 po mašniku, da, kakor hitro stopi
 90 na vaško last, zazvónili bi skupaj;
 prikaže se, zvonovi zapojéjo,
 pojó pa tako lépo milozvočno,
 da vsem srce v veselju poigrava.
 Pristopi mašnik, zvon pristop oznani,
 95 zablisne in za bliskom gromobučno
 izpokne topom glušen pok iz žrela,
 da si otroci, ženske in netrdni
 maše ušesa, da se poknja zmanjša
 in strela da bi úh ne preletela.
- 100 In v cerkvi mali godci svete pesmi
 zagodejo, spremljaje pevke mlade;
 podružna cerkev, cerkvice samo je
 in ni dovolj za orglje v njej prostora,
 a da bilà bi danes tiha maša,
 105 to bi bilà mladeničem sramota;
 zato pa zbrali vkup so se in skladli
 za godce, pevke, strel med sabo zbiro.
 Od vseh strani privreli so pobožni,
 največ biló pa fantov in deklet je;
 110 mladeniči so bili krepke zrasti,

visoki, čvrsti, slast očem in duši,
 da čudil se jim sleherni je tujec.
 Iz irhovine hlače močno šite
 so stale jim kakor na stegna vlite,
 čez rame so jim pruštohi viseli, 115
 ki gladki jim je koljar kitil žamet,
 in svilni robci, vézeni na zobce,
 bingljali so ponosno jim iz žepov
 in za klobuki, za kastorji so jim
 v presjajni družbi pavovega perja 120
 dišeče kite moško kvišku stale,
 spletene krasno in za kraj prišite
 s predragimi, s preljubimi rokami.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —

Pa dalje sanje me vedo, kjer stala
 očetova je, meni rodna hiša. 125
 Tu živel sem nedolžne dni otročje,
 tam gori naša sobica bilà je,
 za deco nas in pa za staro mater,
 ki ž njo zvečer in zjutraj smo molili,
 premáljali molitve starodavne, 130
 ki jih na pamet toliko je znala,
 da vsaki dan smo v tednu drugo čuli;
 a bile so pobožne, táko mične,
 da knialu sem in rad se jih naučil.
 Tu gori nam je pripovedovala 135
 prelepe, mične vsakovrstne bajke
 ali svetnika ktereга legendo:
 od svetega Matija, ki odsekal
 očetu si in materi glavo je,
 kakor so Rojenice prisodile; 140
 od svetega Mihela, kak je prišel
 pred sveto nébo duše vagovávat;
 od svetega Tomaža, kako v sodu
 zabil je smrt in sedem let jo ječal,
 da sedem let ljudje nič niso mrli; 145
 od svete Jédruți, kako so miši
 napredena vretena ji zglodale,
 in druge svetne bajeslovne puče:
 kako gozdove Vedomec preleta
 in Veles krave varuje in vole 150
 in goni jih s planin nazaj jeseni;
 in kake norce znal je briti Kurent,
 kako se je v nebesa sveta zmuzal,
 da zdaj je med izvoljenimi v raj,
 da moja mati, to od nje zaznavša, 155

- na pustni predvečer še danes moli:
 »Še'n očenaš in čéšeno Marijo
 svetemu Kárantu na čast in slavo,
 ki bode jutri njega god in praznik.«
- 160 In zjutraj, kádar vstajala je zarja,
 golčala je, da svit je to nebeški,
 da je odlèsk presvete luči rajske,
 ker rajska so takrát odprta vrata,
 da hodijo skoz nje k ljudem na zemljo
- 165 in spet od zemlje gor v nebesa sveta
 poslanci božji, angeli čuvaji,
 s poveljem, naj bedijo nad človeštvom,
 da zablodivši kam se ne zadene,
 in nosijo do Bóga sporočila,
- 170 kakó bili so prej ta dan otroci,
 jeli poslušni ali nepokorni.
 In ko sedéli smo na vrtu v senci,
 okoli nas so rožice cvetele
 in te smo brali, v vence povijali,
- 175 nad nami pa so tički podnebesni
 prepevali si vsak na svoje grlo
 in mati nam razkladala je pesmi:
 od svetega Duha jo kos prepeva,
 kalin pa žvižga svet'ga Avgušтина.
- 180 Pod onimle orehom v hladni senci
 učila je poznavati me črke:
 poglej jo tole: ta je kot očali,
 ki devajo na nos jih stari oča,
 kádàr popoldne ob nedeljah svetih
- 185 beró povest od mlajšega Tobija
 in časih od Svetinove družine,
 tej črki, vidiš tukaj, g se pravi;
 takoj za njo, poglej jo, vidiš tole,
 ki kakor stol je starega očeta,
- 190 kádàr na njem sedijo pri kosilu,
 poglej jo dobro, tej pa h se pravi.
 Tako prispodablja, naučila
 me več je v tednu neg učitelj v letu.
 In tamle kraj potoka sem postajal
- 195 na večer, ko zahajalo je solnce.
 Srce za njim tako je hrepenelo,
 da plezal na vrhunec sem drevesom,
 da dalje bi ga videl ino gledal,
 želež, da zatonilo ne bi nikdar;
- 200 in ko zašlo je tostran že za gore,
 še gledal za odsvitom sem na Storžcu,
 in ko odlèsk izgine tudi tukaj,
 poslal sem naših njiv škrjančka kvišku,

da gostoleč se dvignil je nad goro
 in solncu nesel »Lahko noč!« od mene, 205
 ki po odlèsku tičku na perotih
 odzdravilo lepo mi »Lahko noč!« je.
 Tako spomin mi v sanjah je navajal
 dogodbe davne zlatih dni otročjih,
 ko so cvetele rožice mi bele. 210

Šaljivka.

53. Zlato v Blatni vasi.

Oton Župančič.

Prišli trgovci z novci	Prišli so norci s korci	
za šalo v Blatno vas zares,	za šalo v Blatno vas zares,	
na trgu sredi blata	planili so po zlatu,	15
pustili pisker zlata,	raztresli ga po blatu,	
5 potem naprej, haha, zares,	potem naprej, haha, zares,	
zares trgovci z novci.	zares da norci s korci.	
Prišli so slepci s cepci	Prišla je putka tutka	
za šalo v Blatno vas zares,	za šalo v Blatno vas zares,	20
in pikapoka šlo je	vse blato potacála,	
10 brž lonec je na dvoje,	zlató je pozobala,	
potem naprej, haha, zares,	potem naprej, haha, zares,	
zares da slepci s cepci.	zares da putka tutka.	
In Blatničani zbrani	25	
sklenili so v en glas zares:		
»Ta puta kokodajca		
bo nesla zlata jajca!«		
Potem pa pit, haha, zares		
vsi Blatničani zbrani.	30	

Pripovedna pesem o živalih.

54. Volk in pes.

Matija Valjavec.

Čudne stvari se godé, da bi komaj véroval človek,
 tudi v okrožju zverin, v neštetem cesarstvu živalskem.
 Basni nam kažejo to in basni so tudi pomembne.
 Neki jih radi beró in poslúh jim dájejo voljno, 5
 ker jih stvar veseli že po svoji navadni lepoti.
 Drugi, ki krasi jih sklen globokéjšega dušnega vida,
 zro v teh basnih modrost, ki sije med narodom žarno.
 Tem naj eno povem, ki pride mi prva na misel,
 tisto o volku in psu, ker te še slišali niso.

- 10 Živel je bógat seljak; on imél je vséga obilno:
poln mukáček je hlev, svinjak mu je z rilci natlačen.
Pseto Belin je čuvaj mu bogatega blagoimetja.
Volku iz bližnjih goščav pocedé se sline po prascih.
V misli zagrezne se volk, kako dobil bi pečenke.
- 15 Ena mu pride na um, ta bode gotovo najboljša.
Kmal' se z Belinom spozna in pobratita brž se dodobra.
Nekega dne, ko je mislil volkáč, da je že stanovitna
družba z Belinom ta vez in več ne razrušna prijaznost,
reče mu: »Dragi pajdaš, ti največi prijateljev mojih,
20 daj, združiva se v zvez in takó narediva pogodbo,
da, ko bi jaz kaj ukral, me ti ne izdaš in ovadiš,
a ko bi ti kaj ugrabil, te jaz ne izdam in ovadim.«
To diplomatično vez potrđita z lastnim podpisom
in zapečatita list po navadi, veljavni na zemlji.
- 25 A da se vez uresniči in list, da mrtva ne bode beseda,
reče Belinu volkač: »Nocoj jaz k tvojemu gazdi
pridem nekoliko v vas, da si prasca izberem iz kotca,
a da ko mutec molčiš in odgnil ti jezik, če lajneš,
da ne zbudiš mi domačih in jaz da brezskrbno mesarim.«
- 30 Reče Belin: »O, le pridi, pajdaš, brezskrbno po svinjče,
jaz te ne bodem izdal.« — »No, dobro, pa pridem,« velí volk.

- Kakor nastala je noč, volkač se priplazi k Belinu:
»Dober večer, Belin, prišel sem zdaj po obljubi.« —
»Bóg daj dober večer!« odzdravi Belin; »veseli me,
35 da si prišel, že dobro, le nič se ne boj in le srčno
pojdi v svinjak in zakolji si tam ga prasca po volji,
ki se ti zdi, da imá najboljšo slanino pod kožo.«
Volk gre takoj v svinjak med čredo prasičje družine,
grozno morijo prične, da od zob mu cepajo prasce
- 40 kakor seno od kose in žitno klasovje od srpa.
Cviliti svinje začno in ženó prežalostno kruljbo,
da je takòj glas znanil, da joj in prejoj se jim góde.
Kakor začuje Belin, pa zalaja pred vežnimi dvermi,
laja glasno, da bi mrtvi, nikar le zbudili se speči.
- 45 V hiši družina zbude se, hite vsi vstajati s postelj,
kaj da laja Belin in zakaj pač cvilijo svinje.
V kotcu dobe volká in lop s poleni po volku;
tolčejo na vso moč in mlatijo z bati mu grbo,
revež polomljen in zbit jim komaj unese življenje.
- 50 Ali tedaj, ko spet poležejo znova družina,
volk za plotom prikrit razsrjen počaka Belina,
pa ga pograbi, rekoč: »Ahà, ti vérica pasja,
je li si tu? Ti si djál, da lajal ne bodeš, ko pridem,
pak si me vkanil, Belin; tegà ne pozabim nikoli,
55 kajti sem stolčen, da joj, in boli me vse po životu.«
Zdaj izgovarja se pes in ga prosi, da naj odpusti mu,

naj ga ne kazni za zdaj, naj vdrugo le pride brezskrbno
 danes zvečer na dvor, da nem bo za cviljenje vsako,
 pa se roti: »Naj mine me um, če zdaj se ti lažem,
 jezik, če laž govorim, da takòj mi prisahne na nébo.« 60
 Še se rotil je in klel, da vsega ni znaniti moči.
 Kdor se veliko roti, le tistemu malo verjémi!
 Vedel tegà še ni volk, še prišél je premalo po svetu,
 pa je verjel, kar lagàl je Belin, in imèl za resnico.

Pride večer in pripelje s seboj noč s temno odejo. 65
 Kakor pri hiši pospé, primuza se volk na dvorišče,
 zleze v svinjak in začnè tu klati brezskrbno prasiče;
 rilci pa v cvil ino v krul, da glušilo je huskanje klavca.
 Kakor začuje Belin, pa zalaja in laja na vsó moč,
 da vso družino zbudi; ti planejo z drogi na vólka; 70
 údri po njem, kdor more, da le ga telebi po koži.
 Sreča mu blaga je spet, da pobili ga niso docela;
 spet jim uide razbit, z raztrgano kožo po hrbtu,
 vleče se proč in skrije za plot in počaka pokoja.
 Gleda, kje bil bi Belin, pa ga spazi pred vežnimi durmi 75
 pa mu golči: »Le počakaj, Belin, ne uideš mi nič več,
 ne odpustim ti, že čas bo prišel, ki te dal mi bo v zóbe,
 ko bi ne bíl, kjer sí, — že dál, kar gré ti, bi zdáj, zdaj.

(Oh, heksámeterček, ves šepast si ti se naredil,
 čisto iz enozložnih besed! Odpusti mi, Stritar, 80
 tudi ti, Levec, da ni sestavljen po vajnem kopitu!
 Nisem, zares ne, nalašč ga takega delal,
 pa ga v Ljubljano bom dal profesorjem, da bi imeli
 dati vsaj kaj za zgled marljivim gimnazijarcem,
 kakšen je slab in grd heksameter v našem jeziku.) 85
 Toda pri vratih ležiš, pa ne morem doseči do tebe,
 molči, le molči, Belin, in nikar mi se nič ne praviči,
 vedi, čez tri dni pridem z vojskó, da za boj si pripravljen!«

Reče in gre si iskat v temničasti gozd pomagačev,
 sam s seboj govorèč: »Poslal bom k divjemu prascu, 90
 pa mu prijateljski mir med nama obljubim in rodom
 na vekovékovni vek, to, vém, mu bode po volji.«
 Mislil je prav, ni up ga premotil, ker priti na pômoč
 mu je obljubil nerès, saj všeč mu bilà je pogodba.
 Ali to ni še dovolj; da vojsko Belinovo zmaga, 95
 spravi na svojo si stran še medveda in modro lisico,
 dobre pogodbe dajóč obadvéma, da morata priti,
 ako biló jima skrb za prid je le količkaj lastni.
 Zdaj jih imèl je dovolj pomočnikov, da zmaga Belina;
 živel je z mirno vestjo in s srcem pokojnim je čakal 100
 tistega dnè, ki bilà stà za rok ga postavila boju.

Tudi Belin se na boj pripravlja in družnikov voli:
 gre po dvorišču okrog in žalosten pride do mačka.

Maček ga nagovori s to pomilovalno besedo:

- 105 »Kaj pa je tebi, Belin, da se ves prežalostno nosiš?« —
 »Dragi moj muc,« govorèč mu Belin odgovarja po tiho,
 »oh, ti ne veš, kaj mene teži; lej, boj mi je z volkom,
 jutri pod onile hrast z vojskó se postaviti moram.
 Jeli bi šel ti z menoj mi pomagat, volká da potolčem?« —
 110 »Oh, oh, hočem, Belin moj ljubi, zakaj bi ne hotel?
 Bom, bom,« maček veli, »zdaj pojdi še racmana prosit,
 on je gotov pomočnik, on pride brez dvojbe pomagat.«
 K racmanu gre, ki takoj mu obljubi, da pride na pômoč.
 Reče: »Zakaj bi ne šel? Saj ti nas braniš lisice,
 115 da si ne upa na dvor prikradši se splaziti stiha
 in da ljubljenih rac, predragih mi žen, ne pokrade;
 pojde še tudi gosák, le pojdi in prosi še njega!«
 Gre h gosaku, gosak mu takoj obljubi, da pride.
 »Kaj bi ne šel?« veli, »saj nimam ga vzroka odreči,
 120 bil nezahválen bi pač, če té bi dobrote ne storil
 tebi, ki nam si čuvaj, nas braniš zaláznikov nočnih.« —
 »Nas bo pa, mënim, dovôlj zdaj!« reče Belin, veselèč se.

- Dojde določeni dan za boj. Volk s svojo armado
 gre na bojišče pod hrast, ves v svesti si zmagodobitja,
 125 kar ne jemajóč si na pamet, da mogel bi biti
 on, ki dobil bo brčë; ni skusil še vojskine sreče.
 Modri dajó mu svèt za uredbo si vojskovojenja;
 ali le on si se pameten zdi, pa ne dela po svetu;
 drugi, ki slutijo zló, pa ne upajo zlú se upreti,
 130 volk jim je znan trmoglav, a boje se zameriti voju.
 Vsakemu sám stan dá ino dé v kup hrastove stelje
 divjega prasca velèč: »Nerès, tu tebi je mesto!
 Ti pa, lisica, na hrast se popni, kar moreš visoko,
 glej in napenjaj si sklen na vsestran paznega vida,
 135 kdaj in odkod nam pride Belin in vojska njegova;
 onda nam stiha poveš, da se bodedo mogli ravnati.
 Medved, ti tudi na hrast, jaz grem pa pod onole klado.«

- Ko po zapovedi vse se zgodi in stori po povelju,
 bliža se tudi Belin in junaška Belinova vojska.
 140 Njej je na čelu on sam, pred njim koraka jo racman,
 maček, držèč rep moško na vis, koraka za njima,
 ž njim jo korači gosak, on puše iz celega kljuna.
 Spazi lisica vojskó, pa zašépne: »Sovražnik se bliža,
 vojsko vodi Belin in s tamborjem hodi od spredaj;
 145 tambor udarja na móč, čuj bobnanje: tátata, táta!
 Stopa za njim vojník, on puško nosi nabito,
 streljal bo zdajle na nas; joj, joj, mi nemamo pušek!«

- Vse, vse umolkne, ko pride Belin nekóliko bliže.
 Prascu iz listja uho je molélo, nanj sedla je muha.
 150 Zmiga, da proč bi jo zgnal, a maček zapazi ta míglaj,

misli si: lej mi jo miš! pa priskoči in urno pograbi
 prasca, o joj, za uho; prestraši se prasec pa puhne
 vun izpod listja, beži, kar nešo ga nogé vse četvere.
 Maček se tudi zboji in pobegne na hrast do medveda,
 medved se splaši in strah ga vrže z drevesa na zemljo; 155
 maček še bolj se zboji in pleza še više do vrha,
 gor do lisice, ki strah jo pograbi, da tudi opádne
 in z medvedom zbeži in nič se nazaj ne ogleda.

Volkova vojska se v les razbeži, sam volk je pod klado
 tičal in mirno čepel, boječ se, da kdo ga nè spazi. 160
 A ko odšel je Belin, vrnivši z vojskó se junaško
 zmagovénčan domov, le brali smo v volčjih ukazih:
 Tako velevamo Mi, volk, kralj nepremágljivi zverstva.

Venec pripovednih pesmi.

55. Stara pravda.

Anton Aškerc.

I. Znamenja na nebu.

(10. febr. 1515.)

»Solnce tri med tremi mavricami!
 Glejte na nebu, ljudje!
 Kdaj je videl kdo že čudo takšno?
 Kaj to pomenja, Bog vé!

Solnce prvo ko zlato se sveti, 5
 drugo zelêno se zdi,
 solnce tretje in največje — glejte!
 to pa krvavo gori!«

Vro vaščani vkup na klic sosedov, 10
 sredi na selo vsi vro,
 tisoč ust pa praša se boječe:
 »Kaj li tam gori je to?«

»»Bog srdí se zaradi grehov naših!««
 čuje pobožen se glas,
 »»šiboj mahní nas bo težkoj svojoj — 15
 Svetci, prosite za nas!««

»Kuga, slabo leto!« meni drugi,
 »kruh nam bo beda in glad!«
 »»Kaj to znači«« prôrok kliče tretji —
 »»Turki nas pridejo klat!«« 20

»Nič ne veste, kaj vse to pomenja!«
 glas zagrmí jim ko grom —:

velikan sred njih častit stoji že. —
Starec, odkod? Kje tvoj dom?

- 25 »Trikrat mesec bo še pomladil se —
mavrice pravijo tri;
vigred kaže solnce vam — zeleno;
solnce rudeče je — kri!

- Kri bo tekla za svobôdo zlato —
30 solnce nam priča soj zlat,
tresla bo pred nami se gospoda,
tresel tiranov se grad.

- Čija zemlja ta? Čigavi mí smo?
Smé se teptati naš rod?
35 Kaj je kmet? On je li tudi — človek?
Človek mar sam je „gospod“?

- Vidite — tam gor — v oblakih vojsko?
Bog sam bori se za nas! —
Angele na konjih — glejte! — z meči...
40 Skoro i naš pride čas!

Punt slovenski — tiho! — že se sklepa,
koder naš jezik domá;
zveza sveta, tajna veže kmete:
Stara naj pravda velja!

- 45 Kaj stojite tu omahovaje?
Znak že z nebes vam je dán!
Tlake jarem — hê? — vam je li sladek?...
Z nami, o bratci, na bran!«

- »»Pójdimo — vsi grêmo v boj za pravdo!««
50 vse se poslancu roti...
Gradu v gori črnemu nad selom
tisoč pesti zapreti.

II. Kralj Matjaž.

<p>Na vasi pod lipoj staroj
pravljice prepéva ded.
Unukom trem svojim jih pravi
pravljice iz davnih lét.</p> <p>5 Šumi jim nad glavami lipa,
presladko nje cvetje diší.
Mladičev čilih najmlajši
uzdihne in dedu velí:</p> | <p>»Rad prišel jaz v góro bi sveto,
kjer biva kralj véliki naš.
Kjer spava stoletja, stoletja,
kjer spava naš kralj Matijaž.</p> <p>V palačo podzemsko njegovo,
v predivno rad stopil bi jaz,
zaklade leskeče se gledal,
vojaštva rad videl bi kras.</p> | <p>10</p> <p>15</p> |
|--|--|---------------------|

- 20 In njega tam sáme ga videl
za mizoj kam'nitaj bi rad,
krog ktere mu brada častita
ovija že sedmi se krat.
- In lepo soprogo njegovo,
Alenčico, videl bi tam ...
Oh, rad bi napótil se v góro,
da znam le kó d iti in kam!«
- 25 Šumí jim nad glavami lipa,
presladko njé cvétje diší,
pa brátov zamišljenih drugi
mi reče in govóri:
- 30 »Káj meni za mrtvega kralja,
káj brada njegova mi mar!
Káj meni za mrtve vojake,
káj meni za mrtvi ves čar!
- Káj meni Alénčica mrtva,
ko živo Alenko imám —
35 za stó Matijaževih mrtvih
jaz svoje Alenke ne dám.
- Oh, več ko za mrtvega kralja,
za mrtvih vojakov redí,
več ko za Alenčico rajno —
40 za zlate je meni ka d í!
- Za tri mi ka d í je njegove,
ki hranijo suho zlató!
Ej, tisto zlató bi rad ímel —
kaj ž njim bi počél in kakó?
- 45 Tri bele bi kupil gradove,
dva prva roditeljem dal,
a v tretjem — z Alenkaj bi svojoj
po željah srcá kraljeval ...
- 50 Zaklad Matijažev skrbí me,
ki v ječi zdihuje mi tam —
oh, rad bi ga rešit šel v góro,
ne znam le, kó d iti in kám.«
- Šumí jim nad glavami lipa,
presladko nje cvetj e diší,
pa bratov zamišljenih tretji — 55
ustane in dedu velí:
- »Pred kralja bi spečega stópil,
nikamor se ne bi ozrl,
ní v ženo ní v zlate zaklade,
le v njega pogled bi uprl. 60
- Pogledal bi spečega kralja
in tabor nešteti njegóv.
Zaklical, da grad bi zakléti
odméval od tisoč jekóv:
- Hoj, vstani že, vójvoda, vstani! 65
Oj, vstani iz dolgega snú,
z vojak i prespálimi pláni
iz bajnega gorskega dnú!
- Ti sanjaš tu sanje stoletne,
ob boku ti meč rjaví, 70
tam zunaj, tam zunaj pa národ,
tvo j národ krivice trpí!
- Čuj, tujei nas stiskajo lačni,
smeléjši od dnè so do dnè ...
Tu tvojim junakom pa sablje 75
v nožnicah, glej, rja že jé!
- Čuj, vzdrami se, vzdrami od spanja,
kralj, vstani pa bodi naš voj!
Preženi sovražnike svoje,
rod ótmi iz sužnosti svoj! 80
- Spasivši svoj národ iz jarma,
naredí med národi mir ...
V očini svobodni pirújta
s kraljíc o j stoletni svoj pir!
- Budít pojdem našega kralja, 85
takó j ti odrinem na pót,
iskát Matijaža čem iti;
povédi, kám grem naj in kó d !«

III. Zmaj.

- Kaj bliska se tam in grmi? 5
Kaj zemlja se trese, bobní?
V višavi se krešejo strele,
ko sodnji dan vžgati bi htele!
- »To dela velíki pozój,
sin moj, pod Konjiškoj goroj;
sred góre ti jézero plava,
a zmaj na dnu jézero spáva.

- Železnimi lanci pripet,
 10 tam spava že bogve kaj let;
 glav strašnih ima devetero,
 oči ima osemnajstero.
- Glav srednja mu nosi zaklad,
 to krona je, dijamet zlat,
 15 v njem démant ogromen iskri se,
 ko solnce to v zori žari se.
- No včasí pozój se zbudi
 in takrat po gori bobni:
 grom dela zvenčēča veriga,
 20 blisk pa mu iz démanta šviga.
- Zmaj sanja o starih ti dneh,
 ko prežal po hostah je teh;
 golt večno je lačni odpiral
 otroke slovenske požiral.
- 25 Oh, metal mu jih je vsak dan
 brezsrčni in tuji tiran;
 naš narod je zmajú žrtvóval,
 graščak nam trdo gospodóval.
- Priklenil pošast je Krsnik,
 spasitelj naš, močni svetnik, 30
 in da iz goré ne prihruje,
 o Jurjevem mašnik mašuje...
- Unuki nas tujčevi spet
 veliko že davijo let;
 vse radi bi nas pokončali, 35
 pozóju nas spet darovali.
- Moj oča tlačan, jaz tlačan,
 ti sinko boš v robstvo vkovan;
 tlačani na svet se rodimo —
 40 tlačani ga spet zapustimo...
- Kó sila do vrha vzkípí —
 ti videl tē hude boš dni —
 zmaj v gori se znova zbudíl bo,
 verige jeklene zdrobíl bo!
- Ko sodnji dan grom bo grmel 45
 in zmaj bo na svetlo hrumel;
 pomagala več ne bo maša,
 ne prošnja, molitev ne naša.

Na nas ne — na vrage pozój
 z vsój svojoj bo planil močjoj, 50
 z vsem jezerom nanje prihrul bo,
 s Konjiškoj gorój jih podsul bo.

IV. Pred cesarjem.

(1515.)

»Sit sem že predstav in zaslišeb,
 teh tožeb in prošenj ves dan!«
 car Makso vzdihuje v Augsburgu —
 »Sejm tá bo li dnes že končan?«

- 5 »Še nékaj jih čaka pred vrati,«
 dé nadmaršal Ravbar na tó,
 »Še tóte, o cesar, zasliši!« —
 »Naprej!« velí Makso krepkó.

- Ustopijo v škornjih visokih
 10 in v irhastih hlačah možje,
 po prsij jim gumbi srebrni,
 a plašči do gležnjev visé.

- »Kjer Sava nam vre iz Triglava,
 kjer v Adrijo Soča hiti,
 15 kjer vije deroča se Drava,
 kjer Mura zelena šumi:

Tam biva naš narod ti zvesti,
od tam smo poslanci doma;
a žezlo mogočno nam tvoje
tam, zdi se, že več ne velja! 20

Karkoli se komu poljubi,
počenjati z nami sme vsak;
po hrbtu pretepa nas Turek,
a v lice nas bije — graščak.

Od nekdanj napada nas Turek, 25
sovraži nas, ker je — pogan!
A mi, cesarost, smo kristjani,
graščak pa je tudi — kristjan!

Kaj Turek! Mori nas, pa — ide
in s plenom odnese peté! 30
A jastrebi, car, z gnezd gosposkih
kljujo nas in — ne odlete!

Mi sejemo — grad nam požanje,
njegovo vse, naše pa nič!
In zájutrak naš, to je tlaka, 35
večerja je — valpetov bič!...

Kak dolgo še zemljo mi svojo
kot sužnjiki orjemo naj?
Gospoda nam vzela je pravdo...
Ti, cesar, nazaj nam jo daj!« 40

»»Podložniki vi ste pobožni?!««
nad irharji dvor zakriči.

»»Kaj, plemstvo, cesarju udano,
črniti se upate vi?!««

Ne zmeni za dvor se car Makso, 45
za hrup njegov nič mu ni mar;
zre resno v poslance slovenske,
sočutjem deje jim car:

»Krivice, ki vam se godijo,
v nebo so vpijoče zares! 50
Besedo zastavljam vam carsko:
To mora neháti — ni bes!

Ej, vitez preljubi moj, Lamberg!
ki Pegama hrusta si zmel,
bahaču si v Beču snel glavo, 55
junak že povsod zaslovel:

kaj pravim ti, Krištof moj dragi:
opaši meč, vzemi svoj ščit!
Pojezdi mi dol na Posavje
gospodo objestno krotit!«

V. Tlaka.

(17. maja 1515.)

Stoji tam mehovski grad, oj stoji,
na oknu pa Baltažar Mindorf sloni,
baš vstal je iz pernice mehke.

»Hm, solnce visoko na nebu je že,
5 na polju še prazno in tiho je vse,
lenuhov mi ni še na delo!

Oznanil je včeraj pri cerkvi birič:
»Ta teden na tlako v grad, sicer vam bič
po hrbtih zapoje upornih!«

10 No čakajte, lep bomo plésali ples!
Pokažem vam, kujavci, bogme, še dnes,
kdo kmet, kdo gospod je mehovski!

Kaj?! — Res! — Glej, glej, tam že gredó!
Pozabili niso. Če tudi poznó,
15 prihajajo vendar na tlako!

A toliko!... Preveč bo dnes teh ljudi!...
He, vstanite, deca, ti žena, vsi, vsi,
tlačanov brž gledat pokornih!« —

V zvoniku tam bijejo plat zvona,
20 po cesti in hosti roj kmetov vihra,
vihra proti gradu naravnost.

Orodja za tlako vsak nese s sebo:
ta s cepcem, ta s kijem, tam oni s kosó,
ta z vilami je oborožen.

25 Na grajskih tam vratih, čuj: Buh, buh, buh!
»Hoj, odpri, Mehovčan, ki ješ naš kruh!
Na tlako smo ravnokar prišli.«

Junaških par pleč se ob duri upre —
s stežajev na mah ko samé zagrmé:
30 »Tu smo, no, tu smo! — Dobro jutro!

No, rožnih si vencev gotovo devet
na tešče že zmolil, ker mož si svet —
to čutijo hrbeti naši.

In v cerkvi — kak včeraj si tam vzdihoval!
35 Da tepeš premalo nas, si se — kesal,
tam v klopi klečeč pri oltarju?

Na tlako mi tvojo smo prišli denes.
Na delo, lenuhi! Na delo grad ves!
Ne je naj, kdor delati noče!«

»Na delo!« — Iz grl sto po gradu grmi. — 40
 »Da zveste, kje hlebec vaš beli zori:
 na hrastu ali na hruški.

A tlaka v baržunu in svili — ha, ha! —
 Ne! Tlaka le v kmečki obleki velja.
 Hajd, menjajmo, Mindorf, za danes!« 45

In Baltažar s sinom, s hčerami, z ženoj
 obleči koj raševnat mora si kraj...
 »Sedaj pa le delat — tlačani!«

Za plugom gre Mindorf po brazdi molčé,
 sin goni mu voli, gospa in hčéré 50
 z motikami tolčejo grude.

»Oh, delati — kaka sramota! O Bog!
 Oh, škoda teh belih, teh nežnih je rok!...«
 A kmetje v baržunu in svili?

Tam v senci kraj njive sod vina leži; 55
 dolenjca pijó vsi iz grajske kleti,
 pijó in pojó mi veselo.

VI. Boj pri Brežicah.

(Septembra 1515.)

»Kdo trka zunaj... o polunoči?« —
 »»Odprite! Kum Zorko pred vrati stoji.««
 »Od kod?« — »»Iz Brežic... iz boja!««
 »Odprta ti kočja je moja!«

»Iz Brežic! Divja li še pravde vihar?« 5
 »»Ne! Danes potihnil je za vsekdár;
 mir sklenil je Dietrichstein Žiga —
 nad njim nikjer vojvode ni ga.

Odbijali vraga smo z levjo močjo!
 Kij s sulicoj, z mečem bat, sablja s kosój... 10
 Nocoj je vse tiho tam doli...
 Zdaj ukaj vsak grad naokoli!

O, miren sedaj je vsak puntar — tlačan!
 Mir rajski opevata krokar in vran...
 A kar se nas bilo v dolini, 15
 naznanjam vam jaz ga edini!

Tristo jih bo bitvi ostalih še roj
 v vrt mestni nažene vam Dietrichstein voj,
 nasmeje se Žiga in deje:
 ,Pokaj pak so prazne te veje? 20

Pet kmetov — ni res li, tovariš! — lahko
kot sadje nosilo bi vsako drevo!
Ko nálašč, prekrasna — vešala...
Pa naj se poskusi ta — šala! — ««

VII. Knežji kamen.

»Polje lépo, polje Gosposvetsko,
dežêle koroške ti cvét!
Káj pomenja kamen stari v tebi,
svedók iz neznanih nam lét?«

- 5 V kresni noči krasni, tajnopolni
kum Stojan se vrača domóv,
gré po polju Gosposvetskem ravnem,
a bliža se dôba — duhov!

- Dôspe h kam'nu: »Ní to prêstol, ká-li?
10 Kdó sedel je tukaj? Povej!
Ném si. Mah že te obrašča zêlen,
razpadeš pač prej ali sléj.

- Ném si. Tiho vse okoli tebe.
Ko solnce ti sije, molčíš;
15 a ko noč na tebe pada črna,
ti ves oživiš — govoriš!

- Vrača li se duša pogublêna
pri živih iščóča mirú?
Mar osvête prosi senca jadra
20 ubitega tu brez sledú?

In pregnati jih, duhove nočne,
s prestóla ves trud je zamán!
Káj za rajne zmóлил rožnih vencev
že tukaj je Gosposvetčán!

- 25 Kaj storili že za duš smo pôkoj!
Kdorkoli za kamen ta vé,
vejo vrže, rožo poljsko prédenj,
po cesti tod mimo gredé.

- Ko naraslo to vejévje, cvetje,
30 zažgali grmado smo tó:
Mir imela duša bo nesrečna,
nazáj poslej več je ne bó!

- A ko polnoč kladivo odbije,
pri stolu duhove vzbudí;
35 zopet kliče, toži, vzdihá někdo
vso noč, dokler zor ne zardí.

Vsako noč tu straši na prestólu.
 No, bode pač tudi nocój?...
 Kresna noč! — a Stojan nosi v žepu —
 kaj? — praprotno seme s sebjó! 40

Bajna noč, ti vseh noči kraljica!
 Ti svet nam razgališ čaróv...
 Bom jaz tudi gledal čuda tvoja,
 ko doba napoči duhóv?« —

Tu stoji kum Stojan ves zamišljen, 45
 poljublja že sèn mu očí...
 Ob prestóla vznóžju se naslóni,
 zadrémlje, zadrémlje — zaspí...

Pólnoč bije v stolpu Gosposvetskem!
 A Stojan to sliši takój: 50
 »Káj — bedím li? ali mar še sanjam?
 Ni bil to potrès pod menój?«

Je li zemlja vrgla ga iz sebe?
 Na stol mu se někdo popél!
 A v trenutku zgine mesec svetli, 55
 zakril ga oblakov je vél.

Sapo náse vleče Stojan... sluša...
 Čuj, v tèmi duh nekaj golčí...
 »Kdo si duša ti nesrečna tukaj?
 In kake želíš pomočí? 60

Kdaj neháš tu strašiti po noči?
 Kmet Stojan bi rešil te ràd...«
 »Kdó sem, vprašáš me, neznanec smeli?
 Po krvi, po stanu tvoj — bràt!

Čuj, svobòde naše pokopáne 65
 pomnik je tá kamen edin!
 Tujcu suženj ti pozabil davno,
 da otec svobodnih si sin.

Knezov naših prêstol je slovenskih 70
 ta kamen, tegà ti ne znaš?
 Samo sedel tú, Borút, Gorázd je
 in Ingo, poslednji knez naš!

Tú volili smo samí si kneza,
 kmet sám mu vsò dal je oblast;
 narod sam iz sebe mu podával 75
 moč žezla in krone je čast...

Domovine le iskati sreče,
 vsem braniti pravdo vsekdar,
 z mečem v roki tu prisegal glasno
 v jeziku je našem vladár! 80

Čitaj črke tu na kam'nu svete —
 mi vdolbli smo v kamen jih, znáj!
 PRAVDO BRANY VDOVE — domovine...
 A kdó vam jo brani sedáj?

- 85 Mi sedéli s knezom smo za mizoj —
 za vrati stojíte zdaj ví...
 Mi iz polnih skled obedováli,
 a vam še ne dajo — kostí...

Kdáj izpolni se napis na kam'nu?

- 90 Kdáj duh moj že mir bo objél?
 Kdáj, vi bratje...?« Čuj, pri Góspi Sveti
 petêlin tam že je zapél!

Stojane vstane in očí si máne,
 za gorój že dviga se dán...

- 95 »Káj je bilo pač to v kresni nôči?
 Resnica mar ali le — san?«

VIII. Tabor.

(1573.)

Hej, to vam je živo pod Klanjcem
 na Sotelskem polju nocoj!
 Upornikov dvadeset tisoč
 za pravdo pripravlja se v boj.

- 5 Ščip gleda z napetim obrazom
 na tabor ustaški zavzet;
 posluša tam konj rezgetanje
 in sabelj posluša žvenket.

Sam sneg in sam led po poljanah,
 10 božični razsaja vihar,
 a v srcih je vroče, prevroče —
 osvete razgreva jih žar!

Sred taborja tam pri kurišču
 možje pa sedijo trijé,

- 15 zimzelen, kokotja peresa
 junakom s klobukov vise.

Veselo praskeče jim ogenj,
 iz sanj se mi prvi vzbudi;
 na puško kremenko naslonjen

- 20 kmet Pásanec pravi, veli:

»Car daleč, a Bog je visoko!
 Odkod pomoči in svetà? —
 V pest svojo odslej le verujem,
 zaveznik moj — puška je tá!«

Veselo praskeče jim ogenj, 25
iz misli se drugi vzbudi;
sedeč pa na topu tam turškem,
voj Ilija sam govori:

»Vse vzel mi je Tahi imetje,
oropal me s krutoj rokoj! 30
Zato, kakor vesta, sem puntar,
zato sem med vami nocoj!...

Ha, to vam je bilo življenje!
O, krasni minuli ti čas,
ko Turkom sva cépila glave, 35
naš Lenkovič slavni pa jaz!

In z istoj zdaj sabljoj gospodo
pošiljal vam v pekla bom dno!
Želite, da vojvoda vaš sem?...
No, v božje ime, pa naj bo! 40

A z vami vred tukaj prisegam:
Umrjem vam rajši stokrat,
ko énkrate še iti na tlako,
le énkrate k gospodi še v grad! —

Ko zmanemo Turke krščanske, 45
Slovenci se združimo vsi!
Takrat si izvolimo kralja...
No, kralj naš, brat Gubec, boš ti!«...

Pojemlje že ogenj, le Gubec
zamišljen strmi vanj doslej... 50
Tu vstane, znak bratom dá s sabljoj
in reče jim sólo: »Naprej!«

IX. Stava.

(1573.)

1.

Vino pije Oger Ferenc Tahi,
vino pije na graščini svoji,
Podsosedom, v gradu na Posavju.
Ž njim ga pije slavnih gostov družba,
grofov sedem, vitezov petero. 5

Prašaj, kdo so — porekó s ponosom:
»Vsi sinovi vojvode Arpáda!«
Njih obrazi pričajo pa glasno:
»Polovica nas je janičarjev!«
A med njimi še baron je nemški, 10
Jošte Turen, vlastelin na Krki,

- vlastelin in stotnik čet uskoških.
 Teče gladko v grla vince sladko
 in skoz grla stopa vince v žile
- 15 in po žilah stopa gostom v duše,
 stopa v duše, v srca jim junaška...
 Čudodelnik duh si vinski divni!
 Prideš v žile, kri se nam segreje,
 prideš v srce, bije nam hitreje,
- 20 prideš v dušo, pa nam oživi se,
 razvedrí se in razveselí se.
 Čudodelnik duh si vinski divni!
 Čuda delaš danes Podsosedom!
 Omečila srca so se gostom,
- 25 pa v junaška ljubijo se lica,
 od ljubezni brat objemlje brata.
 Glej, tu vstane mi za mizoj Turen,
 Jošte Turen, stotnik čet uskoških,
 dvigne čašo rujnega bizeljca,
- 30 dvigne čašo, začne govoriti:
 »Krasno smo pri tebi se sestali,
 ljubi sosed ti naš, Fêrenc Tahi!
 Bogme, tu je pravo še življenje,
 tu pri tebi! Skôro sem pozabil,
- 35 od kedaj že gost sem tvoj presrečni...
 Ali, prašam vas, gospoda moja,
 kdo dandanes treba lepše sloge
 nego plemič, stiskani povsodi?! —
 Hudih časov, oh, smo doživeli!
- 40 Plemstva stari majejo se stebri!
 Kdo jih maje, kdo podreti hoče?
 Ha-ha, bratje, sram me je, a res je!
 Kmetje to so, delavci, seljaki,
 ti slovenski in hrvatski kmetje!
- 45 Ljud umazan krati nam pravice,
 posvečene od stoletij šege!...
 Človek kmetski in plebej — povejte! —
 kakšno pravdo naj ima neplemič?
 Mi vsi vemo to, gospoda draga:
- 50 človek pravi, to je samo tisti,
 ki ga diči grb na pergamenú!
 Mi vsi vemo, kaj je volja božja:
 eden rojen je, da gospoduje,
 drugi pa, da prvemu hlapčuje;
- 55 eden delaj, drugi tam počivaj!
 Eden stradaj, drugi pa uživaj!...
 Pa ukaži kmetu danes tlako,
 koj zagode pesem ti o pravdi,
 takt pa bije s cepcem ti po hrbtu!

Zagrozi ti še z Matijem Gubcem, 60
kraljem novim, kmetskim kraljem svojim,
ki gradove nam podere našel!...

Nekrščansko se postopa z nami,
oh, krivice nam godé se težke!...
Ne, ne — tebi, mili Fêrenc Tahi, 65

tebi bati ni se roke selske!
Ti brzdati znaš jih in krotiti.
Tepeš jih in bičaš, da je radost;
oslavil si daleč se po svetu!
Občudujem plemiški tvoj pônos, 70
posvečujem polno to ti čašo!«

»»Vivat! Eljen!«« — in poljubi vroči
in objemi in junaške solze!

Čašo novo si naliže Turen,
nadaljuje govor v sveti jezi: 75

»Mojster res si v strahovanju, Tahi!
Ali, bratec — čarodej še nisi!
Čarati zna samo Jože Turen,
tvoj prijatelj, stotnik čet uskoških ...

Bistra teče mimo tebe Sava, 80
ali preden mine teden tretji —
hôdi gledat mi na breg valove! —
preden mine dni ti trikrat sedem,
vođa savska bode vsa rdeča!

Vso prečaram reko jaz ti čisto; 85
čudesu se mojemu boš čudil:

Jošte Turen, moj prijatelj nemški,
čarodej je pravi, mi porečeš!
Stáviva dnes pred svedoki stavo,
vâdljajva se, brate, Fêrenc Tahi! 90

Ako meni se posreči čara,
ako Sava tekla bo rdeča,
ti mi pošlješ v stavo sivca konja,
da ga jezdim po ravninah krških.

Ako pak se čara ponesreči, 95
Sava teče ob obroku bistra,
onda, sosed ti dobodeš stavo!

Pošljem stavo tebi jaz še lepšo,
pošljem tebi, kar imaš najrajši:
Rožo belo in napol razcevelo, 100
v vrtu kmetov mojih tam ubrano;
pošljem v stavo ti — deklê slovensko!«

Ko razumel Tahi je zdravico,
slišal, kaj mu pravi Jošte Turen,
planil kvišku je ko ogenj živi: 105

- »Mož-beseda, ljubi sosed Turen,
mož-beseda! Stavo to sprejemam!
Vse omizje slavno nama priča.
Težko čakal čarovnjí bom tvojih.
110 Rad bi videl, kak res hočeš, bratec,
Savo našo nam pordečiti;
rad ti pošljem tudi sivca konja,
da ga jezdiš po ravninah krških:
a še rajši jaz bi videl vendar —
115 naj v uho ti željo pošepečem —
da umetnost se ti ponesreči!«

»»Vivat! Eljen! Stava je veljavna!««

- Seže v roke Tahi gostu Turnu,
v roke seže, da se vadjla zveže;
120 v roke seže Turen vsem po vrsti,
za slovo še vse poljubi gorko,
vse poljubi goste in objame.
V pozni noči se od njih razloči,
jaše premo na svoj grad na Krki.

2.

- 125 Vsak dan jaše Tahi z gosti k Savi,
hodi gledat savske tam valove,
so li bistri ali že rdeči.
Jaše gledat Tahi teden prvi:
Sava teče bistra ko popreje.
130 Jaše gledat Tahi teden drugi,
od nedelje do nedelje druge;
radoveden tam stoji na bregu,
radovedni vsi zro reko podse —
Sava teče bistra ko popreje!
135 »Čarovništvo,« reče Fêrenc Tahi,
»čarovništvo menda ni baš lahko,
Savo vodo to pordečiti,
ali pa se šali z nami Turen!
Ceterum, če stvar se izjalovi,
140 meni, bratje, veste, to tem ljubše!«
»»Sedem dni še čakajmo, prijatelj!««
Jaše Tahi zopet z gosti k Savi,
hodi gledat reko teden tretji;
vsak dan tam na produ mi stojijo,
145 vsak dan, vse od jutra do večera.
Kolne Tahi, kolnejo tovarši
in na Turna se hudo jezijo:
»Ha, za nos nas vodi Nemec zviti!«

Dan nápočil jim je trikrat sedmi,
 Jaše Tahi k Savi dan poslednji, 150
 speje k reki z gosti na vse zgodaj,
 baš na praznik Agate svetnice.
 Pod kopiti škriplje sneg konjičem,
 z vej srebrno se leskeče ivje
 in pod nebom kroka gavran lačni... 155
 A junaki dirjajo mi k Savi.

Gor in dol po produ jaše Tahi,
 hudomušno suče vranca konja,
 suče ga in tepe brez potrebe;
 hudomušno zbada ga z ostrogoj 160
 zdaj na desni, zdaj na levi v trébuh.
 Jašejo ž njim gostje radovedni,
 gledajo in vodo vsi motrijo,
 čakajo od jutra do poldneva —
 Sava teče bistra ko popreje! 165
 Divje škriplje že z zobmi mi Tahi,
 brke viha in od jeze piha,
 kolne Turna, v peklo ga preklinja:
 »Dan poslednji — zlagal je baron se!«

»»Do večera vztrajajmo še, soséd!«« 170

Gor in dol po produ jaše Tahi,
 zroč nestrpno tam v vodovje savsko
 in kolnoč skoz zobe kletve grde.
 Jašejo ž njim vitezi in grofi,
 Tahija na glas pomilujoči, 175
 a na tihem — se posmehujoči.
 Gleda solnce zimsko skoz oblake,
 ne, mežika malce le zaspano.
 Zdaj razgrne se zavesa siva,
 z jasnega se solnce ôzre doli, 180
 gleda z neba toplo in prijazno,
 ogleduje v savskih se valovih...
 »Kaj je to? — Ne vidite li, bratje?!«

»Dà, kalí se Sava, brate Tahi!««

»Vidim prav? Ha, prek in prek se barva! 185
 Torej vendar — čarodej — si — Turen!...
 Ne, ne! Vara luč oči me mojih!
 Zájmimo si, bratje, Save v čaše!«

Zajme v čašo vode rečne Tahi,
 zajme gost je vsaki v čašo svojo. 190
 Proti solncu čaše vsi držijo:
 »Voda v čašah je zares rdeča!«
 Zajmejo iz Save vode drugič,
 proti solncu čaše vsi držijo:

- 195 »Voda v čašah je zares rdeča!«
 Zajmejo iz Save vode tretjič,
 proti solncu čaše vsi držijo:
 »Voda v čašah je zares rdeča!«
- Ne počaka, da domov prijaše,
 200 kar na produ piše Tahi Turnu,
 piše pismo, lepo ga pozdravlja:
 »Slava ti! Do zemlje se ti klanjam!
 Mislil sem že res, da si Pavliha,
 a ostal si, sosed, mož-beseda!
- 205 Čarodej si! Rad ti čast priznavam!
 Ali preden pošljem sivca konja,
 čuj, povej nam in razloži, bratec:
 s čim prečaral Savo si nam bistro?
 S čim pobarval reko si rdeče?
- 210 Mar črnine imaš prêveč v kleti,
 pa si v Savo jo iztočil danes?
 Ali črešenj si nakuhal suhih,
 pa si v Savo sok izlil čarovni?
 Ali pa si bržčas bil na lovu,
- 215 tam nastreljal zajcev brez števila,
 brez števila srn, volkov, medvedov,
 pa si v Savi plenu kri izpiral?...
 Ah, povej in razodeni tajnost,
 preden pošljem tebi sivca konja!«

3.

- 220 Vino pije Oger Fêrenc Tahi,
 vino pije na graščini svoji,
 Podsosedom, v gradu na Posavju.
 Ž njim popiva svetlih gostov družba,
 grofov sedem, vitezov petero —
- 225 vsi sinovi vojvode Arpáda!...
 Hej, to bil je zopet vaš dan, godci,
 fantje črni, vi ciganski fantje!
 Niso gosli jokale zastonj vam
 in zastonj ne vriskale veselo:
- 230 kolkor pesmi, toliko cekinov! —
 Pili vince tá gospôda svetla,
 vse od jutra do polnočne ure,
 čaš brez broja od zdravic pobili.
 Že razhaja družba se vesela,
- 235 za slovo že brat poljublja brata.
 Pride pismo od barona Turna,
 baš na roke Tahiju graščaku!
 Čita pismo Tahi gostom svojim;
 v pismu Turen Tahiju poroča:

»Ne budali, ljubi bratec Tahí, 240
 ne budali ter se mi ne šali!
 Nimam v kleti preveč jaz črnine,
 da bi Savo barval ž njoj globoko;
 tudi črešenj nisem kuhal črnih,
 da bi s sokom Savo bil prečaral, 245
 pač pa bil sem v ístini na lovu!
 Nisem streljal zajcev za zabavo,
 ne volkov, ne srn in ne medvedov,
 nego kmete puntarske lovil sem,
 veš, slovenske in hrvaške kmete! 250
 Slavno jih pri Krškem sem premagal
 in Krčane ž njimi vred uporne!
 Vse pobili moji so Uskoki,
 vse pobili, kar so jih dobili.
 Kri plebejska tekla je v potokih, 255
 tekla v Savo pa ti jo skalila,
 jo skalila in pordečila...
 To je, brátec, vsa umetnost moja!
 Rad bi prišel sam Podsosed k tebi —
 truden sem od čarovnij prokletih!... 260
 Pošlji skoro mojega mi sívca!«

X. Kronanje v Zagrebu.

(1573.)

Zvonovi zagrebški pojo, pojo, da še nikdár tako.	Pred stolom Gubec, kmet stoji... O srečen, slaven kralj si tí! 20
»Le vkup, le vkup, gospod, tlačán! Oznanjamo slovesen dan!	Glej, kronanje iz oken vseh, z balkonov gledajo in streh.
5 Široko ôri se naš glas v poslednjo tja slovensko vas!	Ponosno Gubec jim stoji. Molče on govóri z očmí!
V poslednjo tja hrvatsko vas naj slišijo seljaki nas!	Poglejte smeli mu klobuk! 25 Ní li posavski to hajduk?
Razlegaj se do daljnih dalj: 10 Matija Gubec naš je kralj!«	Zimzelen si za trak je del, pero kokotovo pripel...
Ropoče boben gor in dol po ulicah, ko še nikol:	In Gubeu, glej, možjé trijé priklonijo se do zemljé; 30
»Le vkup, le vkup, oj Zagreb ves! Seljakov kralj se krona dnes!	priklonijo se do zemljé, v škrlat odeti vsi trijé.
15 Kjer cerkev Markova stoji, tja gledat kronanje zdaj vsi!«	Priklanja prvi se, velí: »Naš kralj Matija naj živi!
Kjer Marka svetega je hram, pred njim žezezen prêstol tam!	Bog spolnil ti je željo, knez! 35 Ves narod v tebi združil dnes! X

- Tu v Zagrebu, preslavni voj,
htel prêstol si imeti svoj.
- 40 Tu prêstol! Glej ga pred sebo:
Nad ognjem žolt je ko zlato!
- Nanj sede Veličanstvo naj!
Udano prosimo sedaj!...
- Bojš se trona?! — Ti ječiš?...
O vreden, da na njem sediš!«
- 45 Priklanja drugi se, veli:
»Naš kralj Matija naj živi!
- Brez krone kralja nečemo —
mi kronati te hočemo!
- Na tronu svetlem že sediš,
50 a zdaj še krono to dobiš!
- O, rači jo, prejasni knez,
iz mojih rok sprejeti dnes!
- Žari se ko zlato ti vsa —
saj v živem ognju je bilà...
- 55 Trepečeš?! Dosti si krepák,
za krono rojen si junak!«
- Priklanja tretji se, veli:
»Naš kralj Matija naj živi!
- O, kak te diči krone kras!
Kraljév pod njoj je tvoj obraz! 60
- O kralj slovenski, kmetov voj,
na stolu zlatem pred menoj,
od mene sprejmi pa v roko
ognjeno-svetlo žezlo to!
- Krepko ga drži!... Ž njim vojuj, 65
podložnikom zapoveduj!« —
- In vsi zvonovi zapoje
in bobnarji zabobnajo:
- »Matija Gubec — živel kralj!
razlegaj se do daljnih dalj!« 70
- Na tronu Gubec kralj sedí,
z mrtvaškim glasom govori:
- »Kot kralj dnes prvič gledam vas —
vi zadnjič slišite moj glas!...
- Ves narod kronan si z menó, 75
s kraljévoju venčan zdaj častjo...
- O naš veliki petek sam!...
Kdaj vzkresne stara pravda nam?...
- Za njo duh moj vas spremljaj v bran!
In — pomnite današnji dan!« 80

VIII. Ep.

Alegorično religiozni ep.

56. Pekel. »Božanstvene komedije« prvi del.

Dante Alighieri. Prevela Oton Župančič in dr. Jos. Debevec.

I. spev.

(Prevel O. Župančič.)

V temni lozi. — Bojazen. — Ob vznóžju griča. — Troje zveri. — Pesnik
Vergilij. — Prerokovanje o velikem psu. — Začetek potovanja.

Na sredi našega življenja poti
zablodim v gozda temnega goščavo,
ker ravno sem stezo izgrešil v zmoti.

5 Joj, dopovedati z besedo pravo
strahoto v grozni gozdni tej divjini,
ko le pomislim nanjo že s težavo.

Le smrt podobna tej je bolečini;
a da bi spas vam svoj povedal zvesto,
reči naj druge obnovim v spomini.

Ne vem, kako zašel sem na to mesto, 10
tako je omama bila me prevzela
ob času, ko sem pravo pustil cesto.

Potem pa, ko je moja pot dospela
pod grič, ki je zapiral kraj doline,
kjer bila groza mi srce objela, 15

ozrem se kvišku in njega strmine
že bil je tiste zvezde žar obsegel,
ki vodi ga naravnost, komur sine.

Tedaj mi skorajda je strah odlegel
ob luči tej po tej nezgodni noči, 20
ki vodi ga naravnost, komur sine.

In kakor, kdor ušel je morja moči,
še strahoma z obrežja se ozira,
upehan po vodi navaljujoči,

tako moj duh nazaj oči upira; 25
še zbehan ves, v sotesko tja odljudno,
kjer vsako živo bitje bedno shira.

Za silo si telo spočinem trudno,
potem uberem pot naprej in više
čez pusto reber spejem nezamudno. 30

A kjer se klanec bolj strmo zariše,
pard skočen in gibán mi gre nasproti,
vse polno lis mu gladko dlako piše;

ne umakne se očem, ne gre mi s poti,
ko hočem dalje, mi stezo zastane 35
in misel, naj se vrnem, se me loti.

Bil prvi čas je jutra ure rane
in solnce vzhaja, z njim vse zvezde jasne
kot takrat, ko od ljubezni so prižgane

čez svod se prvič potočile krasne; 40
in v srcu so mi zagorele nade,
da zveri pisani pohota ugasne

v milini ure, letne dobe mlade;
a komaj zveselim se malo sreče,
s podobo novo nov me strah napade: 45

tam se mi bliža lev, visoko meče
glavó kuštravo, lačen je do gneva,
in kakor da sam zrak pred njim trepeče,

in ž njim volkulja proti meni zeva, 50
v suhoti svoji z zlostjo vsa nabita,
od nje prišla je v svet že mnoga reva.

*hrib -
pot naravnosti*

*pred-
pustil
dobe*

na hitro

se hitro

- In zopet mi je duša vsa pobita,
 strah me prevzame, up mi omahuje,
 da bi došel do vrha in do svita.
- 55 In kakor mož, ki rad blago vzumnožuje,
 ko izgubo mu prinese huda doba,
 v vseh svojih mislih plače in toguje,
 tako prevzela mene je grenkoba,
 ko zver poganjala me je pred sabo
- 60 nazaj v globino, kjer molči svetloba.
- In ko tako umikam se ji v grabo,
 uzrem nekoga, kot bi mu beseda
 po dolgem molku se glasila slabo.
- In komaj da mi ga oko zagleda,
 65 »Pomagaj,« kliknem v silni mu pustinji,
 »kar si, živ človek ali senca blede.«
- »Več nisem človek, to sem bil v davnini,
 Lombarda zovem mater in očeta;
 iz Mantove oba po domovini.
- 70 Sam rojen sem sub Julio, zadnja leta,
 vrstnik Avgustu, takrat še v prevari
 bilá je Roma za malike vneta.
- Bil sem poet in moj junak je stari
 verni Enej, ki je ušel propasti,
- 75 ko Trojo upepelili so požari.
- A ti, kaj hočeš spet v nezgode pasti?
 zakaj ne stopiš na goro veselo,
 kjer je izvor in vzrok vsakteri slasti?« —
- »O, to si ti, Vergil, si tisto vrêlo,
 80 ki prebogato blagoglasje lije?«
 sem vzkliknil, sram pa mi je palil čêlo.
- »Častita luč, ki drugim pevcem sije,
 povrne trud mi zdaj, ljubezen vdano,
 ki z njo častil sem tvoje poezije.
- 85 Vodnik si moj, od tebe sem izbrano
 prejel lepoto sloga in jezika,
 da zdaj ime je moje svetu znano.
- Pomozi mi, modrosti vzor in dika!
 poglej to zver, kako se predme stavi,
 90 da se v trepetu noga mi odmika!«
- »Na druge poti svoj korak zastavi,
 če hočeš se rešiti kraja tega,«
 ko vidi vsega me v solzah, mi pravi.

- »Pred to zverino, ki tako te bega,
nihče po lesu tem mimo ne speje,
da ugonobi jih, potnike prestrega. 95
- Tako brezsrčna, zla narava nje je,
da se ji glad nikoli ne poleže,
po žrtju je bolj lačna nego preje.
- Zveri se mnogo z njo v pohoti veže 100
in razplodila še si bo družino,
dokler pes véliki je ne zaseže.
- Ta se ne bo redil z zemljo, kovino,
modrost, krepost, ljubezen mu bo hrana
in sever mu izbran je v domovino. 105
- V njem najde spas Italija poteptana,
za smrt Kamile, Turna zadostilo,
Eurijal, Nisus bosta maščevana.
- Iz kraja v kraj jo gonil bo nemilo —
tja do pekla, da spet nazaj jo vzame, 110
ki v svet jo iz zavisti je pahnilo.
- Tako ti pravim, da zaupaj vame,
vodnik ti bodem, ki ti dobro hoče,
odtod povedem v večnosti te hrame;
- tam slušal krike boš obupujoče, 115
tam gledal duše davnih dni trpeče,
željno po drugi smrti vzdihujoče;
- potem boš videl one, ki goreče
trpijo rade, kar jim je trpeti,
ker priti upajo v domove sreče. 120
- Če pa nato se k tem želiš povzpeti,
ostavim drugi te vodnici v varstvo,
nje duša v lepšem se veličju sveti;
- zakaj Gospod, ki tam ima vladarstvo,
ker nisem njemu služil, ne dovoli, 125
da jaz bi vodil koga v njega carstvo.
- Povsod je gospodar, tam na prestoli
kraljuje v svojem mestu v svetlem krogi;
o blažen, kogar tjakaj si izvoli!«
- In njemu jaz: »Zaklinjam te pri Bogu, 130
ki ni ti ga poznati bilo dano,
da tej in hujši ubežim nadlogi:
- pokaži mi krajino imenovano,
povedi k Petra svetega me dverim
in k ljudstvu, ki v trpljenje je prognano!« 135
- In gre in jaz za njim korak namerim.

I I. s p e v.

Pripoved o priprošnji v nebesih. — Tri svete žene. — Vergilijevo poslanstvo.

Nagibal se je dan; že mrak dremotni
je bitjem vsem, kar jih po zemlji hodi,
jemal bremena težka z ram; v samotni

le jaz sem uri se pripravljaj: bōdi;
5 srcá in poti sprejem boj naporni!
Naslika naj spomin ga, ki ne blodi.

naslednji priprošnji
Pomoč, o Muze ve, in Duh ti vzorni;
spomin, ki videnje si pisal moje,
zdaj se pokažeš v moči neumorni!

*Vergilija
prosi*
10 »Poet, ki vodstvo zdaj mi nudiš svoje,
sem li dovolj močan za pot to resno?
O tem najprej te prosim jaz presoje.

Enej samó, kot pôješ ti slovesno,
je smel, še umrljiv, k duhovom doli;
15 med sencami je bitje bil telesno.

A kdo je bil Enej? Mar kar kdorkoli?
In kar je storil on, kdo ga doseže?
Da mu je torej Bog bil dober toli,

se z umom zdravim čisto dobro veže:
20 graditelj Rima naj se imenuje
in carstva, ki naj celi svet prepreže;

naj Rim, naj carstvo tamkaj se osnuje,
— to je bilo nebá povelje staro,
tam Petrov naj naslednik v vek stoluje.

25 Ta pot v duhov podzemeljsko močvaro
mu je vesti prinesla preveljavne:
pobedo njemu, papežu tiaro.

Potem Izvoljena posoda slavne
je ondi zrl reči v potrdbo veri,
30 ki je začetek poti zveličavne.

A jaz? Li smem tja? V kakšni pa nameri?
Sem li Enej? Sem li jaz Pavel sveti?
Da vreden nisem, sam vem, ve vsakteri.

Zato, če za teboj se drznem speti,
35 bojim se, da bom kriv s tem bedastoče;
kot modrecu ti laže je umeti.«

In kakor on, ki hoče in spet noče,
pa se premisli, spet zavrže sklepe,
da nikdar mu začeti ni mogoče:

- tako sem jaz bil sredi tmine slepe; 40
kar v hipu z mislimi sem bil pri kraji,
ki so bile v začetku tako lepe.
- »Če prav razumem ta pogovor naji,«
dé duh mi plemeniti, »dušo plaši
bojazen tebi; šel nazaj bi raji. 45
- Bojazen mu izhode vse zamáši,
pa pustil človek delo bo začeto:
tako žival se v tmi privida ustraši.
- A da srce ti bo strahu oteto,
čuj reč, ki se o tebi tam je déla, 50
ko v žali bilo ti srce prevzeto.
- Med dvomi duša moja je viséla;
kar me zakliče tak prekrasna žena,
da koj me je za službo svojo vnéla.
- Očesa žar, kot zvezda ne nobéna, 55
me miloglasno je nagovorila —
bilà je angelska beseda njena:
- Oj duša draga pesnika Vergila,
ki hrani ti še zdaj imé sloveče
in bo vse dni ti zemlja ga hranila; 60
- prijatelj moj, pa ne prijatelj sreče,
ne more kvišku v goro osamljêno,
tako da se umika že boječe;
- bojim se, da že hodi poj zgrešêno,
ker sem v pomoč prepozno prihitéla, 65
po tem, kar je bilo tam gor rečeno.
- Zdaj brž! Z besedo, ki srce bo vnela,
pomagaj z vsem, kar se rešitve tiče,
da duša mi v tolažbi bo vesela.
- Ki te pošiljam, jaz sem — Beatriče; 70
vrniti se domov je želja moja;
ljubezen je, ki na pomoč te kliče.
- Pri srcu često bo mi hvala tvoja,
ko stala bodem gori pred Gospodom. —
Utihne; jaz sem vzkliknil: O gospoja! 75
- Kreposti žena, med človeškim rodom
edina ti, ki ločiš ga najdelje
od bitij vseh pod t e m nebesnim svodom
- takó mi drago tvoje je povelje,
da precej iti že mi je zamuda; 80
nič več ponavljati ni treba želje.

A le kako, da brez strahú, brez studa
prikažeš se tu v temne zemlje sredi
z višav, ki njih želiš spet gledat čuda? —

- 85 Nakratko, ker si take radovédi,
mi reče, čuj, kaj mislim o tej stvari;
zakaj med vas se ne bojim, izvedi:

Stvari le, ki nam morejo kaj kvari
storiti, teh samó se treba bati;
90 pred drugimi strahu nam nič ni mari.

Oklep imam — Bogu mi čast je dati! —
da me nesreča vaša ne doseže
in ogenj vaš da me ne more žgati.

- G o s p e preblagi gori v srce reže
95 njega zapreka, h komur ti iti je,
in prosi, da rék trdi Bog razveže.

Obrne s prošnjo brž se do Lucije:
Častivec tvoj, glej! moli k tebi vrelo;
naj, prosim, varstvo tvoje zdaj ga krije.

- 100 Lucija pa, — ki črti kruto delo,
do mene brž, kjer sva se radovali
s pobožno veka starega Rahelo.

- Dé: Beatriče, vdana božji hvali,
takó pustiš ga v stiski ti njegovi,
105 ki, tebe je ljubéč, šel od druhali?

So ti njegovega joku glasovi
neznani? In ne veš, da smrt napada
z najhujšimi življenja ga valovi? —

- Na svetu je skrbél, to je navada
110 od nekdej, hitro vsak in rad le záse:
hitreje ja z sem za nj in pa bolj rada.

Na sedež svoj sem pozabila, náse;
v tvoj govor upam — vreden časti vsake —
v čast je i njim, ki slušajo mu glase.

- 115 Ko je bila besede rekla take,
s solzami se v očeh je obrnila;
jaz pa pospešil k tebi sem korake.

- Prišel sem, kot je ona odločila:
iztrgal sem te oni ljuti zvéri,
120 ki v hrib ti bližnjico je ugrabila.

A zdaj? Nazaj oko stezo ti meri?
Kaj treba v srcu takega trepetá,
kaj se obraz ti bojazljivo cmeri,

ko takih žen zaté trojica sveta
se trudi spričo vse nebés dvoranè
in jezik moj ti dobro vse obeta?« 125

Zapro se cvetke v času nočne slane,
a spet odpro in dvignejo glavice,
če so od solnca zjutraj obsijane:

tako se meni je zjasnilo lice 130
in zopet glava se mi je vzravnala
in sem dejal odločen mož pravice:

»O blago srce nje, ki mi poslala
pomoč je! Ki besedi nje pravôtni
si koj poslušen bil, i tebi hvala! 135

Dà, grem s teboj tja doli v kraj temôtni;
navdušil si za pot mi srce vroče;
sedaj spet trden je moj sklep prvôtni.

Naprej! Kar ti, i tvoj tovariš hoče;
ti úči me, ti vodi pot me pravo!« 140
To sem dejal. — On gre naprej kot oče,
in šla je pot nizdòl, v temò, goščavo.

III. spev.

Sprednja jama. — Bojazljivci, neodločneži in nadstrankarji. — Brodnik
Haron. — Potres.

Ta vrata vodijo na žalo cesto,
ki ljudstva hodijo po njej nesrečna
v brezkončno bol, v trpljenja večno mesto.

Zahtevala pravica neizrečna,
ukaz moči jih stvoril prvobite, 5
modrost najvišja in ljubezen večna.

Pred njimi le stvari so vekovite
in ona stala bodo brez nehanja.
O vi, ki vstopite, vsak up pustite!

Ustrašil sem se mračnega pisanja, 10
ki sem zagledal ga nad temi vrati:
»Kaj naj«, sem vprašal, »ta napis naznanja?«

Kot tak, ki ve odgovor pravi dati,
mi dé: »Zdaj pusti vsakršno dvomljenje;
ne gre tu malodušnosti se vdati. 15

Zdaj greva v kraj, kjer gledal boš trpljenje
nesrečnih, ki so Njega izgubili,
ki je razuma večno hrepenenje.«

Prijel me je za roko; pògled mili
 20 njegov me je osrčil; v kraj skrivnosti
 stopila sva med tiste, ki so bili.

*Tu vzdihov, joka, krikov žalnih dosti
 odmevalo v brezvezdnatem je vzduhi,
 tak da sem jel jokati od bridkosti.

25 Jezikov zmes in jeze vmes izbruhi,
 kletvin izrazi hripavi in jari,
 pesti udarci in pa kriki gluhi
 in bil je šum, ki večno kolobari
 v tem mraku vednem ko vrtimec prašni,
 30 kadar po cestah veter gospodari.

In vpri sem v pesnika pogled svoj plašni,
 rekoč: »Kdo, učenik, tako lomasti?
 Kdo so, ki se pode v bolesi strašni?«

In on mi dé: »Na ta način vihrasti
 35 trpe ničvredne duše, ki so gori
 bile i brez časti i brez nečasti.

Zdaj vmes med mlačnih angelov so kori,
 ki vdali ne in niso se uprli.
 Nad strankami! zvenelo je v njih zbori.

40 Kot madež grd so angeli jih vrli
 izgnali; ne odpro pekla jim ključi:
 uporni bi na nje zlorado zrlí.«

»Kaj,« pravim, »učenik, tako jih muči?
 nad katero tarnajo tako nezgodo?«

45 In on: »Odgovor kratki te pouči:
 Ni upa jim, da kdaj umrli bodo;
 mišljenje njih je zmeraj tak nizkotno,
 da vsakemu zavidajo usodo.

Pozabljeno njih žitje je sramotno;
 50 nebo, pekel celo jih ceni malo.
 Dovolj o njih! Poglej jih, a trenotno!«

Pogledam: v zraku, glej! je plapolalo
 bandero, šlo naprej in se vrtelo
 kot blisk in ni za hip miru si dalo;

55 za njim hodilo je ljudi krdelo;
 nikdar se nisem prej tega zavedal,
 da toliko ima jih smrti žrelo.

Med njimi znancev nekaj sem zagledal;
 spoznal plašljivo njega sem podobo,
 60 ki se je višnji službi odpovedal.

- Razvidel sem takoj z duha svetlobo,
da je to tolpa mevž in šlev boječih,
ki so pred Bogom stud in pred hudobo.
- Ni dičil jih na svetu znak živečih;
zdaj so nagi in v divji beg jih drvi 65
komarjev lačnih roj in ôs bodečih.
- Opikan bednim je obraz do krvi,
ki jo, pomešano z le-teh solzami,
pijô na tleh gomzeči gnusni črvi.
- Ko se naprej ozrem v visoki jami, 70
uzrem breg reke in ljudi v številu
velikem tam; srce miru ne da mi,
- povprašam: »Kdo so ti in kaj jih sili,
kateri zakon, da vse v čoln se gnete:
V tem mraku hrepenim po pojasnili.« 75
- In on: »Reči ti bodo razodete,
ko stopiva na breg in bode pušti
ti segal Aheron do tvoje pete.«
- Povesil sem oči; moj govor grusti *zavrnet*
— sem bal se — in težkó mu morda dene? 80
Do reke nisem nič več mrdnil z usti.
- V tem hipu proti nam svoj čoln prižene
od onstran starec belolas ter zine
in zakriči: »He, duše izgubljene,
- slovo vzemite od neba modrine; 85
na drugo stran vas hočem prepeljati,
kjer krop in led in večne so temine.
- A tebi, ki živiš, to ne velja ti;
ti pa so mrtvi, z njimi mi ne hôdi!«
Pa nisem dal od čolna se odgnati. 90
- Zato mi dé: »Drugod, po drugi vôdi,
dospeš na breg, ne tod; in čolnič laži
te vôzil bo nekoč po onem brodi.«
- »Le Haron,« dé Vergil, »se potolaži;
tam to hoté, kjer i mogó to hkrati. 95
Delj svoje radovednosti ne kaži!«
- Zdaj se umiril je obraz kosmati
in manj oči plamena so žarela
brodarju na bledó-močvirnem blati.
- A vboge duše, trudne, brez odela, 100
so prebledele, v strahu vztrepetale —
tak jih beseda trda je zadela.

- Boga so, starše svoje preklinjale,
 človeštvo, rojstva kraj in čas in seme,
 105 ki s starši vred so iz njega pognale.
- Zbežale so, hudo plačoč, na sleme
 obrežja divje-pustega, ki čaka
 sovražnike Boga vse brez izjeme.
- A Haron — ogelj tli v očeh besjaka! —
 110 le migne in že vse se pokorava;
 če ne, udari z veslom počasnjaka.
- Kot listje se jeseni obletava,
 za listom list, in veja vzre pod sabo,
 da je na tleh nje praznična oprava:
- 115 tak vsiplje se Adama seme slabo
 z obrežja v čoln, na migljaj le brodnika,
 kot ptiči se love na svojo vabo.
- Čoln z njimi v temni vodi se premika,
 a preden so na drugo stran dospele,
 120 že nova truma čaka spet voznika.
- Besede učenik mi reče te-le:
 »Vsak, kdor umrje v stanu božje jeze,
 vsi se snidó iz vsake tu dežele
- in si želé, da čoln jih prek odveze;
 125 takó pravica božja jih vzpodbada,
 da hrepenenja strah dobi poteze.
- Duš dobrih Haron v barko ne naklada;
 če torej bès se krega, nate vpije,
 lahko umeš pomen tega napada.«
- 130 V tem hipu strese temne prostorije
 potres moči presilne in okrutne;
 če spomnim se, me mrzel pot oblije.
- Iz solznih tal pa hkrati vihra butne,
 vse križem rdeče bliskati se jame;
 135 postale misli moje so brezčutne
 in zgrudim se — globok me sèn objame.

I V. s p e v.

Prvi krog. — Predpekel (»limbus«). — Homer in slavni nekristjani.

- Vzbudim se: hrušč mi bije na ušesa
 iz strašnih globočin, da kvišku planem
 kot človek, ki vzbudi ga strah potresa.
- Vzravnam se in oči si v čudu manem,
 5 pogled prodreti tmò si prizadeva,
 da vendar, kje nahajam sé, uganem.

- In videl sem: prepad nasproti zeva,
— na robu stal sem mu — globel brezdanja,
iz nje brezkončen jok in stok odmeva.
- Nad njo se dim in mrak in noč preganja, 10
da, naj oko še bolj pogled upira,
ne vidi z roba dol se stvar najmanja.
- »V slepote kraj se nama pot odpira,«
dé pesnik, — lice mu bilò je blede —
»za mano pot naj noga ti ubira.« 15
- A jaz, videč mu v licu smrt in zmedo,
odvrnem: »Jaz naj grem, ko ti oklevaš,
ki si doslej pogum dajal z besedo?«
- In on: »Napàk obraz ti moj umevaš:
z njega sočutje moje le odseva 20
s trpini, kar pa ti kot strah domnevaš.
- A pot je dolga; čas je, da že greva!«
In šla sva — prvo me je zdaj sprejelo
okrožje, ki le-to globel odeva.
- Na glas ni jokal nihče ondi; vjelo 25
uho mi je le vzdihne pretresljive,
da trepetalo je ozračje celo;
- le žal trpé, ne muke občutljive
te trume vélike in vzdihujoče
i mož i žen in dece ljubeznive. 30
- Vodnik mi dobri dé: »Tvoj jezik noče
za duše vprašati, v ta krog zaklete?
Izvédi vendar, preden greš globoče:
- Brez grehov so; zasluge pa neštete
dovolj še niso brez krstà oblitja, 35
ki člen je vere tvoje razodete.
- Bili pred časom Kristovega žitja
so eni; vendar niso prav molili
Boga; jaz sam pripadam med ta bitja.
- Brez drugih krivd smo Njega izgubili; 40
v pogubi smo, le-to samó trpeči:
brez upa bomo v vek po Njem težili.«
- Bil tužen sem, ko slišal sem to reči:
veljaki so obsojeni v te kote,
med dvomi v predpeklju le-tém viséči. 45
- »Povej mi mojster, prosim prav lepo te,«
sem del, želeč si jasnost istinito
o veri, ki je prosta vsake zmote,

»se li povzpel že z dobrih del zaščito
 50 je svojih, tujih kdo odtod v višave?«
 Umel je koj vprašanje moje skrito.

»Bil sem novinec v zboru te države,«
 mi dé, »ko se pri nas veljak pojavi,
 ves zmagovit, ovenčan z vencem slave.

55 Sledil praotec je njega zastavi
 in Abelj sin, duh Noeta očaka
 in Mojzes, ki ves služil je postavi,

in Abraham in David, vzor junaka,
 in Izrael z očetom in sinovi
 60 z Rahelo, ki bila mu žrtev taka,
 in drugi zdaj so, blaženi duhovi.
 In védi: p r e d ni bilo z Bogom sprave;
 ti p r v i so šli v raj v postavi novi.«

Obstala nisva v času te razprave,
 65 no šla naprej skoz gozd, duhov gozd, menim,
 ker jih bilo je kakor listja, trave.

Bila še nisva daleč, kakor cenim,
 od vrha — kar je nekaj zableščalo,
 bil svod ožarjen s svitom je ognjenim.

70 Oddaljena bila sva še nemalo,
 vendar je videti že bilo moči,
 da je duhov tam neko plemstvo stalo.

»Oj ti, ki v čast si vedi najgloboči
 in pesmi, kdo so ti, odkod jim vrednost
 75 takó velika, ki od vseh jih loči?«

Odvrne: »Njih ime, naravna čednost,
 ki nje spomin na svetu ne izgine,
 ta jim pred Bogom daje táko prednost.«

Kar se oglasi nekdo iz tišine:
 80 »Pred slavnim pevcem priklonite čelo,
 njega se vrača senca iz tujine!«

Ko klicanje le-to je izzvenelo,
 glej! senc četvero, videl sem, prihaja;
 ni lice mračno jim in ne veselo.

85 Tu dobri moj vodnik prične in baja:
 »Poglej tam onega, ki z mečem v roki
 kot knez najprej sèm stopa iz sijaja:

to je H o m e r, vseh pevcev kralj visoki;
 Horac za njim, ki kot satirik slove,
 90 potem Ovid, Lukan je zadnji, sloki.

Ker vsak med njimi kakor jaz se zove
— ime si čul pravkar in ni ti tuje —,
časté me; to časti pa njih umôve.«

Tak videl sem, kako svoj zbor zboruje
ta divna šola pesniškega zvanja, 95
ki druge vse kot orel nadkriljuje.

Ko so mu tiho stavili vprašanja,
so se mi vsi spoštljivo priklonili;
vesel je bil moj mojster njih priznanja.

A večjo čast še s tem so mi storili, 100
da so sprejeli me v svoj zbor češtiti,
da šesti bil sem v takih mož števili.

In bliže šli smo k luči čudoviti;
pogovor zamolčim — tak prav je v veke,
premda je tam prav bilo govoriti. 105

Do vznožja smo prišli trdnjave neke;
zidov sedmero ji visoke stene
so v bran, okoli voda lepe reke.

Kakor po suhem smo prek struge njene;
skoz vrat sedmero šel sem z modrijani; 110
do trate sveže smo prišli zelene.

Ljudi obrazi so bili svečani
ondi; globoki, resni njih pogledi;
izreki redki in kratkóubrani.

Zavili smo jo v stran z dozdanje slédi 115
na kraj odprt v leščéči se višavi;
lepó smo videli jih spodaj v sredi.

Tam, prav nasproti, na smaragdni travi,
mi zbrane je pokazal velduhove; —
še zdaj moj duh vesel se z njimi bavi. 120

Elektro videl sem in nje rodove;
med njimi Hektor in Enej sta bila;
zrl Cezarja, oči njegà orlóve.

Tik njih Pentezileja tam, ob njej Kamila; 125
in videl ondi kralja sem Latina,
Lavinja hčerka se je k njemu vila;

Lukrecijo, Bruta, ki izgnal Tarkvina,
zrl Marcijo, Kornelije milino
in Julijo; ob strani Saladina.

Ko bolj napel sem še oči ostrino, 130
sem videl mojstra onih, ki kaj vejo,
sedečega med modrecev družino;

- vsi ga časte, vsi vanj spoštljivo zrejo;
 tik njega Sokrata in pa Platóna;
 135 za njima šele drugi stati smejo;
 Demókrita, — slučaj svetá mu spona! —
 Diogena, Taléta neptunista,
 Empedokla, Anakságora, Zenóna;
 Heraklita, ob njem pa botanista
 140 Dioskurida; Tulija, Orfeja
 in Seneka ob Linu, moralista;
 Evklida geometra, Ptolomeja,
 Hipokrata, Avicena, Galiéna,
 Averojša, ki misli zrnje veja.
 145 Kdo mogel bi naštetí vseh imena?
 Ker toliko me čaka še gradiva,
 odpasti mora ta in ta oména.
 Zdaj od šestorice se izgubiva;
 k njim iz zatišja, ki jih vihra muči,
 150 na drugo pot vodnik me moj poziva:
 dospel sem v kraj, kjer ni ga žarka luči.

V. spev.

Drugi krog. — Sodnik Minos. — Vihra. — Pohotniki. — Družba kraljice
 Didone, samomorivcev zavoljo nesrečne ljubezni. — Francesca da Rimini.

- Tak pustil krog sem prvega obsega
 in v drugi, ožji, zdaj mi noga plahne,
 kjer pa tembolj se jok in stok razlega.
 Tu Minos je, strašno režeč, ki pahne,
 5 ko krivd pri vhodu sodba je zvršena,
 obsojenca, kakor pač z repom mahne.
 Namreč tako: ko duša, v zlo rojena,
 njegà uzre, se sama vsa obtoži
 in on, ki krivd ni skrita mu nobena,
 10 koj ve, kam sodi, v širši krog al oži
 pa z repom tolikokrat se oplazi,
 kot duša naj stopnic nizdol obkroži.
 Tu zbirajo po višjem se ukazi,
 k izpovedi se trumoma vrstijo;
 15 ko rek čujó, leté nizdol z obrazi.
 »Ti, ki prišel si v tuge domačijo,«
 se Minos je zadrl, ostro gledaje,
 — pozabil hip je važno uradnijo —

- »le glej, kak vstopiš! Kdo pogum ti daje?
Široki vhod naj te nikar ne moti!« 20
Vodnik pa nanj: čemu že vendar laje?
- »Odločene mu ne oviraj poti!
To tam hoté, kjer i mogo to hkrati, —
in dalje vpraševati se ne loti!«
- Bolesti mi začno glasovi plati 25
zdaj na uho; kjer so noge mi stale,
zdaj pretresljivo slišal sem jokati.
- Vse luči v kraju so le-tem molčale,
ki tuli kot morjé v viharju tudi,
če vetrov vojska tepe mu obale. 30
- Peklenska vihra, ki nič o zamudi
ne ve, z ohlipom goni v krog duhove,
vrteč in pa pesteč jih večno trudi.
- Če na razpoke stopijo robove,
je jok in stok in kriki vmes zategli: 35
Boga, lastnosti kolnejo njegove.
- Spoznal sem, da to vrsto muk dosegli
so v kazen svojo grešniki meseni,
ki svoj razum so v strasti jarem vpregli.
- Kot škorce v pozni nesejo jeseni 40
peruti vzgor in gost oblak je roja —
duhovi tak trpijo pogubljeni:
- puh sem in tja in gor in dol jih poja;
nikdar jim up pred óči ne postavi
vsaj manjše kazni, če že ne pokoja. 45
- In kakor žalostno kriče žerjavi,
letaje v dolgi vrsti pod oblaki:
tak so duhovi žalostno ječavi
- vršali sem in tja v viharnem mraki.
Zato sem vprašal: »Mojster, kdo so ti-le, 50
ki poka bič nad njimi v črnem zraki?«
- »Roke so njene, ki o njej bi bile
vesti ti všeč,« nato mi del je. oni,
»cesarstvo mnogih narodov vodile.
- Nečisti tak so bili nje nagoni, 55
da je, oprati hteč sramotne dnove,
pohoto uveljavila z zakoni.
- Semiramis je to; kot v knjigi slove,
zasedla tron je s smrtjo Nina, druga;
dežele nje zdaj sultan svoje zove. 60

Glej, drugo gnala v smrt je srca tuga,
ki ni Siheja žari bilo verno,
in tretja je Kleopatra vlačuga.«

65 Heleno videl sem, ki zla čezmerno
je zakrivila; bil Ahíl je veli,
ki v smrt je iz ljubezni šel prešerno.

Tam Paris, Tristan; — nad tisoč našteli
so senc njegovih prsti z njih imeni,
ki od sveta ljubeč slovo so vzeli.

70 Ko davnih mi z vrstjo vodnik omeni
imena žen in vitezov slovita,
se v boli mi skali pogled megleni.

»Tam ona, ki tak tesno sta ovita,
bi nagovoril rad,« dem do poeta;
75 »kot dve peresi se mi v vetru zdita.«

In on: »Boš videl ju, ko se s poleta
približata; in pri ljubavi vdani,
ki nosi ju, ju prosi, pa prispeta.«

Ko senci sta prišli, po vetru gnani,
80 sem del na glas: »Menita z nama ve se,
oj duši trudni, če nekdo ne brani.«

Kot dva goloba, če skrbi vzbude se
za sladko gnezdo, razprostrša krila
letita tja, kamor nagon ju nese:

85 tak sta Didonin krožek zapustila,
hiteč do naju skozi zrak zlohotni;
ljubav je moja tak odmev vzbudila.

»Oj živi stvor, prijazni in dobrotni,
prihitel k nama si v ta zrak žareči,
90 ki svet pojila v krvi sva životni —

če kralju bi sveta bila povšeči,
prosila bi, da ti bi mir užival,
zato ker čutiš z nama v tej nesreči.

Kar rad bi slušal ali kar odkrival,
95 midva slušala bova, govorila,
če bo le veter, kakor zdaj, počival.

Leži dežela, ki me je rodila,
ondi, kjer Pad do morja steza rame,
da bi otrók družina mu počila.

100 Ljubezen, ki srce v trenutku vname,
v le-tem je za lepoto mojo vzplala,
mi vzeto tak, da žal ne neha zame.

- L j u b e z e n , ki srce je srcu dala
vsekdar še, me je zanj tak osvojila,
da mi, kot vidiš, v srcu je ostala. 105
- L j u b e z e n v smrti naju je družila,
morivca čaka temno dno Kajine.«
To nama je dvojica govorila.
- Prevzet od njune tožne zgodovine
sem zrl zamišljen v tla; iz misli zmoti 110
poet me. »Kaj spet misliš?« me prekine.
- Odvrnil sem nato, pričel: »Siroti!
Kaj sladkih misli in kaj koprnenja
ju je privedlo do te žale poti!«
- Obrnem spet se, lotim govorjenja: 115
»Ob tvojih muk, Francesca, pripovesti
solziti žalno se oko ne jenja.
- Vendar povej, kako, po čem k zavesti
ljubezen je prišla iz src globine,
izdala vama tajnih želj prelesti?« 120
- In ona dé: »Ni hujše bolečine,
— to ve tvoj učenik —, kot v čas nesreče-
nositi v srcu srečnih dni spomine.
- Če pa spoznati tak močno te vleče
ljubezni naju korenino pravo, 125
pa bodi! — naj v solzah beseda teče.
- Prebirala sva neki dan v zabavo,
kak Lancelota je ljubav zavedla,
samá, brez slutnje za oko zvedavo.
- Večkrat od knjige sva oči povedla , 130
da srečale so se, in sva zardela;
ob nekem mestu pa sva vsa se zmedla.
- Beroč, kak smeh, ki duša ga želela,
ljubimec ták je srknil z ust kraljice,
je ta, ki bova večno skup trpela, 135
- tresoč poljubil usta mi in lice.
Zvodnik povest bila in kdor jo zložil!
Tist dan prebrala nisva več vrstice.«
- Medtem ko eden je duhov tak tožil,
je jokal drugi; jaz sem čutil jade, 140
omahnil, kakor bi kdo vame sprožil,
in padel sem, kot mrtvo truplo pade.

X X X I V. s p e v.

Devetega kroga kolobar četrti: Giudecca (Judežev kolobar, Judeževina). —

Izdajavei dobrotnikov in Boga. — Lucifer.

»Vexilla regis prodeunt« — polglasno
de mojster, »že pozdravlja kralj pekla te;
le glej predsé! Ga li razločiš jasno?«

Kot mlin, ki goni veter mu lopate,
5 če v meglo gosto, polumrak odet je,
liki pošast iz dalje gleda vate:

prav take zgradbe tam imel sem zdetje.
A skril sem se, ker veter led preveva,
za mojstra brž, edino mi zavetje.

10 Bila sva tam — le z grozo spev to peva —
kjer sence čisto v ledu so tičale,
prosojne, kakor v steklu smet proseva.

Poplosk ležale so, spet druge stale
navpik, z glavo navzgor al pa s podplati
15 al krivo se z glavo k nogam zvižale.

Ko sva do tja prišla, kjer pokazati
odločil se mojster tisto bitje,
ki kras mu je zgubljeni objokovati,

me ustavi, stopi prédme, dé: »Glej D i t je
20 pred tabo zdaj in v tistem zdaj si domi,
kjer ti pogum potreben drzovit je.«

Kak stresel me je mráz in glas kako mi
onémel je tist hip, kdo naj popiše?
Preslab izraz, preslabo je pero mi.

25 Znal nisem: mrtvo mi telo je? diše?
Naslikaj sam si, bravec, z domišljavo,
kaj čuti, kdor med žitjem — smrtjo niše.

Vladar, ki vlada bolečin državo,
od pasa ven strči v ledeni jami;
30 prej jaz bi meril z obrov se postavo,

kot obri se z njegovimi rokami!
Premisli, v kakšne cel on seza dalje,
ki sami sta tak dolgi mu že rami.

Če grd je zdaj, kot bil nekda j prezal je
35 (ki Stvarniku bil čelo uprl je smelo!),
kaj čuda, če on vse povzroča žalje!

- Kako že to se čudno mi je zdelo:
 obličij troje — a pri glavi eni!
 Obličje prednje je kot kri rdelo,
- a drugi dve sta bili nad rameni 40
 in zraščena vsa tri so se družila
 na vrhu glave v čopastem grebeni.
- Rumena desnega je barva bila,
 obličje levo pa je bilo boje,
 kot so ljudje tam ob slapovih Nila. 45
- Peruti dviga se pod vsakim dvoje
 ogromnih, kot tak ptič — sevé — jih terja;
 ni jader večjih zrlo okó še moje.
- Brezpernate, kot krila netopirja,
 bilè so vse in z njimi ták plahuta, 50
 da trojen veter brezdna vzduh vznemirja;
- s tem ves Kocit spreminja v led peruta.
 Iz šest oči solzé na troja lica
 s krvavo peno izvablja žal mu ljuta;
- in žrelo vsako trè — kot lan terica — 55
 po enega zločinca ter ga žveči,
 takó da hkrati vsa trpi trojica.
- Zločincu v sredi bol to ni največi:
 da dêre ga na meh, ta hudobija
 mu višek v bolečini je skeleči. 60
- »Ta duh, ki ga najhujša muka ubija,
 je Judež Iškarijot!« — mi mojster pravi,
 »z glavó je v žrelu, nôgi zunaj zvija.
- Drugovoma pa dol visita glavi:
 le-tá, ki črna tró ga usta leva, 65
 je Brut; vijè se — glas bolí ne javi;
- a drugi, ki da hrust je, se dozdeva,
 je Kasij! — Toda že večer prišél je;
 pekèl si videl — čas je zdaj, da greva.«
- Objel sem vrat mu vsled njegove želje; 70
 a on na priliko je ugodno pazil,
 in ko razmahnil krila Dit dovelj je,
- je zgrabil bok kosmati ter gomazil
 med goščo dlak in zidom zledenelim
 ter — čop grabeč za čopom — dol se plazil. 75
- Ko tja prilezla sva, kjer pod debelim
 vrtita se mu kólkom stegni tógi,
 vodnik je — upehan, z licem prebledelim —

- obrnil glavo, kjer imél je nogi,
 80 in vzpenjal se kot hriboláz ob dlaki.
 ‚Spet‘ — djal sem — ‚snideva s peklà se krogi.‘
- »Privij se dobro, ker po lestvi taki« —
 hropéč kot truden mož se mojster véri,
 »iz tolikega zlà vedó koraki.«
- 85 Prišel je ven skoz luknjo v neki čéri
 in tam posadil me na rob je skale;
 še sam korak oprezni tja nameri. —
- Zastonj so moje zdaj oči iskale
 spet Lucifra, ki mem njegà bil šel sem;
 90 le še nogé so kvišku mu strčale!
- Zakaj takrat tàk silno ostrmel sem,
 neuki ljud se čudi, ker ne umeva,
 katero točko za seboj imel sem.
- »Na noge brž!« — spet mojster mi velevala,
 95 »pot dolga, slaba bo; že je ura rana,
 že solnce terce pol na zemljo seva.«
- Ni gladka grajska tam bilà dvorana,
 ampak v podzemski sva bilà tokavi,
 ki slabo je bilà razsvetljevana..
- 100 »Preden to glôbel moj korak ostavi,«
 sem djal, ko sem na noge se postavil,
 »govôri, mojster, zmote me izbavi:
- Kje zdaj je led? Kakó se strmoglavil
 je ta? Prešlà je noč? Že solnce sije?
 105 Kedaj to pot je solnčni voz napravil?«
- In on: »Tvoj duh še zmer onkraj osí je,
 kjer plazil jaz nîzdòl sem se ob dlaki
 pozoja, ki kot krt skoz zemljo rije.
- Tam bil si, dokler dòl so šli koraki;
 110 ko strmogláv sem šel, glej, to minuto
 si v sredi bil, ki k njej težé vsi tlaki.
- Zdaj že pod drugo si neba poluto!
 Pod vašo je bila veleoséka
 in križali pod nje so vrhom kruto
- 115 brezgrešnega — od rojstva že — Človeka:
 na spodnji strani nogi zdaj stojita
 ti kroga majhnega, ki je — Giudecca. *7. oktobra*
- Kdar vam se večeri, se tu že svita;
 temu, ki sva ob dlaki se plazila
 120 njega, pa nogi zdavna tak strčita.

Z nebes ga Moč je s te strani pehnila;
a zemlja, pod tem nebom razprostrta,
v bojazni se pred njim je v morje skrila.

in k vam prodrila; ubegnila od Črta
je tudi ta nad nama; vsled odskoka 125
pa raza je nastala ta predrta.«

Od Belcebuba doli je globoka
ta raza toliko, kot se steguje
nad glavo rakev mu pekla visoka.

Iz tme uho le šum rečice čuje, 130
ki strugo si je v skali izvotlila,
da lahne v njej vijo nizdol se struje.

V ta tajni rov z vodnikom sva stopila,
da vrneva se v svet svetlobe jasne,
in lezla gor sva, ne da bi počila, 135

on spred, jaz v sled, gnan želje neugasne,
dokler ne zablesté mi z néba tam
— skoz poko okroglasto — reči prekrasne;
prišla sva ven in zrla spet k zvezdám.

Idilični ep.

57. Triglav.

Fr. S. Finžgar.

I—II. Pomlad je prišla v deželo in dospel je čas, ko ženo živino na planine. Perica mlada Mina si že poje pesem o planinah. Njena mati, Rupnica, je že vse pripravila za odhod svoje hčere, ki pojde naslednji dan kot gospodinja v kočo na Rupnikovi planini v Vratih, ter ji daje poslednje nauke.

III. Na planine.

Prišel je dan slovesni za pastirja,
planinkam dolgo zaželeni praznik.
Zavezan z belim prtom čaka jerbas,
ob njem pastirjeva bisaga težka. 5
Pred vežo votlo se oglašá zvonec,
ki v letu vsem zapoje samo dvakrat:
ko na planine ženejo pastirji
in ko na jesen z gor se vrača čreda.
Pozna živina dolgo tisti zvonec,
najbolj pa mavra, ki že sedmo leto 10
zvončasto slavo vživa ponosito.

- Zravnala je otrple ude močne,
privzdignila nad jasli modro glavo,
mukaje naznanila vsemu hlevu,
15 da danes se konča zapor pozimski.
Verige močne vse so zarožljale
in zaškripale mnogotere jasli,
zapeli koz in ovec drobni zvončki,
ves hlev umel je mavre glas in zvonec.
20 Odpro macesnova se vrata težka,
skoz nje oblastno stopi črednik Miha,
klobuk njegov enajstič gre v goré —
pozna se mu, da mnogo je prestal.
Obraz ni lep; razbrazdan je, rjav.
25 Čez ramo torba mu visi usnjena;
s klobukom hkrati jo je kupil Miha.
Obleka stara — Miha star pastir.
Le javorove coklje so nové,
nanovo s sekanci so nakovane.

- 30 »Pa Bog in sveti božji križ,« dé Miha,
naravnost k mavri nese težki zvonec,
zapne okrog vratu ji zvončni jermen,
potem raztveze ponosito mavro.
Za njo po vrsti je raztvezel vse:
35 vse cike, belše, liske in teleta,
nazadnje drobnico meketajočo.
Pred vrati je pa stala gospodinja,
s štefanjo vodo je kropila čredo
in blagoslova je prosila zanjo.
40 Ko zadnji kozek je čez prag pridrobil,
prišel mastito Miha je iz hleva,
oprta zlahka težko je bisago
in trdo odkorakal za govedom.

- Za njim na prag prinese beli jerbas
45 domača hči, edinka, brdka Mina;
vrteča svitek pisani po prstu,
poslušna pazno zadnja naročila,
ki skrbna mati za slovo jih daje.
Potem zadene ročno težki jerbas,
50 za čredo lahkonoza odhiti.

- Za njo je zrla Rupnica postarna,
dokler v smerečje črno ni se skrila.
Na delo šla je potlej pred ognjišče;
zamišljeno je ogenj podkurila,
55 pristavila kosilo za družino,
nato se je zamislila globoko
in dolgo sanjala vesele misli.

Kipeči lonec jo šelè je zdramil
in sodbo tole takrat je izrekla:
»Če taka bo obstala naša Mina, 60
najboljši ženin si jo sme izbrati.«

IV. Peričnik.

Peričnik, tudi ti sedaj si prost!
Rešila te pomlad okov je zimskih.
Pomladni veter nate je zavel,
zapokal s hrupom je steber ledeni,
ki curek tvoj je celo zimo stražil. 5
Vode se penijo po ozki strugi,
kot da popraviti hite v pomladi,
kar v zimi mrtvi v snu so zamudile.
Pršeč razgrinja se meglica mokra,
na drevju v svetle bisere se druží, 10
ki v jutra solncu mavrično iskre.
In v loku drznem čez visoko steno
v tolmun na skale voda štropota,
da slapa grom skalá zidavo stresa
in votlo se razlega v sive gore. 15

In prosta, kakor ti, pod tabo čreda
vrsti se danes na planine sočne.
Med tvojim štropotanjem se razlega
brneči zvonec ponosite mavre,
ki, vešča poti, v čredi prva stopa. 20
Za vrsto hodi trdo čednik Miha,
tobak kadeč iz okovane čedre.
Presledek mal. — Zazna se na ovinku
v smerečju beli jerbas brdke Mine
pri mostu, ki čez bistri potok vodi; 25
privzdigne jerbas s krepkima rokama
in dene breme na zeleno trato.
Pod slapom hoče počivati Mina,
tako navada stara je planink.

Vrsté se v glavi deklice podobe, 30
spomini so preteklih dni veselih,
ki na planini jih je doživela:
veselje v koči in na pašnikih,
nedolžne šale drugaric planink,
drvarjev mladih krepko prepevanje 35
in Mihe — starega pastirja — bajke.
A vmes vesela godba zvoncev gorskih,
predrznih lovcev zmagoslavna uka,
sokolji glas in divje kože pisk,
senic pogorskih ščebetanje rahlo, 40
gavrana črnega grozeč krohot.

- In to življenje bode se živelo
od danes spet do jeseni ruméne.
Nad slike te kot slika vseh kraljica
- 45 priplava deklici podoba ljuba —
Matijče, mladec brdki, dovški lovec.
On trikrat je kolovrat nesel ž njo,
ko s preje se je vračala domov —
Očancev starih dolga vrsta pravljic
- 50 zbudila strah je v srcu mladi Mini;
zato ni sama upala domov —
Ko sliko to je zrla njena duša,
srce zatrepetalo je še bolj,
še bolj mu všeč šumeči bil Peričnik,
- 55 zakaj srca trepet ob njega sliki
ni znala Mina srcu razložiti —
Utrgala je vrese prvo cvetje,
privila k njej je lično Petrov ključek,
pripela v nedra na srce nemirno
- 60 pomladi prvi šopek. Pesem tiha
privrela je iz burnega srca,
da taščica na veji je postala
in se čudila pesmi — o planinah.

V. Koča.

- V naročju varnem silnega Triglava
sloni brezskrbno sočna zelenica;
ob desni in ob levi zid se dviga,
ki niso ga zidale smrtne roke.
- 5 Celo gigante skladi bi težili,
ki drug nad drugim rastejo navpik.
Neštetih vekov dolgo vrsto že
ob zidu časa zob nestrpno gloje,
zajeda se v zidovje — pa zastonj!
- 10 Zidar neskončni, ki iz nič sezidal
zidovje samopašno, On edini
lahko ga zopet stare v nič in prah.
Čemerno Cmir se dviga na levici,
nasprotne hribe zaničljivo gleda —
- 15 in z ostro ramo reže mrzli sever,
ki piha Vratom čez podboje sloke.
Pogosto zajezí njegove dihe,
da leno plazijo se mu krog glave,
v Pekel se zgrinjajo za Cmirovo glavó.
- 20 Nad Vrati in nad Cmirom pa kraljuje
Triglav, gorá najvišji gospodar.
Po svetu daleč gleda z glavo trojno,
pozdravlja solnce, ko še spé doline,

in v mraku dolgo se poslavlja ž njim.
 Sneženo polje krije mu oprsje, 25
 vihar po polju orje bele brazde
 in točo vanje seje, mrtvo seme. —

V zavetju tem je skrita zelenica,
 na njej ponižna Rupnikova koča.
 Macesnovi in borovi krepelji, 30
 okleščeni na pol, na pol kosmati,
 pošev sloneči v vrsti drug ob drugem,
 podprti s koli, zvezanimi z roči,
 stoleten plot gradé leseni koči.
 Za plotom raste šavljje in kopriva 35
 in divja meta sope omamljivo.
 Smereki dve in starodavna bukev
 stoje na sredi vrta gorskega.
 Smereki sta za streho drobnici,
 na starodavni bukvi pa sloni 40
 v zavetju tamar ponosite mavre.
 Pokrit je s čreslom, s kameni obložen,
 da veter ne podere šibke stavbe.
 Za tamarjem stojijo majhne svisli.
 Tam mirno lahko spi na mehkem senu, 45
 kdor hoče prenočiti na planini.
 Na štirih stebrih se dviguje koča,
 stopnice vegaste držijo vanjo.
 Pred kočo je obdelana gredica,
 z visokim plotom varno ograjena. 50
 To je planinski vrtec brdke Mine.
 V gredico seje zelišča koristna,
 a tudi zrno cvetno posadi —.
 Za kočo tnalica je in sekira,
 leži krog nje iverov gosti roj. 55
 Pastirja Mihe pridna roka cepi
 na tnalici drvà za mlado Mino.

Na spodnji strani je v ograji lésa;
 stezica gladka vodi skozi njo.
 Po njej prihaja često brdka Mina, 60
 ko hodi v Bistrico vodé zajemat,
 ko vrača s strmih se gorá domov,
 kjer trgala je sočna zelišča,
 da boljše krmo da teletkom mladim.
 In todi z divjim kozlom in dvocevko 65
 primaha često mladi dovški lovec.
 Krepčat se hodi v gostoljubno kočo,
 gasit si žgočo žejo s sladkim mlekom.
 In Mina drage volje streže lovcu,
 pomneč njegovih spremistev z nočne preje. 70

Matijče je hvaležen za postrežbo
in v znak hvaležnosti prinaša Mini
najlepših cvetov z gor triglavskih:
planinek snežnih, zagorelih murk.

- 75 Pogosto tudi mesto divje koze
teži mu pleča zveženj sočne trave,
ki v skritih špiljah v črni prsti raste.
Matijče, vajen divjih koz stezâ,
natrgal ji je trave za teletke.

VI. Nekega dne pride na planino tujec-prirodoslovec, mladi,
lepi Otmar, ki bi nekaj časa rad ostal v Triglavskem pogorju.
Dovški lovec ga je bil priporočil Rupnikovi materi, ta pa mu je
ponudila svojo kočo.

VII. Večer.

- Vrnila se je ponosita mavra
z bregov, kjer vživala je sočno travo.
Mogočno stresala je vrat debeli,
da zvonec je veselo pritrkaval.
- 5 Za njo prihajale so druge krave,
na prostor znani vsaka je stopila
in čakala pohlevno mlade Mine.
Iz koč stopi zdaj planinka mlada,
solnica polna ji visi ob strani,
- 10 trinožnik in posodo nese v roki.
Najprvo gre do ponosite mavre,
pogradi ji prijazno močni vrat,
soli ji da na jezik pol perišča.
Tako po vrsti obiskuje Mina
- 15 vse krave, vse juníce in teletke.
Nazadnje še neslanim kózicam,
ki vedno slednje pridejo pred kočo,
solnice pičila zrna razdeli.
Tako ji mine vsak večer v planini.
- 20 Tedaj pa mrak razpne nad čredo krila,
le sneg triglavski še žari od solnca,
spreminja se na rdeče — prebledeva,
kot zadnji rahli solnca bi poljubi
vabili na obraz mu togo grenko,
- 25 ki ga pa upanje proseva trdno,
da dolgo trajala ne bo ločitev.
Še en trepet na snežnih teh poljanah —
Triglav pokrije tudi hladni mrak.
Kraljica se pripelje po nebesih,
- 30 za njo nebroj prisveti zlatih hčerk,

ki v lepem redu se vrste nad kočo,
 smehlja je zroč v tihi dol planinski.
 Le-tu narava vsa že sniva sanje,
 živina vsa leži in prežvekuje, 35
 da z zvonci zvončki se vrste binglaja,
 skrivnosten glas pošiljajoči v góre.
 Od tam ni čuti več sekire ostre
 ne žvižga ujede ne glasu gavrana
 in brinovka se s kosom ne oglašja.
 Le temni glas uhate uharice, 40
 ki srepa na večer izleta plenit,
 in vmes predrznih lovcev krepka uka
 premoti za trenotek tajni mir.
 Pri ognju v Rupnikovi koči zbira
 nocoj se lepi zbor gorjancev trdih: 45
 koparji, oglarji, drvarji, vsi
 posedajo po klopi krog ognjišča;
 razdirajo besede trdokorne
 in Miho dražijo, ki na ognjišču
 s kuhalnico v planinsko kašo sega. 50
 Dasi je Miha rad zgovoren v družbi
 in Mina tudi ne molči navadno,
 nocoj se jima ne razveže jezik.
 Odpirat Mina večkrat hodi vrata
 in gledat skozi na planine mračne, 55
 s planin pogled ji na nebo uhaja
 in prošnja v nežnem srcu se poraja:
 dal Bog, da srečno vrneta se z gor
 sprelepi Otmar in Matijče lovec.
 Pogledat grede tudi stari Miha, 60
 uho nastavlja proti strmim Vratom.
 Takoj vesel se vrne v kočo borno,
 besede zbrani družbi pravi take:
 »Nikdar še nisem slišal mavre zvonca,
 če ni sedaj Matijče v Vratih ukal. 65
 Ta glas pomenja, da ne hodi prazen:
 jerebov davi je obljubil mi
 in dovški lovec ve, kaj reče komu.«
 Takoj je Miha vzel poveznjen lonec,
 nalil studenčnice je bistre vanj, 70
 pristavil je posodo na ognjišče,
 priložil ognju bukovih polen,
 da prej bi krop za divje ptice vrel.
 Obraz se mladi Mini je razžaril;
 oči hvaležno so ji uhajale 75
 nad postelj, kjer visi Prečiste slika.
 Koparji, ogljarji in vsi gorjanci
 po treske segali so češče v ogenj

- in ž njimi žgali okovane čedre.
- 80 Veselje pričali so nagli dimčki,
katere so izpuščali drvarji.
Saj vsakemu prijatelj bil je lovec
in mnogim je privoščil že pečenke,
če v gorah je zalotil plen bogat.
- 85 In tudi tujec bil je všeč drvarjem,
ker večkrat hvalil jim ga je Matijče,
da dobra duša je ta lepi Otmar.
Zares, sedeli večkrat ž njim so v koči,
besedo gladko tujca poslušali.
- 90 Le Mihi Otmar ni bil nič po godu —
a stari Miha bil je čuden mož.
Zato sršeče obrvi njegove
plāšile niso Rupnikove Mine,
da ne bi s tujcem govorila rada.
- 95 Ni Mihov lonec še vzkipeł pri ognju,
ko čvrsto se oglasijo koraki.
Nerodna lesa zaječi v tečajih,
stopnice vegaste zapokajo,
ker dva junaka so nosile hkrati.
- 100 Zapah je odmeknila hitro Mina
in Otmar je pozdravil deklico,
možem nato večer je dober voščil
in »Bog daj! Bog daj!« je donelo v koči.
Le stari Miha mu odzdravil ni;
- 105 Matijčetu je šel naproti k durim,
odvzel mu lahko breme — šest jerebov.
Oblak, ki prej mu ležal je na licu,
prelil se je v veselje čudovito.
Odslej ni menil Miha se za družbo,
- 110 jerebi le so bili mu v skrbeh;
jerebe zval je Miha jed najboljšo.
Jeziki vsi so zdaj se razvezali
in smeh se je razlegal v nizki koči.
Drvarji so drvarski jo robili,
- 115 Matijče vmes je znal poseči spretno,
preprosti govor večkrat je oživil
kot iskra žarna Otmarjev dovtip.
A kmalu v gruče se je družba zbrala.
Drvarjem starim je govoril lovec
- 120 o srnah, divjih kozah in jerebih,
o snegu in nevarnostih pozimi:
kako podsul je plaz očeta v gorah,
kako ga mati siva je prosila,
naj risanico zamení s sekiro,
- 125 da njega tudi ne podsuje plaz.
»Težko odrekel materi sem prošnjo,

a lovčev sin je rojen za goré
 in isti Bog me čuva kot drvarja.
 Doma pa nisem mogel več ostati,
 ko bol je mater spravila k očetu. 130
 Zapustil sem bohinske krasne dole
 in tu prebivam zdaj, možje Dovžani.
 S Triglava gledam lahko mrzli grob,
 ki zgodaj mi pokopal je očeta,
 in grob, pod katerim spava zlata mati. 135
 Molitev ondi molim za preljuba
 in Bog me sliši, ker nebo je blizu —
 Triglava starega kameno teme.«
 Že mnog je čul Matijčeta povest,
 ki pletla se mu je v življenju mladem, 140
 pa vnovič vsakdo jo je rad poslušal,
 ker niso pravila je mrzla usta,
 srce ljubeče v njej je govorilo.
 Krog Mihe so se zbrali mlajši dečki,
 zvedavo gledali njegovo spretnost, 145
 kako je urno skubel jerebice,
 kako natanko je očistil drob
 in ročno raztelesil vsako ptico,

Med tem podari mladi Otmar Mini s šopkom planinskih
 cvetic prstan, ki si ga je snel z roke.

Končal povest genljivo je Matijče,
 končal je Otmar zapeljivo delo, 150
 končal je Miha jerebično kuho
 in vse povabil na večerjo slastno.
 Zajemali so vsi iz ene sklede
 in vsi soglasno so hvalili Miho,
 da dobro kuha Rupnikov pastir, 155
 toda še boljše strelja dovški lovec.
 Le Otmar ni pritaknil se večerje,
 pod milo se je šel hladit nebo.
 In ni se vrnil, ko je po večerji
 ubrala mlada Mina rožni venec 160
 in so brneč za njo molili gorci;
 odšel je rajši spat v seno na svisli.
 Z molitvijo večer je bil završen.
 Planinski vasovavci so odšli,
 da leže vsak na trdo gorsko postelj 165
 ali zarije se v seno na svislih.
 In dovški lovec tudi je obesil
 čez ramo puško risano in torbo.
 Slovo je vzel od Mine: »Lahko noč!«

Pri lesi ga čaka Miha in ga posvari, da Otmar zalezuje Mino;
 nato se vrne v kočo.

- 170 Zasukal se je Miha in odšel,
Matijče pa je dolgo stal še v gošči.
Visoko je že šmarni križ priplul,
na zemljo legla je meglica hladna,
ki pasla se je ob potoku bistrem.
- 175 S krepilno roso je pojila travo,
delila cvetju novo je življenje.
Megla, ki legla je pa lovcu v dušo
kot slana, ki popari s strupom cvetje,
najlepši cvet je hipno zastrupila.
- 180 Zato molče se vračal je domov,
zato s planine ni priukal lovec.

VIII. Drugi dan pride Matijče zopet na planino. Ker je Mina proti njemu nenavadno hladna in neprijazna, jo vpraša, zakaj je taka; ona pa mu odvrne, da ji je njegova postrežljivost odveč in da jo odslej odklanja. — »Nikoli nisem mislil te žaliti — in žalil tudi te ne bom v prihodnje. — Zato ne bode v Rupnikovi koči — nikdar več dovški lovec siten gost!« S temi besedami odide Matijče, globoko užaljen, proti Triglavu.

IX. Nevihta.

- Ležala teža teža je kot svinec
na srcih mladih, ki sta se ločili.
Nobeno ni se veselilo zmage,
nesrečno vsako bilo je neskončno.
- 5 Dekle, v ponosu smelem govoreče,
besedo nepremišljeno je reklo.
V besedi ne prenašli se nikdar,
ker izrečeno ni več prazna stvar!
- Ležala teža teža je kot svinec
- 10 po gorah vseh, ki jim Triglav kraljuje.
Nebo zagrinjal je žalobni plašč
oblakov težkih, ki leteli so
čez gore kot gavranov črnih jate.
Če dvigne jastreb, bistrovidna ptica,
- 15 za skalo se, kjer v gnezdu mlade čuva,
potihne spev brezskrbnih drobnih ptičev,
zavetje skrito si poišče vsak
in trepetaje čaka varne ure.
Tako boječe pred nevihto črno
- 20 bežala v strahu sta žival in človek.
Otvezal Miha je po tamarjih
govedo ter zapiral v varne staje
tele, ovce in rogate koze;

*Ležala je teža
na srcih mladih
in nobeno ni se
veselilo zmage
nesrečno vsako
bilo je neskončno.*

potem poškropil s štefanjo vodó
 na križem vso je Rupnikovo stajo, 25
 goreče vmes pa prosil Vedrnikov,
 da točo odvrnili bi in strelo.
 Iz koče se razlil je ljubek vonj,
 beganico je Mina zažigala,
 lepo je dišal suhi oljčni les. 30
 Višnjevi dimčki so puhteli k nebu,
 puhtela ž njimi je molitev vroča
 iz srca deklice pred Srce božje.
 A ni prosila Rupnikova Mina,
 da točo bi odvrnil Bog in strelo, 35
 prosilo je srce v skrivnostnem strahu
 za onega, ki v gorah je brez strehe,
 za kóga, Mina vedela ni sama:
 Matijče v gorah je in lepi Otmar.
 Srce nesrečno v dvomu je medlelo, 40
 zato je za oba molila Mina.
 Za Vrati in po strmih trentske gorah
 zabučal je mógočni groma glas,
 kot bi srce Triglava vzdihnilo.
 Oblake je prekrižal prvi blisk. 45
 Po lahno piš zavel je v mirno listje.
 Gorjé, kdor biva v gorah ob nevihti!
 Pogum upade srčnemu plezavcu,
 ki vriskal je poprej na štrmem robu,
 da tiho skrije se v votlino skalno. 50
 Molče premišlja tam resnico staro:
 Neskončen si, o Bog — in človek — nič.
 Tako Matijče tudi je premišljal,
 ko skrit pod skalo je vedril po gorah.
 A danes lovcu niso mar votline, 55
 ne sliši groma, vetra mu ni mar.
 Oko ne dvigne k nebu se nikoli,
 da zrlo bi ognjenih bliskov švig.
 Naprej, naprej v gore ga nese noga.
 Derezé mu hrstijo v gorskemrodu 60
 in iskre palica v kremenu kreše,
 po stezi varni noga mu ne stopa.
 Kaj dovški lovec meni se za steze?
 Polica ozka, koder divji kozel
 okretno vodi ob prepadu čredo, 65
 Matijčetu je cesta dosti varna.
 Naprej, naprej, on mora od doline,
 kjer se razvnela mu je mirna kri,
 da v srcu vihra besnejša razsaja
 kot strela in vihar v triglavskih gorah. 70
 Kako prilega njemu se grmenje!

- Kako je duši všeč temà neznana!
 Narava isti boj bojuje zunaj,
 kot znotraj v prsih lovčevih divja.
- 75 Na nebu bolj, čimdalje bolj razsaja;
 odziva trentske gromovitim strelam
 v sosedni Kranjski sosed se vihar.
 Kot v vojski bližajo se čete v ognju,
 tako oblakov hudournih roji
- 80 z obeh strani hitijo nad Triglav.
 Nebo večerno kar gori od bliskov,
 Triglava drob majè se v bučnem gromu.
 Na vrh Triglava sta dospeli vihuri:
 sičé po vzduhu strele kot puščice,
- 85 ki prožna jih tetiva meče v boj,
 kot kače zvijajo se po oblakih,
 kot curek ognja treskajo na zemljo
 in s te nazaj v nebo udarjajo.
 Vrsti tema se trda z jasnim dnem
- 90 hitreje, kakor bi z očmi utrinjal.
 Udarec z bliskom hkrati počí silen,
 groznejši, kot bi se Triglav podrł,
 ledeno zrnje usíplje se na zemljo
 in bije lovec drznemu v obraz.
- 95 Podrł ga puh je strele, ki je blizu
 razklala suhega mecesna deblo.

X. Jutro.

- Srditega viharja divji boj
 je bil končan. A zmagal ni vihar,
 ki prigrmel je iz doline trentske,
 in tisti né, ki v Kranjski se je dvignil
- 5 ter bučal mu nasproti nad Triglav.
 Ob drugem drug je strele si razbil,
 povžil vihar viharja grozno silo,
 da v nič oblaki so se razpršili,
 kraljici luni dali vladno žezlo,
- 10 ki na nebo priplula je smehljaše.
 Meglice osamljene, ki pod nebom —
 vojské ostanki — so veslali mirno,
 razpihal je ledeni jutra dih,
 ki vel je po škrbinah gorskih vrhov
- 15 in pihal v žvižgu čez ledeno polje,
 kjer — mrzel — se še bolj napil je mraza.
 Kot smrti hladna sapa je pobožal
 Matijčetovo lice obledelo,
 ki ležal je omamljen sredi skal;
- 20 obudil mraz ga je od nezavesti.

Počasi, težka se je sklonil kvišku.
 Oči kot s trnjem ograjene, trudne,
 po udih mraz je spreletaval lovca,
 koleno klecalo je drgetaje. 25
 in lice ga od hlada je skelelo.
 Bledela že je nébesna kraljica,
 bledele ž njo vred zvezde, njene hčerke.
 Na vzhodu se je svital mladi dan.
 A v glavi lovčevi se je stemnilo,
 ker ni verjel spominu, da je res, 30
 kar pravil mu je o preteklem dnevu.
 Le težke sanje moral je imeti. —
 A v sanjah ni doslej po gorah blodil!
 Nevihta ga je morda premotila?
 Neviht nešteto že prebil je v gori, 35
 a vedno je vedril v zavetju suhem.
 Nocoj obležal je pod milim nebom,
 da dež ga pral je in ga bila toča,
 ker puh od strele mu je vzel zavest.
 Ni tega razumeti mogel lovec, 40
 zato verjeti moral je spominu,
 ki slikal mu je vsako stvar nadrobno:
 kako slovo je vzel od mlade Mine,
 kako je nehoté na Cmiru jokal,
 kako potem drevil se je v propast, 45
 ker ni se ognil trmast besni vihri.
 Pa ni ubil ga Bog z ognjeno strelo,
 v nesvesti ni se zvalil v črno brezdno.
 »Kdo varoval me je, predrzneža,
 ki kljubati sem hotel božji moči?« 50
 Roke je sklenil verni dovški lovec
 in tiho molil angelsko češčenje.

Požirek brinjevca in grižljaj kruha
 moči sta lovcu zopet poživila;
 oprt na palico premišljaj je, 55
 kam krenil bi, katero pot ubral.
 Naprej, na levo in na desno prosta
 ponuja lovcu pot se brez domovja.
 Nazaj, samo nazaj nikdar, nikdar!
 Zato naprej je šel Matijče lovec 60
 in s hojo grel si je premrle ude.
 Ogrel si tudi kri je v mladem srcu
 in bilo mu srce je kakor včera.

Po grušču hodil je, da plaz sipin
 uhajal mu je izpod urnih nog, 65
 čez jarke prhal je kot divja koza.
 Ni dolgo hodil in dereze so
 zadrle se z ostrino v večni sneg.

- Hrstela je pod njimi snežna skorja,
 70 katero strdil je ledeni sever.
 Zato previdno stopal je Matijče,
 da ni izpodletelo mu na ledu
 in ni potočil se po strmem hrbtu
 ter padel čez čeri v dolino Vrat,
 75 kjer brdka Mina v tihi koči biva.
 Ker živ ni smel pred nje obličje več,
 mrtev zato ni prednjo hotel priti.
 Pod snegom v strugah voda je bobnela
 in naglo tekla po žlebeh v dolino.
 80 Poslušal lovec je bobnenje vode
 in skoro je naročal mrzlim valom,
 da naj pozdrav neso v dolino tiho
 dekletu, ki jih bô zajelo v vedro.
 Pa hitro se skesal je dovški lovec,
 85 šumenju te sporočil je besede:
 »Povejte doli deklici še enkrat:
 Nikdar ne bode v Rupnikovi koči
 Matijče, dovški lovec, siten gost!«
 Naprêj je zopet šel po trdem ledu,
 90 dokler na sedlo ni dospel visoko,
 kjer svet odpre se na bohinjsko stran.
 Še dalje po grebenu se je plazil,
 prehajal je kaméni most, ki veže
 Triglava Vélikega strmo glavo.
 95 s Triglava Malega izboklim hrbtom.
 Povzpél se je že nekaterekrati,
 objel še krčevito nekaj skal
 in drzni lovec bil je vrh Triglava.
 Kot iz pleníc in rdečkastih povojev
 100 odvila mati bi rojeno dete,
 tako iz rožnih rok jutranje zarje
 priplavalo je solnce, zlato dete.
 Po slémenih so prameni se usuli,
 zlatili gor visokih stare pleše.
 105 V dolinah ležal je še tihi mrak.
 Meglice so visele nad vasmí
 ter zginjale pred solncem so počasi,
 kot dvigal lahko bi zaveso z oken,
 da zreš nemoten ves prirodni kras:
 110 morja ravnino sivo, laško polje,
 gorice vinske, suha kraška brda,
 ledene gore Švice in Tirolske,
 koroške gozde, rodovitno polje,
 dežele kranjske biserno oko,
 115 Triglavskih virov dolge bele struge.
 V soseščini planinske zelenice,

- kjer pasejo pastirji zdravo čredo,
 pa nepregledne kupe sivih skal,
 domovje ropnih ptic in divjih kozlov.
 V Bohinju pa megleno jezero 120
 umakniti se ni hotelo solncu.
 In vendar ni Matijče zrl drugam
 kot tje, kjer mati zlata spi v gomili.
 Kako je drugekrati vriskal lovec,
 kako se čudil je naravi krasni, 125
 ko vrh Triglava je ponosno stal!
 Oko ne čudi danes se naravi,
 srce veselja mu ne prekipeva;
 mračno v dolino gleda na meglo,
 ki trdovratno legla je nad Bohinj. 130
 »Megla, le léži gosta in pokrivaj
 z zaveso mračno ljubi kraj miru,
 da sin nesrečni zrl ne bo gomile,
 kjer v prsti matere srce počiva.
 Zakaj zapustil si domači kraj? 135
 Zakaj drugod iskal miru, zakaj?
 Ljubav nobena ni tako globoka,
 kot mati ljubi svojega otroka.
 Ko matere srce preneha biti,
 tedaj ljubezni žarek odgori ti. 140
 Nobeno te tako ne bo ljubilo,
 ker eno le je materino bilo.«
 V dolino Vrat Matijče je pogledal,
 pogledal zadnjikrat, potem odšel
 s Triglava — romat k matere gomili. 145

XI. Mrtvec.

- Na desno lovec je zavil s Triglava,
 po 'dimniku' nevarnem se je plazil,
 podričnil se je po obronku strmem,
 za sabo sprožil je šumeči grušč,
 da kamen s sabo kamen je povabil 5
 in v zboru hitel za predrznim lovcem;
 še eden skok, Matijče stal je v melu;
 nevarna pot je bila dokončana.
 Postal je v mehkem pesku dovški lovec,
 nazaj preduhe gledal je zijave, 10
 katere je izdolbel časa zob,
 izklesal žlebe hudournim vodam.
 Pretresal mraz ga je ob tem pogledu
 in čudil se je, da prišel je živ
 in ni razbil na kosce se po skalah. 15

- Kar dvigne plešec se ploveč znad Krme.
 Perot mu črta v zraku širne kroge,
 v ovinkih spušča se na golo zemljo.
 Matijče prime nehoté za puško,
 20 napne mu petelina mirni prst,
 oko mu kot sokolje zažari,
 kopito k licu varno si nasloni,
 upre je čvrsto v nepremično ramo.
 Razleže jeka se po goličavah. —
- 25 Perot omahne obstreljeni ptici,
 na tla, boreč se s smrtjo, pade jastreb.
 A danes ni vesel Matijče plena,
 ker sklenil je, da več ne bode streljal.
 Zato ni hitel k ustreljeni ptici.
- 30 Počasi je korakal po globeli,
 premišljal jastreba usodo žalno:
 v višavo sinjo se poprej je dvigal,
 perot predrzna je veslala v zraku,
 oko prešerno zrlo je na zemljo,
 35 vprašaje, kdo mi more škodovati?
 In zdaj? Zadelo ga je drobno zrno,
 perot je strta, mrtvo je sreč,
 oko skaljeno krije smrtna senca.
 Matijče, sam si obstreljena ptica!
- 40 Beseda ena te v srcé zadela
 in strt polet je tvojega duha
 in strt trepet veselega srca.
 Oko je solze senca omračila,
 iz lepih sanj pozvan si spet na zemljo,
 45 ki solzna bila je in bo dolina.
- Globoko v misli take zatopljen
 Matijče bliža se globeli ozki.
 Snega leži ob njej še debel plaz
 in dno takisto krije ledna skorja.
- 50 Pri snegu se ustavi dovški lovec,
 s sokoljimi očmi pregleda plaz
 in sredi njega mu oko zagleda
 prostrto žrtev mirne svoje roke.
 Jermene pri derezah si pritrdi,
 55 da varna bo stopinja v trdem snegu,
 zakaj, gorje, če zdrsne ti na plaz!
 Po bliskovo te nese v dno prepada,
 kjer drzno glavo si zdrobiš ob skalah.
 Zato Matijče, večš nevarnih potov,
 60 oprezno stopa po ledeni skorji
 ter varno res dospe do mrtve ptice.
 Pero si vtakne za klobuk Matijče
 in vstane, da se vrne na stezó.

- Premišljeno pregleda mrzli plaz,
da našel bi najbližjo pot iz njega. 65
Tedaj oko strmeče se ustavi
ob skali, ki moli iz srede plaza.
»Moj Bog! Človeško truplo!« vzklikne lovec.
Ledena skorja zaječi glasno,
ker so dereze ostre jo orale. 70
Sneženi prah se izpod nog kadi
in kakor iskre žarne v stran prši,
Matijče šine bliskoma po ledu,
še mar mu ni, da si življenje tvega.
Nevarnost moč človeku vliwa v žile, 75
da eden človek zlahka delo dveh vrši.
- Matijče dolgo je sedel na snegu,
pripognil se je k mrtvemu telesu,
a hitro je odstopil za korak
in kot iz jasnega zadet, se zgrudil 80
na led je ter bolešno jeknil: »Otmari!«
-
- Matijče dolgo je sedel na snegu,
brezčuten — kakor led pod njim in skala.
Oh ne! Telo samo je bilo mirno,
a v prsih bil se grozovit je boj. 85
Ljubezen in sovraštvo sta se bila.
Kot po viharju solnca trak prisveti
na zemljo, ki je trepetala v strahu,
tako Matijčetu se mir razlije
po bledem licu in po temnem čelu: 90
ljubezen zmogla je sovraštvo črno
in vest pokojna je hvalila lovca:
»Ljubav si storil in krščansko delo
človeku, ki ti zgrenil je življenje.
Tvoj svinec je ubranil ropni ptici, 95
da ni zadrila krempljev v mrtvo truplo
in razkljuvala lepega obraza,
kosti pa razmetala po tokavah,
da bi nemirne čakale vstajenja,
prhneč na tleh, ki niso posvečena.« 100
- Matijče vstal je. Dolgo ni premišljal.
Razgrebel s palico je trdi sneg,
obvezal z ruto Otmariju obličje
in v grob ledeni skril je mrtvo truplo.
Potem je zlomil dolgo palico, 105
ki leta že mu bila je družica.
Na križ je zvezal konca in zasadil
rešenja znamenje na hladni grob.
Pred križem tem Matijče je pokleknil
in prosil tujcu večnega pokoja. 110

Zamišljen z groba je odšel Matijče
pastirjem praviti o nesreči bridki,
ki tujca je v vihar ni noči strla.

- Opolnoči so drugo jutro šli
115 iskat pastirji zagrebno truplo,
da poneso je k večnemu pokoju.
Matijče šel ni k žalnemu pogrebu,
izginil je, nihče ni vedel kam.

XII. Otmarjevo truplo preneso pastirji mimo Rupnikove
koče v dolino, kjer je pokopljejo.

XIII. Na grobeh.

Megla hladilna plula je ob Savi,
kot prt mrtvaški tiho zagrnila
vasice mirne v bistriški dolini.
Kot bi zares posekla smrt ljudi,
5 tak mir je vladal po dolini vsej.
Le šum vodá razlegal se je v gore,
otožno venomer bobneč čez jez,
kot časov reka v večnost bi hitela.

- Tedaj v zvoniku svetega Miklavža
20 počasi ure zdrsnejo kolesa
in zvona glas se meša v šum jezóv.
Dvanajstkrat kladivo na zvon udari
in zopet završi kolesje staro.
Duhov nemirnih ura je odbila.
15 Kdor slišal nje zamolkle je udarce,
prekrižal se je na ležišču trdem
in molil »očenaš« za duše v vicah.
Brnel še bron predramljen je v zvoniku,
ko med grobovi se prikaže senca.
20 Nemirno gibala se je med njimi,
postala večkrat, zopet se genila,
pripognila se k tlom, pa kvišku zrasla.
Kaj to? Mrtvaški ples se bo začel?
Tedaj resnične so besede dedov,
25 resnične babic velih pripovedke:
kako o polnoči prihajajo,
da na grobovih svojih rajajo,
ker nimajo počitka v sveti prsti,
ne v jami tihi, ne v trohneli krsti.
30 Krivica goni jih na svet nazaj,
krivica jim zapira sveti raj.
Vendar — na teh gomilah plesa ni.
Saj v zemlji tej ne spijo odrtniki;

krivico vsakdo prej je poravnal,
 potem je legel k večnemu pokoju, 35
 zato ta senca duh nemiren ni,
 ki polnoč ga zbudila je iz spanja.
 Poglejte! Mirna je podoba mračna,
 kleči na grobu pri lesenem križu.
 Globoke zdihe sliši gluha noč. 40
 Med zdihi večkrat sliši se beseda,
 beseda, ki doni tako prijetno,
 da se topi srce v neskončni sreči
 a reže tudi bridko v dno srca —
 beseda kratka in edina: mati. 45

— — — — —
 Zapel petelin prvič je na vasi,
 Matijče zadnjič je poljubil grob,
 pokropil ga s poslednjo je solzico —
 slovo je vzel od matere — do smrti.

— — — — —
 In ista noč je prva grob pokrila, 50
 ki v njem je Otmarja sree prhnelo;
 in ista noč je prva priča bila,
 kako sree je dvema krvavelo.
 In rana ta ni prej se zacelila,
 da je obema smrtna ura bila. . 55

— — — — —
 Ko drugo jutro je prišel grobar
 izkopat jamo zadnjemu mrliču,
 dobil na revnem grobu je dvocevko.
 Nihče poznal orožja ni v soseski,
 nihče ni znal povedati lastnika, 60
 le nema noč povedati je znala,
 da materi prinesel v dar dvocevko
 Matijče je — nesrečni dovški lovec,
 ko je prišel izpolnit zadnjo željo
 ter puško za sekiro je zamenil. 65

XIV. Jesen je prišla v deželo, živina s pastirjem Mihom
 in gospodinjo Mino se je vrnila domov, a ne tako veselo kot
 prejšnja leta. Kajti Mino so pretresljivi dogodki tega leta tako
 potrli, da so ji izpodkopali zdravje: kljub materini skrbi pol-
 goma hira in umre.

IX. Roman.

58. Iztok.

Iz romana Fr. S. Finžgarja »Pod svobodnim solncem«, poglavje 3—6.

III.

Sredi taborišča je sedel na hrastovem hlođu godec Radovan. Povsod je bil poznan, doma nikjer. Potoval je od roda do roda Slovenov, bil na plunko in pel junaške pesmi, zlagal prigodnice in pripovedoval vesele zgodbe. Do Baltiškega morja je prišel, 5 prezimil že trikrat v Bizancu in sedaj ga je vedla pot zopet v Bizanc. Zvedel je namreč po trgovcih, ki so prišli k Hunom po krzno in konje, da se pripravlja Carigrad to zimo na velike veselice. In ob takih časih je vrelo barbarov v Bizanc od vseh krajev. Bili so to postopači, kruha in radosti lačni ljudje, ki so 10 dobro vedeli, da so bogatim gospodom potrebni. Treba je bilo razkričati njih slavo po ulicah, vpiti v cirkusu, delati javno mnenje po beznicah in predmestnih gnezdih. Zato so tudi živeli kakor ptice, katerim iz visokega okna potresa bogata roka obilnega zrnja.

15 Radovan je sedel sredi taborišča in udarjal na vesele strune. Zavit je bil v dolgo haljo in čez ledja prevezan z belim konopcem. Še nikoli ni stisnil njegovih ledij jermen, da bi obesil nanj meč. Njegovo bogastvo je bila plunka, pa tudi njegovo orožje. Hvalil se je, da so ga že ujeli Bizantinci in ga zaprli, 20 misleči, da je vohun. Celo cesar Upravda se je zanj zanimal in ga dal privedi predse.

»S plunko sem prišel,« je pripovedoval, »pred Upravdo. Povem vam, da Perun ni lepši od tega cesarja. Zableščalo se mi je, ko sem stopil predenj, in zvrtele, kakor bi napol pijan 25 pogledal v solnce. Pa je rekel cesar:

„Za koga vohuniš? Odkod je tvoj rod?“

„Pošten sem in pravičen in na Krista verujem!“

Mladci so se mu zasmeli.

„Na Krista verujem,“ sem rekel in sem se prekrstil.

30 „Tvoj rod, tvoj rod?“ je zahteval Upravda.

„Sloven sem, miroljuben in ponižen!“

„Sloven! Torej vohun onih barbarov, ki plenijo po naši zemlji.“

„Nisem, pri Kristu, da nisem tisti Sloven. Od severnega morja sem jaz doma, godem na plunko, tolažim ljudi po svetu. 35
— Še nikoli ni prijala za meč moja roka.“

„Udari na plunko!“

In sem udaril. Upravdi se je raztajalo in razlezlo srce kakor koštrunova maščoba na ražnju. Pa mi je rekel: „Pošten si, kakor so poštene tvoje strune. Pojdi svojo pot!“ 40

Šel sem. Ali zvedel sem, da je slišala moja plunko sama Teodora, carica, ki je takrat skrivaj odgrnila zagrinjalo in pogledala name. Sama pri sebi je rekla: Kako lep človek ta Radovan!«

Ponosno je pogledal po devojkah, ki so stale krog njega. 45
Ali te so se mu glasno zasmejale, Radovan je pa udaril na strune in započele so veseli raj.

Ko je nehalo gostovanje, je drugo jutro Svarun razposlal spretno mladeniče na ogledi. Naročil jim je, da se na večer vrnejo in povedo, kje bi se sledila Hilbudijeva vojska. Prepričan 50
je bil, da Bizantincev Donavo prekorači pred zimo, da si nabere plena za ostrog. Zato je sklenil, da pozve za njegov pohod in ga zagrabi iz zasede. Naročil je vsem, da pobrusijo sekire, priostre kopja in meče. Strelci so se morali vaditi ves dan, da so prožili strelice na buče, ki so jih poteknili na kole. 55

Med mladci, ki so šli pozvedovat, je bil tudi najmlajši in edini še živi Svarunov sin Iztok. Nerač mu je dovolil oče. Slednjič se je vdal, ali moral si je izbrati še tri tovariše. Vsi drugi so odšli po dolinah, gozdih in planjavah peš. Samo Iztok in tovariši so zasedli iskre konjiče. Imeli so nalog, da prodro 60
najdalje proti jugu, naravnost proti Donavi, kjer so vedeli, da je Hilbudijev tabor.

Kolikokrat je odjezdil mladi Iztok nad divjega neresca, kajkrat se je plazil sam za medvedom, mnogokrat je zapihal ris nad njegovo glavo, ko je ležal opoldne pri čedi ovac — ali še 65
nikoli mu ni utripalo srce tako kakor danes. Prvikrat v bojni službi. Ni mu rad dovolil Svarun; ko mu je pa dovolil, mu je poveril najvažnejšo službo, odkazal mu je pot naravnost proti gnezdju sovraga.

Ljubinica je izgubila že devet bratov — bala se je za Iztoka, 70
ali bila je ponosna nanj. Poznala ga je, kako je drzen in lokav, kako izboren strelec, močan borec; vedela je, da se prime njegove roke sekira in meč, pastirski korobač in lok. Šla je zato

75 radostno sama po risovo kožo, pogrnila z njo hrbet bratovemu konju in stopila na okope, ko je Iztok odhajal.

Mladenci so jezdili počasi skozi šotore. Ko so prijezdili mimo zadnje gruče borcev, tedaj so prhnili konji, in kakor bi se štirje črni vrani spustili v prostrano polje, so planili jezdec v daljavo in kmalu so se izgubile štiri črne lise in čisto izginile
80 v rjavih bilkah visoke trave.

Iztok je jezdil divje. Hrepenenje ga je tiralo in drzen je bil, da bi bil planil skokoma pred samega Hilbudija, pomolil mu pest v lice ter zakričal: »Stremo te!« Prvikrat je čutil bojni pas krog ledij, prvikrat ni iskalo njegovo oko zverjadi, ampak
85 hlepelo, da zagleda blesteče šleme Bizantincev. Burno je plalo srce v prsih, čutil je mogočno silo v rokah, da je tu pa tam stisnil povodce tako trdo, da je zapihal konj, ukrivil vrat in se gnal v divjem skoku po dolini. Zdelo se mu je, da tako prijazno, tako polno svobode še ni nikoli sijalo solnce. Ali to svobodno solnce
90 bi rad zasenčil Hilbudij, krščeničnik, njemu in njegovemu rodu, ki je prosto gonil čede po daljnih stepah, ki je svoboden iskal plena, koder je hotel. Trdno se je nadejal, da mladci, katere on popelje v boj, pomandrajó Bizantince in preženejo temni oblak, ki se je obesil pred jasno solnce njegovih dedov.

95 Konji so se uznójili, solnce je stalo visoko. Majhen potok, ob katerem so jahali, se je izlil iz soteske, ki je bila porastla z gostim gozdom. Pred Iztokom se je širila dolga planota, po kateri se je upogibala trudna jesenska trava.

Pridržal je konja in počakal spremljevalcev.

100 »Razjahati moramo! Če jezdimo po tej planoti, zapazijo nas lahko bizantinski ogleduhi. Potem je vse izgubljeno... Zato odvedemo konje v gozd, tam jih eden straži in napase, drugi trije se pa prerijemo po travi in grmovju do onega grička, ki se dviga iznad planote. Moj oče mi je rekel, da se od tam vidi
105 Donava in onkraj reke Hilbudijev ostrog.«

»Iztok, daleč je tisti grič. Do noči dospemo komaj do njega.«

»Moramo! Rado naj čuva konje, dokler se ne vrnemo! Če nas še ne bo, ko leže noč, jahaj nam naproti — tuli kot volk, da se snidemo!«

110 Iztok je govoril kot poveljnik, ki ima oblast. Nihče mu ni ugovarjal. Poskakali so s konj, Rado je prijel za uzde in zavil s konji v grič, da jih skrije in na varnem napase.

»Ti greš na levo, ti na desno, jaz v sredi teh poljan — na vrhu griča se snidemo!«

Hitro so se ločili. Brez steze in brez ceste je bila ravan. 115
Visoka trava jo je krila in grmičevje se je razpenjalo tu in tam. Nikjer ni bilo sledu konjskih kopit. Hilbudij že dolgo ni jahal tod. — Mladci so se zarili med travo in se plazili kakor mladi lisjaki previdno in hitro naprej. Komaj so bili par sto korakov oddaljeni, že ne bi bil nihče razložil, da lazijo tam po travi človeška bitja. Včasih so popolnoma izginili, včasih se je zamajala 120
visoka trava, kakor bi veter dahn timer vanjo.

Iztok je ril neizmerno hitro naprej. Pot mu je lil po obrazu, pa se ni zmenil. Po plečih ga je često oprasnila bodeča veja; še začutil ni. Odtrgal je potoma zelene bilke in sočne liste ter jih 125
žvečil, da si je tolažil žejo. Dihal je globoko, nosnice so mu plale, kakor bi pihal mlad neresec skozi dobrovo.

Ustavil se je pri samotnem drevesu, ki ga je polomil čez leto vihar. Zlezel je v njegove veje in sedel, da se za trenotek oddahne. Njegovo oko je iskalo griča. Bil je že bliže, vendar je 130
bila ravnina še kakor morje med njim in onim hribcem. Ali pogum mu ni upadel. Njegove oči so se svetile kakor sokolu in predrl bi rad s pogledom grič in zazrl široko reko in za njo Hilbudijev tabor.

Kar nenadoma se zablišči nekaj pod gričem. Kakor bi svetel 135
plamen švignil — in hitro ugasnil. Iztok se vzpne skozi veje, zasenči z roko oči in gleda v daljavo.

Zabliskalo se je vnovič in zopet in zopet. Ni gledal dolgo, da je natančno razložil tri jezdece, ki so jahali v smeri proti njemu. Lesketali so se oklepi, svetile čelade. 140

Iztok je zažvižgal, kakor ptica ujeda, da je opozoril tovariša na nevarnost. Odzvala sta se mu. Pomudil se je še nekoliko v gostih vejah, jezdec i so se v hitrem diru gnali proti njemu. Srce mu je prvi trenotek vzplalo. Za pasom je imel samo kratek nož in pomislil je, kako ga razsekajo Bizantinci, če ga dobé. Dobro, 145
da je trava upognjena, da ne zapazijo zlepa njegovega sledu. Legel je na trebuh in se kakor kača plazil po tleh proti gostemu robidovju. Veliko, nizko grmovje je ležalo sredi stepe, kakor zaplata. Zaril se je po vseh štirih v sredo grmovja. Do tja s konjem ne pride nihče. 150

Srce mu je toklo od hrepenenja in čakanja. Zamislil si je že, da morda ugledajo njegovo sled, da razjahajo in ga poiščejo v

skrivališču. Segel je po nož za pas in natančno preudaril, kako plane nad prvega in mu zarine rezilo v goltanec — druga dva
 155 se preplašita — v tem pa bo on že pri konjih, enega zasede v skoku in odvihra preko stepe. Tako se je vživil v to misel, da je vzboknil hrbet kakor mačka in hrepeneče čakal plena.

Kopita so se že čula. Zamolklo so donela po suhi ravnini. Vedno bliže so prihajali. — Že so tu! Iztok je videl skozi malo
 160 liso v grmovju blestečo opravo, zahrepenelo se mu je po boju in komaj komaj, da se ni dvignil in zakričal nanje.

Jezdeci so pa v lahnem diru šli mimo njega. Čul je pogovor, razumel ime Hilbudij — sicer ni razumel ničesar, ker so govorili grški jezik. Počasi so se oddaljevali udarci kopit. Iztok se je
 165 dvigal v grmu oprezno in brezslušno tako dolgo, da je prirastla njegova kodrasta glava na vrhu skozi grm, kakor bi se dvignila solnčnica in se ozrla za odhajajočim bleskom konjikov.

»Če zavijejo v hrib in dobé naše konje!«

Te misli se je prestrašil. Kakor kip je stal sredi grma in ni
 170 se mu rodila pametna misel. Ali polagoma se je umiril. Konjiki so krenili na desno k potoku. Napojili so konje, prebredli vodo in se počasi spustili v klanec na drugem kraju vode. — Iztok se ni ganil, dokler niso izginili v goščo.

Lahko bi pozval sedaj tovariša, da bi se vrnili do konj in
 175 šli naglo domov povedat, da bizantinska vojska ni daleč. Toda Iztoka je gnalo naprej. Morda za onim hribom tabori Hilbudij! Preštel bo njegove vrste — vrnil se in naznanil važno vest o vojski.

Vil se je kakor mačka in gnal dalje po največji travi, se
 180 skrival za grmičevje, se plazil po vseh štirih pa zopet ležal, kadar je bil dosti v zavetju.

Solnce je tonilo, ko je stal pred gričem — zmučen in truden, da so se mu tresle mišice na stegnih.

Če sta tovariša prišla?

185 Zaskovikal je.

Oglasilo se je prav blizu na desni in levi isto skovikanje.

V kratkem jih je združila temna loza. Plezali so brezslušno po strmi rebri, in preden je še izginilo solnce, so bili vrhu griča. Poslušajo. Vse tiho. Nekaj ptičev se je splašilo z vej, daleč nekje
 190 je zakruncal divji prašič.

Uležejo se na zemljo in nastavijo uho na prst.

»Topot! Topot! Kopita!«

Vsi hkrati so to izgovorili.

Iztok se dvigne in spleza na drevo.

»Donava!«

195

Vzklilnil je skoro glasno.

Pred seboj je videl prostrano ravnino. Oklepaj jo je v solneč žareč okvir — široka reka. Tam za tem ognjenim okvirom, prav na mestu, kjer je ležala čez vodo dolgo potegnjena črna proga — most — se je dvigal iz temne lise dim.

200

»Tabor vidim!«

Tovariša sta se razveselila; kakor divja mačka sta se oglasila in začudila.

Iztok se je oziral, odkod klopotanje kopit. Še enkrat so se vneli solnčni žarki in žareča ploskev je izginila. Prav takrat je tudi Iztok zapazil troje lučk, ki so se bližale hribu. V silnem skoku so se vračali jezdeci poizvedovavci — in drevili krog hribea v ravnino, da čim prej dospó v tabor.

205

Iztok se je vesel in srečen splazil z drevesa.

»Če so konjiki ovohali naše gradišče?«

210

»Strašno tirajo konje! Važna poročila nesó. Vrnimo se!«

»Počakajmo še in odpočijmo se nekoliko! Mesec vzide, Rado nam privede naproti konje — morda še kaj čujemo in vidimo.«

Mladci so legli na mah, ugriznili v kose ovčjega sira, si poiskali sladkih korenin in govorili tiho junaške besede.

215

Mrak je legel hipoma na zemljo. Na vzhodu se je že dvigal mesec, še ves bled. Njegovo prepalo lice se je še balo solnčnih žarkov, ki so po nebu v rdečih plamenih jemali slovo. Topot konj je že zdavna obmolnil.

220

»Pojdimo! Vrnimo se! Svarun je naročil, da se vrnemo vsi z nočjo,« sta silila mladca.

Iztok pa ni hotel. Z mladeniško svojeglavnostjo se je veselil, da zapoveduje — prvičkrat v življenju. Zato se ni zmenil za očetovo naročilo. Hrepenel je po slavi in še važnejših novic bi rad prinesel Slovenom v tabor.

225

»Ne gremo še! Če pride kmalu Rado s konji, počakate me, jaz pa pojezdím za onimi tremi prav do mosta.«

Tovariša sta osupnila.

»Pomisli, Bizantinec straži most! Ujamejo te...«

230

Iztok se je zasmel naglas, da sta se tovariša plašno ozrla naokrog.

»Morana naj ti prizanese! Iztok, ne tvegaj! Stribog naj popihne in zanese tvoj prešerni smeh Hilbudiju na uho! Besi naj
235 dvignejo volkodlake v šumi, pa nam zaskočijo pot in nas zvodijo!«

Tovariš, ki je tako govoril, je segel nehote z roko za vrat, kamor mu je obesila mati tri mogočne neresčeve čekane, da bi ga čuvali pred uroki in besi.

Iztok se je prevalil vznak in na licu je obsvetila medla
240 mesečina smeh — poln dvoma. »Morana — besi — volkodlaki« — so šepetale ustnice. Da bi mu ti mogli škodovati? Vera očetov..., pa vendar... Zakaj se jih ne boji Hilbudij?... Oči je zaklopil, na čelo si je položil sklenjene roke in molil z vročim vzdihom k Svetovitu, naj ga potolaži on, ki hkrati zre na vse
245 štiri vetrove, ki vidi v temni noči, ki gleda v jasno solnce, pa se mu ne skalijo oči...

»Tra - tra - tra!«

Vsi trije planejo kvišku.

Vnovič: »Tri - tra - tri - tra...«

250 Oddaleč so se čule trombe.

Iztok je bil v trenutku vrhu drevesa. Napenjal je sokolje oči, zapičil jih je v črno liso za Donavo, kjer je prej videl dim. Luna je razžarila okolico. Zazrl je v motni luči, da se iz onega vzvišenega prostora sipljejo svetlikajoče lučke. Vedno več —
255 proti reki se zibljejo —

»Hilbudij prihaja z vojsko!«

Iztok je planil z drevesa, v divjem teku so se zapodili po bregu in skokoma bežali naravnost proti griču, kjer so bili konji.

»Da bi prišel Rado!« je siknil Iztok in se pognal čez grm.

260 »Čuj, volk je zatulil!«

»Rado prihaja. Blizu je že! Hitro proti njemu.«

Vsi trije so drevili s podvojeno silo v smeri, kjer so čuli volčje tuljenje. Oglasil se je zdaj pa zdaj kdo izmed njih, volk se jim je odzval, bliže in bliže so prihajali drug drugemu. Kmalu
265 so začuli hrzanje konj in šum trave. Oddihali so se in šli korakoma. Oddaleč so že videli črne sence, ki so se gugale hitro po ravnini.

Iztok se je ustavil.

»Tovariši! Ne skušajte se z mojim konjem. Veste, da je naj-
270 boljši, kar jih je v taboru. Do jutra prijezdite lahko do gradišča, jaz pa moram biti prej tam, da se hitro dvignejo vojniki in pojdemo nad Hilbudija!«

Komaj jim je to sporočil, so že hrzali konji tik pred njimi. Iztok je planil kakor ptica na svojega vranca. Ta se je vzpel kvišku in obrnil na zadnjih nogah, ko je začutil roko gospodar- 275 jevo na brzdah. Zavihrala je griva — in kakor misel sta zletela preko poljan. Parkrat je ponehaval konjič v skoku, kakor bi vprašal gospodarja, čemu ta pogon. Ali Iztok ga je stisnil s koleni, da je globoko zahropel, povodci so se nategnili in tedaj je žival razumela, da ta ježa ni šala, da je treba planiti na 280 življenje in smrt.

Izborni konjič — očetu ga je podaril hunski poglavar — je povetil glavo, nozdrvi so se mu razširile, bela pena je letela v kosmih po zraku, drevesa so bežala mimo njega in tonila v daljavi kakor bliskavica. Na njegovem hrbtu je pa sedel z naprej 285 nagnjenim životom, kakor bi ležal na konjskem vratu, Iztok. Nič se ni genilo na njem. Kakor prirastel je tičal na konju, samo dolgi kodri so pluli v zraku in risovo krzno je veslalo z repom na konjskem hrbtu.

Iztoku se je zdelo, da se pot vleče še enkrat tako dolgo 290 kakor podnevi. Ozrl se je včasih na zvezde z boječim pogledom, če že ni polnoč minula. Pa zopet je stisnil konja, mu pošepetal v ušesa besedo, polno hvale in ljubezni — in šlo je skokoma čez drn in strn.

Davno je že jahal ob potoku v soteski. Zdajzdaj je upal, da 295 zagleda ognje — ali potok se je zasukal na levo in za ovinkom še vedno gluha šuma. Konj je začel pogosto hrzati in prhati. — Iztok je čutil, da napenja zadnje sile. Kaj, če se zgrudi? Moral ga je ustaviti, da je šel korakoma dalje. Lakotnice so mu plale, vse kite so se tresle od napora, z globoko sklonjeno glavo je 300 šel in hropel. Od njegovega trebuha se je cedil pôť.

Iztok je skrbno motril okolico. Predivje je jahal v jutru in se ni menil, kaj je krog njega. Zato se ni mogel domisliti nobenega drevesa, nobene kotanje, ki bi mu povedala, kako daleč je še do gradiča. Torej naprej! 305

Objel je konjev vrat, pritisnil lice prav k ušesu in mu obljubil najlepšega žita, če se požuri in ga čim prej prinese v šotorišče.

Vranec je udaril dvakrat s kopitom prav silno ob tla pa se je zopet zleknil, iztegnil vrat in bežal kakor vihar. 310

Zopet ovinek v soteski. Iztok je zapazil par ognjev v daljavi.

»Gradišče!« je vzkliknil. Stisnil je konja s silno močjo, tla so zabobnela, hrestale so suhe veje — bližali so se ognji...

315 Še kratka ravnica — soteska se je odprla na široko kotlino. Z besno divjostjo se je spustil konj, ves vznojen in spenjen, kakor od snega opadel. Začuli so ga stražniki. Plamenice so se dvignile in premikale. Iztok je, kakor bi pal iz oblaka, treščil na sredo taborišča.

»Hilbudij, Hilbudij prihaja!«

320 Divje je zakričal, vsi šotori so se prebudili, završalo in zašumelo je med vojniki, rogovi so zatrobili. — Iztokov vranec je pa zatrepetal in se stresnil s krčevitimi utripi — zgrudil se je ob ognju — iz nozdrvi mu je brizgnila vroča kri...

IV.

Ko je Azbad odšel iz Hilbudijevega šotora, je bilo že vse vojaštvo na delu. Stotniki in častniki so nadzorovali posamezne gruče, Hilbudij je sam ogledal vse težko in lahko oborožene pešce, konjici je veleval sam in premotril opremo ter pogledal 5 marsikateremu vojniku sulico in meč, če je dosti nabrušen.

Vsi so mislili, da odrinejo opolnoči čez Donavo. Konji so bili nakrmljeni in osedlani, vojaki so v polnem orožju sloneli na slami in rahlo dremali.

10 Toda Hilbudij ni hotel udariti v deželo Slovenov na slepo srečo. Razposlal je najhitrejšje jezdece čez Donavo, da poizvedó, kje bi bil Svarun — in njegove čede. Zakaj za te je šlo Hilbudiju.

Justinijan mu je sporočil, da vojskovodja Belizar zapored zmaguje Vandale, da je zasedel mesto Kartago v Afriki, da vandalski kralj Gelimer zbira zadnje ostanke svoje vojske, ki 15 jo bo vrli Belizar gotovo v kratkem porazil. Zato namerava po novem letu koj napraviti velikanska slavja v Bizancu in sprejeti vojskovodja Belizarja v svečanem triumfu. Zatorej potrebuje denarja in živil. Hilbudij naj preskrbi — denarja ne more — pač pa zadosti drobnice in govedi, da bo lahko pogoščeno vojaštvo 20 in ljudstvo v Bizancu na dan zmagoslávja. Zato naj hitro udari na Slovence ter jim pobere živino in naj jo tira naglo po cesti v Bizanc. Podpisal se je na pismu cesar: Justinijan, zmá-gavec Alanov, Vandalov, vladar Afrike.

25 Hilbudija to pismo ni razveselilo. Res je črtil barbare — Slovence — pa bil je dosti plemenit, da se mu je zdel tak roparski

pohod vse preponiževalen za pravega vojnika. Dokler je pokoril Slovence — roparje, dokler je imel opravka z veliko vojsko, tako dolgo se je radoval bojnega viharja. Ali Slovenci so sedaj ukročeni. Mirno pasejo čede po svoji zemlji — čemu bi jih napadal — pastirje — on, vrli vojskovodja.

30

Zaradi tega se Hilbudij ni veselil pohoda. Pokorno je slušal carsko povelje, v srcu pa želel iskreno, da bi mu ne bilo treba klati pastirjev, marveč da bi naletel na mogočen odpor pri Slovencih.

Hilbudij je torej razposlal majhne prednje straže čez Donavo in čakal tisto noč in še drugi dan sporočil. Vojska je čakala v taboru in gledala temne sence na čelu poveljnikovem. Zvečer so se vrnili zadnji pozvedovavci. Vsi prejšnji niso našli nobenega sledu. Ali ti trije, ki so jezdili mimo Iztoka, so ujeli v šumi mladca Slovence. Dolgo jim ni hotel odgovoriti besedice. Pa vojaki so ga pripeli za noge in za roke med dve drevesi, zanetili ogenj pod njegovim trebuhom in mu žgali ledja z žarečimi ogorki. V silnih bolečinah je Sloven razodel, da je za ono goro Svarunovo gradišče, da ima zbrane velike čede in v gradišču da skriva mnogo bogastva. — Sloven ni hotel izdati, da so one čede vojaki, vsi združeni Slovenci in Antje, ne pa tolpe ovac in kráv. Upal je, da preslepi s tem Hilbudija, ki — predrzen — ne povede s seboj vsega tabora in ga Slovenci tem laže zmagajo. Ko je napol mrtvi Sloven navidez izdal Svaruna, mu je sunil Bizantincec meč v srce — in so odjahali v tabor.

50

Hilbudij se je razveselil te novice. Odbral je oddelek najboljših pešcev, konjice je vzel le za silo seboj, da bi v slučaju potrebe prihitela v tabor po ostalo vojsko.

Razveselil se je, ker je zvedel za gradišče, da bo vsaj nekaj junaškega dela. Tudi po Svarunu — glavarju Slovencev — se mu je zahotelo.

Šest stotnikov je takoj razporedilo čete. Hilbudij je šel v šotor in pripasal težki meč; pokril je najtežjo in najlepšo čelado. Treba je bilo glavo zavarovati pred kameni, ki bodo padali čez okope z gradišča. Čelada je bila razdeljena na pet polj, ki so bila posrebrena in ločena z zlatimi sponami. Na prednjem polju se je svetil križ, sestavljen iz dragih kamenov. Na levi strani je bil vrezan golobček z oljkovo vejico, na desni viseča krona. Pod križem sta se bleščali zlati črki alfa in omega.

60

65 Ko je prijezdil iz tabora, so že stale čete pred mostom. Zamahnil je z roko, vrste so se premeknile, tramovi na mostu so votlo zabobneli.

Hilbudij je hotel dospeti preko ravnine do soteske ponoči, da ga Sloveni ne zapazijo in ne odženó čed v skrite šume, kjer
70 bi jih bilo težko zaseči. Prepovedal je med potjo trombe, velel je paziti na ščite in meče, da se ne bi zadevali drug ob drugega in ne povzročali hrupa. Čete so z lahno nogo bredle visoko travo, ki se je drobila in mečkala pod njihovimi koraki. Bojevniki so tiho šepetali in si pripovedovali vesele vojne dogodke. Na vseh
75 licih radost in brezskrbnost, kakor bi šli v goste. Zakaj verovali so v nepremagljivega Hilbudija, ki jih vodi že tri leta od zmage do zmage...

V taboru Slovenov so se takoj po prihodu Iztoka zbrali sredi noči vsi starešine s Svarunom v posvet. Zborovali so dokaj
80 dolgo. Niso se mogli zediniti. Nekateri so svetovali, naj se vsa vojska poskrije v gradišču, zažene vanje govedo in drobnica, da bi imeli zadosti hrane, ostalo živino naj pa tirajo daleč proč v skrivne gozde in soteske, kamor ne pojde Hilbudij. Za to misel so se vnemali starešine Antov. Sloveni s Svarunom vred
85 so pa zahtevali, da se takoj dvignejo čete in pohité po strmih potih Hilbudiju nasproti ter ga zajamejo iz zasede. Mnenja so si nasprotovala — čas je bežal.

Tedaj se dvigne starešina Radogost in izpregovori:

»Možje, zvezde bežijo na zaton, Hilbudij jaha nad nas, mi
90 pa besedujemo in čakamo bizantinskih mečev nad svoje črepinje. Svetujem vam, naj se pozove Iztok, plemeniti mladeč, našega staroste Svaruna sin, s katerim so bogovi. Stopi naj sredi med nas pa naj govori modro besedo. Svetovit mu je pokazal sovraga v nočni temi, Svetovit mu navdahne modro besedo — in naše
95 sive glave se uklonijo žarki misli mladeniča, kateremu gori jasna luč sredi glave.«

Začudili so se vsi, začudil sam Svarun. Da bi stopil mladeč v zbor starešin — nikoli tega! Spogledovali so se, pa se ni nihče dvignil, da bi ugovarjal, nihče, da bi prigovarjal.

100 In Radogost počne vnovič:

»Pa se čudite! In molčite! Ali rečem vam: bogovi hočejo besedo Iztokovo!«

»Bogovi hočejo — — —« je završalo in zamrmralo v zboru. Radogost je odšel sam po Iztoka.

»Sin moj, molče te je poklical zbor velemož in izkušenih 105
vojnikov slavnega rodu Antov in takisto Slovenov — molče,
pravim, ker nas je pretresel nasvet starešine Radogosta, da ti
— mladec, ki imaš krvavo sulico samo od krvi nerescev in med-
vedov, da ti rečeš besedo, če ti jo vdahne Svetovit, kako naj
sprejmemo Hilbudija.« 110

Iztok je sklenil roke in se globoko priklonil.

»Jahal sem kot vihar. Spremljevalcev še ni za menoj. Kdo
mi je opiral konja, če ne bogovi? Zakaj se mi je zgrudil doma
in ne daleč v šoteski, da bi naša vojska mirno spala in ne bi
zvedela, kako se bliža bes vseh Slovenov — Hilbudij? Svetovit 115
je prižgal mesec, da sem videl blesk vojske, Morana je zbežala
v hosto, da ni zatela mojega konja — žrtvujem ji najlepšega ovna
— in če ste me vi poklicali, mislim, da vas je nagnil sam Perun.
In jaz vam pravim: Starešine in velmožje, hrabri bojovníki,
udarimo z vso vojsko hitro nasproti Hilbudiju. Od štirih strani 120
ga zgrabimo — in dosti mora biti naših sekir, da razkoljejo
vse ščite, dosti kopij, da prevrtajo oklepe, dosti mečev, da raz-
sekaajo šleme na glavah Bizantincev.«

»Ti si govoril — možje — govorite vi!«

Na ta poziv Svarunov se dvigne vojni svet soglasno: 125

»Nad Hilbudija! Iztok je velik!«

Vsi so se takoj razpršili po taboru. Vsak je zbral svoje
borce. Vrhovno povelje je vodil Svarun. Krog njega so dali naj-
močnejše junake. Od pasa gôri so bili vsi goli. Ni enega ni bilo,
ki bi bil na širokih prsih brez obronka. Vsi so se že često voje- 130
vali z veliko hrabrostjo. Ta zid slovenskih prsi je imel nalogo,
da se napoti po dolini in udari Hilbudiju v lice ter mu zabrani
pot do gradišča. Oboroženi so bili s težkimi kopji, katere so me-
tali do trideset in več korakov s tako silo, da so predrlí vsak
ščit in prevrtali vsak oklep. Na debelih jermenih so viseli 135
mogočni meči, tudi sekire so imeli mnogi. Le malo jih je imelo
tudi majhne ščite. Vsi so hodili peš, samo Svarun — starček —
je zajezdil konja. Edino on je imel čez jagnječevino na prsih
oklep iz konjskega roga — dar Hunov. X

Najtežjo nalogo so poverili Iztoku. Prideljeni so mu bili 140
vsi mladci, katere naj bi vodil hitro po stranskih potih, bregovih
in gostem lesu ter napadel iz zasede Hilbudijevo vojsko s streli-
cami. Mladež se je gnetla krog Iztoka. Imeli so polne tule
strelce, poskušali so tetive na lokih in drhteli samega poželenja

145 po boju. Vsak je imel za pasom kratek nož, da bi ga rabil, če bi se spoprijeli od blizu z bizantinskimi pračarji.

En oddelek je vodil Radogost — najvrlejši starešina. Ti so imeli glavno orožje — kij, bojno kladivo, ki je strašno gospodarilo po čeladah nasprotnikov. Kogar je zadel kij na glavo, se
150 je vsak zgrudil, če ne mrtev, vsaj omamljen. Ti so imeli nalogo udariti v sredi boja, ko se prične zmešnjava in nastane gneča.

Drugo vojsko pa je vodil Krok — trobivce. Imeli so raznovrstno orožje — pa veliko rogov. Niso bili to izborni vojniki — ali predrzni izzivači, hlapci in pastirji, pretepači na poljanah,
155 ki naj bi z nenadnim hrupom, tuljenjem in trobljenjem zbegali sovražnika. Poverili so jim tudi zelo važno nalogo čuvajev. V tem so morali najzanesljivejši splezati na vse višine in stražiti, če ne bi Hilbudij premenil smeri ter udaril nad gradišče preko hriba. Zakaj dobro so vedeli, da se Bizantinci ogibajo sotesk in
160 celo ceste rajši napravijo čez gore kakor po ozkih dolinah, da bi bili varni pred zasedami.

Ko so bile vse čete urejene, je Svarun opravil molitev, nato dal znamenje — in voji so se razkropili po šumah, brez hrupa, brez krika in ropota, kakor bi jih pogoltnili temni gozdi. Sam
165 se je premaknil zadnji. Pa tudi njegova četa je lezla ob straneh, bredla po potoku, da ni puščala za seboj sledu. Svarun je bil po tolikih vojskah zelo previden. Dobro je vedel, da pošlje Hilbudij pred seboj pozvedovavce na hitrih konjih. Če bi ti zasledili izhojeno pot v travi, takoj bi se Hilbudij okrenil in jih kako
170 prevaril ter iznenadil.

Ko je v jutro pokala mlada zarja, je šla Ljubinica iz gradišča — z njo vse mladenke — in so se zbrale pod lipo ter darovale lepa jagnjeta Perunu — za zmago očetov. Gradišče je čuvala majhna posadka. Med njo godec Radovan, ki je čepel na
175 okopih, stiskal citre pod pazduho in strahoma poslušal, kaj bo. Bal se je krvi, vojni krik je »žalil njegovo pevsko uho«, kakor je sam trdil. Preudaril je natánčno, kam pobegne z urnimi koraki, če pribežijo sli in naznanijo poraz Slovenov...

V.

Hilbudij je prekoračil čez noč ravnino in se naslonil v jutro s svojimi vojaki ob pobočje hriba, ob katerem se je odpirala soteska do gradišča Slovenov. Vse čete so se poskrile v gosto

hrastičje. Prepovedal je ukresati ogenj, da bi si varili vojaki ječmenovo juho. Jedli so zato mrzlo kosilo. Nekateri suhe ribe, 5 drugi prekajeno meso in prigrizavali česen.

Hilbudij je sklenil, da počaka tu popoldneva, potem se napoti v sotesko, da v jutro že lahko zgrabi gradišče Slovenov. Še malo ni mislil, da ne bo zmagal. Tudi zasede se ni bal. Bal se je samo za vojake. Vsakega mu je bilo zelo škoda. Zakaj vsak 10 tako utrjenih in izšolanih vojakov mu je zalegel za deset novincev.

Zaradi tega je pozval predse vrlega jezdeca, nekega barbara — Tračana. Prišel se mu je ponuditi v vojaško službo pred letom. Hilbudiju je ugajal; in res se je izuril, da ga mu ni bilo 15 para.

Tega je pozval Hilbudij. Njegova polt je bila temna, lasje rdečkasti, postava velika — prav kakor kakega Slovena. Ukazal mu je, da sleče vso opravo bizantinskega vojaka, natakne kratke, prtene hlače, kakor so jih nosili Sloveni. Takisto naj razsedla 20 konja in naj jezdi kakor divji pastir oprezno po soteski. Razumel je precej dobro jezik Slovenov. Naj vpraša, mu je rekel, če naleti na kakega Slovena, po ovcah ali konjih, češ, da je poslanec azijskega trgovca, ki bi prišel na kupčijo. Ali oprezno naj gleda, če so v dolini sledovi po vojnih četah. 25

Tračan se je hitro prelevil iz bizantinskega konjika v barskega pastirja in malomarno odjezdil po dolini. Z glavo je gugal na levo in desno in pel pastirsko pesem. Vajete je pustil, da so viseli konju na vratu. Kakor se ne bi menil za ves svet, tako je jahal Tračan ogleduh. Ali njegove lisičje oči so opazile 30 vsako sled v travi in prodirale po bregovih v gosto grmovje. Zapazil je dobro na tleh, da je konjska sled. Skobalil se je s konja in trgal kiselico, ki je rastla ob potoku. Žvečil je liste, brskal po travi, kakor bi iskal še drugih zelišč. Toda meril je le skoke, katere je delal preteklo noč Iztokov konj. 35

Leno je zlezel zopet na konja in jahal dalje. Včasih je pognal v hitri dir, pa zopet prenehal in skrbno opazoval. Vse-povsod ta razkoračena, iztegnjena sled konja, ki je drevil v divjem skoku. Čezdalje bolj se mu je zdelo sumljivo in hitreje je gugal z glavo in še skrbneje so se mu svetile lisičje oči. 40 Vendar ni mogel ničesar drugega izslediti. Vse grmovje je spalo, po gozdu se je tuintam osulo listje, ko je sedla na vejo

divja ptica. Kar nenadoma pridrži konja. Pred njim leži v potoku mrtva žival. Zopet zleze na tla in gre do potoka.

45 Konj! Hitro je bil v vodi. Od vseh strani ga je pregledal, a nobenega sledu, da bi bil konj brzdan. To je divja mrha! Voleje so jo preganjali, pa je poginila in se zvalila v potok. Odtod tisti skoki!

Veseli je zlezal na konja — pogledal še nekoliko dalje, pa 50 veliki skoki so se izgubili. — Iztok je tam jezdil po vodi.

Pa se je varal Tračan. Ta konj je poginil enemu izmed Iztokovih tovarišev. Gnal se je za Iztokom, ali žival mu je opesala in se zgrudila. Zadavil jo je z jermenom, pobral s seboj brzde, zvalil konja v vodo, sam pa izginil v goščo in se plazil 55 po lesu dalje. Druga dva tovariša nista šla oba za njim v sotesko, ampak sta krenila polagoma v hrib, da dospeta preko gore v gradišče.

Tračan je torej vesel obrnil konja in odjahal v najhujšem diru, da sporoči poveljniku Hilbudiju, kar je našel: vse mirno, 60 nobenih sovražnikov.

Toda sredi pota, kjer je dolina najožja, se dvigne pred njim iz trave človeška postava. Tračan je potegnil konja, da se je vzel na zadnje noge.

»Hoj, pastirče, kaj delaš?«

65 »Ovac iščem; sto ovac mojega očeta se je izgubilo. Tri dni jih iščem. Ali si jih videl? Odkod tvoja pot?«

»Hej, mladeč, ovac iščem kakor ti. Ali jaz jih iščem za kupce iz Bizanca. Kožuho bi radi, usnja potrebujejo — ali veš za moža med Sloveni, ki bi prodal teh reči?«

70 »Moj oče Svarun ima dan hoda odtod gradišče. V njem so grmade dragega krzna, gore bivolskih kož, žlahtnega kamenja mnogo. Rad bi prodal, pa ne more, ker leži za Donavo tisti pes, tisti Hilbudij, in ne moremo na prodaj z bogastvom. Pripelji trgovce — ej — skupili boste, da se vam ne sanja, če se potrudite 75 semkaj.«

»Pastirče, hodi z Daždibogom, poišči ovce, Veles s teboj, in povej očetu, da pridejo bogati kupci. Vrlo bodo plačali —«

Tračan je bliskoma odjezdil, za njim je zvedavo gledal pastir in mahal z dolgo šibo. Ko se je jezdec skril v daljavi za ovinkom, 80 se je pa pastir glasno zasmel, vrgel šibo proč, stisnil pest in požugal:

»Le pridite, besi, po krzno! Oderemo vas, da nesete v Bizanc na plečih mehove iz lastne kože.«

Nato je planil v gozd kakor divja mačka. — Bil je Iztok.

Ko je Svarun ukazal odhod, je prva izginila četa gibkih 85
lokostrelcev z Iztokom na čelu. Popeli so se naravnost kvišku.
Vili so se med grmovjem kakor risi za plenom, plezali preko
pečin, po strminah so lezli po vseh štirih kakor potuhnjena
zverjad. Hodili so oprezno in varno, da ni suha veja počila, v
nobenem tulu niso zarožljale strelice, niti hropi niso glasno, 90
dasi jih je vodil poglavar hitro, kakor bi bežal mlad volk po
lesu. Ko so dospeli na greben griča, so se razpršili na široko,
potonili med visoko travo in robidovje ter v temi — luna je
zašla — gazili uspešno dalje. Ko se je v jutru zasvital dan, se je
dvignil Iztok počasi na sivo skalo in zrl krog sebe. Vse tiho — 95
kakor bi nikogar ne bilo v lesu. Le včasih je majčkeno zašumelo,
kot bi divji jereb prhutnil iz listja, le tuintam se je potegnila
senca preko jase, pa hitro zopet utonila v mraku drevja.

Iztok se je smehljaj. Oko mu je žarelo kot sokolu, pritrdil
si je jermen, na katerem je bil oprtan tul, zlezal s skale in šel 100
naprej.

Pol jutra je že prevozilo solnce, ko se je ustavil mladi četnik
in s piskom jastreba naznanil, da so prišli na določeno mesto.
Stal je v gostem hrastovem gozdu na strmem pobočju, kjer je
bila dolina najožja. Na njegov pisk so prirastle iz tal postave 105
tovarišev, iz vsakega grma, izza vsakega debela, iz trave, čez
skale in iz kotanj — vsepovsod so se dvigali vrli mladci.

Iztok jih je brez besed vedel navzdol. Noben kamenček se
ni sprožil, da bi se zakotalil v dolino. Tonili so brezslušno po
strmini in kmalu dospeli do mladega, gostega lesa. Od tam je 110
bila najboljša razdalja za strelice, ki bi jih prožili v dolino.
Ukazal jim je, da se raztegnejo v dolgi trojni vrsti po rebri in
poležejo v travo in grmičje. Vsi naj čakajo njegovega povelja.
Dokler on ne sproži, se ne sme nihče geniti.

Nato si je sam narezal vej, jih zataknil vrhu mahovite skale, 115
zlezal vanje in počenil v skrito opazovališče.

Od tam je zagledal jezdeca, Hilbudijevega poslanca. Na prvi
hip je mislil, da je eden njegovih včerajšnjih spremljevalcev, in
skoro bi se bil dvignil izza umetnega grma in ga pozval. Ali
njegovo oko je spoznalo visokega konja, ki so bili last Bizan- 120
tincev. Sloveni niso jezdili takih konj. Vzbudila se mu je sumnja.

Roka se je sama od sebe krivila, da bi segla za pleče po strelico in jo poslala tujcu za vrat. Pa se je premagal. Hitro je odpel jermen — tul je zdrsnil s hrbta, poleg njega je položil lok, bojni
 125 nož je pa skril za kratke hlače iz jagnečevine. Vsi bojni znaki so bili slečeni — in Iztok je zdrsnil tiho po bregu. Na dnu si je odlomil šibo in čakal jezdeca, da se vrne.

Pričakal ga je in ga lokavo prepričal, da je Svarun v gra-
 dišču brez vojske. Upal je za trdno, da se Hilbudij napoti po
 130 soteski.

Ko se je Tračan vrnil do Hilbudija in mu sporočil, kar je videl, se poveljniku čelo ni zvedrilo. Nezadovoljen je bil, ker bo imel bržkone premalo posla.

»Ropan je — po šegi barbarov — na ljubo cesarju, da napase
 135 nekaj lačnih tolpa, ki se pridrevé čez zimo v mesto. Za neumni cirkus, za veselice — se trošijo milijoni!«

Legel je jezen na travo. Vojaki so ga strahoma gledali in se pogovarjali samo šepetaje.

Sredi popoldneva se dvigne Hilbudij in da povelje, da
 140 odrinejo.

Težko oborožene čete — z velikimi ščiti, sulicami in meči, vsi v železnih oklepih — so korakale naprej. Za njimi je jahal Hilbudij, ob njem nekaj konjice, da ji da hitra povelja, če bi bilo treba. Zada je pa šli lokostrelci in pračarji, ki so bili zelo
 145 nevarni v boju iz daljave. Na okroglih palicah so imeli pritrjene usnjate prače, s katerimi so metali z nedosežno spretnostjo podolgaste svinčene kose — na koncu priostrene, imenovane »želode«; kogar je dobro zadel želod, ni več genil v boju.

Počasi se je pomikala vojska po globeli. Solnce se je nižalo
 150 in se z izredno gorkimi jesenskimi žarki upiralo četam v hrbet. Hilbudij je jahal zamišljen. Malomarno mu je visela čelada po hrbtu na rdečem jermenu. Tudi drugi jezdeci in mnogo pešcev je odpelo jermene in spustilo čelade na hrbte. Veselo so se svetlikali lepi šlemi in na kamenčkih Hilbudijevega križa na
 155 šlemu so plesali pisani solnčni trakovi.

Pod milim nebom — grobna tihota. Vojaki so molče stopali drug ob drugem. Le šum korakov je donel po globeli in potok je enakomerno curljal po strugi.

Solnce se je polagoma bližalo zatonu. Dolina se je stisnila,
 160 sence so se zgrnile nad čete. Bližali so se tesni soteski.

V mladih Slovenih, ki so prežali na rebri, je kipela kri. Čuli so šum, korake, časih je zarožljajal meč. Vsaka roka je segla po strelici in jo položila na lok, prsti so krčevito držali za škrto, ki je že sedela v tetivi. Kmalu so zapazili skozi presledke v grmih prve oddelke. Razburjenje je kipelo — treba je bilo 165
velike sile, da se ni utrgal ta plaz mladih, boja in krvi žejnih Slovenov. Iztok je čepel na skali — okamenel. Mogočni lok je stal pokoncu, najboljša strelica je sedela na tetivi, mišice na desnici so se vzvalovile — srce mu je plalo, da se je tresel na prsih jermen, ki je nosil tul. Težko oborožene čete so bile že 170
pod njim. Lahko bi bil sprožil — ali njegovo oko je iskalo Hilbudija — iskalo ga je in zasledilo. Na ovinku se prikaže prvi jezdec — v lepem oklepu s čelado na hrbtu. Za njim jezdijo drugi — po dva in dva.

Poveljnik!... Hilbudij! Sam jezdi, brezskrbno in zami- 175
šljeno... Vedno bolj se bliža Iztoku. Še petdesetkrat stopi konj, vojskovodja bo pod njim.

Iztok prime trdneje za lok, tetiva se prične napenjati, lok se krivi — še deset korakov...

Iztok se dvigne izza vej, lok je upognjen do skrajnosti. — — 180
— Drink — tetiva je zapela, po vzduhu je zasičala strelica — spodaj je pa kriknil s strašanskim glasom Hilbudij: »Kyrie eleison!« — zakrilil z rokama po zraku, segel z roko k sencu, kjer je tičala strelica — pa omahnil in padel s konja. V istem trenutku je zažvižgalo in zašumelo po zraku, oblak strelc se je 185
utrgal z brega in posul Bizantince. Razlegel se je krik, da je vztrepetala gora, Hilbudijevi vojaki so padali in z divjim krikom pulili iz ran strelice. Ali hipoma je bila zmešnjava urejena. Stotniki so velevali, vojska se je strnila, ščiti so se nagnili kot streha nad četo, strelice so pokale in odletavale od bronastih 190
grb na ščitih. Kakor sneženi plug se je obrnila vojska, vsa pokrita s ščiti, in nastavila svoj rilec proti napadnikom pa navalila kvišku. Pračarji in lokostrelci so se usuli čez potok na nasprotni breg; cepali so in padali, ker so strelice predirale lahke oklepke — ali drevili so kvišku, da odgovoré od tam 195
napadavcem s svinčenim želodom. Prvi ščiti so bili že blizu, dvajset korakov pod Iztokom — nobena strelica se ni več prijela, svinec je deževal od nasprotnega brega — marsikateri mladeč je kriknil — lok mu je padel iz roke, sam se je zgrudil in

200 zakotalil po bregu. Iztok je izprevidel, da morajo bežati. — Ali tedaj zabobné divji rogovi na nasprotni strani.

»Krok,« pomisli Iztok.

Svinčeni dež je hipoma ponehal, razleglo se je rjojenje in kriki, trušč in ropot — Krok je navalil z brega kakor divji
 205 neresec na pračarje in lokostrelce. Klin Bizantincev, ki je prodiral proti Iztoku, se je ustavil — spoznali so, da so obkoljeni od vseh strani. Krokova divja druhal se je spopadla z lahko oboroženimi, nastal je svitek, klopčiči človeških trupel so se kotalili po brdu, klali, grizli in bodli drug drugega — na dnu
 210 v potoku so se premetavali in davili — voda je rdela od krvi. Bizantinci so zatrobili — trobente so velele beg. Vsa stisnjena, težko oborožena četa se je obrnila — nad njo streha ščitov — in bežala v dolino. Ali tamkaj so se že prikazale mogočne postave Svarunove čete. Kopja so frčala po zraku in vrtala
 215 luknje v železno streho ščitov. Začel se je boj — mož proti možu. Sekire so pokale na ščite in jih klale, meči so se pomakali v kri in bliskovito švigali po telesih Slovenov. Vsa dolga dolina je bila zamotana veriga besnečih vojakov, ki so se bili in klali z grozno silo. V sredo te gneče je pribesnel še Radogost. Kiji so se dvigali in strašno telebali po bronastih čeladah. Bil je hrup in
 220 krik, vzdih in rjojenje, žvenket mečev, trušč lomljenih kopij...

Iztok je planil s strelci naprej po bregu. Konjica se je uprav utrgala izmed gneče in hotela bežati. Posuli so konje s streljanci, grudili so se pod jezdec. Mladci so pa planili z noži za
 225 njimi, glava za glavo je padla pod urnim mečem izbornih konjikov — ali čez mrliča so tiščali drugi, podrli Bizantince na tla in jih zadušili s težo lastnih trupel...

Noč je legla na zemljo. Po travi so tekale kaluže krvi — vzdih so ječali do neba — Sloveni so pa peli divje davorije, ki
 230 so donele pod jasno svobodno nebo...

VI.

Zmagovavci so zakurili ognje in se zbrali v velikih tolpah krog njih. Z ogorki so stikali potem po dolini in iskali pogrešanih svojcev.

Morana je strašno gospodarila. Potok se je zajezil na več
 5 krajih, toliko mrličev je ležalo v njem. Mrtvi so se še davili za vratove, stiskali v rokah nože, tiščali v zobeh kosove človeškega

mesa, katere so odtrgali z zobmi, ko so se zagrizli v sovražnika. Kroka so dobili v jarku, krog njega deset poklanih pračarjev. Eden je ležal na njem, in v njegovem srcu je tičal Krovov nož. Velika žalost je obšla Svaruna, ko so prinesli k ognju na smrt 10 ranjenega Radogosta. Preko prs mu je zevala dolga rana, parkrat je še dihnil pri ognju in ugasnil. Bil je najslavitejši starešina Antov.

Sloveni so zmagali — pa plačali zmago s potoki krvi. Zakaj Hilbudijevi vojaki so se borili zbesneli, bili so dobro 15 oboroženi in zavarovani. Zlomila jih je samo mogočna sila Slovenov, sicer bi si bili presekali pot skozi čete in ušli.

»Vsi Bizantinci so padli!« Tako so sodili četniki in starešine. Svarun ni verjel. Trikrat je imel presekan oklep iz konjskega roga — zmučen je bil, pa ni miroval. Obhodil je vse mrliča, 20 štel Bizantince — in zmajeval z glavo.

»Več jih je bilo, Hilbudij ima močnejšo vojsko! V taboru jih je pustil, če ne, so ubežali.«

Zato ljudem ni dal pokoja.

V gradišču so že zvedeli za zmago in hitro poslali številno 25 konj, da povežejo nanje ranjence in jih prenesó domov.

Svarun je odbral dvanajst vojakov, ki so bili dobro oboroženi, jim ukazal na konje in jih je še v noči pognal čez ravan proti mostu. Velel jim je, naj se poskrijejo in varno čuvajo most. Če zaloté potoma beguna, naj ga umoré, če bi kdo hotel 30 proti mostu, naj ga takisto napadejo in hitro pokončajo. Če zve posadka v taboru za poraz Hilbudija, razdere most — in vojska Slovenov ne bi mogla čez Donavo.

Nato so pobrali ranjence in jih odvedli na konjih v gradišče. Med njimi je bilo kakih petdeset še živih in onemoglih bizan- 35 tinskih vojakov. Tě so odgnali v sužnost.

Ko so bojevniki odpočivali, je slonel Svarun sam ob ognju in razmišljal. Jasno mu je bilo, da sě je treba polastiti tabora. Toda tabor Hilbudijev! To je trdnjava, katero bi kupil samo z življenjem polovice vojske. Premišljal je, čelo se mu je gubančilo, 40 s prsti je brodil po beli bradi, ki je bila vsa oškropljena s krvjo. Tuintam so se zakrohotali mladeniči ob ognju, tam so zapeli pesem — Svarun se je pa ključil bolj in bolj v dve gubi. Ni se mu rodila pametna zvijača, kako bi zasegel tabor, da ne bi žrtvoval toliko ljudi.

»Svetovit, vdahni mi modro ukano! Samo eno še pošlji v mojo sivo glavo — saj potem ležem k pokoju. Samo eno še ...« Glava mu je zlezla čisto nizko, da je čelo naslonil na ročnik meča, ki je bil zaboden pred njim v tla. Trudne oči so se 50 zaklopile, po spanju je hrepenelo telo, ali duša je bila nemirna, polna skrbi. Bolj in bolj se je poizgubljal šum in krik krog njega, ognji so pogašali, nebo se je na vzhodu zažarilo x tenki, rdeči progi.

Kakor bi se utrgal žarek te luči z neba in šinil v glavo 55 Svaruna. Od veselja je vzkliknil in se hitro dvignil.

Takoj so zapeli rogovi, vsa vojska se je dvignila in gnetla v gosto črto. Starešine in četniki so obkolili Svaruna.

»Bratje, starešine Slovenov, velmožje Antov, vrli vojniki,« je izpregovoril Svarun. »Bogovi so bili z nami, Perun je udaril 60 po pravici oholega Hilbudija, tatu naše svobode, udaril njegovo vojsko, da trohne sedaj njihova trupla, hrana jastrebov in lisic. Ali padla je komaj polovica njegove vojske. Udariti moramo na gnezdo za Donavo, razsuti moramo tabor, sicer pridejo drugi Hilbudiji in nas vnovič pokoljejo in poropajo. Toda Bizantincec 65 sedi kakor zmija v gnezdu. Poznate njegove okope, raztopljeno smolo, silna kopja in meče, urne kakor blisk. Več kot pol vojske si razbije glavo ob zakopih, pa jih še ne vzamemo.«

»Razderimo most in se vrnimo k čedam!« svetuje star Ant.

»Ne, brate! Most je naš. Ne smemo si odlomiti veje, na kateri 70 stojimo. Po mostu pojdejo naši voji, da si povrnemo, kar so nam ugrabili. Zato moramo razsuti tabor!«

»Udarimo nanj! Izstradajmo vojsko Bizantincev! Sežgimo jih v gnezdu!«

Navdušenje se je oglasilo v zboru. Zadaž so dvigali vojniki 75 kopja in meče, s sekirami so mahali nad glavami.

»Da, mi udarimo v tabor, pa naše glave bodo cele, Morana bo sedela in zdaleč gledala zmago!«

Vsi so široko odprli oči, s hrepenečimi usti so strmeli v Svaruna. Vsa gneča se je še bolj stisnila in poslušala.

80 »Bratje, Svetovita zahvalite! Podaril je moji sivi glavi ukano!« Vesel krik je šinil skozi množice.

»Hitro slecite vse bizantinske vojnike, nadenite sebi šleme in prnje — škite obesite na roke — pa naprej nad tabor!«

Vsi so ostrmeli. Nihče ni upal izpregovoriti. V tako nerodni 85 opravi! Svarun je blazen! Smiluj se ga, Svetovit!

Nihče se ni genil z mesta. Ali Svarun zapove odločno še enkrat: »Pokrite šleme, oblecite oklepe!«

Vsi borci so se razpršili in planili na mrtva trupla Bizantincev. Snemali so jim čelade, odpenjali oklepe in odpasovali 90 lepe, okovane jermene.

Iztok je poiskal Hilbudija. Ležal je vznak na travi, v roki je držal Iztokovo strelico, ki si jo je še potegnil iz senca in umrl. Vrl junak je bil to in Iztoku se je porodila iskrena želja, da bi tudi on in njegovi tovariši jezdili tako oboroženi, da ne 95 bi bilo treba čakati v zasedi sovražnika, marveč bi ga zgrabili na širokem polju. O, drugačno bi bilo Iztokovo veselje, ko bi se sam, oborožen, takisto sešel s Hilbudijem na zelenem travniku. Pa bi se zaletela konja drug v drugega, dvoje kopij bi zapokalo in se polomilo — in potem bi potegnili meče — pa udarec na 100 udarec, da bi se kresale iskre ... Obema bi curljal pot po čelu, oba bi krvavela — a nazadnje bi mu Iztok preklal šlem, in Hilbudij bi se zvrnil na zemljo. Oj, ponosna radost!

Skoro žalosten mu je snel oklep in si ga nadel krog prsi. Kaka moč v Hilbudiju! Jačje prsi od Iztokovih! In ko je odpel 115 oklep, je pogledal Hilbudiju pod prteno srajco. Kake brazgotine, vse križem razsekana koža! — Bil je velik junak!

Iztok si je nadel opravo z globokim spoštovanjem do ubitega sovražnika. Truplo je zavlekel potem v grmovje in ga pokril čez in čez. Takega junaka ne smejo trgati zveri in ujede. 120

Ko se je vojska Slovenov prelevila, so opremili tudi prav toliko konj z bizantinskimi sedli in brzdami. Iztok je zasedel konja, vojska ga je pa veselo pozdravljala in se norčevala iz ,Hilbudija'.

Ker je bilo za vse veliko premalo bojne oprave, se je 125 vzporedila ostala četa v sredo. Tako se je glasilo povelje.

Svarun je ukazal, da takoj odrinejo, ali kreniti morajo na desno, da jih zakrije hribec pred Donavo. Tam se odpočijejo in v mraku se napotijo čez most nad tabor.

Hitre sle je poslal v gradišče, da priženó za njimi ovnov in 130 govedi, prinesó mehove medu in pšenice, da bi se dostojno gostili po zmagi.

Vojska je krenila po soteski. Smeh, glasen krohot in divje šale so jo spremljale. Nerodno so se gibali Slovenci v težki bojni opravi. Čelade so jim visele po strani. Niti ena ni bila gladka 135

Vse so imele vdrtime, razklane spone, potrgane jermene. Oklepi so imeli udarce, od kopij prevrtane luknje, vsi umazani od krvi in zemlje. Neokretno so se gugali Sloveni po ravnini. Da bi jih bil tedaj zalotil padli Hilbudij le z enim izbornim manipulom, 140 bi požel neokretno vojsko do zadnjega moža.

Iztoku se je zdelo, da je — uklenjen. Bil je izboren jezdec. Ali težki ščit mu je prizadel toliko neugodnosti, da bi ga pri prvem navalu vrgel na tla, sam bi pa telebil iz sedla, katerega ni bil vaju.

145 Preden je vojska pregazila ravnino, se je mnogih polotila nevolja. Snemali so čelade, nekateri so jih skrivaj metali v jarke, drugi so odpenjali oklepe, ki so jih žulili na golih telesih do krvi. Samo da bi se drznil ugleden starešina glasno zakričati, bi vzbuknila buna, bi se uprli Svarunovemu povelju in pometali 150 vso opravo v jarke in kaluže. Ozirali so se mnogi nazaj in zavidali igrajočo hojo svobodnih vojakov, ki so se neprestano smejali omahujočim čeladam in godrnjajočim vojakom v oklepih.

Toda vselej so se ustrašili bliskovitega pogleda Svarunovega. Ponosno je jezdil v opravi konjika, poleg njega je nosil 155 vojak prapor Hilbudijev — divjega neresca na pozlačenem drogu. Ukrotili so divjo strast po svobodnih kretnjah, umolknil in teptali visoko travo, da čim prej dospó do cilja in se osvobodé bremena. Zakaj vsi so bili prepričani, da je Svarun vsled zmage od veselja ponorel, ker jih je tako obremenil. — Dolga 160 senca od griča je ležala po ravnini, ko je vojska dospela v podnožje. Brez reda, v divjih skokih, so se bojevniki zagnali v grmovje in plegli v rumeno listje in suho travo. Čelade so metali z glav, oklepe so s truščem butali ob tla. Smeh, krohot in krik se je razlegal pod gričem po vsej gošči. Bila je to neurejena in nebrzdana četa svobodnih ljudi, pijanih od zmage. 165

Tedaj pridrevi na konju med starce Svarun. Namrgodeno čelo kakor jeznega Peruna, oči vse v ognju. »Kvišku! Oblecite oklepe, šleme na glavo! Ali ste vojniki? Tolpa zdivjana! Posluh Svarunu, starosti, sicer me vrzite s konja in prebodite me in srce 170 mi izpulite pa ga obesite na vejo za vabo volku in lisici! Bolje bo očetnemu srcu v črevesu zveri kot v prsih, ki naj vodijo vojne s takimi ljudmi. Pri besih, sramota nad vas!«

In Iztok je planil med mladce in govoril Svarunovo povelje. Z dvignjeno roko je veleval, njegove besede so padale med 175 Slovene kakor kladivo, pod katerim vse klone.

Vrva je potihnila, trume so se dvigale. — Zdelo se jim je, da jih davi sama Morana za glasne goltance. Svarun je bil kakor grozeči bog, ki trešči lahko z ognjem med nje, in Iztok se jim je zdel za čevelj višji in njegova pleča so bila kakor hrib.

»Ko ugasne solnce, pogledjte, sence so že neizmerne, tedaj 180
se dvignemo in gremo do mosta pa čez in nad tabor. Preden bo polnoč, zahvalite Svetovita, ki mi je vdahnil ukano!«

Še niso razumeli vojniki, kaj misli Svarun. Mnogo upornih misli se je dvigalo, ko so pokrivali čelade in pripenjali oklepe. Z vprašajočimi očmi so bulili v starosto, ki jih je uvrščeval v 185
red prave bizantinske vojske.

Sence so se iztegnile, zatrepetale in izginile. Solnce je utonilo.

»Naprej!«

Iztok je jezdil prvi.

190

Molče je korakala četa za četo. Naprej težko oboroženi, v sredini svobodni Sloveni, zadaj lokostrelci in pračarji. Vladal je molk, pod nogami je hrumela stepa. V sivem mraku so zagledali Donavo — širok, gladek pas preko ravnine. Na tem pasu črna proga. Proti njej je obrnil Iztok konja.

195

»Pripravite kopja, sekire in meče!«

Iztok se je okrenil in sporočil to povelje. Šlo je šepetaje od ust do ust. Jermeni so izpustili sekire, ročaji mečev so tičali v krčevito stisnjenih rokah, kopja so se povесila. V vojnikih se je vzbudila strast, ukresal se je ogenj in želja po boju.

200

Za črno progo se je dvigal četverokot, iz katerega je puhtel dim. Iztok je zamahnil z mečem proti dimu. Vse oči so obvisеле na taboru.

Zmračilo se je popolnoma. Siva megla, tenka kakor koprena, je priplula navzdol po Donavi. Sto korakov so bili še od mosta. 205
Dve temni senci sta se premikali pred mostom. »Straža,« pomisli Iztok. Sklone se na levo, sklone na desno in naroča šepetaje. Hitreje je nato stopil konj, vojniki so pritiskali za njim.

Dojezdil je tik pred most. Meseca še ni bilo. Straža se je dostojno umaknila na desno in levo in pozdravila ‚Hilbudija‘. 210
Ali že sta počila dva oklepa, mogočni sulici, zagnani z vso silo, sta prodrli prsi čuvajema. Zgrudila sta se in kriknila. Toda njun krik je zaglušil hrup na mostu. Grmeli so plohi pod nogami vojske, ki je hitela čez reko.

215 Tedaj se veselo oglasijo trombe z okopov. V taboru se dvignejo plamenice, vrata se odpró na stežaj.

Takrat je v trenutku razumela vsa vojska Slovenov Svarunovo ukano. Bizantinci so mislili, da se vrača zmagonosni Hilbudij z ujetniki.

220 Sloveni so se zagnali divje na most, zakričali in zatulili, da je zaječal vzduh, in udarili z groznim navalom na tabor.

Iztok je bil že med vrati. Straža je ostrmela. Vrgla je plamenice ob tla, najhrabrejši Sloveni so se zapodili skozi dveri. Udarile so sekire, pokali oklepi, tolkli in klali meči. Nastala je
225 v trenutku grozna zmešnjava. »Sklaviní, Sklaviní!« je bučalo po taboru.

Na sredi pretorija pred Hilbudijevim šotorom je bila zbrana v hipu četa. V taboru se je pojavil Hilbudijev duh. Hipoma so se dvignili meči, telesa so zakrili ščiti in nastala je neprodorna
230 stena, ob katero je butalo valovje Slovenov. Svarun se je zmotil, ker je mislil, da bodo Bizantinci neoboroženi. Kadarkoli je Hilbudij odjezdil na pohode, je morala biti posadka noč in dan pripravljena, da mu priskoči na pomoč, če bi nastala sila. In zato se je razvnel tako grozen boj, kakor ga še ni doživel nihče izmed
235 vseh vojníkov.

Ko so Sloveni zunaj tabora zaslišali krik in stok, lomljenje oščepov, so se zagnali na okope, lezli drug na drugega in se pehali preko lesenega zidu. Od vseh strani so se drevili v tabor in se valili na sredi v strašno živo kopo, ki je štrlela od sulic,
240 se svetila od mečev — kri je brizgala, trupla so se grmadila na tleh. — Spotikali so se in padali so borci drug čez drugega v gorko mlako krvi. Mogočna stena bizantinskih vojakov je pokala, se preklala, se je zopet strnila in grozno sekala z meči krog in krog. Vedno večji hudournik je treskal vanjo — stena se je
245 začela umikati — zdajci se nagne — Sloveni pritisnejo in navalé nanjo — stena pade. Toda v istem hipu so se otvorila vrata na zapadni strani tabora, skozi nje jo je udrla bizantinska konjica, ki jo je ščitila doslej živa stena. Zarezala se je v tolpo nagih Slovenov, meči so se pomakali v živote, na levo in desno
250 so padala trupla — konjica si je presekala pot in odvihrala proti jugu — v nočno tmino.

Stokanje, vzdih — hropenje in grgranje se je razlegalo v taboru. Sloveni so drli čez okope in v divji gonji pehali drug

drugega v jarke. Kdor še ni zasegel boja, je hrepenel po krvi —
bíl po mrtvih truplih in divjal v besni omotici.

255

Trobili so rogovi, starešine so klicali, gnali ljudi in jih
tolkli. — Vse je pobesnelo, vse zdijvalo in bati se je bilo, da se
med seboj pokoljejo.

Svarun je velel zažgati plamenice. Tudi luna se je počasi
splazila na nebo. Na okopih je mrgolelo golih ljudi z dvignjenimi
sulicami, z meči nad glavo, s kiji in sekirami v rokah. Sredi 260
tabora je pa ležala strašna žetev Morane, vzdihujoča in hropeča,
polita s krvjo in posuta z zlomljenimi sulicami in skrhanimi meči.

X. Povest in črtica.

59. Martin Krpan.

Fr. Levstik.

I.

Močilar mi je časih kaj razkladal o nekdanjih časih, kako
so ljudje živeli in kako so imeli to in ono reč med sabo. Nekoč
v nedeljo popoldne mi je v lipovi senci na klopi pravil naslednjo
povest:

V Notranjem stoji vas, Vrh po imenu. V tej vasi je živel 5
v starih časih Krpan, močan in silen človek. Bil je neki tolik,
da ga ni kmalu takega. Dela mu ni bilo mar; ampak nosil je
od morja na svoji kobilici angleško sol, kar je bilo pa že tistikrat
ostro prepovedano. Pazili so ga mejači, da bi ga kje nehotoma
zalezli; poštenega boja ž njim so se bali prav tako kakor po- 10
zneje Štampiharja. Krpan se je pa vedno umikal in gledal, da
mu niso mogli do živega.

Bilo je pozimi in sneg je ležal krog in krog. Držala je samo
ozka gaz, ljudem dovoljna, od vasi do vasi, ker takrat še ni
bilo tako cest kakor dandanes. V naših časih je to vse drugače 15
seveda; saj imamo, hvala Bogu, cesto do vsakega zelnika. Nesel
je Krpan po ozki gazi na svoji kobilici nekoliko stotov soli; kar
mu naproti prižvenketa lep voz; na vozu je pa sedel cesar Janez,
ki se je pravkar peljal v Trst. Krpan je bil kmetiški človek,
zato ga tudi ni poznal; pa saj ni bilo časa dolgo ozirati se; še 20
odkriti se ni odtegnil, temuč prime brž kobilico in tovor ž njo

pa jo prenese v stran, da bi je voz ne podrl. Menite, da je Krpana to kaj mudilo kali? Bilo mu je kakor komu drugemu stol prestaviti.

- 25 Cesar, to videvši, veli kočijažu, da naj konje ustavi. Ko se to zgodi, vpraša silnega moža: »Kdo pa si ti?«

Ta mu da odgovor: »Krpan mi pravijo; doma sem pa z Vrha od svete Trojice, dve uri hoda od tukaj.«

»I kaj pa nosiš v tovoru?« cesar dalje vpraša.

- 30 Krpan se naglo izmisli in reče: »I kaj? Kresilno gobo pa nekaj brusov sem naložil, gospod!«

Na to se cesar začudi in pravi: »Ako so brusi, pokaj so pa v vrečah?«

- Krpan se ne umišlja dolgo, ampak urno odgovori kakor 35 vsak človek, ki ve, kaj pravi: »Bojim se, da bi od mraza ne razpokali; zato sem jih v slamo zavil in v vrečo potisnil.«

Cesar, ki mu je bil menda silni možak vseč, dalje pravi: »Anti veš, kako se taki reči streže. Kaj pa, da si konjiča tako lahko prestavil? Res nima dosti mesa; pa ima vsaj kosti.«

- 40 Krpan se malo zareži in pravi: »Vem, da imajo Vaši konji več mesa; pa vendar ne dam svoje kobilice za vse štiri, ki so tukaj napreženi. Kar se pa tiče prestavljanja, gospod, upam si nesti dve taki kobili dve uri hoda in tudi še delj, če je treba.«

- Cesar si misli: To velja, da bi se zapomnilo — in veli 45 pognati.

- Minulo je potem leto in nekateri dan. Krpan je pa zmerom tovoril po hribih in dolinah. Kar se pripeti, da pride na Dunaj strašen velikan, Brdavs po imenu. Ta je vabil kakor nekdanji Pegam vse junake našega cesarstva v boj. Ali cesar pa tudi 50 ni imel tako boječih ljudi, da bi dejal: nihče si ni upal nadenj; toda kdor se je skušil ž njim, gotovo je bil zmagan. Velikan pa ni bil mož usmiljenega srca; ampak vsakega je umoril, kogar je obvladal. — To je cesarju začelo iti po glavi: »Lejte si no! Kaj bo, kaj bo, če se Brdavs ne ukroti? Usmrtil mi je 55 že vso največo gospodo! Presneta reč vendar, da mu nihče ne more biti kos!« Tako je cesar toževal, kočijaž ga je pa slišal. Pristopi tedaj z veliko ponižnostjo, kakor gre pred tolikim gospodom, in pravi: »Cesarost, ali več ne morete pametovati, kaj se je zgodilo predlansko zimo blizu Trsta?«

- 60 Cesar vpraša nekoliko nevoljen: »Kaj neki?« Kočijaž odgovori: »Tisti Krpan, ki je tovoril s kresilno gobo in brusi,

ne veste, kako je kobilico v sneg prestavil, kakor bi nesel skledo na mizo? Če ne bo Krpan Brdavs premogel, drugi tudi ne, tako Vam povem.«

»Saj res,« pravi cesar, »précej bo treba ponj poslati.« 65

Poslali so veliko, lepo kočijo po Krpana. Ta je bil prav tačas natovoril nekoliko soli pred svojo kočo; mejači so bili pa vse čisto ovedeli, da se zopet napravlja po kupčiji. Pridejo tedaj nadenj ter se ga lotijo; bilo jih je petnajst. Ali on se jih ni ustrašil; pisano je pogledal in prijel prvega in druge ž njim 70 omlatil, da so vsi podplate pokazali. Pravkar se je to vršilo, kar se v četrter pripelja nova, lepa kočija. Iz nje stopi cesarski sel, ki je vse videl, kar se je godilo, in naglo reče: »Zdaj pa že vem, da sem prav pogodil. Ti si Krpan z Vrha od Svete Trojice, kaj ne?« 75

»Krpan sem,« pravi ta; »z Vrha tudi, od Svete Trojice tudi. Ali kaj pa bi radi? Če mislite zavoljo soli kaj, svetujem, da mirujte; petnajst jih je bilo, pa se jih nisem bal, hvala Bogu; samo enega se tudi ne bom.«

Sel pa, ki gotovo ni vedel, zakaj se meni o soli, reče nato: 80 »Le urno zapri kobilo v konjak, pa se hitro praznje obleci, pojdeva na Dunaj do cesarja.«

Krpan ga nevéno pogleda in odgovori: »Kdor če iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj, to sem slišal starih ljudi; jaz ga pa menim s sabo nositi, koder bom tovoril in dokler bom 85 tovoril.«

Služabnik mu pravi: »Nikar ti ne misli, da šale uganjam.«

»Saj bi tudi ne bilo zdravo,« reče Krpan.

Nato zopet govori sel: »Kar sem ti povedal, vse je res. Ali več ne veš, kako si bil umaknil predlansko zimo kobilico 90 kočiji s pota? Oni gospod na vozu je bil cesar, pa nihče drugi, veš.«

Krpan se začudi in pravi: »Cesar? — Menda vendar ne?«

»Cesar, cesar! Le poslušaj. Prišel je zdaj na Dunaj hud velikan, ki mu pravimo Brdavs. Tak je, da ga nihče ne ustra- 95 huje. Dosti vojščakov in gospode je že pobil; pa smo rekli: če ga živ krst ne zmore, Krpan ga bo. Lej, ti si zadnje upanje cesarjevo in dunajskega mesta.«

Krpana je to s pridom utešilo ter jako dobro se mu je zdelo do vsega, kar je slišal, in reče tedaj: »Če ni drugega, 100 kakor tisti prokleti Brdavs, poslušajte, kaj Vam pravim! Pet-

najst Brdavsov za malo južino, to je meni toliko, kolikor Vam kamen poriniti čez lužo, ki jo preskoči dete sedem let staro; samo varite, da me ne boste vodili za nos!« To reče in brž
 105 dene sol s kobile, kobile pa v konjak, gre v kočo ter se praznje obleče, da bi ga pred cesarjem ne bilo sram. Ko se preobuje, priteče vun in sede v kočijo ter naglo zdrčita proti Dunaju.

II.

Ko prideta na Dunaj, je bilo vse mesto črno pregrnjeno; ljudje so pa klavrno lazili kakor mravlje, kadar se jim zapali mravljišče.

Krpan vpraša: »Kaj pa vam je, da vse žaluje?«

5 »O, Brdavs! Brdavs!« vpije malo in veliko, možje in žene. »Pravkar danes je umoril cesarjevega sina, ki ga je globoko v srce pekla sramota, da bi ne imela krona junaka pod sabo, kateri bi se ne bal velikana. Šel se je ž njim skusit; ali kaj pomaga? Kakor drugim, tako njemu. Do zdaj se še nihče ni
 10 vrnil iz boja.«

Krpan veli urno pognati in tako prideta na cesarski dvor, ki pravijo, da je neki silno velik in jako lep. Tam stoji straža vedno pri vratih noč in dan, v letu in zimi, naj bo še tako mraz; in brž je zavpila o Krpanovem prihodu, kakor imajo
 15 navado, kadar se pripelje kdo cesarske rodovine. Bilo je namreč naročeno že štirinajst dni dan za dnevom, da naj se nikomur in nikoli ne oglasi, samo tačas, kadar se bo pripeljal tak in tak človek. Tako so se veselili Krpana na Dunaj. Kaj bi se ga pa ne? Presneto jim je bila huda za nohti! Ko
 20 cesar sliši vpitje, precej ve, kdo je, in teče mu naproti pa ga pelje v gornje hrame. Čudno lepo je tam, še lepše kakor v cerkvi. Krpan je kar zijal, ker se mu je vse tako grobo zdelo. Cesar ga vpraša: »Krpan z Vrha! Ali me še poznaš?«

»Kaj bi Vas ne,« odgovori on; »saj ni več ko dve leti, kar
 25 sva se videla. No Vi ste še zmerom lepo zdravi, kakor se na Vašem licu vidi.«

Cesar pravi: »Kaj pomaga ljubo zdravje, ko pa drugo vse narobe gre! Saj si že slišal o velikanu? Kaj deš ti, kaj bo iz tega, če se kako kaj ne preonegavi? Sina mi je ubil, lej!«

30 Krpan odgovori: »Koga bo drugega? Glavo mu homo vzeli pa je!«

Cesar ga žalosten zavrne: »Menim da, ko bi jo le mogli! Oh, ali ni ga, mislim, pod solncem junaka, da bi vzel Brdavsu glavo!«

»Zakaj ne? Slišal sem,« pravi Krpan, »da vsi ljudje vse 35 vedo; na vsem svetu se pa vse dobi; pa bi se ne dobil tudi junak nad Brdavs? Kakor sem uboren človek, ali tako peklensko ga bom premikastil, da se mu nikdar več ne bodo vrnile hudobne želje, po Dunaju razsajati; če Bog da, da je res!«

Kdo bi bil cesarju bolj ustregel kakor te besede! Le nekaj 40 ga je še skrbelo; zato pa tudi reče: »Da si močan, tega si me preveril; ali pomisli ti: on je orožja vaje iz mladih dni; ti pak si prenašal zdaj le bruse in kresilno gobo po Kranjskem; sulice in meča menda še nisi videl nikoli drugje kakor na križevem potu v cerkvi. Kako se ga boš pa lotil?«

»Nič se ne bojte,« pravi Krpan; »kako ga bom in s čim ga bom, to je moja skrb. Ne bojim se ne meča, ne sulice, ne drugega velikanovega orožja, ki vsemu še imena ne vem, če ga ima kaj veliko na sebi.« 45

Vse to je bilo cesarju pogodu in brž veli prinesiti polič 50 vina pa kruha in sira rekoč: »Na, Krpan, pij pa jej! Potlej pojdeva orožje izbirat.«

Krpanu se je to vele malo zdelo; polič vina takemu junaku; pa je vendar molčal, kar je preveliko čudo. Kaj pa je hotel? Saj menda je že slišal, da gospoda so vsi malojedni zato, ker 55 jedo, kadar hoče in kolikor hoče kateri, zgolj dobrih jedi. Ali kmetiški človek, kakor je bil Krpan, ima drugo za bregom. On tedaj použije, ko bi kvišku pogledal; ter naglo vstane. Cesar je vse videl, in ker je bil premeten mož, tudi precej spoznal, da se morajo takemu truplu večji deleži meriti, zato 60 so mu pa dajali od tega časa dan na dan, dokler je bil na Dunaju: dve krači, dve četrti janca, tri kopune, in ker sredice ni jedel, skorje štirih belih pogač, ž maslom in jajci omešenih; vina je imel pa na pravici, kolikor ga je mogel.

Ko prideta v orožnico, to je v tisto shrambo, kjer imajo 65 orožje, namreč: sablje, meče, jeklene oklepe za na prsi, čelade, in kakor se imenuje to in ono; Krpan izbira in izbira, pa kar prime, vse v rokah zdrobi, ker je bil silen človek. Cesarja skoraj obide zona, ko to vidi; vendar se stori srčnega in vpraša: »No, boš kaj kmalu izbral?« 70

»V čem si bom pa izbiral?« odgovori Krpan. »To je sama igrača; to ni za velikana, ki se mu pravi Brdavs, pa tudi za mene ne, ki mi pravite Krpan. Kje imate kaj boljšega?«

Cesar se čudi in pravi: »Če to ne bo zate, sam ne vem, 75 kako bi? Večega in boljšega nimamo.«

Na to reče oni: »Veste kaj? Pokažite mi, kje je katera kovačnica!«

Pelja ga hitro sam cesar v kovačnico, ki je bila tudi na dvoru; zakaj taki imajo vso pripravo in tudi kovačnico, da je 80 kladivo in nakovalo pri rokah, ako se konj izbosi ali če je kaj drugega treba, da se podstavi ali prekuje. Krpan vzame kos železa in najtežje kladivo, ki ga je kovač vselej z obema rokama vihtel; njemu je pa v eni roki pelo, kakor bi koso klepal. »Oj tat sežgani!« pravijo vsi, ko to vidijo; še cesarju 85 se je imenitno zdelo, da ima takega hrusta pri hiši. Krpan kuje in kuje, goni meh na vse kriplje ter naredi veliko reč, ki ni bila nobenemu orožju podobna; imela je največ enakosti z mesarico. Ko to izgotovi, gre na cesarski vrt in poseka mlado, košato lipo iznad kamenite mize, kamor so hodili gospoda 90 poletu hladit se. Cesar, ki mu je bil zmerom za petami, brž priteče in zavpije: »Krpan! I kaj pa to delaš? Da te bes opali! Ne veš, da cesarica raje da vse konje od hiše kakor to lipo od mize? Pa si jo posekal! Kaj bo pa zdaj?«

Krpan z Vrha pa, ne da bi se bal, odgovori: »Kar je, to je. 95 Zakaj mi pa niste druge pokazali, če se Vam ta tako smili? Kaj bo pa? Drevo je drevo! Jaz pa moram imeti les nalašč za svojo rabo, kakršnega v boju potrebujem.«

Cesar molči, ker vidi, da ne pomaga zvoniti, ko je toča že pobila; pa vendar ga je skrbelo, kako bi se izgovoril pred 100 cesarico. Krpan tedaj naredi najprvo toporišče mesarici, potem pa obseka pol sežnja dolg ter na enem koncu jako debel kij, pa gre pred cesarja: »Orožje imam, ali konja nimam. Saj menda se ne bova peš lasala?«

Cesar, zastran lipe še zmerom nekoliko nevšečen, pravi: 105 »Pojdi pa vzemi konja, katerega hočeš. Saj vem, da le široko-ustiš. Kdaj bom jaz papež v Rimu? Takrat, kadar boš ti zmogel velikana. Če misliš, primi ga pa mu odstriži glavo, ako si za kaj, da bo imela moja država mir pred njim, ti pa veliko čast in slavo za njim!«

Krpan je bil malo srdit, pa vendar jezo pogoltne in reče: 110
 »Kar se tiče Brdavsa, to ni igrača, kakor bi kdo z grma zapodil
 vrabca, ki se boji vsakega ocepka in kamena. Koliko junakov
 pa imate, da bi si upali nadenj? Zapomnite si, cesarost, kar
 sem obljubil, bom storil, čeprav od jeze popokajo vsi obreko-
 vavci, ki me mrazijo pri Vas. Da bi se le vsi ljudje vselej držali 115
 svojih besedi tako, kakor se mislim jaz, ako me Bog ne udari;
 pa bi nihče ne vedel, kaj se pravi laž na zemlji! Toda svet je
 hudoben ter ne pomisli, da Bog je velik, človek majhen. Zdaj
 pa le pojte, greva, da konja izbereva. Nočem takega, da bi pod
 mojo težo pred velikanom počenil na vse štiri noge, Vam v 120
 sramoto, meni v sitnost. Dunajčanje bi se smejali, Vi pa rekli:
 pogledajte ga, še konja mi je izpridil!«

Cesar je kar obsteklel, poslušaje modrost Martinovih ust,
 in potem gre ž njim. Ko prideta v konjāk, povpraša: »Po čem
 boš pa konja poznal, je li dober ali ne?« 125

Krpan odgovori: »Po tem, da se mi ne bo dal za rep čez
 prag potegniti.«

Cesar pravi: »Le skusi! Ali daprav si mi, prekanjeni tat,
 storil dovolj sitnosti pred cesarico, svarim te, vari se, da te
 kateri ne ubije; konji so iskri.« 130

Martin Krpan pak izvleče prvega in zadnjega in vse druge
 čez prag; še celo tistega, ki ga je sam cesar jahal samo
 dvakrat v letu, namreč: o veliki noči, pa o svetem Telesu;
 to se je menda cesarju posebno pod nos pokadilo. Potem reče
 Krpan: »Tukaj ga nimate za moje sedlo! Pojdiva k drugim.« 135

Cesar odgovori čemerem: »Če niso ti zate, se moraš peš
 bojevati. Ti nisi pravdanski človek! Vem, da ga nimam v ce-
 sarstvu takega, da bi ga ti, zagovednež, ne izvlekel!«

»Ta je pa že prazna!« pravi Krpan. »Jaz imam doma
 kobilico, katere ne izvleče nobeden Vaših junakov, stavim 140
 svojo glavo, če ni drugače; da ne poreko Dunajčanje z Brdavsom
 vred, da lažem.«

»Pa ni tista,« vpraša cesar, »ki si ž njo plesal po snegu?«

»Tista, tista!« zavrne on.

Cesar pa se razhudi, rekoč: »Zdaj pa že vidim, da si bebec 145
 ali pa mene delaš bebeca! Vari se me, Krpane! Moja roka
 je dolga.«

Krpan pa mu v smehu odgovori: »Če je stem dalja, pa
 vendar ne seže velikanu še celo do pasu ne, nikar že do

150 brade, da bi ga malo oskubla in zlasala. Ampak pustimo šale
 takim ljudem v napotje, ki nimajo drugega dela, kakor da
 ž njimi dražijo svojega bližnjega; meniva se raje o Brdavsu,
 ki še zdaj nosi glavo. Pošljite mi hitro po kobilico; ali pa naj
 grem sam po njo. Toda potlej ne vem? — Ko bi mene več ne
 155 bilo nazaj? — — Bogu je vse mogoče!«

Cesar, ko to sliši, urno pošlje na Vrh po Krpanovo
 kobilico. Ko jo pripeljejo na Dunaj, reče Krpan: »Zdaj pa le
 vkup dunajski junaki, kjer vas je še kaj! Moje kobilice, kakor
 je videti slaba, vendar nihče ne potegne do praga, nikar že
 160 čez prag!«

Skušali so jahači in konjarji in vsi tisti, ki so učeni, kako
 velja v strah prijeti konja, bodisi hud ali pa krotak, pa kobilice
 ni nihče premaknil z mesta; vsakega je vrgla na gnojno gomilo.
 »Bes te lopi!« reče eden in drugi, »majhno kljuse, velika
 166 moč!« —

III.

Prišel je čas boja z velikanom; bilo je prav na svetega
 Erazma dan. Krpan vzame kij in mesarico, zasede kobilico,
 pa jezdi iz mesta na travnik, kjer se je Brdavs bojeval. Martina
 je bilo čudno gledati: njegova kobilica je bila majhna, noge je
 5 imel velike, takô da so se skoraj po tleh za njim vlekle; na
 glavi je pa nosil star klobuk širokih krajev, na sebi pa debelo
 suknjo iz domače volne; vendar se ni nikogar bal; celo sam
 cesar ga je rad poslušal, kadar je kakšno prav žaltavo razdrl.

Ko ugleda Brdavs jezdeca, svojega sovražnika, se začne
 10 s krohotom smejati in reče: »Ali je to tisti Krpan, ki so ga
 poklicali nadme tako daleč, tam z Vrhha od Svete Trojice? Mar
 bi raje bil ostal doma za pečjo, da bi ne cvelil svoje stare
 matere, ako jo še imaš, da bi ne žalil svoje žene, ako ti jo je
 Bog dal. Pojdi mi izpred oči, da te videl ne bom, pa le naglo,
 15 dokler mi je srce še usmiljeno. Če me zgrabi jeza, boš ležal
 na zemlji krvav, kakor je sam cesarjev sin in sto drugih!«

Krpan mu odgovori: »Če nisi z Bogom še spravljen, urno
 skleni, kar imaš; moja misel ni, dolgo čakati, mudi se mi domu
 za peč; tvoje besede so mi obudile v srcu živo željo do svoje
 20 koče in do svoje peči; ali poprej vendar ne pojdem, da tebi
 vzamem glavo. Pa ne zameri! To mi je naročil moj gospod,
 cesar; jaz nisem vedel ne zate ne za tvoje velikanstvo in za

vse krvave poboje. Prijezdi bliže, da si podava roke; nikoli si jih nisva poprej; nikoli si jih ne bova pozneje; ali pravijo, da Bog nima rad, če pride kdo z jezo v srcu pred sodni stol.« 25

Velikan se nekoliko začudi, ko to sliši. Naglo prijezdi ter mu poda svojo debelo roko. Krpan mu jo pa tako stisne, da precej kri izza nohtov udari.

Brdavs malo zareži, pa vendar nič ne pravi, ampak misli si: ta je hud in močan; pa kaj bo — kmet je kmet; saj se ne 30 zna bojevati, kakor gre junakom.

Urno zasukneta vsak svojega konja in zdirjata si od daleč zopet nasproti. Brdavs visoko vzdigne meč, da bi že v prvem odsekal sovražniku glavo; ali ta urno podstavi svoj kij, da se meč globoko zadere v mehko lipovino; in preden ga velikan 35 more izdreti, odjaha Krpan z male kobilice, potegne Brdavsa na tla pa ga položi, kakor bi otroka v zibel deval, ter mu stopi za vrat in reče: »No, zdaj pa le hitro izmoli en očenaš ali dva in pa svojih grehov se malo pokesaj; izpovedal se ne boš več, nimam časa dolgo odlašati, mudi se mi domu za peč; znaj, 40 da komaj čakam, da bi zopet slišal zvon, ki poje na Vrh pri Sveti Trojici.«

To izreče pa vzame počasi mesarico ter mu odseka glavo in se vrne proti mestu.

Dunajčanje, ki so dozdam le od daleč gledali, pridero k njemu, tudi sam cesar mu pride naproti, pa ga objame pričo 45 ljudstva, ki je vpilo na vse grlo: »Krpan je nas otel! Hvala Krpanu, dokler bo Dunaj stal!«

Krpanu se je to kaj dobro zdelo, da je dosegel toliko čast, in držal se je na svoji kobilici, kakor bi šel v gostí vabit. Saj 50 se je tudi lahko; še tu med nami, če kdo kakega slepca ali belouško ubije, še ne ve, na kateri grm bi jo obesil, da bi jo videlo več ljudi.

Ko pridejo v cesarsko poslopje vsi knezi, vojskovodje in vsa prva gospoda s Krpanom, spregovori najnaprvo sam cesar 55 in pravi: »Zdaj si pa le izberi! Dam ti, kar želiš, ker si zmogel tolikega sovražnika in otel deželo in mesto velike nadloge in nesreče. Nimam take stvari v cesarstvu, da bi dejal: ne dam ti je, če jo hočeš; celo Jerico, mojo edino hčer, imaš na ponudbo, ako nisi še oženjen.« 60

»Oženjen sem bil, pa nisem več,« odgovori Krpan; »rajnica je umrla, druge pa nisem iskal. Sam ne vem, kako bi vendar,

da bi ne bilo meni napak, Bogu in dobrim ljudem pa všeč. Vašega dekleta sem že videl. Če je tudi še tako pametna, kakor
 65 je lepa, potlej naj se le skrije moja babnica pred njo v vseh rečeh. Dobrote res da je navajena, tistega ne bom dejal, ker je od bogate hiše doma; pa saj na Vrhu pri Sveti Trojici spet nismo zgolj berači; pri nas tudi skozi vse leto visi kaj pre-
 70 kajanega na ražnju. Samo to ne vem, kako bo. — Nesla sva bila z Marjeto v oprtnih košeh nekoč grozdje v Trst. Nazaj grede mi je bila pa ona zbolela na potu. Tako se mi je sitno zdelo, da Vam ne morem povedati! Raje bi bil imel, da bi se mi bile utrgale v cerkvi naramnici obe kmalu, prav takrat, ko bi bil sveče prižigal. Ni bilo drugače: naložil sem jo v oprtni
 75 koš, koš pa na pleči ter sem koračil mastito ž njo! Izhajal bi že bil; saj Mretačka je bila tako majhna kakor deklina trinajstih let — pa jih je nadloga vendar imela že trideset, ko sva se jemala — težka tedaj ni bila; ali kamor sem prišel, povsod so me vprašali, kakšno kramo prodajam. To je presneto slaba krama,
 80 babo po svetu prenašati! In ko bi se zdaj na cesti nama spet kaj takega nakretilo, Vaši hčeri in pa meni? Od tukaj do Vrha se pot vleče kakor kurja čeva. Koša revež nimam, kobilica ima pa samo eno sedlo! Pa bi tudi ne bilo čudo, ko bi zbolela; saj vemo vsi, da take mehkote niso vajene od petih zjutraj do
 85 osmih zvečer cika coka, cika coka s konjem. Če se to prav do dobrega vse premisli, menda bo najbolje, da Vam ostane cesaričina meni pa vdovstvo, četudi prav za prav dosti ne maram zanje; ali kar Bog da, tega se človek ne sme braniti.«

Cesarica pa še zdaj ni bila pozabila košate lipa nad
 90 kamenito mizo na vrtu; zato je tudi ni bilo zraven, poslušala pa je za vrati, kakor imajo ženske navado, ki bi rade vse izvedele. Ko sliši, da cesar ponuja Krpanu svojo hčer v zakon, pride tudi ona in pravi: »Ne boš je imel, ne! Lipo si mi izpridil; hčere ti pa ne dam! Ljubeznivi moj mož, menda da
 95 ti je kri v glavi zavrela — ne morem ti dobrega reči — da govoriš take besede, ki sam dobro veš, da so prazne ena in druga. Pa tudi vas naj bo sram, vas, gospodje! Grdo je tako, da se mora kmet za vas bojevati! Še dandanes bi lipa lahko stala, pa tudi velikan več ne imel glave, ko bi vi kaj veljali.
 100 Pa saj vem: kar so se obabili moške, je vsaka baba neumna, katera se omoži! Res je, Krpan, otel si cesarstvo in tudi Dunaj si otel; zato boš pa dobil vina sod, ki drži petdeset malih

veder, potem sto in pet pogač, dvajset jancev; in pa osem in štirideset krač ti bomo dali. Dobro me poslušaj! To moraš pa vse domu na Kranjsko spraviti, ako hočeš. Prodati pa ne smeš cepera, ne tukaj ne na potu. Kadar boš na Vrh pri Sveti Trojici, 105
potlej pa stori, kakor se ti zdi. In ker zdaj nimamo tukaj nobenega Brdavsca več, menda ne bo napak, če osedlaš imenitno svojo kozico, ki praviš, da je kobilica, pa greš lepo počasi proti Vrh. Pozdravi mi tamkaj vse Vrhovščke, posebno pa mater 110
županjo!»

Cesarica je to izgovorila pa je šla precej spet v svoje hrame. Vseh gospodov je bilo jako sram. Kaj bi jih pa tudi ne bilo? Prebito jih je obrenkala; prav kakor takim gre! Krpan se je pa držal, da je bil skoraj hudemu vremenu podoben. 115
Kakor bi se za Mokricem bliskalo, tako je streljal z očmi izpod srditega čela; obrvi so mu pa sršele ko dve metli. Da te treni, kako je bilo vsem okoli njega čudno pri srcu! Še cesar je plaho od strani gledal, cesar! Pa vendar, ker sta bila vedno velika prijatelja, zato se počasi predrzne in reče mu: »Krpane, le ti 120
molči; midva bova že naredila, da bo prav!«

Krpan ga pa nič ne posluša, temveč si zadene na desno ramo kij, na levo pa mesarico, stopi k durim in reče: »Veste kaj? Bog Vas obvari! Pa nikar kaj ne zamerite!«

Na te besede prime za kljuko, pa kakor da bi hotel iti. 125

Cesar poteče za njim: »Čaki no! Daj si dopovedati! Bog nas vari; saj menda nisi voda!«

Krpan odgovori: »Koga? Menite, da nisem še zadosti slišal, kali? Meni bi gotovo segla brada že notri do pasa ali pa še dalj, ko bi se ne očedil vsak teden dvakrat; pa bo kdo pometal 130
z mano? Kdo je pome poslal kočijo in štiri konje? Vi ali jaz? Dunaja ni bilo meni treba, mene pa Dunaju! Zdaj se pa takisto dela z mano? In pa še zavoljo mesa in vina moram očitke požirati? Že nekatere matere sem jel kruh, črnega in belega; nekaterega očeta vino sem pil: ali nikjer, tudi pri Vas nisem 135
in ne bom dobil take postrežbe, kakršna je v Razdrtem pri Klinčarju. Ni gršega na tem svetu kakor to, če se kaj da, potlej pa očita! Kdor noče dati, pa naj ima sam! Pa tudi, kdo bi mislil, da lipove pravde še zdaj ni kraja ne konca? Ali je bilo tisto drevesce vaš bog ali kaj? Tak les raste za vsakim grmom, 140
Krpana pa ni za vsakim voglom, še na vsakem cesarskem dvoru ne, hvala Bogu! Darove pa spet take dajete, da človek ne more

do njih; to je prav kakor bi mački miš na rep privezal, da se potlej vrti sama okrog sebe, doseči je pa vendar ne more.

145 Petdeset malih veder vina, pet in sto pogač, dvajset jancev in pa osem in štirideset krač; tako blago res ni siromak; ali kaj pomaga? Prodati ne smem; z Dunaja na Vrh pa tudi ne kaže prenašati! Pa jaz bom drugo naredil, kakor se nikomur ne zdi! Deske si bom znesel na dvorišče, in ako jih bo premalo, potlej

150 bo pa drevje zapelo. Vse bom posekal, kar mi bo prišlo pod sekiro, bodi si lipa ali pa lipec, hudolesovina ali dobroletovina, nad kamenito ali nad leseno mizo; pa bom postavil sredi dvorišča kolibo in tako dolgo bom ležal, dokler bo sod moker pa dokler bom imel kaj prigrizniti. Ampak to Vam pravim: samo še enkrat

155 naj pride Brdavs na Dunaj, potlej pa zopet pošljite pome kočijo in služabnika ali pa še celo svojo hčer, ki ne maram zanjo malo in dosti ne; pa bomo videli, kaj boste pripeljali z Vrha od svete Trojice! Ako bo Krpan, mesa in kosti gotovo ne bo imel; ampak iz ovsene slame si ga boste morali natlačiti; pa

160 se ga ne bodo še vrabci dolgo bali, nikar že velikani! Mislil sem iti brez besedice govorjenja. Ker ste me pa sami ustavili, ne bodite hudi, če sem Vam katero grenko povedal; saj menda veste, kako je dejal rajnik Jernejko na Golem: „Ali ga bom s pogačo pital, kadar se s kom kregam! Kar ga bolj ujezi, to

165 mu zabelim.“ Zdaj pa le zdravi ostanite!«

Cesar pravi na to: »Martin, potrpi no! Vsaj ne bodi tako neučakaven. Ti ne pojdeš od naše hiše, verjemi, da ne! Saj sem jaz gospodar, veš!«

Krpan odgovori: »Vsak človek je tak, kakršnega je Bog

170 dal; vsak ima nekaj nad sabo: kdor ni grbast, morda pa je trobast! Moje obnašanje ni za Vas, že vidim, da ne. Tega se tedaj ne menimo, da bi jaz tukaj ostal. Saj tudi kobilica, ki se ji pravi kozica, ni vajena zmerom ob suhi krmi. Doma se je pasla po gozdu, na potu pa ob cestah!«

175 Na to pristopi minister Gregor, ki je imel ključe od cesarske kase, ker taki imajo za vsako reč posebej služabnika. Minister se oglasi: »Cesarost, veste kaj? Vaš norec Stehàn je umrl; včeraj smo imeli osmi dan za njim, Bog mu daj nebeško luč! Stehàn in Krpan, to si je nekam jako podobno. Kaj menite?

180 Morda bi le-ta prevzel njegovo službo? Nič se ne ve. Zvitorepec je; debel je; smešen tudi, jezičen prav tako; vse krščanstvo ga nima takega!«

Krpan odgovori: »Magister Gregor, veste kaj? Enkrat sem bil Vaš bebec, dvakrat pa ne bom. Smejalo bi se malo in veliko meni in moji zarobljeni pameti, ko bi to naredil. — Zdaj pa 185 dobro, da mi je prišlo na misel! Kmalu bi bil pozabil, kar imam že dolgo na jeziku. Cesarost, nekdanj ste me bili srečali s kobilico v snegu, kaj ne?«

Cesar: »Bilo je tako, bilo!«

Krpan: »Kaj pa sem nesel na tovaru?« 190

Cesar: »Bruse pa kresilno gobo.«

Krpan: »To je bilo tačas, ko ste se Vi peljali v Jeruzalem.«

Cesar: »Bosa je ta! V Trst sem šel; za Jeruzalem toliko vem, kolikor za svojo zadnjo uro.«

Krpan: »Jaz pa za bruse in kresilno gobo prav toliko. 195 Takrat, veste, Vam nisem bil resnice povedal, kar mi je še zdaj žal. Angleško sol sem preiašal. Saj se nisem bal prav za prav ne Vas ne Vašega kočijaža. Pa taka je le: kadar se človek zasukne s pravega pota, naj bo še tako močan, pa se vendar boji, če veja ob vejo udari.« 200

Nato pravi minister Gregor: »Ne veš, da je prepovedano? To je nevaren človek; državi dela škodo. Primite ga, za-primo ga!«

Krpan odgovori: »Kdo me bo? Morda Vi dolgopetec, ki ste suhi, kakor raženj; ki je Vas in Vašega magistrovanja z 205 Vami komaj za polno pest? Z eno samo roko Vas porinem čez svetega Štefana streho, ki stoji sredi mesta! Nikar praznih besed ne razdirajte!«

Cesar pravi: »Le ti meni povedi, če bi morda še kaj rad. Midva ne bova v sovraštvu ostala ne, če Bog da, da ne. Minister 210 Gregor, ti ga pa le pusti! Že jaz vem, kako je!«

Krpan odgovori: »Poslušajte me tedaj! Moje otepanje z Brdavsom vem, da je imena vredno. Kaj se zna? Morda bodo postavači še celo skladali pripovedovavke in pesmi, da se bo govorilo, ko ne bo ne Vas ne mene kosti ne prsti, če ne bo 215 magister Gregor dal drugače v bukve zapisati. Pa naj stori, kakor če; meni se ne bo s tem ne prikupil ne odkupil. Ampak vendar je vsak delavec vreden svojega plačila, to sem v cerkvi slišal. Če je Vaša draga volja, dajte mi tedaj pismo, ki bo veljavno pred vsako duhovsko in deželno gosposko; pa tudi 220 svoj pečat morate udariti, da bom brez skrbi nosil angleško

sol po svetu. Če mi to daste, naj bom ves malopridnež, kolikor me je pod klobukom, ako Vam bom kdaj kaj opotikal, dokler bom tovoril!»

225 Cesar je bil precej pri volji; minister Gregor pa nikakor ni pritegnil. Ali cesar ga ni poslušal, ampak šele dejal je: »Gregor, vzemi pero, pa zapiši, kakor je Martin rekel!»

Minister Gregor se je kislo držal, branil se pa le ni, kar so mu veleli; zakaj cesarja se vendar vsak boji. Kadar je bilo
230 pismo narejeno in zapečateno, pravi cesar Krpanu: »Martin, ali prodaj meni pogače in vino, pa kar je še drugih reči? Najlaže bo tako, lej! S cesarico bom že jaz govoril, da bo prav. Mošnjo cekinov ti dam; ti boš pa blago pustil. Kdo bo to prenašal z Dunaja do Svete Trojice?»

235 Krpan odgovori: »Poldrugo mošnjo pa še kakšno krono po vrhu, vem, da je lepo vredno, ko bi prodajal brat bratu. Pa naj bo, no, pri Vas ne bom na tisto gledal. Samo da jaz ne bom imel pri cesarici zavoljo tega nikakršnih ohodkov; ne lazim rad okoli gosposke! Pa saj imam priče, da ste Vi prevzeli
240 vse sitnosti, ki bodo prišle prvič ali drugič iz tega, dobro me poslušajte!»

Cesar mu de: »Nič se ne boj; to bom že poravnal sam brez tebe. Ná mošnjo; tu je pa še pismo. Saj nocoj tako še ne pojdeš iz grada, če le misliš iti; priklonil se je že dan ter noč
245 se bliža.«

Ali Krpan odgovori: »Lepa hvala Vam bodi najpopred za pisemce, da ga bom v zobe vrgel vsakemu, kdor me bo ustavljal na cesti; pa tudi zavoljo mošnjička se ne bom krčil. Kaj se ve, kaj zadene človeka v neznanju? Morda mi utegne še na hvalo
250 priti. Vselej pravijo: bolje drži ga kakor lovi ga! Pri Vas pa ne bom ostajal čez noč, ako se Vam ne zamerim s tem. Že hudo me ima, da bi spet bil na Vrh pri Sveti Trojici. Samo še nekaj bi Vas rad prosil, ko bi mi dali človeka, da bi me spremil do ceste. Mesto je veliko; hiš je, kolikor jih nisem še
255 videl, kar sol prenašam, akoprav sem že na Reki bil, tudi v Kopru, na Vrhnikih in v Ljubljani; ali tolikih ulic ni nikjer. S kočijažem sva se hitro vozila in toliko vem, kod sem prišel, kakor bi bil imel oči zavezane; pa sem vendar gledal na levo in tudi na desno; ali to ni dano vsakemu človeku, da bi vselej
260 vedel, kje je.«

Cesar mu je obljubil-svojega služabnika, potlej mu je roko podal pa tudi Gregorju velel, da naj mu jo poda. Minister se ni branil; ali vendar je bil zavoljo pisma ves zelen od jeze.

Krpan zadene kij in mesarico in to so bile njegove zadnje besede pred cesarjem: »Ko bi se spet oglasil kak Brdavs ali kdo drugi, saj veste, kje se pravi na Vrh pri Sveti Trojici. Pozdravil bom pa že Vrhovščeke in mater županjo. Zdravi ostanite!« 265

»Srečno hodi!« pravi cesar, minister Gregor pa nič.

60. Spomladi.

Ivan Cankar.

I.

Nobenega oblaka ni na nebu; toda nad mestom leži siva meglá, prepletena, vsa napojena s solničnimi žarki. Ne vidim neba; že dolgo nisem videl njegove tihe sinjine, komaj se še spominjam, kako je sijala nekoč; toda slutim jo z ljubeznijo in hrepenenjem — tam visoko, za to sivo meglo, se boči prelestna iz neskončnosti v neskončnost — kakor sluti domovino moje srce, polno domotožja... 5

Zgodaj je še; vzduh je hladen in miren. Ulica je v senci, visoko gori se blešče strehe; svetloba, rumena, žareča, lije nizdol v širokih plasteh — vzplamenela so okna. Za oknom se prikaže obraz, ves obžarjen; tako siva je lobanja, ki leži ob gomili in strmí v solnce s praznimi, topo začudenimi očmi. Te oči, v sivo meglo strmeče, ne vidijo solnce; lica, vsa obžarjena, ga ne čutijo. Od daleč zamolklo bučanje strojev iz tvornic, zvonki, nagli udarci kladiva ob jeklo, monotoni klic zidarjev — to je življenje in solnce teh oči. 10 15

Ulica je razkopana v vsi dolžini; ob rovu je nasuta prst na obeh straneh za seženj visoko; v rovu stojé delavci in polagajo cevi. Le redkokdaj se prikaže iz rova kuštrava, potna, gola glava, samo do vratu; do vratu je zakopan živ človek v zemljo, oči se ozirajo zaspano, zlovoljno, nikoli se ne ozro proti nebu; ne vidijo solnce in ga nikoli niso videle... 20

Pot se spenja in širi; že so daleč za mano globoke, ozke ulice, v prah in mrak potopljene. Zdi se mi, da že vidim v daljavi zelene holme; tako je prepojeno vse obzorje z žarko 25

lučjo, da so oblike nerazločne, da se gibljejo nemirne ter časih nenadoma izginejo kakor za plapolajočim srebrnim pajčolanom. Zapihal mi je v lica toplejši veter, čudno opojen, blagodišeč; visoko se je bil vzdignil pajčolan in v lica mi je dihnil pozdrav
30 od onstran meglé.

Na desni, na levi samo še prostrana, prašna dvorišča tvornic, visoki dimniki, skladovnice drv in desak; težki vozovi prihajajo mimo, visoko naloženi; počasi, mirno in krepko stopata rejena konja. In tam — svobodno polje, božji svet.

35 Utihnilo je mesto pod mano; pod sivim oblakom leži, vse je zavito vanj, potopljeno kakor na dnu mirne, smrdeče vode. Časih še zažubori, zašumi tam spodaj, doseže me samotni klic; tako zazvone časih opolnoči zvonovi učaranega mesta, spečega na dnu jezera ... zazvone, utihnejo.

40 Bela pot se spenja v holm; polja, travniki, v daljavi temen gozdič; in nad zeleno, duhtečo pokrajino vedro jutranje nebo. V prahu, na polju, pod nebom čudna tišina, da mi je skoro tesno pri srcu. Mlado žito klije, za ped je že visoko; niti bilka se ne gane tam, najrahljši vetrič ne pogladi z dlanj preko
45 zelene gladine; na obzorju, nad gozdičem visi tenek bel oblak, samotni na vsem nebu; visel je tam ves čas in se ni ganil. Spomnim se nenadoma, da mi je bil v dolini, še globoko spodaj pod sivo meglo, zapihal v lica blagodišeč veter — odkod je bil tisti pozdrav?

50 In glej, človeka od nikoder. Mrtva je pokrajina, učarana, okamenela sredi življenja. Mrtva je meni, tujcu ... To nebo ne prepeva zame, ne prepeva to polje zame popotnika, ki je prišel mimo in pojde dalje, nevreden, da bi mu darovalo življenje prijazen pozdrav vbogajme ... Od daleč, preko one sinje gore
55 mi je bil dahnil v lice pozdrav. Kmet je oral na polju, razorana zemlja, opojno duhteča, je zavzdihnila in se je spomnila na popotnika, ki je mislil nanjo v ljubezni in hrepenenju. Tudi ona je slišala moj pozdrav; preko gorá, preko zelenih ravni in šumečih gozdov mi je pogledala v oči in je čutila mojo bolest ...

60 Hitel sem v dolino, v mesto, pod sivo meglo, kjer je dom tujcev in popotnikov. Lažja je tam bolest in mirnejša, tišje je hrepenenje. Mirnejša je bolest, če gledam v obraz človeku, brezdomnemu, domov hrepenečemu, tišje je hrepenenje, če gledam v zlovoljne, temno strmeče oči, ki skrivajo na dnu ne-
65 utešeno, neutešljivo poželenje po domu, po solncu, po razoranem,

duhtečem polju, po jasni sinjini neba. Lažje je človeku v veliki družini, med brati, lažje bolniku med bolniki...

Okno moje izbe gleda na visoko, sivo hišo; komaj da vidim nad streho ozko progo neba in le malo je noči, da bi se zasvetila zvezda na tej ozki progi; če se zasveti, izgine takoj, zakaj neprijazen je ta kraj. V tisti visoki, sivi hiši domujejo siromaki in izgnanci, ki se je življenje pred Bogom samim pregrešilo nad njimi; iz oken, temno strmečih, gleda strah in globoko v srcu skrito, neutešeno in neutešljivo hrepenenje po domu. Tudi Mařenka domuje tam.

Veža je tako široka, da pregleda človek, če gre mimo, vse dvorišče. Prazno je in mračno, na vseh straneh se vzdiga visoko zidovje. Skoro vse duri v pritličju so odprte na stežaj; okna so zagrnjena s čudnimi zagrinjali, z rutami, zelenimi predpasniki, z umazanimi in razcefranimi ostanki belih zastofov. Otrok nisem videl nikoli na tem dvorišču; morda so bili tam, navadni predmestni, slabo oblečeni otroci, ki jih vidi človek kakor s slepim očesom in pozabi nanje; videl sem samo Mařenko.

Za tistimi odprtimi durmi, za tistim oknom, s predpasnikom zagrnjenim, v tisti mračni sobi je bil njen dom. Ne vem, kaj je bil njen oče; zdi se mi, da je iskal dela, kjerkoli; prišel je bil v mesto z globokim upanjem v srcu; tako pridejo mnogi in poginejo kmalu. »Veliko je mesto, brez števila ljudi živi tam; zakaj ne bi živel še jaz, ponižen človek, ki se stisne ob zid, če je treba, in gloda zadovoljen svojo suho skorjo?«... Veliko je mesto, ljudje ginejo brez sledu, kakor da bi se pogrezali v zemljo; nihče se ne spominja nanje, nihče ne žaluje za njimi... Pravili so, da je bil storil velik greh tam v svoji vasi, na Moravskem morda, in da je bil v ječi in da je nato pobegnil od sramu in žalosti z ženo in z otrokom in z vsem, kar je imel. Bolan je bil, ko sem ga videl; suh je bil njegov obraz in oči so gorele motno v globokih jamah. Na glavi je imel majhen, okrogel klobuk, skoro brez krajev, tesne hlače so tičale v visokih, nerodnih škornjih, grobo zakrpanih. Velikokrat je prišel domov pijan, časih ob belem dnevu, in nihče ni vedel, kje se je bil napil, tudi sam ne. Žene nisem videl nikoli; ležala je bolna; bolna je že bila, ko so prišli v mesto in mož jo je nesel z voza v naročju kakor otroka.

Mařenki je bilo takrat šest ali sedem let. Zasmejal se je človek, če jo je ugledal na ulici med drugimi otroci, ki so imeli

vsi kratke hlačice in kratka krilca in so bili pač otroci. Mařenka ni bila otrok. Oblečena je bila kakor tisti veseli, rdeči, nekoliko zaspani slovaški otroci, ki se pripeljejo ob rani zori v mesto z očetom in materjo na nerodnem vozu, visoko obloženem s
 110 sadjem in zelenjavo. Pripeljejo se, začudijo se mestu, zaspé na vozu in se vrnejo. Mařenka se ni vrnila. Ostala je v sivem predmestju — ostala z dolgim, zelenim, dopetnim krilom, s težkimi škornji, ki so bili narejeni za fanta, z dolgo rdečo jopico in z rokavi, ki so segali skoro do prstov, z gladko počesanimi lasmi
 115 in z ruto na glavi. Tako je bila podobna pritlikavi starki, ki se je bila izgubila iz daljne vasi v predmestje in blodi plaha po neznanih ulicah. Njen rjavi obraz s širokimi, krepkimi ustnicami se je razlikoval popolnoma od drobnih, bledotnih obrazov drugih otrok; njene svetlorjave, velike oči so gledale nekoliko začudenó, nekoliko plaho, toda mirno in odkrito, kakor gledajo
 120 oči, ki so videle prostrano ravan, zelene senožeti in ki je ostal še globoko v njih spomin na brezkončnost zelene ravni, na svetlobo zorečega polja.

Ni si upala daleč od doma; poznala je šele komaj dvoje,
 125 troje ulic in jih najbrž ni razločevala, ker so bile vse enako dolge, ozke in prašne. Stala je na pragu široke veže, kakor je pač stala nekoč pred nizko, s slamo krito hišo tam ob plotu pod jablano ter se ozirala po polju, kjer je valovalo žito v vetru: glavo nekoliko upognjeno, roke sklenjene v naročju, pogled
 130 miren, v daljavo zamišljen. Tu ni bilo jablane, ne polja, v vetru valujočega.

Sredi prostranega kamenitega dvorišča, poleg železne mreže, skozi katero se je odtakala dežnica, je stal lonec s prstjo in v loncu je rastel klavrn, napol ovenel rožmarin. Bog vedi,
 135 kdo ga je bil prinesel in čemu ga je bil postavil na sredo dvorišča; stal je tam kakor žalosten, prašen grm sredi neizmerne pustinje. Mařenka je sedela na tleh pred rožmarinom, vzdignila je roko ter je pobožala narahlo, kakor po ubogem licu, po nežnem, dišečem, napol ovenelem zelenju, po tenkih steblikah.

140 »Sirota!«

V veži je zaropotalo; prišel je lajnar z veliko lajno, ki jo je porival pred sabo na dvokolnici. Ustavil je sredi dvorišča, tik pred rožmarinom in Mařenko, in komaj je zavrtil, se je oglasila mogočno, kakor da bi pljusknili naravnost z nebá silni
 145 valovi, pesem iz drugega sveta, od onstran gorá.

»Louka zelená,
neposekaná,
rostou na ní kvítí...«

Lajnar je vrtil prehitro, veselo-žalostna pesem je udarila iz tišine preglasno, izlila se je prejadorno in je utihnila. 150

Mařenka je vztrepetala, ustnice so se odprle, hotela se je našmehnuti, rjavi obraz je prebledel.

»Travník zeleni, nepokošeni...« Tam, tam se širi neizmeren, valoví v solncu, veter gladi po njem s tiho dlanjo... Tam polja, narahlo se spenjajo v holm; kakor dahne veter, se zasvetijo zlata, ugasnejo v senco, zasvetijo se... Tam bela hiša, v solncu se sveti, zelena okna pozdravljajo... 155

Mařenka je vztrepetala, sklonila se je globoko, da se je doteknilo čelo tal; zasopla je težko, zaječala, toda nenadoma je izpustila roka, ki je tiščala za grlo in po dvorišču se je razlegal čuden krik, tenak, ves tuj... kakor kriči otrok po materi, brez besed, z glasom polnim groze in nikomur razumljive, neutolažljive bolečine... 160

II.

Ker je bila nedelja in ker je sijalo solnce, si je prevezala Mařenka svilenó ruto. Zelo stara je bila tista ruta, že zelo preperela in zabledela; Mařenki jo je podarila teta in še teta sama jo je bila dobila za birmo od bogate botre, ki je že zdavnaj umrla in ki jo je prej tudi že nosila. Ali ruta je bila 5 svilena, živo rdeča in se je še zmerom lepo svetila v solncu. Mařenka jo je hranila skrbno pregnjeno in zavito v mehak papir; odvila jo je časih in razgenila z iztegnjenimi rokami, da bi si jo ogledala, toda prevezala si jo je samo ob velikih praznikih in, če je sijalo solnce. Narahlo si jo je prevezala okoli 10 vrata, tako da je segala skoro do pasu široka, svetla pentlja. Štopila je iz veže in je mislila: »Zdaj sije solnce nanjo in se sveti kakor mak.«

Šla je po dolgi ulici in se ozirala s skrbnim očesom, da bi si zapomnila hiše in pot, zakaj lahko se človek izgubi v mestu, ki je veliko kakor svet. Povedali so, da je tam vrt, da je resnično, živo drevje kakor na vasi, kakor v gozdu, v svobodnem in da je že vse zeleno. Mařenka že dolgo ni videla zelenega drevja, komaj da se je spominjala, kako se pripogiba in šumi v vetru. In rožmarin, ubogi, samotni, je ovenel in umrl. 20

Tam je vrt. Poglejte, ljudje, tam je vrt!... Mařenka je stala začudena in žalostna. Velik prostor je bil tam — prostrana, pusta globel med sivimi gorami. Na vseh straneh visoke, sive hiše, dremajoče, vse s prahom pokrite in po solncu ožgane.

25 Med njimi vrt, kakor ga še ni videlo človeško oko. Peščen, prašen kraj, ves iztrebljen, kakor oparjen. »Na ta kraj še ni pogledalo božje oko!« je mislila Mařenka. V ravnih vrstah je stalo drevje — tam se razprostira prazno, peščeno dvorišče, a ob vseh štirih straneh stoje vojaki, kakor da bi jim bil zarisal

30 črto pred nogami, stoje tam in vsi so trudni in prašni. Tako je stalo drevje in trudno je bilo in prašno. Solnce je sijalo žarko na drevje, na pesek in prah in Mařenki se je zdelo, da je še solnce samo prašno in trudno.

Na širokem, s peskom posutem prostoru med klavrnim

35 drevjem so se igrali otroci. Brez števila jih je bilo. Mařenke pa ni videl nobeden in nobeden je ni ogovoril. Skakali so preko vrvi, bili žogo, gonili kolesa; rdeči, zasopli obrazi, bleščeče oči, vrvenje, krik in trušč. Otroci so bili oblečeni nedeljsko; fantje so imeli kratke hlače, črne nogavice in šolne in so bili

40 gologlavi; dekleta so bila kakor pisani metulji — bele, rdeče, modre, živosvetle bluzice in krilca do kolen, beli, široki slamniki s pisanim trakom, vse nežno, lahko, frfotajoče. Mařenko je spreletela čudna misel, napol sladka, napol tesnobna: da bi stopila mednje, da bi skakala tudi sama preko vrvi, bila žogo,

45 gonila kolo po gladkem pesku. Spreletela jo je misel in jo vso omamila. Pozabila je popolnoma, da nosi težke, velike škornje, dolgo krilo, da bi se opletalo okoli nog, in da ima na glavi svilen ruto, ki bi se takoj odvezala in zdrknila na tla, da bi jo poteptali v prah. Kakor v omotici je stopila bližje,

50 glavo nekoliko upognjeno, roke sklenjene v naročju. Kuštrav, zlatokodrast fant je prignal kolo mimo in se nenadoma ustavil pred Mařenko, kakor da je bil ugledal božje čudo. Stal je in je gledal osupel, strmeč, nato pa se je zasmeljal z glasnim, zvonkim smehom.

55 »Kdo pa si ti?« je vprašal v tujem jeziku.

Mařenka ni razumela in ni odgovorila; z upognjeno glavo in sklenjenimi rokami je stala pred njim; njene rjave oči so se ozirale plaho in nemirno, kakor da bi iskale, izgubljene v tujini, znanega obraza.

60 »Odkod pa si ti?« je vprašal fant in se je smejal.

Mařenka je molčala. Velika gruča otrok se je bila zbrala okoli nje. Nekateri so gledali radovedno, drugi hudomušno in skoro zaničljivo.

»Schaut's euch die Krowotin an!«

Smeh je bil zmerom glasnejši; tik pred njo so stali, gledali 65 so ji tik v obraz; nekdo se je zadel ob njo, ali iz hudomušnosti ali slučajno, in opotekla se je.

Mařenka je prosila:

»Pustite me ... nič nisem storila ... domov pojdem ...«

Odgovoril ji je hrupen smeh.

70

»Co? Co? ... Powidlkrowotin!«

Nekdo je potegnil zadaj za ruto, za svetli, trioglati konec, ki je višel na hrbet, in ruta je zdrknila na ramo. Mařenka je prišla za ruto z obema rokama in je zajokala. Komaj so videli otroci njene solze, slišali njen jok, so stopili za korak nazaj in 75 so bili zelo začudeni in zlovoljni, kakor da jim je bila brez potrebe, morda iz same zlobnosti, pokvarila nedolžno veselje.

»Čemu pa se cmeri?« je prašal zlatokodrasti fant; ozrl se je jezno in zaničljivo na Mařenko, okrenil se je in je šel; drugi so šli za njim, pozabili so na Mařenko in so se igrali dalje. 80

»Ná!« je vzkliknil v slovo droben, bledikast fant in je sunil Mařenko v hrbet, da se je opotekla in padla na kolena: nató je pobegnil molčé kakor pred grehom.

Mařenka je vstala, privezala si je ruto krepkeje okoli vratu in se je vrnila na ulico. Glava je klonila nižje, solze se še niso 85 posušile na licih in ustnice so trepetale še zmerom. Šla je in globoka žalost je bila v njenem srcu. Ozrla se ni nikamor; ulica je bila dolga, zmerom enako pusta in prašna, tudi hiše so bile zmerom enake, še v solncu sive in mračne. Ulica se je vzdigala polagoma višje in daleč je že bila Mařenka, ko se je 90 ozrla. Neznani kraj, visoki plotovi, prostrana dvorišča, s črnim prahom pokrita, visoki, vitki dimniki. In ljudi nikjer, glasú od nikoder, tiho, kakor na pokopališču.

Mařenka se ni prestrašila tujine; povsod je bila tujina; samotna, neprijazna se je razgrinjala kakor siva senca po vseh 95 teh pustih ulicah in v veži je bila in na dvorišču in v izbi; vsepovsod njen gluhi mrak. Neznane hiše, neznani ljudje, tuje oči, nerazumjive besede. Ljudje hodijo mimo kakor sence, ki beže v mraku preko zida in ki se jih človek boji; njih glas je kakor glas vetra, čudno skrivnostno, nerazumljivo. Zase živé, 100

čisto drugo, tuje življenje; prišla je mednje Mařenka in ne živi z njimi, gleda in ne vidi, posluša in ne sliši; zdelo bi se celó človeku, da diha drug zrak, da vidi drugo nebo in drugo solnce ...

- 105 Počasi se je vračala Mařenka, ni se veliko ozirala in ni prašala nikogar. »Dolga je ulica, nekam pa drži; pridem ... kamorkoli ...« Tako je mislila v svoji bridkosti in njeno srce je bilo težko.

- 110 Sredi trudne poti, sredi žalostnih misli jo je spreletelo nenadoma, kakor da jo je pobožala po licu prijazna roka. Zapihal ji je bil v lica toplejši veter, čudno opojen, blagodišeč — pozdrav iz domovine, od zelenih travnikov, od razoranega polja; tih pozdrav, tiha pesem je bila v njem ... »Travnik zeleni, nepokošeni ...«

- 115 S široko odprtimi, zameglelimi očmi se je ozrla Mařenka; z omeglelimi očmi je videla preko gorá, do bele hiše z zelenimi okni, do jablane, ki je že vsa posuta s cvetjem, z dišečim snegom; z enim samim pogledom, solznim od boleznega koprnjenja, je premerila prostrano, zeleno, tiho valujočo ravan do gozda, ki
120 pošumeva zamolklo v daljavi ...

Stopala je hitreje, prišla je mimo vrta, kjer so se igrali otroci v prahu; slišala je veseli krik in trušč in se ni ozrla; prišla je v ulico, v vežo, na dvorišče, stopila je v izbo.

- V izbi, tesni in nizki, je bil mrak; skozi okno je sijala z
125 dvorišča bledotna, bolna svetloba. Tiho je bilo v izbi; za zelenim zastorom je ležala mati in se ni genila; spala je, morda je umrla; Mařenka ni odgrnila zastora. Zgenila je svilenó ruto in jo je zavila v papir; nato se je slekla in je legla na blazino, ki je ležala na tleh pod mizo. Odelá se je, sklenila je roke pod odejo
130 in je strmela s široko odprtimi očmi žalostni misli v obraz.

- »Pojdem ... naravnost po cesti pojdem in pridem tja ... Pozdravil me je, dobro sem slišala, ko me je pozdravil ... Zeleni travnik me je pozdravil ... tudi jablana me je pozdravila, ki je že vsa v cvetju ... in moje okno me je pozdravilo in rožmarin
135 na njem je zadišal ... meni v pozdrav ...«

Zapelo je v izbi —

In v tistem hipu je stopila senca v izbo in je odgrnila zastor s tiho roko; za zelenim zastorom se je nasmehnil bled obraz, nasmehnil se je in je okamenel ...

Zapelo je izbi, iz daljave, od onstran gorá je zašumela 140
pesem:

»Louka zelená,
neposekaná,
rostou na ní kvítí...«

Mařenka se je nasmehnila in je zaspala.

III.

Napravila se je na pot, kakor je bila sklenila v svoji brid-
kosti. Zgodaj zjutraj je bilo, ko se je napravila na pot. Izba je
bila vsa razmetana, zeleni zastor je bil odgrnjen, ljudje, tuji
so prihajali in odhajali. Oče je sedel ob postelji, globoko sključen,
roke uprte ob kolena, obraz v dlaneh; gledal je v tla in je zibal 5
z glavo enakomerno, kakor da bi poslušal lepo umerjeno,
žalostno pesem. Na postelji je ležala mati čisto mirno; bled je
bil njen obraz, ustnice pa so se smehljale; roke so bile sklenjene
na prsih, prsti so se oklepali črnega razpela.

Mařenka je stopila na stol, sklonila se je preko matere in jo 10
je prekrizala na čelu, na ustnicah in na prsih.

»Smehlja se mati, ker je slišala pesem!« je rekla očetu.

Oče ni slišal; gledal je v tla in je zibal z glavo.

»Zdaj pa pojdem, oče, zdaj pa pojdem tudi jaz!«

Mařenka je stala sredi izbe in si je vezala svileni ruto. 15

»Zbogom, oče, adijo; pa pozdravim tam še od vas, oče!«

Slišal je glas in jo je pogledal; pogledal jo je s tujim
očesom in je ni spoznal.

Mařenka je šla.

Toplo jutro je bilo zunaj; komaj je zasijalo solnce, je bilo 20
že vse goreče; samo na visoke strehe je sijalo, na zvonike, toda
človek je pogledal, zableščalo se mu je in spreletela ga je
toplota.

Ulice so bile vse žive; lahki vozovi so drdrali mimo, počasi
so se pomikali težki tovorni vozovi, delavci so hiteli mimo s 25
čemernimi, zlovoljnimi, še zaspanimi obrazi. Mařenka ni videla
nikogar in nihče je ni videl.

Dolga je bila pot; brez konca, zmerom pusta in siva, se je
spenjala v holm, spuščala se v dolino; daleč zadaj so že ostale
visoke hiše z mrtvimi, neprijaznimi okni, na desni in na levi se 30
razprostirajo široka, prašna dvorišča, vzdigajo se tenki, očrneli

dimniki; tudi dvorišč ni več in dimnikov, še par nizkih koč, par pustih, tihih vrtov — in tam polje, tam zelena, neizmerna svoboda...

35 Mařenka je stala in je strmela.

»Ne tja ... nisem hotela tja ... izgrešila sem pot, nisem šla po tisti cesti...«

Nemir in strah je bil v njenih očeh; iskala je, kakor išče oko v tujini. Čudno tiha je bila pokrajina, tudi nebo, kakor je
40 bilo svetlo, je molčalo neprijazno. Ne gane se na polju, ne na visokem travniku — mrtva je pokrajina, učarana, okamenela. Ne, odtod, odtod ni dahnil blagodišeči, ljubeči pozdrav... Tujina je tukaj, razprostira se, molčeča, sovražna, do obzorja, v neskončnost. Bele poti se križajo, nobena ne drži v domovino,
45 nobena do bele hiše, do cvetoče jablane, do tiho šumečega, solnčnega polja. Nobena pot, Mařenka!

Povesila je glavo — kakor človek, ki je prosil vdano, verno zaupal in je izprosil zasmeh.

»Tukaj ni poti!« je pomislila Mařenka in v tistem hipu jo
50 je spreletel mraz; groza ji je pogledala v lice in ni več odvrnila od nje oči do poslednje ure.

»Nikjer ni poti!«

Vrnila se je v mesto; šla je počasi in je gledala v tla.

»Nikjer je ni... In morda, Bog vedi, morda še res ni, da
55 stoji tam bela hiša z zelenimi okni in da je v mojem oknu rožmarin. Morda se mi je sanjalo... tudi sinoči se mi je lepo sanjalo... In nikjer nego v mojih sanjah ni jablane lepo cvetoče, ni travnikov, ne polja... zato tudi poti ni nikjer...«

Groza ji je gledala v lice in dorasla je spoznanja ob tisti
60 uri. Videla je vežo, dvorišče, izbo, mater, ki je ležala mrtva na postelji, očeta, ki je zibal z glavo in spoznala je resnico, kakor da bi se bile odprle visoke duri.

»Kako bi tja naprej, kako bi se vračala tja?« je pomislila.

»Smrt je tam... sama sem jo videla, ko je prišla sinoči...
65 slišala sem pesem in sem videla smrt, ko je prišla tiho, po prstih, da me ne bi vzdramila; jaz pa nisem spala, samo napol sem zatisnila oči in sem gledala skozi špranjo...«

In ker je spoznala Mařenka, da ni poti nikjer in nikamor, je sedla ob ulico, na kameniti tlak, sključila je noge pod krilo
70 in je uprla glavo v dlani; podobna je bila zeleni culi, prevezani z rdečim robcem, ki jo je bil pozabil kmet na ulici.

»Jutri bodo nesli mater ... tudi očeta bodo nesli ... in izba bo prazna. Tudi pesmi ne bo več ... pri materi je ostala pesem, z njo pojde ... zato se je smehljala mati ... pesem je slišala in je umrla ... zato je šla naravnost v nebеса in pesem je šla 75 z njo ...«

Misli so bile tako mirne, skoro brez bridkosti, iz oči, z dlanmi zakritih, pa so kapale solze ...

»Kaj sediš tukaj, otrok?«

Ogromen človek, mrk in bradat, v dolgi, sivi suknji, je stal 80 pred njo. Gledal jo je s srepim očesom in skoro je že iztegnil težko roko.

»Kaj sediš tukaj, otrok?«

Dolgo sabljo je imel prepasano in na prsih je imel zlato medaljo. 85

Mařenka je skočila kvišku in je pobegnila; bežala je v težkih, nerodnih škornjih od ulice do ulice, zasopla, trudna; ruta ji je bila zdrknila na tilnik, pot ji je tekel po licu. Ko se je ozrla, ni bilo nikjer več bradatega moža v dolgi sivi suknji, s sabljo in medaljo. Naslonila se je ob zid in takrat je bilo, ko 90 se je sklonila groza, smrti sami podobna, čisto blizu k nji, dehnila ji v lice ter jo prijela za roko ...

»Hò-o, hó-o ... Prokleti otrok! ...«

Voznik je trudoma ustavil konje in je skočil z voza; od vseh strani se je zgrnilo vrveče, kričeče ljudstvo. 95

»Jaz nisem kriv!« je kričal voznik. »Plane pred konje, slepo in gluho ... ne sliši nič ...«

Črno oblečen človek z dobrodušnim obrazom in sivo brado je klečal na tleh in je odpenjal Mařenki jopo ...

»Ubogi otrok ... in še smehlja se ...« 100

Resnično se je smehljala Mařenka. Zakaj Bog se je bil usmiliti in iz sosednega dvorišča se je oglasila hripava lajna ... pesem od onstran gorâ, od zelenih travnikov:

»Louka zelená,
neposekaná,
rostou na ní kvítí ...«

105

Mařenka je slišala pesem in se je nasmehnila ...

Črno oblečeni človek je vstal, otepel si je prašna kolena in se ozrl.

110 »Kaj še ni voza?... Konec je... in brez bolečine, se mi
zdi... Vzdignite jo!«

Nekoliko bledejši je bil njen rjavi obraz, oči so bile napol
zatisnjene, široke ustnice so se smehljale...

115 Kje je pot? Kam greš, moje hrepenenje? Kje si, domovina?
Mařenka, kaj si ti našla pot?

XI. Epsko-didaktične pesnitve.

Basni.

61. Kos in brezen.

Valentin Vodnik.

Kos prepeva, gnezdo znaša,
lepo brezen gori gre
in smehljaje kosa vpraša:
»Poješ tako zgodaj že?«

5 »Kdo bo branil kosu peti?
Ženil se je včeraj brat,
jutri mislim svojo vzeti,
ravno vabim, bodi svat!««

10 »Vse prezgodaj ti ropočeš,
veš, da šele gori grem?«
»Gor al' doli, kamor hočeš,
da se ženim, to le vem.««

Dobre volje uka, raja,
štirje godci mu pojó.

»Bom za vreme vprašal mlaja? 15
Saj vijol'ce že cvetó.««

Breznov ščip se ves prevrne,
goni megle, burjo dá,
hrib, doline sneg pogrne,
v mrazu umira v'jolica. 20

Doli brezen mim' pridrzne:
»Kaj t' je kos? Ne poješ več?«
»Eh, kaj! — brat mi včeraj zmrzne,
danes pa je moja preč.««

Kamor tvoja sla ti kaže, 25
preveč nagel ne smeš bit',
stara prat'ka nam ne laže:
brezen íma rep zavít.

62. Cena.

Miroslav Vilhar.

Vse, kar plava in kar leze,
vse, kar hodi, kar leti,
zbere se v presojevanje,
před-se kliče može tri.

5 Meč se prvi je oglašil:
»Jaz sem gospodar svetá;
kamor pridem, pot si ugládim,
vse pred mano trepeta.«

Govori per ó modrostno:
»T'mote ne trpim nikdar,
um človeški razsvetljujem,
uk in znanje sta moj dar.« 10

Zadnji pravi plug med njimi:
»Mirno rijem pod zemljó;
pa sem svet že preobrazil, 15
tiha sreča je z menó.«

Vse, kar plava in kar leze,
vse, kar hodi, kar leti,
zdaj okrog se pluga zbere,
plugu venec podeli. 20

63. Ajzopove basni.

Josip Stritar.

I. Konj in jelen.

Na travniku je konj se pasel sam,
 kar pride jelen ter mu pašo krati.
 K človeku teče konj: »Kaj naj ti dam,
 rogača da pomagaš mi pregnati?«
 »Nič!« reče človek mu; »le to mi pusti, 5
 da, kakor gre, ti obrzdam čeljusti
 ter z lokom in puščico sedem náte.«
 Z veseljem konj dovoli mu oboje.
 Takó se rešil je nadloge svoje,
 a konec bilo je prostosti zlate. 10

II. Netopir.

Na tla je padel netopir po dnevi.
 Podlasica ga zgrabi; ta pa reče:
 »Oh prizanesi mi, ubogi revi!« —
 »Ne more biti, stara pravda teče 5
 med ptiči in menoj.« — »O, to ni nič,
 jaz miška sem pohlevna, ne pa ptič.« —
 »Pa bodi, zdrava mi ostani, miška!«
 To reče, ga pusti in gre. Kar zviška
 postovka nadenj doli prileti.
 Prestrašen milo netopir kriči: 10
 »Usmiljenje imej, postovka, z mano!« —
 »Zakaj pa? Miši meni so za hrano.« —
 »Jaz nisem miška, ptič sem kakor ti,
 ptič, ki so oslabele mu moči;
 pač res nekoliko podoben miši.« — 15
 »Naj bo, kaj novega vsak dan se sliši.«
 Zdaj miš, zdaj ptič, kakor najbolje kaže;
 takó, se vé, izhaja se najlaže.

Prilike.

64. Dva čolna.

Jakob Voljč.

Aj čolna dva, aj čolna dva sta srečala se sred morja ... Za hip čolnarja ustavita, drug drugega pozdravita.	»Iz roda v rod pravljica gre, da onkraj zelenih valov očem odpira svet se nov, kje, nihče prav za prav ne ve. 10
5 »Priatelj mladi, Bog s teboj! Kam vodi brzi pot te tvojo?«	V deželi tej čarovnik star bil srečo v zlat je grad uklel;

- a ona čaka, kdaj prišel
in jo odklel bo mlad čolnar ...
15 In jaz hitim — morda pač mene
k nji poneso vode zelene ...»
Nasmehne drugi se mornar,
otožno strese z glavo belo ...
»Pravljica ...! Tudi jaz sem čul
20 nekoč jo — bil sem mlad čolnar
- in srce mi je hrepenelo;
od rodni sem bregov odplul,
iskat šel zlatega gradu,
iskat šel sreče kakor ti ...
in brez pokoja, brez miru
za njo sem brodil dni, noči.
A danes truden spem domov,
morda bo grad mi — rodni krov.«

Aj čolna dva, aj čolna dva
ločila sta se sred morja; 30
Pa eden plul je v ocean
in drugi truden spel v pristan...

65. V pepelnični noči.

Simon Gregorčič.

- Polnôčni zvón z visôkîh lín
krepkó zaklenkal je!
Potihnil glas je vijolin,
strunar odbrenkal je!
- 5 Plesišča in gledîšča se
povsod zapirajo,
v odprta pa svetišča se
zemljani zbirajo.
- 10 Glej, bôžji hram tam sréd polján
dviguje se v nebó,
oj, bôžji hrám takó prostrán
in pa krasán takó!
- Kot réke v morje, vanj nocój
krdela silna vró,
15 svetišče polno je takój —
in durî se zapró.
- Tu v bagru ino v svili vse
nocój košátî se,
diši ti po kadili vse
20 in svétî v zlati se.
- Več biserov kot v dnu morja
pred tábo se iskrí
in več, ko zvézd je vrh nebá,
tu jasnih je očí.
- 25 Tu gibki udje, vzórna rast,
tu lét in lica cvét,
tu zêmlje slast, bogastvo, čast ...
O ti presréčni svét! —
- A čuj! ... Nék duh zakliče mi:
»Kar zrêš jih pred seboj,
zapiši mej mrliče mi
s pepelom tem nocoj!«
- In stópil sem pred žrtvenik,
kot bi duhovnik bil,
pepel iz óljčnih je mladik
nanj dèl cerkovnik bil.
- 35 Pepela zdaj na téme sem
najprvo sêbi usul,
vtópil se v misli néme sem,
le Bog je sam jih čul.
- 40 Pozvál na to krdela sem
in prišla so hrumêč,
zaznámoval jim čela sem
prêteč in pa svarêč:
- 45 »Oj, grêšniki maziljeni,
proč króno in škrlát,
saj bóste vsi prisiljeni,
vkloníti smrti vrat.
- Sedaj vi narodom ste strah,
strah tudi vas bo zmel,
50 to žézlo prah, prestól bo prah,
vi boste prah, pepel!
- Vi, ki zaklade zbirate
iz bližnjikov krvi,
55 ki reveže zatirate —
prah bóste tudi vi!

- 60 'Ti ròj, ki noč in dan prežiš,
da brata v past bi ujel,
ti smrti v zanjke se uloviš,
prah bodeš in pepel!
- In ti, ki z umom, cvétom let
zdaj bahaš se vesel,
glej, prédno ti odpade cvet,
prah bodeš in pepel!«
- 65 Prišel še mnog, še mnog je trôp,
mar bo se kak otél?
Ne! Vsem podpisal sem pokôp:
»Prah boste in pepel!«
- 70 Nazadnje roj še priskaklja
neskrbnih, jasnih lic,
Čist kakor angeli nebá
in lepši od cvetic.
- Zaplakal nad tem krasom sem,
češ: tudi ta bo strt!
- 75 Še té... s tresočim glasom sem
zaznámoval za smrt...
- Končano! — Ne! — Čuj, duri tam
ječé zaškripljejo
in nôve trume v bôžji hram
skoz njé se usipljejo. 80
- Na teh ni srebra ne zlatá,
in blesk jim je neznán,
ra licih tóžnih se pozná
le sled solzá in rán.
- To pač je siromakov rod,
molčé je zunaj stal
in mirno čakal, da gospod
prostôra bi mu dal. 85
- Sedaj, ko prost mu je pristôp,
korak približa svoj, 90
jaz pa spoznam trpinov trop,
oh, bil je — narod moj!
- Odlóžil sem tedaj pepel,
v klečeče uprl okó,
za blagoslov sem roke vzel
ter kliknil sem krepkó: 95

»Le vstani, vbôrni národ moj,
de dânes v prah teptán,
pepelni dan ni dan več tvoj,
tvoj je — vstajenja dán!« 100

66. Pesnik Selim.

Anton Aškerc.

- Slavni pesnik, slavni Selim,
naš ponos in dika naša!
Kdo pač tebe ne bi ljubil
in ne čital pesmi tvojih?
- 5 Vse pozna te, vse te čisla
od Kahire do Bagdada,
od Bagdada do Stambula,
od Stambula do Damaska.
- Allah s taboj, Allah s taboj!
- 10 On pero naj vodi tvoje,
da napišeš nam še pesmi,
misli polnih, čuvstev vročih,
plemenitih po jeziku...
- 15 Krasna res je pesem slavčja,
ko iz dna mu vreje duše,
sladka, nežna, ljubezniva;
- veličasten glas je levov,
ko zarjove sred puščave,
jezen kakor kralj razdražen;
Ti si lev in ti si slavec,
ti si, Selim, nam oboje!
- 20 Nežen v pesmih si ljubezni,
toda grozen, če srdiš se...
Čitali smo pesmi tvoje.
Romala po vsem je mestu
verzov zlatih tvojih knjiga;
- 25 romala iz rok je v roke,
čitalo jo vse je mesto.
Veš, posodil je dijak jo,
siromak nam jo posodil,
tisti bleđi Mehmed Ali,
- 30 Mehmed Ali, dobra duša.
Ne verjameš, ne verjameš,

- kaj ta revež knjig nakupi!
 35 Ta čudak ti rajši strada,
 kakor da bi bil brez knjige.

- In še nekaj ti povemo —
 in to stvar je glavna danes! —
 Nekaj zate se pripravljaj,
 40 nekaj čaka te — po smrti!
 Vlit iz brona, drag in visok
 spomenik se ti postavi
 v mestu našem damaščanskem.
 Vsota vsa je že nabrana:
 45 Tristo mošenj turških zlatov!

- To smo danes ti izdali,
 pisali smo ti v tolažbo!
 Slišali smo, da si reven,
 da uboštvo te preganja
 50 po Kahiri tam bogati
 in da beda duh tvoj smeli
 vklepa v težki jarem sužnji...
 Nič ne maraj, ne obupaj!

Saj po smrti bo drugače —
 spomenik te čaka bronast! 55

*

To-le pismo mi je čital
 pesnik Selim v izbi svoji
 majhni, nizki in podstrešni.
 Gledala sva skozi okno
 in kadila cigarete. 60
 Mesec plaval je po nebu
 in razlival luč srebrno
 na Kairo dol pod saboj,
 ki ležala je pred nama
 ko kraljica lepa speča. 65
 A pod oknom mimo naju
 sveti Nil je tekel tiho.
 Daleč tam pa piramide
 vzpenjale so se v oblake;
 rasle so in so kipele 70
 te gomile sivočrne
 ko strahovi faraonov.

In nato me je povabil
 pesnik Selim na večerjo.
 Srebala sva črno kavo, 75
 jedla sočno sva čebulo
 in orehe kokosove.

67. Našli so rokopise.

Anton Aškerc.

- Iskali po prašnih arhivih,
 po cerkvah so že, po gradéh,
 iskali po knjižnicah starih,
 pod strehami in po kletéh.
- 5 Preiskana vsa je dežela,
 prebrskan vsak kot, premetán:
 Želênih nikjer rokopisov,
 let dolgih ves trud je zamán!
- A star učenjak se zamisli,
 10 kazavec ob čelo uprè,
 ob čelo zgubančeno resno —
 svetuje jim mož govoré:
- »In vendar jih moramo najti,
 svedoke preslavnih nam dni,
 15 pomnike kulture prastare
 in staromadjarske močí!

»Turčin, pobegnivši iz Bude,
uplenil nam mnog je zaklād,
odnesel listine je stare,
velīm vam, s seboj v — Carigrad! 20

»Tam biblije, pesmi cerkvenih
častiti trohni pergamen,
tam pesmi junaške so naše
iz kralja Matjaža vremen.

»Svetinj naših starih poiskat 25
rad pojde pač vsak narodnjak...«
A v Stambul mi pet učenjakov
odpelje že bliskovni vlak.

Vse knjižnice ôdpre jim sultan,
zakladnice vse na stežāj: 30

»Tu šare bo menda kaj vaše...
No, Allah sam sreče vam daj!«

A iščejo, iščejo dolgo,
pretaknjen vsak kot, premetán: 35
Želēnih nikjér rokopisov!
Tu tudi ves trud bo zamán?

Pa iščejo, iščejo dalje: —
pod prašnim koránom prikrit
leží pergamenast tu svitek...
Listini dve — nádeje svit! 40

Kdo pisal tá pismena krasna?
Kák jezik na listih je téh?
Glej, glagolske črke... a jezik
Slovanski na pismih obéh!

Na ednem podpisan kralj srbski 45
in Milutin mu je imé;
na drugem podpisan ban Hrvoj...
A našli so sámo ti dvé!

68. Haranova želja.

Anton Medved.

Duh pred Harana priplava,
dé mu od veselja vnet:
»Haran, tvoja pot je prava,
mimo vseh si čist in svet.

5 Živi dvajset let v samoti,
moli, svet preziraj ves,
strasti v duši svoji kroti,
bičaj se in budi kes!

Kadar mine let število,
na perotih priveslam 10
in naklonim ti plačilo,
česar želel bodeš sam.«

Duhu odgovarja Haran:
»Bogu hvala, če sem čist!
Upaj in ne bodeš varan, 15
jaz ostanem vedno ist.«

- Haran odpove se časti,
rodni svoj ostavi grad;
20 srčno se upira strasti,
svetnih ni mu mar naslad.
- Logov ne in vrtov rožnih,
on puščav je tihih gost.
Čita le iz knjig pobožnih,
25 biča se in ceni post.
- Vedno pa besedam onim
pot odpira v srčni hram:
»Za plačilo ti naklonim,
česar želel bodeš sam.«
- 30 Dvajset mine let spokornih,
Harana pokliče duh:
»Haran, mož kreposti vzornih,
danes je odprt moj sluh.
- Mnogo želi, želi pravo,
vse ti dam, kar hočeš le!« 35
Haran nagne sivo glavo,
tiho misli, glasno dé:
- »Daj življenja s čašo upa,
dasi je okus gorjup!
Človek ne boji se strupa, 40
ako s strupom pije — up.
- Vedno rad tako bi živel,
kakor žil sem dvajset let.
V sladkem upanju osivel —
upati pričnem naj spet!« ... 45
- Bere, moli v črni halji,
upov sladko čuti kal.
Duh šepetne v sinji dalji:
»Haran, pravo si izbral!«

69. Sreča, Poezija in Prešeren.

Josip Stritar.

- Pomlad je prišla, nebeška deva,
po zemlji trosi svoje darí:
vse klije, cvete in zeleni,
škrjanec pod jasnim nebom prepeva!
- 5 Iz trave zelene glavice mladé
vijole, zlatice, kresnice molé;
po njih se trudi vesela,
medú nabira čebela
in pisane ziblje metulj peruti.
- 10 Ledenih spon se prostega čuti,
po polju hiti šepetaje vir.
Na pašniku poleg črede svoje
veselo piska in vriska in poje,
pomladi raduje se pastir.
- 15 Preko polja po stezici
glej mladenič sam prihaja;
pomlad zorna ga obdaja,
pomlad sije mu na lici;
žarno svetijo oči se mu,
- 20 v prsih roj glasán budí se mu,
misli, čutov roj ubrán,
ki želi na dan.
Smeje se mu zemlja mlada,
smeje zapeljivo nada;
- 25 ves odprt je njemu svet:

sladka sreča mladih let!
 Vse življenje mu obeta,
 ves njegov je, kar je sveta,
 kar voliti hoče, smé:
 poezija tu, tam sreča 30
 miga mu, sladkó vabeča,
 kam naj kréne, sam ne vé.

Pot mu ustávi gozda rob,
 tu na skalno sede klop,
 ki zeleni mah jo krije. 35
 Izpod nje glasán
 vir kipi in vrè na dan,
 mirno se po loki vije.
 A mladenič ném sedi,
 čelo se mu omrači; 40
 glávo nasloni na roko
 in zamisli se globoko.

Čudo, glej! Ko takó sloni
 kakor v sanjah — z leve strani
 jasna se prikazen približava: 45
 K r a s n a ž e n a ! Tanka oprava
 polne, cvetoče lepote ne skriva,
 ude mehkó ji objema kipeče.
 Krasna žena, zapeljiva!
 Biseri zlati bleščé ji v laséh, 50
 mokra ji luč iz oči trepeče;
 sladek na ustnih se ziblje ji smeh,
 smeh, ki obilost obeta slastí,
 v srcu željé, hrepenenje budí.

Osupel mladenič gleda podobo, 55
 od nje obrniti ne more oči;
 nasmehne se ona mu z rajsko milobo,
 z medénim mu glasom takó govori:

»Želje tvoje nerazvite,
 ki ti v prsih spijo skrite, 60
 hrepenenje tvoje znam;
 hrepenenju tolažila,
 bolečinam vsem zdravila
 jaz, mladenič, tebi dam.

Glej, okoli vsa narava, 65
 kar živi, v veselju plava,
 sam vesel ne bodeš ti?
 Glej, življenje je uživánje,
 pusti vse neplodne sanje;
 s á m o e n k r a t s e ž i v i . 70

- Náse misli, pusti brata,
sama ta beseda zlata
v sebi vso modrost imá.
Kaj človeštvo, domovina?
- 75 Zemlja cvetna je dolina
njemu, ki živeti zna.
- Blagor mu, ki meni služi,
z blagom se blagó mu druží;
bodi moj in pusti dom!
- 80 Meni v krilo se izroči,
po ravnini te cvetoči
rahlo jaz vodila bom.
- Čast, zlató in bele dvore,
kar srcé želeti more,
- 85 dam ti, Sreča, bodi moj!
Ljubil bodeš bela lica,
tvoja vsaka bo cvetica:
vstani in potúj z menoj!«
- Takó govori in mehko rokó
90 okoli vratú mu ovije ljubó,
da sladka groza ga spreleti.
Gorje!
- V tem hipu z desne strani
prikazen druga pred njim stoji,
95 pred njo izkušnjava pobegne plahó,
prikazen v sanjah izgine takó,
ko jutranji solnca zadene jo žar;
mladenič je več ni videl nikdar.
- Zavzet podobo gleda plah,
100 neznan obhaja, svet ga strah
in vendar vánjo mora zreti.
Kraljeva žena! Njena rast
človeška ni; ponos in čast
z visokega se čela sveti.
- 105 A izpod temnih obrvi,
iz milo modrih ji oči
prijazna sije luč, enaka
ko lune svit izza oblaka.
Po lepih ustih čudovita
- 110 otožnost mehka je razlita;
v levici strune ji sloné,
dih skozi nje pomladnji dije,
budi jim rahle melodije.
Mladeniču srcé kipi,
- 115 zamaknjen vpira v njo oči;
takó mu ona govori:

»Čula skrivne želje tvoje,
hude videla sem boje,
dvome tvojega srcá.
Za resnično, lepo, sveto 120
srce mlado ti je vneto,
pota pravega ne zná.

Zemska te ne vteši sreča,
duša tvoja hrepeneča
v njej ne zadobi mirú. 125
Kogar jaz sem izvolila,
sreča ga ne bo zvalila;
ti si mojega rodú.

Cvetna niso pota moja,
težko breme, težka hoja 130
in počitka ni nikdar.
Sebe mora pozabiti,
vse svetá gorjé nositi,
kogar moj zadene žar.

Bridka tvoja bo usoda: 135
žrtva svojega naroda,
pevec boš in mučenik.
Domovine svoje nada,
branil bodeš jo propada,
bratom svojim rešenik. 140

Kar ima usoda zlobe,
kar v ljubezni je grenkobe,
ti do dna jo boš izpil.
Sladke pesmi bolečine
porodé ti, v domovine 145
čast boš večni venec vil.

Bodi moj, udaj se meni,
tvoj naj lavor bo zeleni
in spomin bo večni tvoj.
Vstani, vzemi strune zlate, 150
z njimi teši svoje brate,
pesmi jim nesmrtné poj!

In nagne se nanj, poljubi mu čelo,
potém se kvišku dvigne počasi.
On prime strune in sladki glasi 155
doné in budé slovensko deželo.
Kar dolgo je prej brez upa želela:
Slovenija zdaj je p e v c a imela.

B. Lirično pesništvo.

I. Pesem.

70. Pevčev poklic.

Anton Medved.

- Na brzih krilih drobnih ptic, za domovino v roki meč,
v vonjivem jutru prerojen, v trpljenju mož, v ljubezni zvest,
zamaknjen v raj nedolžnih lic, za radost rahel in bolest:
strmeč v večera tihi sen, vsekdar naj pevec duše vnete
5 s trpečim bratom sam trpeč, zemljanom kaže vzore svete. 10

71. Pevski boginji.

Fran Levstik.

- Boginja preljubezniva, Kaj bi li od mene vzela?
ki budiš plamen duha, Mire nimam ni zlata;
da se v glasno pesem zлива, roka moja dá vesela, 15
misel skrita iz srca!
5 Tebi svet dolžan je slavo, Če utegne ti ugoditi,
tebi venci zelené; kar od tebe v dar imam,
ž njimi so od nekdanj glavo, to ti hočem pokloniti,
ovijali ti možje. to ti zopet v dar podam. 20
Pevci so te spoštovali,
10 ovne tolste na oltar Srce si mi obudila,
nékedaj ti pokladali, dala si mi pesmi slast,
zažigali tebi v dar. svet mi ž njimi osladila:
naj pojo na tvojo čast!

72. Le čakaj, solnce.

Narodna od Zilje. — Matija Majar.

- Zarja mi gore shaja So zjutra tovn vignapi,
ljepa zarja mi gore gre, tovn na mrzvo roso,
za zarjo mi gre sončece, — — — — —
oj rumeno sončece! — — — — —
5 Le čakej, čakej, sonce, Al jes zgoda sijan, 15
ti rumeno sončece,
jes ti man vliko povedati,
pa še vliko več prašati.
»Jes pa ne mô čakati,
10 man masa vliko obsevat: Le sjej, le sjej, ti sonce,
vse dolince in hribce, oj rumeno sončece!
tudej vse vboje sirotice. — — — — —

73. V jutranji zarji.

Silvin Sardenko (Alojzij Merhar).

Odkrij se! Jasno čelo v svet! Poklekni tja na rosna tla! 5
 Po polju hodi zlati kralj, Po polju dihi vejejo;
 po polju hodi božji dan, nemara božji angeli
 poslan iz sinjih dalj. čez stvarstvo spejejo.

Odpri srce! Povzdigni glas!
 Nebo se nad teboj žari: 10
 prihaja milost jutranja,
 odpri srce, odpri.

74. Solnce.

Simon Jenko: »Obrazi«.

Ko je solnce vstalo, Solnce mi je reklo: 5
 dajal sem mu hvalo, »Tebe, rož ni bilo,
 da na oknu rože ko mogočno z neba
 mi je obsijalo. zemlji sem svetilo.

Ti ko rosa zgineš,
 jaz pa bom ostalo, 10
 grob ti obsevalo;
 revež, hrani hvalo.«

75. Miruj, srce!

Anton Medved.

Miruj, srce!

Miruj, srce!

Na nebu, glej, že solnce vzhaja Za jutrom jutro se prizarja
 in zlati svoj razliva zor, in noč vrsti se za nočjo;
 v demantni rosi cvetje vstaja, po gromu silnega viharja
 5 po drevju poje ptičev zbor. posmeje čisto se nebo. 15

O vse zaté.

O vse zaté.

Da temni bi spomini tvoji Da bi potrto od nesreče,
 izginili kot temna noč, da bi prevzeto od slasti,
 da bi te v trdem dušnem boji vzljubilo Njega koprneče,
 10 objela upov sladka moč. ki jutro pije brez noči. 20

Miruj, srce!

76. Zvečer.

Oton Župančič.

Vsa tenka, vsa mirna Golobov se dvoje
 je zarja večerna, med nebom, vodo je
 da vidim zvezde skozi njo; preneslo s perotmi blestečimi.
 nad kupolo mračno, Dovolj si trpelo — 10
 5 čez mesto temačno kaj zahrepenelo,
 se tiho v loku svetlem pnó. srce, si spet po sreči mi?

77. Solnce v zenitu.

Cvetko Golar.

Cvete sinja rž, blešči se njiva,	Naj se duša potopi v to morje,	5
v zlati sapi klasje se preлива —	z žarki svojimi vso plan razorje,	
val na val čez polje se podi,	bajko naših polj popije naj,	
bliskajo zelene se oči.	z njimi zaživi naj vekomaj!	

Solnce mi v zenitu je vzkipelo,
 jaz grem žet, o, velik je že dan! 10
 Jasna luč, življenje ni zaman
 v prsih, v srcu mojem zagorelo.

78. Tiho prihaja mrak.

Oton Župančič.

Tiho prihaja mrak,	Ali je jata vetrov	
plah je njegov korak	šla preko dragih grobov	
ni ga čuti.	zapuščenih?	15
Srce, zakaj drhtiš?	Ali iz daljnih samot	
5 Česa, povej, se bojiš	prišla je pesem sirot	
v tej minuti?	zasolzenih?	
Ali teman spomin	Tiho prihaja mrak,	
se je zgostil iz temin	plah je njegov korak,	20
brezobraznih?	plaho bega.	
10 Ali bodočnost, vampir,	Srce, zakaj drhtiš?	
puhnil v večerni je mir	Česa, povej, se bojiš?	
misli ti blaznih?	Vsega — vsega...	

79. Ko dobrane se mračé.

Josip Murn.

Ko dobrane se mračé,	Tihi, polunočni čas,	
k meni spo glasovi tihi	trepetanje zvezd v višavi!	10
kakor tožbe tajni vzdih	Glas vpijočega v puščavi,	
src, ki v žalosti žive.	trs samotni — to sem jaz.	
5 Mir, ah, lega na zemljó,	Pridite, nevihte ve,	
meni ni ga moč dobiti,	pridi, burno ti življenje,	
ni mogoče potopiti	pridi, šumno koprnenje,	15
duše v spanje mi sladko.	in prevpijte mi srce!	

Jasnih, jasnih solnčnih dni,
 polnih borb, polnih ječanja!
 Tiho, tiho dalje sanja
 noč z bleščečimi očmi. 20

80. Mir s teboj.

Anton Medved.

- Noč razpenja krila .trudna, Sanjal bi o zlatih dvorih,
 gora se zavija v sen. kjer resnica vlada zgolj,
 Ali čutiš, duša budna, kjer v neskončnih se prostorih
 da te neka sila čudna duh ob solnčnih greje vzorih, 15
 5 vabi v svet pokojni ven? vsak trenutek srečen bolj.
- Z vrha, ki ga temno brinje Vsak trenutek bolj nesrečen,
 venča in opaja zrak, koprnim od zemskih tal.
 rad nebo bi gledal sinje, Trudnega telesa slečen,
 10 luno in zvezda svetinje, rad bi, samotar nevečen, 20
 migljajoče v tihi mrak. vse pozabil in zaspal.

Tajni zbor duhov ponočnih
 raj bi sklenil nad menoj,
 v krogih plaval nerazločnih,
 peval v glasih milozvočnih 25
 zadnjo pesem: »Mir s teboj!«

81. Nočna melodija.

Oton Župančič.

- Polna svetlih sanj, ... Kaj je to švignilo
 noč sloni nad zemljó, z néba na zemljo skoz noč? 10
 mesec gori nad njo, V duši trpeči nenadoma
 tihe oči zro vanj: silno se dvignilo:
 5 »V moji deželi ni cest, moč!
 na mojem nebu ni zvezd, Glej, in ceste se križajo
 v mojih očeh — tema, vsepovsod, vsepovsod — 15
 v moji duši — bolest.« voli: svobodna je pot!

zvezde nebeške se bližajo,
 čuvajo potnika zmot.

82. Grlici.

Josip Murn.

- Kdo v brezglasno to noč in temno Dolgo, dolgo ne pride še dan, 5
 ščebeče mi, plahotá? spi zemlja, čuj, spi svet prostran.
 Drobna grlica to za pečjo, Dva ne spita le; temna to noč,
 ki vzbujena kramlja. drugi — človek se sam karajoč.

Jaz ne spim, a te dém na rokó,
 dem, pogladim te prav mehkó — 10
 daj, zagruli, prijazni mi ptič,
 in zaspi in ne boj se nič.

83. Hrepenenje po pomladi.

Josip Stritar.

<p>Le enkrat daj še, majnik zlati!
da gledam zorni tvoj obraz;
ne branim se potem zaspati,
noč pridi mi in večni mraz.</p>	<p>Rad gledal čedo bi po griču,
pastirja, ki med njo sedi;
in v gnezdu gledal na grmiču
rad penico, kako vali.</p>	10
<p>5 Rad čul bi ptice kukavice
med bukovjem zelenim glas;
enkrat še petje prepelice
med žitom, ki hiti že v klas.</p>	<p>Ko klilo bode vse in raslo,
rodil se bo iz roda rod,
ko bo lepote se napaslo
oko mi — pojdem rad odtod.</p>	15

84. Pomlad.

Anton Medved.

<p>Vstala je pomlad v prirodi,
topel diha ji pozdrav.
Duh me po samotah vodi,
kakor nekdanj, duh sanjav.</p>	<p>Zunaj v dihu naj pomladnjem
duša hrepenenja mre,
dokler se na grmu zadnjem
zadnja roža ne ospe!</p>	15
<p>5 Hrepenenje mi prebuja
vrt pomlajene zemlje!
Čuvstva le jeziku tuja,
čuvstva srcu znana le.</p>	<p>Dokler zadnje pevke ptice
preko gor, dolin in strug
v mrzli sapi perutnice
ne ponesejo na jug!</p>	20
<p>10 Ali slutnja zlate sreče,
ki obséva daljno stran,
ali drag spomin me vleče
ven iz sobe — ven na plan?</p>	<p>Upaj — ali ne — doseči,
kar je daleč kot nebo:
Blagor duši hrepeneči
po nečem, kar je lepo...</p>	

85. Pomladanska romanca.

Josip Murn.

<p>Odprite okna, odprite duri,
mimo jezdi vitez sveti Jurij,
sveti Jurij na konju,
na lepem konju,</p>	<p>Odprite okna, odprite duri,
nanje trka vitez sveti Jurij,
sveti Jurij y tak lepi opravi,
da privel je v tej lepi opravi</p>	15
5 sveti Jurij nam milosti daj!	<p>lepe dneve nazaj.
Vsi ti dnevi,
Jurjevi dnevi,
v deželi so zdaj.</p>	
<p>Sveti Jurij je velik svetnik,
premagal je kačo ta božji vojniki,
bila kača ta: zima — zmaj;
prekrvave lise,</p>	<p>Sveti Jurij ko solnce gleda,
sveti Jurij skozi okna gleda,
odprite mu vse na stežaj!</p>	20
<p>10 zmajeve lise,
žene že cvetni gaj.</p>		

In svetnik sveti Jurij
vesel skozi duri
k nam pridi nazaj! 25

86. Poljska pesem.

Cvetko Golar.

Polje spi. Pšenično klasje	Zemlja trudno, težko diha, 5
sanja sanje zlate,	klanja se pšenica,
še enkrat plamteči žarki	srpa in ženjice čaka
zablešče čez trate.	naših polj kraljica.

In poljubljajo v slovo
solnčni žarki vroči — 10
srp srebrni že potuje
čez nebo ponoči...

87. Kmetova molitev.

Cvetko Golar.

Bog, porosi s hladnim dežjem	Bog, zalij ga, padi rosa 5
mi zeleno polje,	nanj iz zarje zlate —
da po njivah mlado žito	pojde rž, pšenica v klasje,
bo rodilo bolje.	kot nevesta v svate.

Z majskim dežjem blagoslovi,
Bog, mi sivo glavo, 10
zlati voz se bo jeseni
bliskal v tvojo slavo.

88. Na polju.

Simon Jenko.

Leži polje ravno,	Pesem glasna stresa 5
v polju rože krasne;	pisane glavice,
dviga se škrjanec,	sestra k sestri stiska
poje pesmi glasne.	zarudelo lice.

Šepetanje tajno
nosi zrak čez njivo, 10
sluhu nerazumno,
srcu razumljivo.

89. Nevihta.

Cvetko Golar.

Čarovnica je švignila iz lésa,	V rjojenje grem nevihte razdivjane, 5
zahrul je, završal vihar —	po ogenj grem nebeški v noč,
razklala se oblakov je zavesa,	da trudna duša mi k svetlobi vstane,
zaoril grom, se vžgal požar.	razplameni se v meni moč.

90. Listopad.

Josip Stritar.

List za listom z drevja pada,	Pomlad pride in zeleno	5
z listi veter se igra;	perje pride drevju z njo;	
in tako za nado nada	srce enkrat posušeno	
gine meni iz srca.	zelenelo več ne bo.	

91. Po vseh svetih.

Anton Medved.

Strupenomrzla sapa	Na travnate zdaj ruše	
zavila se je v dol,	ne joka več zemljan,	10
z neba na zemljo kapa	saj dan za verne duše	
snega in dežja pol.	minil je, solzni dan.	
5 Po grobih zadnji venci	Srca so zopet tiha	
raz križe se majó,	kot venci od rastlin,	
v jesenski mrtvi senci	hladi se in usiha	15
majó se in sahnó.	na rajnike spomin.	

Oblaki le, kot sami
 imeli bi srcé,
 nad njimi in nad nami
 pretakajo solze. 20

92. Ledene rože.

Oton Župančič.

Na okencu mojem rože	Jaz gledam te cvetke ledene	
prekрасne vzcetele so,	in sanjam o žarnih vrtéh,	10
kot da so vsadili jih angeli,	tak bujni se razprostirajo	
tak nežne in bele so.	na blaženih južnih tleh.	
5 Tu v izbi tako je gorko,	Tam palme se dvigajo vitke	
tam zunaj je mraz in led,	in z vetrom šepečejo —	
a cvetke kot čarna zavesa mi	nad njimi, kot cveti nebeških vrtov,	15
zastirajo zimski svet.	se zvezde leskečejo.	

Pod njimi pa bedni in
 trudni počivajo,
 raztrgani o palačah in
 o kronah snivajo. 20

93. Razpoloženja.

Vida Jerajeva.

Pot je med bore, med črne,	Misli me tam spremljevale	5
kjer mir in mrak,	otožne vse,	
spomin težak,	nadložne vse,	
kamor korak se obrne.	belega dneva se bale.	

- Pot je med breze, med bele,
 10 kjer solnca svit
 je v listju skrit,
 šepet govorice vesele.
- Sanje tam šetale z mano,
 igrale se,
 smejale se,
 rožice spletale z mano. 15

94. Izpremenjeno srce.

Simon Jenko.

- Kaj ptici je, da žalostno
 v grmovju žvrgoleva,
 zakaj več pesmi, kakor prej,
 veselih ne prepeva?
- 5 Zakaj po nebu zvezdice
 tak žalostno brlijo,
 in več tako, kakor so prej,
 veselo ne bleščiijo?
- Saj ptica speva venomer,
 ko nekda je, veselo, 10
 nebo od zvezdic še blešči,
 ko nekda je bleščalo.
- Vse tako je kakor poprej,
 bleščeče in veselo;
 le ti srcé, le ti srcé, 15
 le ti si mi zbolelo.

95. Topovi ob Savi.

Oton Župančič.

- Tamkaj ob zéleni Savi
 topol srebrn mi stoji,
 vali pod njim žuborijo,
 veter mu v vejah šuši.
- 5 Sklanja se vrh nad gladino,
 vejice gledajo:
 vali šuštiijo, bežijo,
 breg izpodjedajo.
- V vejah šuši mu veter —
 kaj li šepeče mu? 10
 Kakor pred bližnjo usodo,
 listje trepeče mu.
- V vejah šumi mu veter,
 vali pod njim žubore:
 »Kmalu te odnesémo 15
 daleč od rodne zemljé.«

96. Mravlja in orel.

Obraz. — Simon Jenko.

- Zida drobna mravlja
 varno si mravljiše,
 dan na dan ukvarja
 se za blagor hiše.
- Dolgo pot nastopi, 5
 sto pedi od doma,
 z blagom obložena
 spet domu priroma.

Gnezdo svoje stavi
 orel na višine, 10
 svet s perotjo meri
 čez vrhé, globine.

97. Jadra.

Oton Župančič.

- Jadra, jadra po gladini,
 mnogo krepkih duš pod njimi —
 z vsakim jadrom hrepenenje,
 z vsako dušo je usoda.
- Da, tako sem rekel, bratje: 5
 ni je v solncu, ni je v vetru,
 ni v valovih je nemirnih,
 v krepkih dušah je usoda.

98. Popotnik.

Fran Levstik.

- Živel sem dolgo časa z vami,
le zopet v roko grčav les!
Če imam torbico na rami,
ne briši, sestra, očes;
- 5 ta ni možak, ta ni za rabo,
kdor videl tujih ni ljudi;
te hribe pustil bom za sabo,
mogoče mi ostati ni.
- Kdor ima v pravem koncu glavo,
10 on gre v Jeruzalem in Rim,
premaga solnce, dež, težavo,
in dobra volja roma ž njim;
on skusi pač si kaj po sveti,
pretehta srečo vse zemljé,
- 15 navaja ga veselje peti
in žalost trdi mu sreč.
- Kjer sever goni jadra bela
na trg do zadnjih mej sveta,
kjer juga sapica vesela
20 naproti petje mu pihlja,
kamor le priti je mogoče,
povsod doma popotnik je,
nikjer si ne sezida kože,
postelje si ne posteljce.
- Oblak nebeški ga odeva 25
in posteljo mu zemlja da,
ko obudi se zora dneva,
solnce ga dalje popelja;
po kopni stezi peš koraka,
na nickrem sapi se 'zroči, 30
kaj novega mu ura vsaka
pred željne pripelja oči.
- On ne sadi, nikdar ne seje
in njemu sad ne obrodi,
pri svoji peči se ne greje, 35
pri svoji mizi ne sedi;
veselja dosti vendar vžije,
sadi in seje mu ves svet,
on vsake trte vino pije,
on trga vsake rože cvet. 40
- Neumen človek, ki razpenja
šatora varno streho si!
Ko zemlja romati ne jenja,
ko morje mirno, solnce ni:
tak se obrača romar vedno, 45
povsod poznan, nikjer doma;
kjer vleže uro se poslednjo,
tam smrt mu domovanje da.

99. Po železni cesti.

Ant'ón Aškerc.

- Naprej, naprej, konj ti goreči,
po cesti železnici spej!
Sopihaj in puhaj pred nami,
pa vleci nas hitro naprej!
- 5 Naprej čez ravnine zelene
črez hribe navzdol in navzgor!
Črez brezdna, črez smeke mostove,
črez reko tod, tam skoz predor!
- Naprej mimo mest, mimo trgov,
10 naprej mimo tihih vasí,
naprej mimo bede in sreče,
kako se nam sila mudi!
- Naprej! — In na desni, na levi
z voz stopajo potni ljudje,
15 na desni, na levi spet vstopa
sopotnikov novih v vozé.

Seznaniš se s tem in tam z onim,
 prijatelju stisneš roko:
 Postaja! Narazen! . . . Tu s smehom,
 s solzami tam kratko slovo. 20

Tak pisan si vlak ti — življenje!
 Kak hitro se vozimo ž njim!
 Naprej, naprej, vranec naš parni!...
 Spomin li za nami je — dim?

100. Ob Renu.

Josip Stritar.

Ktera voda, Rena voda	Kaj je skrb in kaj je beda,	
tebi je zmed vseh enaka,	tvoje ne vedo gorice;	10
kar se v morje jih iztaka	sreče žarno, jasno lice	
od izhoda do zahoda.	v bistri tvoji tu se gléda.	
5 Od izvira do iztoka	Kaj mi solza v oko sili,	
srečen rod ob tebi biva;	ko te gledam, lepa voda?	
malo tu se solz preliva,	Oh, spominjam se naroda,	15
malo tu se čuje joka.	ki se tu še bolj mi smili!	

101. Z Adrije.

Anton Medved.

I. Voloska.

Morje valovito,	Grob za grobom diči	10
tožnolepa slika	vzvišena cipresa,	
dobe naše burne.	spomenik vstajenja.	
Na obali solnčni	Bodi mi pozdravljen	
5 raste tiha mirta,	lepi svet primorski,	
znamenje pokoja.	nekdaj dom Slovanov.	15
Dviga se ob zidih	Dom čigav? Slovanov?	
lovor v vek zeleni,	Ki zdaj nima tukaj	
znak nesmrtné slave.	ni miru ni slave?...	

Veter duje z morja,
 giblje se cipresa, 20
 spomenik vstajenja...

II. Trsat.

Vihar buči in valovje besni,
 in blisek žareč se v oblakih užiga.
 Na morju ladija sredi noči
 zdaj pada z valmi, zdaj strmo se dviga.
 Molitev iz ladije glasna kipi: 5
 »Zdrava morska zvezda!«

- Zasveti se hipoma južni kraj!
 Svetloba se širi, do morja razširi.
 To blisek ni, ta čarobni sijaj,
 10 Madonin obraz se prikaže v okviru.
 Sto glasov iz ladije vzklikne tedaj:
 »Zdrava morska zvezda!«

- Posine jutro. Čez mirno plan
 neséjo ladjo jadra napeta.
 15 Ko zemljo najvišji odeva dan,
 glasi na Trsatu se pesem vneta.
 Popeva jo zbor hvaležen, udan:
 »Zdrava morska zvezda!«

102. Sopotnik.

Anton Aškerc — Maglaj.

<p>Govôri, le govôri,
tovariš novi moj!
Ne veš, kakó mi prija
prekrasni govor tvoj.</p>	<p>Z obraza že ti čitam,
da moslem ti si vnet;
Jeruzalem ti — Mekka,
vzor tvoj je Mohamed.</p>	15
<p>5 Kak smelo turban pestri
na glavi ti sedí!
Obleka slikovita
kar divno ti stojí.</p>	<p>Govôri, oj, govôri
premili jezik svoj!
Kaj meni Mekka tvoja,
kaj meni turban tvoj!</p>	20
<p>Zdaj noge graciozno
10 podkrižal si, lepó!
Še čibuk dragi v usta
pa kadiva, takó.</p>	<p>Tvoj jezik moj je jezik,
čuj me, prijatelj ti!
Slovanska sva si brata,
ej, ene sva krvi.</p>	

103. Večer v pristanu.

Oton Župančič.

- Elektrika, plin, rdeči, zeleni signali —
 kot bi se žonglerji s slepečimi noži igrali,
 vse mešajo, mečejo sem ter tja jezera vali.
 Kar parnik z lopatami ves ta nemir še vznemiri,
 ugasne odsvit, spet plasne, v elipsah se širi,
 5 z verigami zvonci, piščalke z rogovi v prepirî.
 Naval na mostiče, pozdravi sprejema, slovesa
 in petje in vzliki in tajna soizâ iz očesa
 in dim in zastave — fantastična v vihri drevesa.
 A dvigni oko: tam, po vsemirja dvori,
 10 mirnó razstavljeni nebeški dvori.

104. Vzdihi.

Oton Župančič.

Rasti mi, rasti, travica,
trava zelena ti,
bolna je moja glavica,
v srcu radosti ni.	Težko živeti je, težko brez
vernih tovarišev,
težko trpeti je daleč od
bratov, od starišev.	10
5 Zemlja, oj zemlja rodna ti —
kakor od jablane cvet,
jaz sem od Tebe ločil se,
moral sem v tuji svet.	Kadar utrujen po cesti greš,
nihče ne praša te: kam?
sredi vrveče množice
čutiš najbolj, kak si sam.	15

105. Domotožje.

Fran Levstik.

Slovenska zemlja, v tvojo sredo blago,
na hribe tvoje srce mi želi,
kjer pustil družbo sem tovaršev dragò;
kjer v zemlji pokopan moj rod leži.

Tam cvetje zlate je mladosti moje, 5
tam prvič mi gorelo je srce;
tam veselil sem se vrh zemlje svoje,
v domača tla so kapale solzé.

106. Daljni grob.

Oton Župančič.

Brez križa je tvoj grob in brez solzá,
brez blagoslova je in brez zvonov,
pod tujim nebom jate le vetrov
pode se v sivem begu od morjá.

Tak daleč je tvoj grob: ko vam veli 5
polnoč: »Vstanite!« in napolni mrak
s pošastmi blodnimi in k svojim vsak,
ki ga tujina vzela, pohiti —

kot senca ta gre mimo okna tih,
ta spet potrka, zaloputne duri, 10
spet drugi priječi o hudi uri
in okrog hiše kroži kakor vzdih,

po svoje vsak družini da spomin —
tak daleč je tvoj grob: na sredi poti
že ure ostri te »Nazaj!« zaloti, 15
ne moreš preleteti vseh daljin.

A preletela jih je črna vest...
 Na naše okno črna ptica sela,
 čez okno vse peroti je razpela —
 ne vidimo več solnca niti zvezd.

- 5 Vest črna vse daljine preleti,
 za senco njenih kril pozna se sled:
 list sahne gori, polju vene cvet —
 a ni ga lovca, da jo ustreli.

107. V težkih dneh.

Oton Župančič.

- Mirno in milo gorí nad gorami
 kot zastor zlat —
 ah, tamkaj ozad
 tam si ti, ki me misel nate omami
 5 v teh težkih dneh.
 Ker mačeha je tujina.

Da mi je za zarjo blestečo pogledati
 in kaj ljubega, dobrega ti povedati
 v teh težkih dneh,
 10 o domovina...

108. Na Sorškem polju.

Simon Jenko.

Pozdravljeno bodi,	še Sava grmeča	
Sorško poljé,	v strugi šumi,	
kjer moji očaci	ko leta nekdanja	15
v grobih leže;	liže peči.	
5 kjer zibel je moja	Al sem ti še znanec,	
stala nekđaj,	Sorško poljé?	
kjer rojstna stoji še	Ker dolgo se nisva	
hiša mi zdaj.	videla že;	20
Triglava visoko,	in jaz sem spremenil	
10 snežno glavó	misli, obraz,	
še v sinji daljavi	kar naju ločila	
vidi okó;	kraj sta i čas.	

109. Zopet v Ljubljani.

Josip Stritar.

Pozdravi Bog te, belo mesto,	Ti pač si mene pozabilo;	5
nad tabo sivi, stari grad!	let mnogo je preteklo že,	
Iz daljne sem dežele zvesto	kar sem zapustil tvoje krilo,	
prišel te pozno obiskat.	zapustil tvoje sem goré.	

- 10 Goré spet gledam zaželene,
veselje mi rosi oko;
oh! bode kdo še pomnil mene?
Saj sem spremenil se močno.
- Obličje se mi spremenilo,
ostalo kakor prej srce;
ljubezen verno ohranilo
do mile rojstne mi zemljé.

110. Preval.

Alojzij Gradnik.

Vitki, srebrni topoli stojijo
tam, kjer v daljavo spe cesta prebela.
V Brd sanjajoča in solnčnata sela
gre jim pogled in tja v Furlanijo.

- 5 Vitki topoli sred širne ravnine
s plapolajočimi v vrhah oblaki,
kakor z zastavami silni vojaki
tu so na straži na meji tujine.

111. Vláhinja.

Anton Medved.

Vláhinja, temna reka!	Vlahinja, tožna reka!	
Solnce in luna sijeta vate;	Tvoje bregove ločje pokriva,	10
ali kalno je tvoje vodovje,	ločje in trstje — ni je cvetlice,	
slike ne kaže nazaj jima zlate.	da bi ti klila ob strani vonjiva.	
5 Vlahinja, tiha reka!	Vlahinja, tajna reka!	
V strugi valé se polagoma vali,	Kaj li zakrivajo tvoje globine?	
kakor bi trudni od daljnega pota	Vate strmim. O, kako si podobna	15
v Kolpe naročju radi zaspali.	mnogemu srcu te solzne doline!	

112. Naše gore.

Simon Jenko.

- Mogočno se dvigajo naše goré,
ozirajo se na cvetoče poljé,
pošiljajo toke mu bistrih vodá;
navzdol se podvizajo hčere gorá,
5 pozdravljajo rod, ki se dviga na dan,
in last imenuje goro ino plan,
pozdravljajo ga, na uho mu bobne:
»Naj volja tak krepka, ko tvoje goré,
naj moč ti bo taka, ko tvojih je rek,
10 ki trgajo jez in potresajo breg;
al mirnoponosno srce naj ti bo,
ko tvoje pomladi poljé je cvetno.«

113. Doma.

Vida Jerajeva.

Navzgor se širi rožmarin,	Rdeča ruta, bel ošpet,	5
navzdol se nagelj vije,	deklé razposajeno,	
na okenca zagrnjena	širok klobuk, oj fant vesel,	
večerno solnce sije.	ki si prepeva eno.	

Ti nageljni, ta rožmarin,	
ti kmetje v luči solnca,	10
ej, takih nima celi svet,	
pa pojdi tja do konca!	

114. Mojo srčno kri škropite.

Simon Gregorčič.

Mojo srčno kri škropite	Deve zorne, dečki zali	10
po planinskih solnčnih tleh	brali bodo rože te,	
Kakor séme jo vrzite	v kite bodo jih spravljali,	
po doléh in po bregéh.	devali jih na srce.	
5 Pómlad iz krvi rodila	In srce jim bo ogrelo	
cvetke tisočere bo	cvetje vzraslo iz krvi,	15
ter prijazno mi gojila	da za rod in dom plamtelo	
svoje nežne hčere bo.	bode jim do konca dni.	

115. Gori.

Simon Jenko.

Ti gora, kljubvaš starosti stoletni,
na tebi ne pozna se časa ost;
ko vrne se na zemljo čas prijetni,
nekdanjo zlije čez-te spet mladost.

5 Cvetoča gledala si ti narode,
cvetoča videla njih rast in pad;
čutila nisi ti moči usode,
še zdaj ko nekdanj ti obraz je mlad.

Ko jaz v gomili črni bom počival
10 in zelen mah poraste nad menoj,
veselih časov srečo bo užival,
imel bo jasne dneve narod moj.

Takrat v cvetoči zopet ti opravi
pozdrávljala boš pomladanji svet,
15 takrat moj narod, gora, mi pozdravi,
nov rod ponosnih sinov in deklet!

116. Naš narodni dom.

(Zedinjena Slovenija.)

Simon Gregorčič.

- Naš svetli dom bil strt je v prah, Pač bo zagnal sovražnik hrum; 25
 vsi kam'ni razmetani;
 oh, raslo trnje, rasel mah Razum naš, bratje, in pogum
 po groblji je teptani. sovrage vse premaga.
 5 Plah lazil preko razvalin Orodje v desni, v levi meč,
 je — tujcem rob! — domači sin svoj dom gradimo, se boreč, 30
 in lil solzé je vroče, napadnik mora pasti,
 solzé v nebo vpijoče. naš sveti dom pa vzrasti!
- Zdaj sólze stran! Orodje v dlan! Ne bo nas več tujčin teptäl,
 10 Dom znôva vstati mora, ne tlâčil nas krvavo;
 oj dom krasan, takó prostran, naš rod bo tu gospodoväl, 35
 da bo za vse prostora: naš jezik, naše pravo!
 za brate naše rôdne vse, Pod streho našo tuji rod
 zapadne in pa vzhôdne vse, naj gost nam bo, a ne gospód;
 15 in s severa in juga — mi tu smo gospodarji
 to krasna bo zadruga! in Bog in naši carji! 40
- Dovolj nam kam'nov je pobral Dom skupno bo ognjišče nam
 sovrág za svoje hrame; in skupno delališče,
 odslej pa z naših svetih tal on skupen bo nam božji hram
 20 ne enega ne vzame. in skupno bo branišče!
 Naš kamen slednji nam je svet Le vkup, le vkup kam'narji zdaj, 45
 in čuval bo Slovén ga vnet; na delo vsi zidarji zdaj,
 naš dom naj z njim se viša, imé si proslavíte,
 ne vragov naših hiša! dom skupni nam zgradíte!

Učakal rad bi srečni dan,
 dan našega združenja, 50
 bi zrl, kakó en krov prostrán
 čez dom se ves razpenja.
 Naš prapor bi na krov pripél,
 dom, blagoslôvil bi vesel:
 »Bog žívi vse Slovene 55
 pod streho hiše ene!«

117. Molitev.

Simon Jenko.

Ti, ki si ustvaril čuj nas, večni Bog! 5
 nas kot listja, trave,
 pol sveta podaril, Tvoji smo sinovi,
 sinom majke Slave, dela blagoslovi
 naših slabih rok,

	vsmili se sirot,	ti nam daj kreposti,	
10	Oče, z nami bodi,	da, kar sklene um,	
	kaži pravi pot,	v djanji naš pogum	15
	ki do sreče vodi;	skaže brez slabosti!	

118. Južnim bratom.

Simon Jenko.

	O večerni uri	»Mladi fant iz zdrave,	5
	stal sem poleg Save,	iz strani gorate,	
	drla z glasnim šumom	grem na južne kraje,	
	je z višav v nižave.	grem med tvoje brate.«	

Tak šumečim glasom
 bistri val mi pravi. 10
 Dam mu poročilo:
 »Srčno jih pozdravi!«

119. Begunci.

Joža Lovrenčič.

	Dosti je na nebu zvezd,	Tihe syetle so zvezdé,	
	dosti je na zemlji cest:	tihe bele so cesté;	
	vsaka zvezda nas pozna,	trudno obupan je naš vzdih,	
	na vsaki cesti smo doma:	ki gre do njih, ki gre po njih:	
5	brez doma.	brez doma!	10

Eno solnce ima nebo:
 radi eno bi cestó,
 da bi pripeljala nas
 spet kedaj v drago vas
 do doma, do doma! 15

120. Smrt v polju.

Stanko Majcen.

1.

Rdeče, mati, je tvoje oko.
 Rdeče, mati, je upanje bilò
 na najino svidenje.

Daljna, ne morem ti rdeče pošte poslati,
 5 daljna, moram si rdečo postelj postlati,
 rdeča, rdeča je smrt.

Hitro, ker solnce rdeče za goro že gre,
 hitro, ker kaplja rdeča že v srcu žge,
 ki mora izteči.

2.

In kadar spet njivě vzeveto In kadar spet bukve zagore
in kadar spet škrljančki zapojo, in kadar spet gabri zažare, 5
bodo iz mene peli. bodo iz mene žareli.

Žar, šum in hlad — vse iz mene,
pesem, cvet livad — vse iz mene,
vse iz mene mrtvega.

121. Pesem starega begunca. *Hamman*

Alojzij Gradnik.

Zakaj te nisem hotel prej poznati?
Zdaj, ko zapuščam te in se bojim,
da morda te za vedno izgubim,
še le spoznavam prav, kaj si mi bila.
Zdaj, ko zapuščena in osamela 5
beže pred mano tvoja bela sela,
in zdaj, ko si se vsa očem že skrila,
zdaj še le ljubim prav te, mati, mati!

122. Meni se hoče. *Fried*

Oton Župančič.

Meni se hoče širokih ravnin
in svobodnega obzorja,
meni se hoče mogočnih višin,
vladajočih zemljé in morja.
Meni se hoče čarobnih noči 5
in neba, ki se koplje v zarji,
in goščav, kjer hrupa človeškega ni
in v vrhovih vale se viharji.

In viharjem bi dal svoje črne strasti
in v morjé bi potopil bolesti, 10
da mi duša očiščena v solncu živi,
polna jasne, ponosne zavesti!

123. Sebi. *Dulles*

Oton Župančič.

Kličeš, drevo, mladotetja? Hočeš, srce, razodetja, 5
Cvetja, petja, z drhtečimi hočeš razvnetja ponosnega?
prsti, v mrazove prosečimi, Dvoma dovolj neizprosnega
kličeš, drevo. ti je, srce?

Stoj, kot drevo brez zavetja!
Višji si, bolj te pretresa vihar, 10
višji si, bližji nebeški ti žar,
dalj gre oko. . . .

124. Kmetska pesem.

Josip Murn.

Prelepa vaša hiša, oj, Alenčica, Alenčica, 5
 prelep je res vaš dvor naj sveti Izidor
 in lepa miza bela mi, varuje hišo ti,
 nad njo sv. Izidor. varuje lepi dvor.

Iz hrama ajda naj diši,
 naj očka ti živi, 10
 štej doto, ne preštej je ti
 tri dni in tri noči!

125. Žebljarska.

Oton Župančič.

Od štirih do ene,
 od štirih do ene
 so zarje rumene,
 so trate zelene,
 5 od štirih do ene
 voda nam kolesa, mehove nam žene,
 nad nakli smo sključeni;
 vsi, fantje, možje in dekleta in žene,
 od štirih do ene
 10 že vsi smo izmučeni:
 Voda nam kolesa, mehove nam žene
 od štirih do ene,
 od štirih do ene.
 Pol treh, pol treh —
 15 spet puha nam meh!
 Žareči žebli so nam v očeh,
 do osmih zvečer žebli, žebli v očeh.
 Od štirih do ene
 voda nam kolesa, mehove nam žene,
 20 do osmih od treh
 žareči žebli, žebli v očeh... X
 Smo jih v polje sejali?
 O polju naši žebli cvetó;
 poglej v nebó:
 25 vanj smo jih kovali
 od štirih do ene, do osmih od treh,
 da nam bodo tudi ponoči v očeh...
 Pa ondan sem pred zrcalom postál:
 o, kakor da sem po sebi koval!
 30 O, kakor da delam ves božji dan greh
 od štirih do ene, do osmih od treh.

Od štirih do ene,
od štirih do ene
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
35 do osmih od treh
žareči žebli, žebli v očeh...

126. Otvi.

Fran Levstik.

Dve otvi sta prileteli	Premišljam iz okna dve otvi,	5
v jezéro pod skalni grad;	a v meni utriplje srcé,	
tam plavata družno po vodi,	zamaknjeno v dneve nekdanje	
veslata v kristalni hlad.	na lice usiplje solzé.	

127. Beli dan na okno trka.

Oton Župančič.

Beli dan na okno trka	hrepeneča po jasnini,	
s prsti srebrnimi.	da odpočine tam:	
Ah, mladost ti moja zlata,	tak mirno gorijo zvezde	15
vrni se, vrni mi!	vrhu višine tam.	
5 Vrni se z radostjo svojo,	Zvezde svetle, nedosežne . . .	
sanjami, nadami,	Ali zdaj dan je prišel	
z lahkovernostjo otroško,	s krono demantno na glavi —	
s sladkimi nadami.	ali zaman je prišel:	20
Kot večerna zlata zora	v moji duši so ostale	
10 ti si odplavala,	sence iz polnoči —	
moja duša po teminah	kje so zarje, da bi pregnale	
bolna je tavalà,	te sence iz polnoči?	

128. V brezupnosti.

Simon Jenko.

Moči, moči mi daj, moj Bog!	Moči, moči mi daj, moj Bog!	5
da, ko napade me obup,	Tak krepke kakor zid gora,	
ne vklonim silam se nadlog,	da, če se ruši svet okrog,	
jim stanovitnost stavim v kljub.	propast me najde še moža!	

129. Na bregu.

Simon Gregorčič.

Na brégu stojím in v mórje strmim:
pod máno srdíto valovje
rohni ob kam'níto bregovje;
do néba praší se megléni díim,

- 5 v obráz mi brizgajo péne
od skalne sténe;
a stena skalna
ostane stalna
in jaz se na robu ne gānem,
10 viharju kljubújem, ostanem!
Ko v steno valovje, usóde vihar
ob mé se zaganja;
a duh se ponósní ne uklanja:
ti stréti mé moreš, potréti nikdar,
15 usóde sovražne besnéči vihar!

130. Moja soba.

Anton Medved.

Ni velik prostor v moji sobi,	Družica verna mi je knjiga,
dvé okni kažeta mi dan.	zabava v kletki droben ptič,
In vendar nisem nikdar tožil	misleči duh tovariš,
o nje tesnobi in puščobi,	ki luč mi náuka prižiga:
5 odkar sem v nji izvolil stan.	na solznem svetu vse je nič. 10

Brez hrupa nóč in dan poteka,
veli mi spat, veli mi vstat.
In jaz, zakaj bi neki tožil,
saj čaka vsakega človeka
še vse tesnejši dom enkrat. 15

131. Pesem o prepelici.

Fran Gestrin.

V poletno nóč odmeva: pet pedi!
Sicér ni niti šuma niti klica;
le v tesni kletki drobna prepelica
bedí in poje, kó vse mirno spi.

- 5 V polmračni sobi na blazino belo
naslanja težko glavo mlad bolnik
in vrača se v prežite kratke čase.
Razvije se pred njim življenje celo,
mnog hipec lep, mnog jasen gleda lik,
10 veselih pesmi čuje znane glase...
Posluša in smehlja se,
češ, skoro se povrne krasna doba,
saj, če si mlad, še daleč je do groba. — —

V poletno nóč odmeva: pet pedi!

132. Spominčice.

Simon Gregorčič.

Na gomilo tvojo rano	Šopek pa na srce denem,	5
bom spominčic nasejal,	naj mi tvoj spomin mladí,	
ko jim cvetje bode dano,	dokler se s teboj ne sklenem,	
cvetje v šopek bom nabral.	kjer ločitve v veke ni!	

133. Vodilo.

Simon Jenko.

Zarja dan pripelje,	Žalosti se znebi,	5
dan darove razne	preden dan ugasne,	
s saboj nam prinese,	al spomin ohrani	
tužne in prijazne.	na trenutke jasne.	

To vodilo zlato
za življenje kratko 10
kožo ti ohrani
dolgo časa gladko.

134. Razni glasovi.

Fran Levstik.

Svaritelj.	U m.	
Mislim da uže je čas,	Premišluj obraz sveta:	
poti slabe opustiti;	često se i črno delo	10
smrt bi utegnila priti,	vidi čisto, vidi belo	
kakor tat zalesti nas.	kakor novi sneg poljá;	
5 Bratje, opominjam vas:	kdo mi li na znanje da,	
kar je krivó, izravníte;	kaj mi je i ni početi?	
kar je dobro, dovršíte,	kaj mi je i ni verjeti?	15
preden pride noč i mraz!	kaj zapoved je 'z neba?	

Nótranji glas.

Nepokojni vi ljudje!
V daljno strmo visočino,
v brezen temnih globočino
vam uhajajo želje! 20
Eno je potrebno le:
Skrbj zase, ljubi brata,
dvigni ga, odpri mu vrata,
bodi ti sodnik srcé!

135. Upanje.

Fran Levstik.

Čuj, upanje hodi pred nami
od rojstva, da gremo s sveta;
ko tare nas breme na rami,
nam palico v roko podá.

Oh, kolikrat te je ranila
nesreča globoka v srcé,
a vanje ti upa je vlila,
i bile so rane celé. 10

5 Kedàr se nam sreča obrne,
da mègla pred nami leží,
nebeški nam raj se odgrne,
ko upanja luč zagori.

Hvaležen na raznih darovih
res človek Bogu da bi bil;
a vendar iz rok on njegovih 15
od upa ni boljšega vžil.

136. Izgubljeni raj.

Simon Gregorčič.

Izgubljen človeku je zémeljski raj,
Adáмова déca v prognanstvu se joče
in prôsi, naj sréče zaprávljene kraj
odpré jej na nôvo dobrótljivi ôče.

5 Nespámetno ljudstvo, čemú-li tvoj stok?
Na délo! Ne nosi mi križema rok!
Povrni se sámo v prvôtnost nazáj
in našlo povsôdi prvôtni boš raj!

137. Potnikov dom.

Fran Levstik.

Često sem premišljaj sam:
Kaj je potniku začeti?
Cest je mnogo po vsem sveti,
kdo mi razodene: kam?

Ko v dolino pot imam 5
palica mi ne pomaga,
v goro me zaliva sraga
in nad breznom trepetam.

Maloverni vi otroci!
Kaj vas plaši težki pot? 10
Meč srčnosti v umni roci
vgлади cesto si povsod.

138. Ded.

Anton Medved.

Od let upognjen in osivel,
»Kaj čakaš, smrt?« vzdihuješ ded,
in vendar vem, da rad bi živel
in strah te lastnih je besed.

Kako ne? Ah, prelepe sanje, 5
ki sanjal si jih sam nekđaj,
ki slepó veroval si vanje,
tvoj mili zarod sanja zdaj.

Pijan od blažene omame
10 iz slutenj zida zlati vek
in vzdihom tvojim ne verjame,
da sreča tu je — prazen jek.

O, naj gradove svetle zida,
naj v sladki veri se topi!
15 Kdo radost čisto mu zavida?
Najmanj mu jo zavidaš ti.

Po njem se tvoja kri pretaka,
obnavlja tvoja prejšnja moč.
Njegova sanja, misel vsaka
i tvoja bila je nekoč. 20

Izdaja solza ti spomine,
kot lučka pokopan zaklad...
Oh, sredi jasne te mladine
umrl bi rad in živel rad.

139. Svetá odkletev.

Simon Gregorčič.

Sen sanja srce moje zlat:
Odrpto je nebó
in vèn se usiplje zbor krilát,
kaj bo, kaj bo pač tó?

5 Čuj! gôri kliče višnji Bog:
»Nocój bo svét odklet
in konec bóde rév, nadlog
in raj mu vstvârim spet!«

Kot jasni utrínki trop duhóv
10 spustí se v solzni dol,
nesóč zemljanom blagoslôv
in lek za žal in bol.

In razkropí se solčni trop
iskrêč na vse straní
15 pod slamnati in zlati strôp
zdravêč, blažêč hití.

Kjer joka se nesreče sín,
otrè mu z líc solzé,
kjer najde hišo bolečin,
20 odnêse jej gorjé.

In krog po svetu trop blišêč
skoz temno šviga noč,
iz bliskov mêč krepkó vihteč,
razganja teme moč.

25 In zmot, laží in zlôbe duh,
zavísti kleti gad
in srd, krivíca in napuh
grmé v peklá propád!

In bes, ki v srei tíčal je,
celó v najboljšem — skríť,
Duh bôžji ga izbícal je,
poslan nas poblažit. 30

Resnice solnce síje zdaj,
ljubezni greje žar
in svét je zopet cvéten raj
in srečna vsaka stvár. 35

Oj, to je zêmlje vzvíšen god,
človêštva zlati dan!
Prenôvljen svet, prerôjen rod,
kot bôžji sên krasán!... 40

Z višáv nadsólnênih kraljev kralj
se zêmlji nasmehljá
in prst njegóv iz daljnih dalj
jo dvigne do nebá.

Na véčno stísne jo srcé,
ljubezni prve vnet,
s poljubom sladkim govoré:
»Zdaj moj otròk si spet!« 45

Na ta poljub nebá sladkost
prešíne vse stvarí,
srcé, vtopljeno mi v radóst,
zamaknenó kopní!... 50

Srcé, le sanjaj vèn in vèn,
o sên, ne vniči se!
A pač! Izgini sên kot sên,
pa dej, — vresníči se. 55

Pesmi v stalnih oblikah.

Sonetje.

140. Sonetje nesreče.

Francè Prešeren.

1.

O Vrba! srečna, draga vas domača,
 kjer hiša môjega stoji očeta;
 da b' uka žeja me iz tvôj'ga svéta
 speljala ne bilà, golj'fiva kača!

5 Ne vedel bi, kako se v strup pre'brača
 vse, kar srcé si sladkega obeta;
 mi ne bilà bi vera v sêbe vzeta,
 ne bil viharjev notranjih b' igrača.

10 Zvestó srce in délavno ročico
 za doto, ki je nima mil'jonarka,
 bi bil dobil z izvoljeno devico.

In mirno plavala bi môja barka;
 pred ôgnjem dom, pred točo mi pšenico
 bi bližnji sosed varoval — svet' Marka.

2.

Popotnik pride v Afrike puščavo,
 stezé mu zmanjka, noč na zémlo pade,
 nobèna luč se skoz oblak ne ukrade,
 po mes'cu hrepenéč, se uléže v travo.

5 Nebo odprè se, luna dá svečavo;
 tam vidi gnezditi strupène gade,
 in tam brlòg, kjer íma tigra mlade,
 vzdig'vâti vidi leva jezno glavo.

10 Takó mladen'ča gledati je gnalo
 naključje zdanjih dni, doklèr na poti
 prihodnosti biló je zagrinjalo.

Zvedrila se je noč, zijá nasproti
 življénja gnus, nadlog in stisk ne malo,
 globòko brèžno brez vse rešne poti.

3.

15 Hrast, ki na tlà vihar ga zimski trešne,
 ko tóplo solnce pomladansko seje,
 spet ozelenil sem ter tja bo veje,
 naènkrajt ne zgubi moči poprešne;

hiša

Francè Prešeren.

1.

O Vrba! srečna, draga vas domača,
 kjer hiša môjega stoji očeta;
 da b' uka žeja me iz tvôj'ga svéta
 speljala ne bilà, golj'fiva kača!

5 Ne vedel bi, kako se v strup pre'brača
 vse, kar srcé si sladkega obeta;
 mi ne bilà bi vera v sêbe vzeta,
 ne bil viharjev notranjih b' igrača.

10 Zvestó srce in délavno ročico
 za doto, ki je nima mil'jonarka,
 bi bil dobil z izvoljeno devico.

In mirno plavala bi môja barka;
 pred ôgnjem dom, pred točo mi pšenico
 bi bližnji sosed varoval — svet' Marka.

2.

Popotnik pride v Afrike puščavo,
 stezé mu zmanjka, noč na zémlo pade,
 nobèna luč se skoz oblak ne ukrade,
 po mes'cu hrepenéč, se uléže v travo.

5 Nebo odprè se, luna dá svečavo;
 tam vidi gnezditi strupène gade,
 in tam brlòg, kjer íma tigra mlade,
 vzdig'vâti vidi leva jezno glavo.

10 Takó mladen'ča gledati je gnalo
 naključje zdanjih dni, doklèr na poti
 prihodnosti biló je zagrinjalo.

Zvedrila se je noč, zijá nasproti
 življénja gnus, nadlog in stisk ne malo,
 globòko brèžno brez vse rešne poti.

3.

15 Hrast, ki na tlà vihar ga zimski trešne,
 ko tóplo solnce pomladansko seje,
 spet ozelenil sem ter tja bo veje,
 naènkrajt ne zgubi moči poprešne;

1832
 Ljubljana
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832

1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832

1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832

1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832

1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832
 1. 1. 1832

al vènder zanjga ni pomoči rešne; 5
 ko spet znebi se gozd snegá odeje,
 mladik le malo al nič več ne šteje,
 leží tam rop trohljivosti požrešne:

tak siromak ti v bran, sovražna sreča,
 stoji, ki ga iz visokosti jasne 10
 na tlà telebi tvôja moč grmeča;

ak hitre ne, je smrti svest počasne,
 bolj dan na dan brli življènja sveča,
 doklèr ji reje zmanjka in ugasne.

4.

Komùr je sreče dar bilà klofuta,
 kdor je prišèl ko jaz pri nji v zamerò,
 ak bi imel gigantov rok stotero,
 ne spravi vkùp darov potrebnih Pluta.

Kjer hodi, mu je s trnjem pot posuta, 5
 kjer si poišče dom, nadlog jezéro
 nabère se okrog in v èno mero
 s togòtnimi valmí na stene buta.

Okrog ga drvità skrb in potreba,
 miru ne najde revež, ak preiše 10
 vse kraje, kar jih stròp pokriva neba;

še le v pokoju tihem hladne hiše,
 ki pelje vanjo tèmna pot pogreba,
 počije, smrt mu čèla pot obriše.

5.

Življènje ječa, čas v nji rabelj hudi,
 skrb vsak dan mu pomlájena nevesta,
 trpljenje in obup mu hlapca zvesta
 in kès čuvaj, ki se nikdár ne utrudi.

Prijazna smrt, predolgo se ne múdi: 5
 ti ključ, ti vrata, ti si srèčna cesta,
 ki pelje naš iz bolečine mesta
 tja, kjèr trohljivost vse verige zgrudi;

tja, kamor moč pregánjavcev ne seže,
 tja, kamor njih krivic ne bo za nami, 10
 tja, kjèr znebi se človek vsake teže;

tja v posteljo postlano v črni jami,
 v kateri spi, kdor vanjo spat se uleže,
 da glasni hrup nadlog ga ne predrami.

6.

Čez tēbe vč ne bo, sovražna sreča,
iz mōjih ust prišla beseda žala;
Navadil sem se, naj Bogú bo hvala,
trpljenja tvōjega, življēnja ječa!

- 5 Navadile so butare se pleča,
in grenkega se usta so bokala,
podplāt je koža čez in čez postala,
ne straši vč je trnjevka bodeča.

- Otrpnili so udje mi in sklepi,
10 in okam'nelo je srce preživo,
duhá so ukrótili nadlog oklepi.

Strah zbežal je, z njim upanje golj'fivo;
naprej me sreča gladi ali tēpi,
me tnaló našla boš neobčutljivo. —

141. Slepa neskrbnost.

(Fran Levstik.

Po gorah srna skokonoga leta,
lahká v zelenem bukovju prebiva;
igra se tu, neskrbna tam počiva,
naveseliti se ne more sveta.

- 5 Ne vidi lovca, ki jej smrt obeta,
zalazno po grmovju tih se skriva;
a puška počí, da se breg odziva,
in zvrne se žival, v srce zadeta.

- Tako mladost vesela se zabavlja,
10 ne ve lokavosti, skrivaj preteče,
ki nje stopinjam zádrge nastavlja.

A kadar misli se neskrbnost ljuba
na vrhu svoje neizmerne sreče,
usoda zagrmí in ž njo poguba.

142. Pozdrav domovini.

Josip Stritar.

Nad Boulogne poleg morja.

Pozdrav moj čuješ, zlata domovina,
poslan iz daljne ti dežele tuje,
kjer sladki glas se tvoj nikdar ne čuje; —
Atlantskega se morja tam širina,

tu Pikardije spenja se ravnina, 5
 srcé, okó pa meni ne miruje.
 Obrača v stran se, kjer Triglav kraljuje,
 krog njega nižjih, znanih gor družina.

O zdrava bodi! Náte božja roka 10
 izlije sreče mero naj obilo
 pa kmalu s tabo združi naj otroka,

ki srčno ti pošilja pozdravilo,
 ki, koder hodi, za tebój se joka
 kot dete, ki je mater izgubilo.

143. Prijatelju.

Josip Cimperman.

Objame naj, iskreno še pritisne
 trpeči brat na prsi te v zvestosti,
 družnik preblagi mojih dni mladosti
 in tihe njene sreče nepopisne.

Ko nate mislim, duša mi zavrisne 5
 vztrepetajoča od tájne veselosti,
 pozabljam vse trpljenje in bridkosti,
 v temná življenje luč svetlà mi blisne.

Kako ljubila sva tedaj goreče, 10
 kar je lepo in vzvišeno človeku
 kako želela svet osrečevati!

Izginila mladost je v brzem teku,
 srce miruje nama hrepeneče,
 a kaj dosegla sva? — Oj, sen krilati!

144. Pesnik.

Josip Cimperman.

Globoko v zemeljski naróčaj skriti
 pogledu solnčnemu leže kristáli,
 po trudu liki mavra zasijali
 očem so našim v nežnobojnem sviti.

Iz pevcjega srca se poroditi 5
 ni dano pesmi, tajno speči v kali,
 dokler ga s silo niso pretresáli
 viharji čuvstev, kojih ni krotiti.

Svetlika se kristal, umetno brušen,
pogledu slast, a treba dokaj truda,
prej nego v žarkih milih zaleskeče.

10

In pesnik, v bojih notranjih izkušen,
nikdar se ne očitaj mu zamuda,
če pesmi niso lahke zanj igrače.

145. Na očetovem grobu.

Dragotin Kette.

Povêdi, mračni me grobar, s seboj
na zêleni, na senčni grob njegov,
kjer križ žezezen, kamenit je krov;
pod njim uživa oče svet pokoj.

- 5 Ah, dobro ti je tukaj, oče moj!
A jaz potujem pot ti negotov
brez smotra, brez prijateljev, drugóv,
brez sreče, sam, a z dušoj žalostnoj.

- Zakaj si pravil, oče, mi nekdam
10 o svetski sreči, oče? Sen je sen!
Življenje je sovraštvo, večni boj...

Pač ljubim te, a ker te ljubim, znaj,
ne želel bi ti spet iz groba ven.
Le spavaj, spavaj, srečni oče moj!

146. Jesen.

Oton Župančič.

Jesen razgrinja sive pajčolane,
poslednji listi padajo s platane,
in koder vodi te samotna pot,
srečavaš starko smrt povsod, povsod. —

- 5 Zamisli se popotnik, nem obstane,
pogled čez trudne plazi se poljane —
požel je kmetič in pospravil plod,
a kod, mladenič, kod gre tvoja pot?

- Kaj si sejal, mladenič, kaj boš žel?
10 Odgovoriti sebi sam ne more
in žalost pala v srce je njegovo.

In tih in nem je v mesto belo šel
in celo dolgo noč ihtel do zore,
a z jutrom prišlo je življenje novo.

Gazele.

147. Žalost.

Josip Stritar.

Ti me spremljaš neprestano, tiha žalost!
 Noč in dan si zvesto z mano, tiha žalost!
 Z mano greš, ko tih čez polje grem zeleno
 z rožicami obsejano, tiha žalost!
 Kamor v hladno gozdno senco rad zahajam, 5
 mesto mirno ti je znano, — tiha žalost!
 Ti si mi na strani, ko po dnevnem trudu
 grem v veselo družbo zbrano, tiha žalost!
 Pozno ti pri zglavju mi sedé zatisneš e
 rahlo mi oko zaspano, tiha žalost! 10
 Iz nemirnega me zopet zbujaš spanja f
 z mehko ti ročico rano, tiha žalost!
 Zapustila bodeš me, ko trudno moje g
 truplo bode v grob dejano, tiha žalost.

148. Moj oče.

Anton Medved.

Jaz delam ode, vi delate sode, moj oče. a
 Nikomur menda ne delava škode, moj oče. a
 Za sode je treba dokaj vina, b
 nekoliko vina tudi za ode, moj oče. a
 A svet vzdihuje, da nima denarjev, c 5
 da vinske gorice več mu ne rōde, moj oče. a
 Zato iz posode mojega srca h
 prav dolgo pesem kipela ne bode, moj oče. a
 Vi slutite prav. V poznejših letih
 jaz tudi bojim se bridke nezgode, moj oče, 10
 da ne bi ostala pri težkem delu
 nazadnje sama in — prazne posode, moj oče. a

149. Hrepenenje po miru.

Anton Medvėd.

Ko pade mrak po zemlji, nesoč a
 počitka, miru blagodejno moč, a
 molče se naslonim na svoje okno, b
 oziram po krovih se bornih koč. a
 Sto misli mi burnih hruje po glavi. c 5
 Pokrivam si čelo, le to zdihujoč: a
 Oh, ko bi jaz tudi mirne duše d
 zamogel strmeti v to mirno noč! — a

Glosa.

150. Glosa.

Oton Župančič.

Le ne uči pevcev péti!
 Mar učil boš cvèsti veje?
 Ptič na veji se ti smeje:
 jaz sem pred teboj na sveti.

<p>Brate, pojdi s tiho vero
 zjutraj z mano proti Čadu,
 v rosnem te obsiplje hladu
 sladkih melodij stotero.</p> <p>5 Kje so vzeli ritem, mero
 pevčki ti svetó razvneti?
 Daj ponižno se ujeti
 petju v zanke, v zvonki rimi
 tajnostno se spôji ž njimi —</p> <p>10 le ne uči pevcev peti!</p> <p>Zemlja zelenino dviga,
 nad teboj jo v loke boči,
 v njenem maternem naročji
 cvet pri cvetu se užiga.</p> <p>15 Mila vsa ti k sebi miga,
 sina z vonjem te oveje,
 um ne, duša jo umeje,
 sluša njene dihe lahne,
 brez besed odgovor dahne —</p> <p>20 mar učil boš cvesti veje?</p> | <p>Kaj modrost mi tvoja zvita,
 kaj mi akti preležani!
 Bukev prah naj v sebi hrani
 seme pesmi in razcvita?</p> <p>Ne natezaj na kopita,
 kar svobodno je brez meje,
 tvoje forme in ideje,
 o, kako je vse to suho,
 golo, piškavo in gluho —</p> <p>ptič na veji se ti smeje.</p> <p>Iz najgloblje globočine
 korenina sreba soke,
 vih, kot mreža v zračne toke
 vržena, lovi jasnine.</p> <p>Kar človeštvo kdaj prešine,
 kar med solnci se zasveti,
 v srcu pevčevem zaneti
 žar, odžar prvotne luči;
 glej, poslušaj, ti se uči —</p> <p>jaz sem pred teboj na sveti!</p> | <p>25</p> <p>30</p> <p>35</p> <p>40</p> |
|---|--|---|

II. Elegije.

151. Na Jenkovem grobu.

Josip Stritar.

- Grob se za grobom vrsti, visoka pokriva jih trava,
 eden med njimi še ni bilke zelene rodil.
 Ta je tvoj dom; sreč, brat, v njem ti nemirno počiva,
 v grobu tu našlo je mir, konec je našlo željá.
- 5 Grom naj bobni, viharja buči naj sila srdita,
 vojska, nemir nad zemljó — pokoj, tihota pod njo.
 Jasnega lica ti ni življenje kazalo, grenkosti
 kupo ti polno si pil, sladkega malo užil.
 Dom, ki górel si zánj, gosté so krile temine,
- 10 jasnega dneva ti ni zlati oznanjal še zor.

Solza mi sili v okó, pa solza naj zopet se skrije,
 pokoj našel si ti, v boju se trudimo mi.
 Blag že sad si rodil, ko drugim še cvet se osiplje,
 sad, ki ga uživamo mi, vžival ga pozni bo rod.
 Tebi zdaj tóči solzé na grob Slovenija mati, 15
 točijo gorke solzé bratje in sestre ti nanj.
 V zemlji domači ležiš, v najlepši tu družbi počivaš,
 tebi na strani leži pevčevo blago srcé;
 blažjega ni srcá slovenska nam zemlja rodila,
 ti si po krvi mu brat, brat si po duhu mu bil. 20
 V zemlji domači ležiš, predragi ti zemlji slovenski,
 ki si na tujem zvestó vedno ji hranil srcé.
 Stražijo dom ti gorenjske goré ob meji koroški,
 Sava pod tabo šumi, bistre valove vali.
 Tam pa doli leži s predrago očetovo hišo 25
 ravno ti Sorško polje, ki si ga ljubil takó.
 Nova ko pride pomlad, dom z mlado pokrije ti travo,
 zvončke, vijolice nánj z ljubo vsadí ti rokó.
 In nad njim prijatelj bo tvoj, škranec, žvrgólel
 pesem veselo z nebá, svet bo vesoljni vesel. 30
 Zorna pač skoro pomlad zasiže deželi slovenski,
 tvojega srca tedaj spolnjene bodo želje.

152. Iz »Dunajskih elegij«.

Josip Stritar.

I.

Jablana moja, sadú obétala si mi obilo,
 kadar mi pride jesén, zlate darove deléč,
 o kakó si lepó mi cvelà v veseli pomladi!
 Cvet tvoj belordeč bil je veselje očém.
 V senci se tvoji ljubó na mehki je travi ležalo, 5
 ko prijazno je hlad s perjem se tvojim igral.
 Boj neutrudnih bučél po tvojem se cvetju pasóčih
 vabil je sládko brenčeč spanje na trudno okó. —
 Jablana moja! sadú sedáj ne vidim obilo,
 in še ta, se mi zdi, mnogo prerano zorí. 10
 Krasno se zunaj žarí, a črv ga znotraj razjeda;
 ta je že padel na tla, drug se že proži za njim.
 Preden ko jutrišnji dan prisije, vse sadje, bojim se,
 bode ležalo na fleh, prazno mi stalo drevó. —
 Žalost zaliva srcé, solzá okó mi zaliva, 15
 ko se oziram skrbnó po domovini okrog;
 ko preštevam možé, Slovenije zveste sinove,
 ki sem nanje svoj up stavil in véro vesel.
 Ko nam cvelà je pomlád, lepó jih je gledati bilo;
 manj jih od dné je do dné, ta je in óni odpál. 20

- Srce se meni vseláj, ko pade kateri, potrese;
 pádanja konca mi ní, ne umirí se srcé.
 Oj samopášni ti črv, tí jim razjedaš osrčje,
 tí sovražnik si naš, ti domovini si kvar.
 25 Kar mi je od srcá prijateljev palo nekdanjih,
 njih ne štejem, naj bo, kaj li na svetu sem jaz?
 Tebe milujem, moj dom, da so ti nezvesti sinovi,
 to mi je žalosti vir, ki ne usahne nikdár!

II.

- Je li mogoče? Očí ne varajo težke mi sanje?
 Z jasnega solnce nebá sije na mládo zemljó!
 Dih pomladanji mehkó pihljá, poljublja mi lice,
 cvetje po drevju pomlad trosi in ptiči pojó.
 5 Vrsta veselih ljudí po mestnih se ulicah vije,
 roj iz ozidja šumeč vrè na zeleno poljé. —
 Vse je veselo, jaz sam temán med njimi pohajam;
 čelo mi senči oblák, sólza kali mi okó.
 Toga teží mi srcé; duh v južno se stran mi ozira:
 10 Čuj! orožja se grom, mēčev se čuje žvenkét!
 Plámen praskéče, ropót rušéčih se čujem poslopíj,
 javkanje čujem in stok žen, ki prebada jih meč!
 Volk med ovcámi divjá, mesari in kolje in davi;
 plah je pobegnil pastir; v hlevu je volk gospodar!
 15 Oster razlega se krik device v divjakovi pesti;
 oh, mōrjēnih otrok, zdi se mi, slišal sem jok! —
 Čujte, postojte, ljudjé! ne hitíte takó, poslušajte:
 Turek otroke mori! Pojdimo branit, ljudjé!
 Oj brezsrčna druhál, ti gledaš me, maješ z glavami!
 20 Cvetje po drevju pomlád trosi in ptiči pojó! —
 Lét je osemnajst sto in šest in sedemdesét že,
 kar bratoljubje z nebes Krist je prinesel na svet!
 Kje bratoljubje imáš? Govori, Evropa, Evropa!
 Ti pobeljen si grob; vse je sleparstvo in laž!
 25 Tvoje kristjanstvo je laž, bratoljubje je laž in svoboda.
 Jezik lepó govori, — prazno je tvoje srce.
 Ali mordá ní brat ti Slovan, ni človek Slován ti?
 Divja li zver je Slovan, ki se pobijati sme?
 Kam naj obrača okó, z nebá naj upa rešenja! —
 30 Z jasnega solnce nebá sije na mládo zemljó!

III.

Dum Roma deliberat, Saguntum perit.

Saj se takó ne mudí, za mizo zeleno gasivci!
 Dolgo ste čakali žé, malo počakajte še!
 Ogenj ustavi se sam, ko zadnja zgorela je hiša;
 bliža, poglejte, možjé, zadnji se hiši požár.

- Dolgo več treba ne bo vam čakati, mirni bodite! 5
 In če vsê pogorí, škoda velika ne bo.
 Vás siromaška gorí, zgolj nizke, lesene so kože;
 malo po kočah blagá, sámi beraški ljudjé!
 Malo častí pomoč, koristi ne kaže nobene;
 radostne sólze sirót bile plačilo bi vam. 10
 Slábo plačilo za trud in nóvo gasilno orodje,
 ki se pokvari lehkó, — bolje ostati domá!
 Vpitje nesrečnih in jok naj vam ne moti pokoja;
 glas pójéma jim že, skoraj jih čuti ne bó. — —
 Vi oblastni možjé, ki vodite ljudstvom usode, 15
 dolgo ste stali, — gorjé ní vam genilo srcá.
 Prsi vam krije oklêp iz trdega trojnega jekla,
 kar nam stresa srcé, vam ne doseže srcá.
 Kar si groznega duh človeški izmisliti more,
 mirno ste gledali ví, niste genili z rokó. 20
 S prstom je bilo samó vam migniti treba, ne z mečem,
 stali pokojni ste ví, križem držali roké!
 Zdaj se gibljete; sram in strah je vas lačnih narodov;
 kar se godí, prehudó krotkim dušicam se zdí.
 Delati hočete mír; sedaj? — potrpite še malo! 25
 Skoraj najlepši se mir bode naredil brez vas.
 Glava odsekana več ne vpije na glas: Pomagajte!
 Tiho leži in meži, lahko jo suneš z nogó.
 Zena, devica kriči v pestéh sirovih divjakov;
 a zaklana molčí kakor zaklana ovcá! 30
 Dete nabódeno res nekoliko časa še vpije,
 da človeka uhó ali pa srce bolí.
 Rado bi bilo živó, poglej, kako se ti brani!
 Ognja se tudi boji, ali pečeno — molčí. — —
 Kó bo podavljeno vsê, poklano, pobito, požgano, 35
 čuti ne bode glasú, mirno, pokojno bo vse!
 Vam pomagat mirít ne bode potreba hoditi,
 sam najbolje umé Turek miriti ljudi! —
 Škoda velika pač ní pokončanih ubogih trpínov;
 solzna dolina je svet, ako je človek berač! 40
 Rešeni so bolečin, tam gori se zdaj veselijo;
 Turek je dober kristjan, on za nebesa skrbi.
 Duše naravnost v nebó pošilja, skrbi za pokoro:
 Da si očistijo greh, muči pred smrtjo teló! — —
 O kakó si ubóg, beraški naš govor slovenski! 45
 Svojemu srdu zastonj iščem primérnih beséd!
 Ostre puščice bi rad, strupene puščice govoril,
 da si olajšam srcé, dušek bolesti odprem.
 Srd mi v srcu kipí, pripravnega išče orožja:
 Krotki naš govor dovolj nima srditih beséd! 50
 Ne! po krívem dolžim te, naš govor; v človeštva jezikih
 ní besed, da povem, kar mi po prsih divjá!

153. Na tuji zemlji.

Mihael Opeka.

V Rimu.

- Temno, oblačno nebó in žalostne mègle po gôrah,
 dežja nevdržni nalive — to naj bo zima pri vas?
 Vzdrami se, tožni moj duh, na pot čez goré Apeninske —
 enkrat še zimski večer morava biti doma!...
- 5 Sneg po doléh in bregeh, ž njim v dalji goré so zastrte,
 s snegom zastrta ravan, holm je in sleherni grič.
 Zvon je na vasi odpel, umolknili njega odmevi,
 zvezde nebeške vabeč, da zableste na zemljó.
 Zlati njih žar je razlit po holmih in snežnih ravninah,
 10 grič in sleherni holm z biseri ves je posut. —
 Zimski pravljíčni moj svet, kako si krasan v domovini!
 V duhu te gledam zavzet, srečen pri tebi sem spet. —
 Kmečki poznani moj krov slikovitó belí se naproti,
 njega prostorni je stan kakor nekda pred menoj.
- 15 Hrastov pri durih zapáh ga čuva že leta in leta,
 v trdna se okna zaman zimski zalétuje mraz:
 blago toploto šireč smeji se mu peč nagajivo,
 v njenem osrčju svetel plamen glasno presketá.
 Plamen ognjen presketá — ob peči se greje družina,
 20 v živem pogovoru čas brzo ji dalje hití.
 Sedel v zapeček je ded, prižgal starodobno si pipo,
 zvédavo v deda oko vnuk je cvetoči uprl...
 Pesem dekliška glasi veselo po kmečki se hiši,
 vmes na vrétenu se nit gladkó izmika iz rok.
- 25 Lahko bo tkalec vesel netrgane preje, mladenka,
 lepega bodeš blagá ženinu nesla na dom.
 Urno, le urno okrog, kolo in dvokrilo vreteno —
 stare se ure nocoj vedno oglašá udar.
 Preslica polna je še, nešteto v stanici povsem,
 30 kaj bi dekliška norost vlekla ti usta na smeh!
 Sanjati čas je drugoč... Dremota že mater zmaguje,
 v kotu zgovorni pastir tudi je kimati jel...
 Pipo ugasnil je ded, umolknila njega beseda,
 čase pretekle hvaleč, ki jih preživel je mlad...
- 35 Kladiivo bije deset... svetilka pojema, umira...
 zvezde neba se gosté... tiho je zunaj povsod — —
 Z Bogom, pravljíčni moj svet! Bilo je. Nikoli več! — Z Bogom!
 Kakor polnočni je sen moja zbežala mladost...

154. Noč.

Vojeslav Molè.

Videl sem te: čez polje na črnem vihrala si konju,
 mrak ti zagrinjal obraz, mrak so ti bile oči.
 Tiho, brez diha ležalo je polje, v polsnù trepetalo,
 gluho se zibal je les, v njivi še klas ni šumel.

Kjer je čez gore, gozdove lilo demanten smeh solnce, 5
 konj se ustavil je tvoj, zrasel v višino brez mej.
 In zašumela do néba titanska tvoja so krila, —
 dnevni je kralj prebledel, zdrknil v brezdanji prepad.
 Sedla na prestol si z zvezdami tkan in v žametne lási
 vplela polmesec si zlat — bisernobled diadem. 10
 In zašumeli so lesi, vzdhrtele so rože v vrtovih,
 pesem zapel je zefir tvojih mamečih krasot.

155. V spomin 'Andreja Smoleta.

Dr. Francè Prešeren.

Črne te zêmlje pokriva odeja a
 v grobu tihôtmem, naš bratec Andrej! b
 Vince zlató se v kozarcih nam smeja, a
 v tvôjo opombo pijêmo ga zdej. b
 Zbrani prijatli v spomin ga pijêmo 5
 tvôjih veselih in žalostnih dni;
 zraven si take zdravljiice pojêmo,
 da ni nesrečen, kdor v grobu leži.
 Čedna postava bilâ ti je dana,
 bistri ti um je z bogastvom bil dan; 10
 bolj'ga srca ni imela Ljubljana,
 kâk si za srečo človeštva bil vžgan!
 Kratko sijale so zvezde prijazne,
 v sanjah prijetnih te zibal je up;
 jezo si sreče občutil sovražne, 15
 zgodaj okusil življênja si strup.
 Deklica druž'ga moža je objela,
 ki od ljubezni do nje si bil vnet;
 trešč'la v bogastvo nesreče je strela,
 kranjski v obupu zapustil si svet. 20
 Videl si Nemško, Francosko, Britansko,
 videl si Švajca visôke goré,
 videl si jasno nebo italijansko;
 sreče ni ranjeno našlo srce.
 Videl povsôd si, kak iščejo d'narje, 25
 kâk se le vklan'jajo zlat'mu bogú;
 kjé bratoljubja si videl oltarje?
 S sreem obupnim si prišel domú.
 Môgla umreti ni stara Sibila,
 da so prinesli ji z dóma prsti; 30
 ena se têbi je želja spolnila,
 v zêmlji domači da truplo leži.

Lepa Vida je
 na morje
 šla
 Lepa Vida tam
 vseh živih dan.

Mac Betka

35 V zêmlji slovenski, v predragi deželi,
ki si jo ljubil pristrčno ves čas,
v kateri očetje so naši sloveli,
ktera zdaj ima grob komaj za nas.

40 Těžka člověku ni zemělje odeja,
vzamejo v sěbe ga njene moči; —
trčimo, bratje, še vince se smeja,
dolgo Smoletov spomin naj živi! —

156. Materi.

Anton Medved.

Zalostinko zvon mrličem poje,
davne smrti me spominja tvoje,
moja mati.

Ti ležiš brez diha in brez čuta.
Božja dekla, smrt, kako je kruta,
tiha mati!

Ali naj vzdihujem ali molim,
5 da sreč si žalostno utolim,
mila mati?

Vse je nično, naj storim karkoli,
le molitev mi duha utoli,
zlata mati.

20

Ali naj ti razsvetlim gomilo,
nanjo cvetja položim obilo,
ljuba mati?

Smrtni angel, ki te je poljubil,
ni takrat življenja sam izgubil,
rajna mati.

10 Oh, vse cvetje zate nima duha On v posodi zlati danes nosi 25
in za tožbe moje vse si gluha, do nebes, kar moja duša prosi
draga mati. zate, mati.

15	Tu svečava vrhu groba blede ne odpre ti vekomaj pogleda, sladka mati.	Bog, ki vsako delo plača verno, plačaj ti ljubezen neizmerno, blaga mati.	30
----	---	---	----

Ondi večno srečo ti prisodi,
ki zaman si jo iskala todi,
vboga mati.

157. Manom Josipa Murna.

Oton Župančič.

1.

(Ko je ležal na smrtni postelji.)

Grobovi tulijo...
šume in tulijo razpokani
kot nenasitna žrela, zevajoča
v polnočni mrak... Kaj hočete od nas?

Imeli smo ljudi — v poljani cvet, 5
 imeli smo jih — vrhu gore hrast,
 imeli smo jih — dali smo jih vam —
 kaj hočete, grobovi, še od nas?

Grobovi tulijo ...
 vrtinci črni vstajajo iz njih 10
 in kot vampirji se vijo po zraku
 in žrtev iščejo z bodečimi očmi.

Oko ti plameneče — kam si se
 zagledalo? Kaj hrepeniš v daljine,
 v jasnine vedre? Sanjaš nadoblačno 15
 razkošno luč?... Grobovi tulijo!

Ti krepka pest — tvoj meč je blisk žareč —
 ko seka rane, poje melodijo
 svetló in zmagovito skozi noč —
 obstoj, obstoj — grobovi tulijo! 20

Uporne prsi ve, ki dihate
 svobodni zrak, srce kipeče,
 ki biješ, da te sluša milijón,
 trpeči milijon — čuj, sodba ti
 je pisana: grobovi tulijo! 25

Dokler ne pade zadnje jasno čelo,
 ki lesketa na njem se večnosti
 poljub — grobovi tulijo.

Obrni v tla oči — ne sanjaj zvezd,
 prijatelj moj, ti kondor, solncu brat! 30
 Kaj si ga videl že: ujet, zaprt
 svobode kordiljerske smeli sin;
 kaj si ga videl, kak je onemogel
 v obupu nemem s krili vztrepetal,
 v rešetko zaletaval se z glavó 35
 in krvavel?... Dva črna curka, veš,
 prelila sta se čez oči njegove,
 — o te oči, v višinah carujoče! —
 baš čez oči — dva črna, črna curka.
 In takrat je povесil perotnice 40
 in ves kot veja v vetru drgetal:
 veš, ravno čez oči — dva črna curka!
 Jaz sem ga videl in sem klel ljudi.
 Za vedno se mi v dušo je vsesal
 oči ponosnih onemogli srd 45
 in zašumela je okoli mene
 pretemna, težka pesem o grobovih...

2.

Tiho čez poljé
 tiho mesec gre
 ž njim gre žalostno srce.

Tam na levi so grobovi,	Domovina, domovina...	
5 tam spiš ti —	kam življenje moje gre?	
tam na desni so gozdovi,	V pušči se vihar izhruje,	10
tam šumi,	sam, da nihče ga ne čuje,	
kot da v sanjah kdo ječi...	sam, da nihče zanj ne ve...	

Kaj stojim? Ah, česa čakam
 Nem skoz gluho noč korakam,
 pajdašica mi edina 15
 senca moja črna...

158. Slovo od mladosti.

Dr. Francè Prešeren.

Dni môjih lepša polovica kmalo,
 mladosti leta, kmalu ste minule!
 Rodile ve ste mêni cvetja malo,
 še tega rož'ce so se kôj osule,
 5 le redko upa solnce je sijalo,
 viharjev jeze so pogosto rjule;
 mladost, vendèr po tvôji tèmni zarji
 srce bridko zdihuje, Bog te obvarji!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
 10 Vesêlja dôkaj strup njegov je vmoril:
 sem zvedel, da vest čisto, dôbro d'janje
 svet zaničvati se je zagovoril,
 ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
 Zbežale ste, ko se je dan zazoril,
 15 modrost, pravičnost, učenost, device
 brez dot žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
 komûr sovražna je, zastonj obrača,
 kak veter nje nasproti temu vleče,
 20 kogâr v zibéli vid'la je berača,
 da le petica dá ime sloveče,
 da člôvek toliko velja, kar plača.
 Sem videl čislati le to med nami,
 kar um slepi z golj'fijami, ležâmi.

25 Te videt', grje videti napake,
 je srcu rane vsekalo krvave;
 mladosti jasnost vèndar misli take
 si kmalu iz srca spodi in glave,

gradove svetle zida si v oblake,
 zelêne trate stavi si v puščave, 30
 povsòd vesele lučice prižiga
 ji up golj'fivi, k njim iz stisk ji miga.

Ne zmisli, da dih prve sap'ce bode
 odnesel to, kar misli so stvarile,
 pozabi kòj nesreč prestanih škode 35
 in ran, ki so se komaj zacelile,
 doklèr, da smo brez dna polnili sode,
 'zuče nas v starjih letih časov silè.
 Zato, mladost, po tvòji tèmni zarji
 sreé zdih'valo bo mi, Bóg te obvarji! 40

159. Ura.

Fran Levstik.

Brez odmora biješ,	Kdor se v sli pozabi,	25
v grobni venec viješ,	roka tvoja zgrabi,	
ura, naše dni!	kes ga pokorí.	
Le uhajaj, ura!	Sužnjem in cesarjem	
5 Kar stvari natura,	tvojim ni udarjem	
vse na smrt stvari!	stati v bran močí.	30

Kadar se rodimo,	Krivde i grehoto,	
dokler ne sprahnimo,	pokopane v tmoto	
meriš ti nam čas:	v skitem dnu srca,	
10 leto gre za letom,	vse o svojem časi	
vene cvet za cvetom,	jezik tvoj razglasi,	35
vene nam obraz.	vse na znanje da.	

Ako vroče želje	Tvoja pesem kliče	
nam gasi veselje,	iz grobov mrličè;	
15 rov mu koplješ ti;	tvoja pesem spet	
če nam srce poka,	črni grob zapahne,	40
tvoja trda roka	kadar jutro dahne	
brezčutnà grmi.	v dan, od zore vnet.	

Kmetov up najbolji	Brez odmora biješ,	
20 ti končaš na polji,	v grobni venec viješ,	
ti in tvoj vihar;	ura, naše dni!	45
kadar v pišu ruješ,	Skoraj bodeš bila,	
morski val dviguješ,	s hladno zemljo krila	
kolne te čolnar.	blede nam kosti.	

Glasna ti nad nami,
 gluho v tesni jami 50
 bode nam uhó.

Ko boš zadnjič bila,
 zopet poročila
 z dušo boš telo!

160. Pestunji.

Anton Medved.

Le sedi ob meni, pestunja mila!
 O letih mladostnih mi ti govoriš
 in v dobo, ki zame je davno minila,
 tako čarovito duha mi topiš.

5 Na hribu imena nezabnega: Žale,
 kako je procvitala tukaj pomlad
 in hladne vodice so tu šepetale
 in cvetju in travi delale hlad.

In v travi so cveli rumeni jeguljčki
 10 poklanjali zvončki jim drobne glavé
 in v zraku so plavali pestri metuljčki,
 čebele po cvetju letale brenčé.

Iz trave je vsake, iz vsakega lista
 dehtelo življenje v pomlajeni svet;
 15 pozdravljala pesem je stvarstvo prečista,
 ko ptičev jo zbor popeval je vnet.

Iz cvetja sem spletal kite milobne
 in vezal je s slakom, rastočim iz njiv,
 krasil spominke sem ž njimi nagrobne
 20 med nemimi mrtveci radosten, živ.

Minila so leta in hrib je odcvetel,
 mladosti že čas zvonil je pokop,
 kot resen mladenič še kito sem spletel,
 položil jo materi zadnjo na grob.

25 In šel sem na tuje iz hiše očetne,
 zapustil i tebe s solzami v očeh;
 kako zdaj spominjam se dobe prijetne,
 ko vidiva spet se po dolgih dnéh!

Družabnica mladega meni življenja,
 30 o pestunja, pravi o njem mi še kaj,
 o, pravi o dobi mi cvetja, zelenja,
 nikar ne vprašaj, kako mi je zdaj.

III. Ode.

161. Nazaj!

Josip Stritar.

Nazaj, nazaj, moj duh, v deželo sveto,
 v deželo misli mojih in željá,
 kjer vedno jasno je nebo razpeto,
 kjer mir in pokoj, sreča je domá.

- Kraj rojstni moj je, prava domovina 5
dežela ta, to čutim zdaj, edina.
- Odkar zapustil tiho njeno krilo,
zašel sem v tuji mi vihar ni svet;
srce nikjer se ni upokojilo,
sadu noben mi ni obrodil cvet; 10
zaman okusil sem življenja slasti,
nič želj srca ni moglo mi napasti.
- Vse ničevo, vse votlo, puhle pene,
le prazna paša srca in oči;
če se trenutje ti smehlja, — premene, 15
nesreče boj se, ki polèg preži.
Nesreča sama nam je zvesta, — sreča
na bilki rosa jutranja blesteča.
- Blagá posvetnega me blesk ne mika,
naj noč in dan se trudijo za njim; 20
vsi molijo naj zlatega malika,
od daleč jaz jih gledam in molčim.
Človeku rado bléšči se od zlata,
da več trpečega ne vidi brata.
- Najboljših mož oči sijajna slava 25
obrača, vleče silno za seboj;
ponosno dviga venčana se glava,
ko druge vse se klanjajo pred njo;
vse to priklanjanje in praznovanje
otročje meni vidi se igranje. 30
- V svetišče pribežim prijazne koče,
za mano hrup je tržni in prepír;
otroka lice zorno mi cvetoče
zasiže, blagi me objame mir.
a ko naj se radujem tihe sreče, 35
v skrbéh in strahu srce mi trepeče.
- Ko čujem smeh nedolžnega otroka
in mislim: Bog mu zdravje, srečo daj;
na steno piše mi nevidna roka:
gorjé ti, srečni, v sreči trepetaj! 40
Kedor imá, on more izgubiti —
kakó se moreš sreče veseliti? — —
- Kakó sem sam! Na vsem širokem sveti
nihče, da moje bi umel srce;
in jaz zastonj se silim nje umeti, 45
tuj mi je jezik, ki ga govoré;
po tuji zemlji kot prognanec tavam,
bridkostim vsem v oblasti in težavam.

Ko sam sedim zamišljen v tihi koči,
 50 kaj poje, vabi, čuj, takó ljubó?
 O jaz poznam ta glas! V božični noči
 zvonovi milo vabijo takó.
 Okó se mi rosí, srcé se taja
 in domotožje sladko me obhaja.

55 Po domu zapuščenem se mi toži,
 po njem nemirno hrepeni srcé;
 spominov broj se bolj in bolj mi množi,
 podobe jasne dvigajo glavé,
 sè znanim glasom govorijo meni:
 60 domov se vrni, brat nam izgubljeni!

In jaz se vračam. K vam, podobe vzorne,
 resnice svete ve, moj duh hiti;
 k vam, kjer vse sile rade so pokorne
 lepoti večni, meni se mudi:
 65 v deželo, kjer ljubezen je kraljica,
 kjer solza bledega ne moči lica.

Že vidi jo okó, deželo sveto,
 deželo misli mojih in željá,
 kjer vedno jasno je nebó razpeto,
 70 kjer mir in pokoj, sreča je domá.
 Moj duh peroti čile že razvija,
 tvoj, tvoj sem zopet, sveta poezija!

162. Zdravljica.

(Ob novini leta 1844.)

France Prešeren.

X Spet trte so rodile, prijetli, vince nam sladkó, ki nam oživlja žile, srce razjasni in okó, 5 ki vtopi vse skrbi, v potrtih prsih up budi.	V sovražnike 'z oblakov 15 rodu naj našga trešči gróm! Prost, ko je bil očakov, napréj naj bo Slovencev dóm! Naj zdrobé njih roké 20 si sponé, kjer jim še težé!
10 Komu najpred, veselo zdravljico, bratje, č'mo zapet'? Bog našo nam dežélo, Bog živi ves slovenski svet, brate vse, kar nas je sinóv sloveče matere!	Edinost, sreča, sprava k nam naj nazaj se vrnejo! Otrók kar ima Slava, vsi naj si v roke sežejo, 25 da oblast in z njo čast, obilnost bodo naša last.

X
Bvltw

- Bog živi vas, Slovenke,
 30 prelepe, žlahtne rožice!
 Ni take je mladenke,
 ko naše je krvi deklè;
 naj sinov
 zarod nov
 35 iz vas bo strah sovražnikov!
- Mladenči, zdaj se pije
 zdravljica vaša, vi naš up!
 Ljubezni domačije
 nobèn naj vam ne usmrti strup!
 40 Ker po nas
 bode vas
 jo srčno branit' klical čas. —
- Živé naj vsi narodi,
 ki hrepene dočakat' dan,
 da, kodèr solnce hodi,
 prepír iz svéta bo pregnan;
 da rojak
 prost bo vsak,
 ne vrag, le sosed bo meják!
- Na zadnje še, prijatli,
 kozarce záse vzdignimo,
 ki smo zato se zbraťli,
 ki dobro v srcu mislimo.
 Dókaj dní
 naj živí
 55 Bog, kar nas dobrih je ljudi! —

163. Oljki.

Simon Gregorčič.

- Drevó, rastóče v vinskem brégu,
 lepó zelèno v bélem snégu,
 oj drago oljkovo drevó,
 pozdravljam te srčno, srčno!
 5 Ko travnat ótok u puščavi
 prijazno tukaj zeleníš;
 voják ponósen se mi zdiš,
 stojéč po bitvi na planjavi:
 le njega bojni grom ni strl;
 10 tovariše je vse podrl.
 Čemú je tebi smrtna sila
 življenja moč in kras pustíla?
 Da živ nagroben spomeník
 iz mrtvih tal štrlíš navpík?
- 15 Nikakor! Marveč to zelenje
 oznanja nôvo nam življenje,
 ko spet se bo pomládil svet,
 ko nov razvíl se bo nam cvet.
 Naté iz gólih tam grmíčov
 20 zletava roj nam zvestih ptíčov
 in glásno v vejah žvrgolí,
 menéč, da svet se že mladí.
 In, oj, kakó mudí radó
 na tēbi moje se okó! —
- 25 Prijazno oljkovo drevó,
 pomník nekdanjih dni cvetóčih,
 prorók krasnejših dni bodóčih,
 pozdravljam te,
 proslavljam te!
- Ti v rane vlívaš nam zdravíla,
 svetóstna nam rodiš mazíla,
 oživljaš nam telesno moč,
 preganjaš z lučjo temno noč. —
 Proslavljam te! —
 30 Mirú podoba ljuba tí
 ljudem si že iz davnih dní.
 Naš rod se ves je bil pokváril
 in módrí Bog se je kesál,
 da je človeško bitje ustváril.
 Zató pa vse ljudi končál
 40 v pregróznem splošnem je potópu,
 zanēsel malemu je trópu.
 Ves rešeni človeški rod
 tedaj en sam je nôsil brod,
 kdo vé, če ta ubeží pokópu?
 45 Nad njim mračnó, temnó nebó
 in krog in krog brezdanja voda,
 a rešnega nikjeri prodá, —
 štrašno, štrašno!
 Kdaj ta brezbrežna voda splahne? 50
 Kdaj srd nebá se upokójí?
 Mar Bog na veke se jezí?
 O ne! Dih božji tóplo dahne
 in vóda gine, pada, sahne,
 kakòr pred sólncem sneg kopní. 55
 In glej, iz vóde se sušéče
 drevó priraste zelenéče,
 golóbbček bel se nanj spusti,

- na drévu kljuva, kljuva, pika,
 60 in ko z drevesa odletí,
 v rudéčem kljunu zelení
 mu oljkova mladíka.
 Kakó je pač brodar vesel
 golóba z vejico sprijél!
 65 To vejo z oljčnega drevésa
 so do človeškega rodú
 poslala blažena nebesa
 v poróštvo sprave in mirú. —
 Mirú simbôl si tudi nam!
 70 Glej, prišla oljčna je nedelja
 in polne srčnega veselja
 vrvíjo trume v božji hram.
 Odrasle zreš in otročiče,
 nesoče oljkove snopíče,
 75 če ne, mladike oljčne vsaj,
 svetíšče zdí se oljkov gaj.
 Skoz ókna sólnece božje líje
 v ta gaj svoj zlati žar z nebés,
 a bolj še sreče solnce sije
 80 otrôkom z lic in iz očés
 skoz senco oljkovih perés.
 Pristópi starček sivolás
 in blagoslov nebeški kliče
 njegov srčnomoleči glas
 85 na oljčne veje in snopíče,
 o, naj te oljke, kjer bi bile,
 bi blagoslov in mir delíle!
 Da, oljkove mladíke té
 mir bodo in blagóst rodíle,
 90 ko hiše, vrte in poljé
 blagoslavlja je pokropé.
 Glej po kropljenju njívo, trato,
 kako razvíja njih se kras!
 Kakó se ziblje žíto zláto,
 95 kakó je poln pšenični klas.
 Pod srp že sili, sili v pas —
 in drevje to — kakó bogato!

- O srečni kmetje, srečna vás!
 Pa, oh, — kaj se temní nebó?
 Pod njim se megle temnosíve
 100 valé čez vrte, trate, njíve,
 grméč groznó, preteč strašnó.
 Pred selsko kočico klečé
 otrôci, starčki in žené,
 z boječim, sólznatim očesom
 105 k oblačnim, mračnim zró nebesom,
 glasnó ihtèč,
 k Bogú molèč.
 A hiše skrbni gospodar
 mladike oljkove sežíga,
 110 da umíril grozni bi vihár:
 in sveti dim se k nebu dvíga,
 in, glej, preteči prej oblák
 na polja ulije dež kroták. —
 O, da bi tí, mladika mila,
 115 nevíhto tudi utolažíla,
 ki burno hruje mej ljudmí,
 ki v srcu strastno nam besní,
 da meni vsaj bi jo umíríla!
 Srcé mi pravi, da jo boš,
 120 če prej ne, ko me boš kropíla!
 Pred duhom vidim nizko sôbo,
 a v sobi blédo sveč svetlôbo;
 mej svečami pa spava mož,
 bled mož, ogrnen s plaščem črnim,
 125 kí s trakom je našít srebrnim;
 on trdno spí, nevzdramno spí,
 strudila ga je težka hôja.
 Možá pa množica ljudi
 z mladíko oljkovo kropí,
 130 želèč mu večnega pokôja.
 Oj, bratje, ko se to zgodí,
 tedaj končana pot bo môja
 in kônc bo težáv in bôja,
 tedaj potíhne za vsekdár
 135 sreá mi in svetá vihár!

164. Na Bledu.

Oton Župančič.

- Z romarskim čolnom
 pesem plava,
 poletava
 nad jezerom.
 5 Zvonček Marijin plaka in prosi,

molitve nosi
 pred božji tron.
 Kaj so prinesla ta srca s seboj!
 Plaho, zaupno pred teboj,
 o Marija,

	so razgrnila
vso domovino:
s temi sreci so polja, gorice,
žito in vino,	vse razkrili
pred teboj.	
15	naše dežele ponižne vasice,
skrite koč, v njih porodnice,
v svoji rev
k tebi kliče.	Glej, Marija,
mati presveta,
srce poeta
drug je tvoj.
I krog njega se gnete usoda
mojega roda,	30
20	S temi sreci so dvori in hlevi,
voli in krave,
in pastir in bela čreda
z mirnimi očmi te gleda
iz daljave.	k meni roma domovina
od vseh strani.
O, da bi bila
pesem moja,
kot je tvoj zvon!	35
25	Vse težave,
ves svoj znoj
plaho, zaupno so razgrnili,	Da bi čutila,
da bi nosila	40

na svoji peruti,
kar misli, kar čuti,
kar hoče dom...

165. Vseh živih dan.

Oton Župančič.

Jaz čutim danes vseh živih dan.

Moje srce kipi in polje,
moja duša je židane volje,
kot bila bi pila kraški teran.

Ne čujete? — Tam od mračnih lesóv 5
vrši vihar,
poln srditih gromóv,
in izza meglá zdaj pa zdaj vzplapola
krvavordeč plamen kot meč —
to dneva je novega žar. 10

O, bratje, na pot, življenju naprot!
Ne bojte se meča krvavega,
ta meč ni namerjen na zdravega,
na pravega moža. „
Ta meč divja čez grobove le, 15
požiga razpale domove le,
kar je čilega, to obvelja.

O, bratje, bratje — prišel je čas!
O, bratje, bratje — kako je v vas?
So li vaše njive zorane? 20
Zdaj zvezde ugodne vladaajo,
zdaj semena zlata padajo —
so li vaše njive zorane?

- Otresite zaduhlih se sanj!
 25 Po bliskovo gre vseh živih dan,
 kdor ga je zamudil — ves klic zaman —
 doživi ga le, kdor je pripravljen nanj!

IV. Himne.

166. Vsi narodi naj slave Gospoda!

Psalm XCIV. — Prepesnil Ivan Vesel.

Novo zapojte pesem Gospodu!
 Zemlja vesoljna Njega veličaj,
 slavo imena božjega pričaj.

- Pričajte vedno brambo Njegovo!
 5 Slavo Njegovo vsem oznanujte:
 čuda velika, národi, čujte!

Velik Gospod je, slavi dostojen,
 strašen nad vse bogove zemljanov;
 nič so pred njim maliki poganov.

- 10 Večni Gospod ustvaril nebó je,
 ž njim veličanstvo, ž njim je lepota,
 v Njega svetišču moč in krasota.

- Dajte Gospodu slavo, češčenje;
 zemskih národov množna plemena,
 15 dvigajte slavo Njega imena.

Dare nosite v dvore njegove,
 klanjajte se v krasoti mu sveti!
 Zemlja se vsa Mu klanjaj v trepeti!

- Svet je vesoljni trdno postavljen;
 20 Bog je vladar nam, čujte národi,
 On je sodnik, pravično vas sodi.

Naj veselé se sveta nebesa,
 ukajo naj mu zemlje prostrane,
 Morje do dna bučeč naj se zgane!

- 25 Polje in sadje naj se raduje,
 šuma in log veselja naj raja,
 Božjemu licu! — On nam prihaja!

- On nam prihaja sodit vso zemljo;
 zemeljski krog presodi resnično,
 30 sleherni narod z roko pravično!

167. Reši nas zlega!

Fran Levstik.

Človek slabi, v roke dan viharjem,
 plah se ziblje črez tepēž valov,
 zvija nagle se usode vdarjem,
 ki oklop in ščit zdrobé njegov. 5
 Ko vriskánju duša se udaja,
 nad glavó ná lasu visi meč;
 ko najslajša kupa nas napaja,
 sodbo piše prst nam plameneč.

Tu v dolini senčni, v noči dvoma,
 vsa modrost ne znade kdaj ní kam; 10
 dokler duša v plašču smrtnem roma,
 srce je igrača grenkih zmam.
 In srcé človeško je brezdna,
 mere svoje samo si ne vé;
 meri oceanom se globina, 15
 meriti se želje ne dadé.

Naj mi kopje zemljo premaguje,
 moli naj me v sponah širni svet,
 naj mi hribe zlata v krilo suje,
 slavo naj dosežem večnih let, 20
 naj vesoljnost z duhom vso objamem:
 človek vendar bi nesit ostal,
 in slovó od solnca predno vzamem,
 nično! jezik bi mi trepetal.

Vse je nično, Ti edini večen, 25
 Ti začetnik, Ti hranitelj moj!
 Nikdo ni pod solncem Tvojim srečen,
 kdor ne bega tepen v šator Tvoj;
 nikdo ne dohrepeni počitka,
 komur v sebi Ti mirú ne daš; 30
 kadar bije bojna ura bridka,
 sam pomoč, sam zmago Ti imaš.

Kogar Tvoj v puščavi plamen vodi,
 ni mu konjika, ni pešca mar,
 po modrasih kot po cvetju hodi, 35
 v sèn ga ziblje pótres in vihar.
 Svet naj gine, solnce, luna gasne,
 zemljo naj zaliva hrup morjá,
 padajo grmeče zvezde jasne:
 kdor v Te upa, ta ne drgetá. 40

In zató oziramo se k Tebi:
 ko nas bode težki jarem trl,
 izkušnjava nas vabila k sebi
 in tolažbe zadnji žarek mrl,
 45 ko visela bode tma nad nami,
 srce nam brezup vesti kljuval:
 Ti, Gospod, zaščiti nas z rokami,
 da nas v brezdno ne potegne val!

In kadar se nagne dan telesni,
 50 da rosíl nam čelo mrzel pot,
 srce stalo, gasnil blisk očesni,
 duh popuščal bode kočó zmot,
 puščal slast in strast življenja tega:
 takrat, Oče, Ti pri meni stoj,
 55 Ti me brani, Ti me reši zlega,
 Ti me v rajski dom pokliči svoj!

168. Nočni psalem.

Oton Župančič.

Zvezde hite čez visoko polnoč, tihe, zlate; škoda zate, duh, kam blodiš obupujoč?	Slušaj navzdol: rodovi dreves, od obzorja daljna morja zlagajo himno nižin do nebes.	15
5 Ptič prešumel je plaho gaj do družice; tam — cvetice: vonj in šepet je obkrožil ves kraj.	Kakor iz školjke motnjava glasov dih skrivnosti: ni radosti, ni bolečin, a polno je snóv.	20
Pošlji še enkrat k zvezdam oko: 10 svetla cesta v bajna mesta, duš tam hrepenenja pojo.	Sredi vsega razprostri peroti kot dve zarji, in v viharji harpa boš, ki jo prebira Gospod.	

169. Molitev.

Silvin Sardenko (Alojzij Merhar).

Mlado jutro moli Gospoda in večer se Stvarniku klanja, tiha noč pred njim poklekuje — pa bi jaz ne molil molitve,	kadar prst se prsta oklene, kakor bi se prah in pepel poljubila v tisti ljubezni, ki se v duši vnema do Tebe?	
5 ko srce je milosti žejno, bolj, kot jutro zatega solnca, bolj, kot mrak je žejen pokoja, bolj, kot noč je žejna tihote!	K Tebi, k Tebi rad bi se dvignil iz globoke solzne doline, a ne morem, dokler izjokal svetu nisem zadnje solzé.	15
K Tebi, Večni, roke naj sklenem, 10 ali niso takrat najlepše,	Včasih, kadar Tvoje nebo v neštevilnih lučkah utriplje, ves zamaknjen vanje strmim,	20

kakor da bi stal pred zaveso, K Tebi! K Tebi! — Ali brezmejne
 ki zástira oder nebeški... sanjajo med nama daljave!
 Kakšni vendar morajo biti Drug nobeden jih ne premeri 30
 25 tam na odru večni prizori,
 ko je sama rajska zavesa kakor Tvoja milost neskončna;
 toli krasna in čudovita? drug nobeden jih ne preplava
 kakor sama srčna molitev.

Da mi nisi vdahnil molitve,
 kam bi nosil, kje bi potožil 35
 tožbe svoje neizrekljive?
 A v molitev gorko zakrite,
 Ti jih vidiš, Ti jih tolažiš,
 moj vsevedni Bog in Gospod!

V. Lirično-didaktične pesmi.

Poučne pesmi.

170. Revija.

Oton Župančič.

Hej, pridite, pesmi, stojte pred menoj!
 Naprej ti mala, vitka — kaj je s teboj?
 — »Jaz sem nagajivka,
 osata z b a d l j i v k a,
 nemiren plamenček 5
 po kotih vseh švigam,
 za nič se ne brigam,
 vrtim se in migam
 in stržem korenček.
 Prav, mala! Poznam te in rad te imam. 10
 Ti špiček? — »Se klanjam in sem e p i g r a m.« —
 Odgovor kot jedro, prav kakor si sam.
 Moj verni oproda, ne bodi drugačen!
 Lok vsekdar napet, tul vedno natlačen!
 Še, mislim, junačila bodeva skupaj. 15
 — »Na mé se zanesi in vase zaupaj.« —
 Ti žlahčič umerjeni — kaj tak zatôpljen si ves vase?
 Kam ti je misel šla? — »V lepe minule že čase:
 mojstrom sem služil, voljan sem jim bil in pokoren,
 tebi, učencu, kako pač ne bil bi uporen? 20
 Kette, Prešeren, še Levstik —.« Skoz prste poglej!
 — »Gledam — ne vidim.« — Smo res že pri koncu, o jej?
 Torej: pozdravljam te in te odslavljam med svet —
 išči si novega mojstra, sirota s o n e t.

- 25 A tebi — ne vem ti imena, ne vem ti pomena,
 ti moja bolečina — slast,
 ti prvi moj pogon in moja zadnja rast,
 ti zlato jedro duše sveta,
 ti želja do bratov iz srca,
 30 ti volja moja in volja rodu,
 jasnost resnice v mračnem snu —
 ne vem ti imena, ne vem ti pomena —
 ti moja globoka skrivnost — svetost. —

171. Školjka.

Simon Gregorčič.

Pri morju! Mlad ribič je k bregu
poln bisernih školjk priveslāl;
odkod pa v njih biseri krasni?
Jaz nisem in ribič ni znal.	»Ko v školjko kak pesek se vkrade,
zareže ji rane ostré
in biserje ran je obrastek,
to školjk so krvave solzé.«	10
5 Učitelj moj stari pa v šoli,
ki znan mu je slednji bil stvor,
pojasnil pravljíčno-čaróбно
je biserja v školjkah izvòr:	Smehljaje poslušal sem v stolu,
učitelju nisem verjel,
da biserje raste iz boli;
zdaj vére sem te se navzel:	15

Srce mi je biserna školjka,
 udarcev prepolna in ran;
 a v njem pa iz rane mi slednje
 20 nov biser rodi se na dan.

172. Knjižna modrost.

Fran Levstik.

- Po knjigah samo ne prebiva modrost,
 kot mesec ne v zrcalu vode,
 ki, vtrjen v brezkončnih svetov širokost,
 iz vodne te gleda posode.
 5 To znali so davno vedivi možje;
 trobili so v gluha ušesa:
 zatorej še zdaj smo otroci ljudje;
 naš rod se naukov otesa.
- Vi, ktere pri knjigah obrastel je mah ,
 10 v živót se vrtežni vrzite!
 Vas solze ne bodi nì radosti strah;
 iščíte, vživaje trpite!
 Namen se razgrne vam zemskih ljudi,
 nesreča in sreča po sveti;
 15 naj pametni vas in neumni uči,
 kako bi nam bilo živeti.

Uberi v poslopja in v kože si pot,
 tam knjiga naukov je zlatih;
 a hrabro se spuščaj na sredo povsod,
 boječ se ne stiskaj pri vratih! 20
 Če prodalno gledaš od daleč blago,
 pri mnogem enaka veljava;
 a kadar pomaknil si bliže oko,
 razložek se velik spoznava.

In kogar le knjige debele učé, 25
 da solnce pripeka po leti,
 da tekajo v morje iz morja vodé,
 da zvezda ponoči nam sveti:
 ta molči! — Ker on, kar pozabil očak,
 nam s hripavim grlom popeva; 30
 zapreda v zmotnjavo se svojo bedak,
 bedakom jo zopet premleva.

173. Vzori.

Simon Gregorčič.

Z uzori se nikár ne bori; kot solnčni žarki so uzori, ki grejejo nam mrzli svet, 5 budé, rodé pri cvetu cvet. Uzori tudi plemeníti, če duh je z ognjem njih ogret, božanstven cvet mogó rodíti.	Uzorov mi nikár ne mori; kot žarki solnčni so uzori: en sam mi solnčni žarek daj, ž njim božje solnčece tam gori na prvi najdem ti migljāj. Kot solnčnih žarkov zlati trak uzor je plemeniti vsak.	10
---	--	----

Ne tu na zemlji zapuščeni 15
 iz ognja našega srcá,
 iz isker našega duhá —
 iz luči večne sorojêni,
 le v njenem se žaré plameni.
 Zató pa sveti vsak uzor 20
 nam gor, kjer je njegov izvôr!

174. Iveri.

Josip Cimperman.

1.

Prijatelj, življenja se modro veséli,
 samo od svetá premnogo ne želi;
 doklér ti sijejo dnevi mladósti,
 telesne in dušne vežbaj kreposti;
 kadár nezgoda krog tebe vihari, 5
 obupu se ne vdajaj nikari;
 pozorno uke mi slušaj modrákov,

a skrbno se čuvaj lisic in lisjakov;
 služabnik odločen ostani resnici
 10 ter klanjaj se brez upora pravici:
 v srce si zapiši te svéte moje
 in lahko sem porôk ti sreče tvoje!

2.

Ko upanje v srečnejše dni upada
 in dušo razjeda ti strup gorjá,
 ponosno, junaški trpi in molči,
 o težkih poskušnjah usode ne golči,
 5 da trd je, ne dolži grešno Boga,
 ki v brezkonečni modrosti nam vlada.
 Sam dvigni se in rad ti pomaga,
 ne upaj v svet, ne pozivlji vraga!

175. Darítev.

Simon Gregorčič.

Darítev bodi ti življenje celo:
 Oltar najlepši je — srcá oltár,
 Ljubezen sveta v njem — nebešk je žar,
 Gospodu žrtva — vsako dobro delo.
 5 O, da srcé gojilo bi vsekdar
 Ta sveti žar, naj živo bi gorélo,
 Enako kresu vedno bi plamtelo,
 Bogú in domu žgalo vréden dar!
 Odložno odpovéj se svôji sréči,
 10 Goreče išči drugim jo doséči,
 Živéti vrli móž ne smé za sé.
 Iz bratov sreče njemu sreča klíje,
 Veselje ljudsko njemu v ôku sije,
 In tuja sólza mu mečí srce!

176. Sam.

Simon Gregorčič.

Gorjé mu, ki v nesreči biva sam!
 A srečen ní, kdor srečo vžíva sam!
 Imáš li, brate, mnogo od nebés,
 od bratov ne odvracaj mi očés!
 5 Duh plemeniti sam bo nosil bóli,
 a sreče vžíval sam ne bo nikoli.
 Odpri srécé, odpri roké,
 otíraj bratovske solzé,
 sirotam olajšúj gorjé.
 10 Kedor pa sréčo vžíva sam,
 naj še solzé prelíva sam!

Satirične pesmi.

177. Kaša.

Francè Prešeren.

Al práv se piše kaša ali kašha,
se šola novočrkarjev srdita
z ljudmi prepira starega kopita,
kdo njih pa právo trdi, to se praša.

Po pameti je taka sôdba naša: 5
Ak je od kašhe kaša boljga žita,
in boljš' obdelana in bôlj polita,
naj se ne piše kašha, ampak kaša.

Ak pa po črki boljši jed ne bode, 10
in závolj črke ne trpi nič škode,
obhaja taka misel nas Slovence,

da pravdajo se ti môžje znabiti,
za kàr so se nekdanji Abderiti
v sloveči pravdi od oslóve sence.

178. Nagrobni napis metêlčici.

Francè Prešeren.

Kdôr ne zna napisa brati,
sèm obrne naj oči;
v njem zapisano stoji:
»Spod metêlčica leži,
Kêr ji vsi homeopáti 5
niso môgli pomagáti;
b'la nje smrt je žlica kaše —
tri molite očenaše!«

179. Iz »Dunajskih sonetov«.

Josip Stritar.

Če k suknji gumb privežem si za silo,
ne štejem se za to že med krojače,
ki suknje, plašče delajo in hlače.
Zakaj? — Saj jih je že tako obilo!

Kedôr steknil pri nas je »bilo« z »milo« 5
enkrat po sreči, od veselja skače;
vrstí se med parnaške postopače
in teto imenuje pevsko Vilo !

- Otroci smo si hišice gradili
 10 za kratek čas, ne na ogled, ne v rabo;
 če kdo prišel je, že smo jih razbili.

Igrati z rimami, ni ravno slabo,
 kar spišeš, kaži, čitaj svoji »mili«,
 potem zakuri peč — in mir bo s tabo.

180. Iz »Bršljana in bodičja«.

Anton Medved.

Moj mili Bog, Ti nisi torej vreden,
 — ah, strašno blasfemijo govorim! —
 da bi Te pevec Tvojega zaveden
 in svojega daru preslavljal ž njim?!

- 5 Le to, kar z roko se lehkó zagrabi,
 poslej je vredno lepih barv in rim.
 Živo naslikan pujs se nam ne gabi,
 če dobro je zadet in ne — prestar.
 Njegovi parklji v živci niso slabi —
 10 in to je dandanašnji glavna stvar ...

Človeku vzemi dušo, Bógu slično,
 očem pogasi pomenljivi žar —
 kaj človek je potem? Povej resnično,
 melliflue Bernarde, tvoj razum!
 15 Ha, ti nadevaš mu ime odlično:
 nič drugega kot — saccus stercorum!

Napisi in reki.

181. Napisi na mesece.

Valentin Vodnik.

Svečan.

Veliki srpan.

Bolj bode pridna
 po zimi predica,
 dalj' bo rožljala
 pod palcem pética.

Oberajo hajdo
 nedolžne tatice,
 č'belarjem pa nos'jo
 debele mošnice.

Mali traven.

Kimavec.

Jablane, hruške
 in druge cepé
 cepi v mladosti
 za stare zobé.

Terice pogačo,
 potvice jedó,
 lanovi Slovincem
 rumence neso.

182. Epigram.

Oton Zupančič.

Osel gre le enkrat na led. — Baš to je oslovstvo!
Modrec ve: danes sem pal, jutri bom plesal po njem.

183. Lesnike.

Fran Levstik.

1.

Izkušnja dokípi najvišje visokosti,
človeku so dane vendar še večje kreposti.

2.

In ti, da bi moč imel ne vem koli slabo,
dovòlj je imaš v svojo ponižno rabo.

3.

In če bi se tudi na glavo postavil,
z naukom nikdó bi sveta ne ozdravil.

4.

Ti sam si kriv, da veja zadene te v óči,
a vendar glasno od neba kličeš pomoči!

5.

Mi kličemo vsak dan v molitvi: Izbavi nas zlega!
a tiho si mislimo: Udri tega in tega!

6.

Verjemi svojim besedam, a druge tudi premisli;
ne bodi tujega lačen, a svoje imej v čisli.

184. Iveri.

Josip Cimperman.

1.

Skovan je meč, da življenje ti brani,
a rajši v nožnici miren ostani.

2.

Čestit si nam, lovor bojniške slave,
a ljubimo oljko miru in sprave.

3.

Bogu z desnico kadilo zažigaš,
hudiču v pozdrav z levico migaš,
obema ustrezati, ljubeč ne gre,
vsak njiju zase terja srce.

185. Drobiž.

Josip Stritar.

1.

Srčan in hraber bodi mož,
in to v dejanju in trpljenju;
glavo pokonci! bodi mož,
junak ob smrti in v življenju.

2.

Vsevidno solnce znad neba
ne vidi lepšega na sveti,
kot je z usodo boj moža,
ki zna udarce nje trpeti.

3.

Ne gori in ne doli se
mož pošten níkdar ne dobrika;
za pravo on nikoli se
plašán viharju ne umika.

186. Resje in bilje.

Anton Medved.

1.

Kako naj ustreže vsem eden samó,
ko včasih enemu vsi ne mogó!

5.

Boljša kot meč in krepkóst
v stiski duhá je bodrost.

2.

Sad veselja je spomina strup,
sad trpljenja je veselja up.

6.

O drugih redko dobro misli,
kdor sebi samemu ni v čisli.

3.

Vsak varno hrani eno skrivnost:
svojo slabost.

7.

Nášega življenja doba
od zibeli tjá do groba
kaj je drugega kot bitev,
selitev,
ločitev.

4.

Nenadna stiska ne pomnoži
ni dušne v nas ni telesne moči,
a voljo potrdi, ki njima veli.

8.

Lepše se druží z neznanjem čednost,
kakor s strastjo nebrzdano vednost.

9.

Misel je verna družica v samóti,
v hrupnem življenju družica — beseda.
Misel nas svoja včasí v samoti,
tuja beseda v življenju razjeda.

10.

Spoštujejo vsi ga modri možjé,
kdor vedno več misli, kakor pové.
A malokomu je v čisli,
kdor več pové, kakor misli.

11.

Da vsaka je tretja beseda dejanje,
največje bi bilo stoletje sedanje.

12.

Večkrat nas kdo miluje,
ko nam trpljenje je tuje,
včasi nas kdo blagruje,
kadar trpimo najhuje.

13.

Ko pride sila, pa molči,
kdor mnogo govori,
ko treba ni.

14.

Ne more biti čista struga,
če val se v nji vali nečist,
ne more drug ljubiti druga,
če vlada v srcu mu zavist.

15.

Za vsako rano čas prinese leka,
a vsako rano tudi čas useka.

16.

Kdor vsako delo hvali,
hvalèč nas včasi žali.

17.

Vsak mož sijajen vzor ti bodi,
kdor sebe v sreči in nezgodi
pravično in razborno sodi.

18.

Bolj, nego spomin krivice,
ki zlobni svet jo stori,
spomin krivice storjene
srce plemenito boli.

19.

Kdor čas ima, pa časa čaka,
vsakdo ga smatraj za bedaka.

20.

Komur tuja milost kruh deli,
ta življenja pol živi;
kogar hrani svoje delo,
ta živi življenje celo;
kdor za brata dela in zasé,
sam živi življenji dve.

21.

Mnogo graje, malo hvale
svet daje in je dajal:
krivde zapisuje v skale,
a dobrote v vodni val.

187. Geslo.

Oton Župančič.

Kuj me, življenje, kuj!
Če sem kremen, se zaiskrim,
če jeklo, bom pel;
če steklo, naj se zdrobim.

Satirični napisi.

188. Zabavljivi napisi.

Francè Prešeren.

Vzrok nezlatega veka.

Prišli bi že bili Slovencem zlati časi,
ak klasik bil bi vsak pisar, kdor vam kaj kvasi.

Čebeličnim puščičarjem.

Kot vsaka ni žival lisica,
tak vsaki ni napis puščica.

Čebeličnim pravljicarjem.

Pravljica, po Ezop' od vas zapeta,
več nima teka, kakor jed pogreta.

Čebelice pesmam brez s in c.

»Brez cetov teče vir mu Hipokrene
in esov v pesmah njega ni!«
»Zatorej nimajo nobene cene, —
zato so pesmi tiste brez soli!«

Čebelice pevcem letnih časov.

Kdor govoriti kaj ne ve,
on vreme hval' al tožī;
kdor pevcev peti kaj ne ve,
od letnih časov kroži.

Pesmam o močvirskem posušilu.

»Kje, prašate, meglé ljubljanske vir je,
kar naše posušeno je močvirje?« —
»Rodijo nam oblake zdaj meglene
od posušila pesemce vodene.«

189. Satirični epigrami.

Fran Levstik.

Resnica.

Kdor za resnico mara, ušes ji ne maši;
al' kdor se je pa brani, zaveže še oči.

Nekemu pesniku.

Tvoje pisarije so ko v gnoju Job;
duh je nekaj vreden, truplo polno gob.

Dober svet.

Ne jenjaj peti, ak' ti misli zmanjka,
besed neznanih dosti nakopiči!
Le-te slovenskim bralcem bodo zanjke,
čeprav literaturni poreko beriči,
da gnezdo so, ki so ušli mu ptiči.

Mlademu pesniku.

Tvoja pesem je, ko Ezopova vrana,
vsa lepota njena je od drugod nabrana.

Uganke.

190. Iz Vodnikovih ugank.

1.

Sladek mož,
ves rumen,
gren'k v kož',
plajš zelen.

3.

Vse odprto,
vse prebito,
lačno predrto,
zmerom pa sito.

2.

Sladko zgovorna
stajica
pa v nji so bela
jagnjeta.

4.

Bela poljska planjava,
žito sama črnjava;
mimo gre,
kdor ne umé.

5.

Dva petkrat umitih ovčic
se pase v laneni senic'.

6.

Narvekša krivica
pa dobra pravica.

191. Iz Stritarjevih ugank.

1.

Vkup živita brata dva,
vidita, kar svet ima;

vendar pa še brata brat
videl ni samo enkrat.

2.

Dva očeta, dva sinova
prineso tri zajce z lova;
vendar ima enega

vsak lepo rejenega.
„Ali je mogoče to? —
Je, toda povej, kako!

192. Iz Župančičevih ugank.

1.

Srebrna, srebrna košarica,
v njej zlata, prezlata zarjica;
na glavo zadela jo deklica,
Poljančeva Marjetica.

2.

Biserne brez kril čebele
snoči stiha priletele,
noč na travi prenočile,
davi v solnce poskočile.

3.

Zlato valovje okrog in okrog;
bredem do pasa, ne zmočim si nog.

4.

Stara baba grbasta,
stara baba škrbasta,
kraj vode poseda,
se v zrcalo gleda.

8.

Deklica rudeča
pod zemljó se skrila,
zunaj šopek pustila.

5.

Oče Grčar — korenjak,
z glavo dreza pod oblak,
sinčki — malčki,
plahi palčki.

9.

Zlato solnce,
v solneu luna,
v luni hlebček,
v hlebčku Bog.

6.

Iz razdrtega korita
lačna vrana sito pita.

10.

Pet sinov iz iste hiše,
pa se vsak drugače piše.

7.

Prebito —
zvito:
konj na meni
jaz na konju.

11.

Leseni dvorci,
dišeči zastorci,
koščeni predalčki,
v njih sladki malčki.

12.

Nima fantek kapice,
kapica ima fantička;
prišumele sapice,
niso vzele kapice,
vzele so fantička.

Iz slovanskoga pesništva.

193. Smrt Marka Kraljevića.

Srpska narodna pjesma.

Poranio Kraljeviću Marko
 u neđelju prije jarkog sunca
 pokraj mora Urvinom planinom.
 Kada Marko bio uz Urvinu,
 poče njemu Šarac posrtati, 5
 posrtati i suze roniti.
 To je Marku vrlo mučno bilo,
 pa je Marko Šarcu govorio:
 »Davor, Šaro, davor dobro moje!
 Evo ima sto i šeset ljeta 10
 kako sam se s stobom sastanuo,
 još mi nigda posrnuo nisi,
 a danas mi poče posrtati,
 posrtati i suze roniti:
 Neka Bog zna dobro biti neće, 15
 hoće jednom biti prema glavi,
 jali mojoj, jali prema tvojoj.«
 To je Marko u riječi bio,
 kliče vila s Urvine planine,
 te doziva Kraljevića Marka: 20
 »Pobratime, Kraljeviću Marko!
 Znadeš, brate, što ti konj posrće?
 Žali Šarac tebe gospodara,
 jer ćete se brzo rastanuti.«
 Ali Marko vili progovara: 25
 »B'jela vilo, grlo te boljelo!
 Kako bih se sa Šarcem rastao,
 kad sam prošo zemlju i gradove,
 i obišo Istok do Zapada,
 ta od Šarca boljeg konja nema, 30
 nit' nada mnom boljega junaka!
 Ne mislim se sa Šarcem rastati,
 dok je moje na ramenu glave.«
 Al' mu b'jela odgovāra vila:

Smrt kraljevića Marka. V. 1. poraniti: rano napotiti se. — V. 3. Urvinom planinom: orodnik, slov. po, proti U. p. — V. 4. uz: ob, pri. — V. 5. posrtati: opotekati (spotikati) se. — V. 6. roniti: pomočiti, intr. teći. — V. 9. davor, davori: ej, počakaj; joj! — V. 10. ljeta: poletje. — V. 11. kako: odkar. — V. 13. poče (aor.): si (je) počel, podobno: v. 63. nadnese, v. 66. vidje, v. 68. proli itd. — V. 15. neka: naj. — V. 16. prema glavi: za glavo (pojde). — V. 17. jali: ali. —

- 35 »Pobratime, Kraljeviću Marko,
tebe nitko Šarca otet ne će,
nit' ti možeš umrijeti, Marko,
od junaka ni od oštre sablje,
od topuza ni od bojna koplja,
40 ti s' ne bojiš na zemlji junaka;
već ćeš, bolan, umrijeti, Marko,
ja od Boga od starog krvnika.
Ako l' mi se vjerovati ne ćeš,
kada budeš visu na planinu,
45 pogledaćeš s desna na lijevo,
opazićeš dvije tanke jele,
svu su goru vrhom nadvisile,
zelenijem listom začinile,
među njima bunar voda ima,
50 ondje hoćeš Šarca okrenuti,
s konja sjaši, za jelu ga sveži,
nadnesi se nad bunar nad vodu
ti ćeš svoje ogledati lice,
pa ćeš vidjet', kad ćeš umrijeti.«
55 To je Marko poslušao vile,
kad je bio visu na planinu,
pogledao s desna na lijevo,
opazio dvije tanke jele,
svu su goru vrhom nadvisile,
60 zelenijem listom začinile;
ondje Marko okrenuo Šarca,
s njega sjaho, za jelu ga svezio,
nadnese se nad bunar nad vodu,
nad vodom je lice ogledao;
65 a kad Marko lice ogledao,
vidje Marko, kad će umrijeti,
suze proli, pa je govorio:
»Laživ sv'jete, moj lijepi cv'jete!
L'jep ti bješe, ja za malo hodah!
70 Ta za malo tri stotin' godina!
Zeman dođe, da svjetom prom'jenim.«
Pa povadi Kraljeviću Marko,
pa povadi sablju od pojasa,
i on dođe do konja Šarina,
75 sabljom Šarcu osijeće glavu,
da mu Šarac Turkom ne dopadne,

V. 36. tebe: stara oblika za tebi; enako v. 142. in 150. sèbe (sebi).
— òtèti: vzeti. — V. 39. topuz (buzdovan): bojni kij. — V. 41. već: toda,
ali. — V. 44. visu: vrhu. — V. 48. začinile: (z dišečim listjem) prepojile.
— V. 49. bunar: studenec. — V. 71. zeman: čas. — V. 76. Turkom: stara
oblika m. Turcima. — dopadnuti: pripasti. —

da Turcima ne čini izmeta,
 da ne nosi vode ni đuguma;
 a kad Marko posiječe Šarca,
 Šarca konja svoga ukopao, 80
 bolje Šarca neg' brata Andriju;
 britku sablju prebi na četvero,
 da mu sablja Turkom ne dopadne,
 da se Turci njome ne ponose,
 što je njima ostalo od Marka, 85
 da hrišćanluk Marka ne prokune;
 a kad Marko britku prebi sablju,
 bojno koplje prebi na sedmero,
 pa ga baci u jelove grane;
 uze Marko perna buzdovana, 90
 uze njega u desnicu ruku,
 pa ga baci s Urvine planine
 a u sinje u debelo more ,
 pa topuzu Marko besjedio:
 »Kad moj topuz iz mora izišo, 95
 onda 'vaki djetić postanuo!«
 Kada Marko saktisa oružje,
 onda trže divit od pojasa,
 a iz džepa knjige bez jazije,
 knjigu piše Kraljeviću Marko: 100
 »Ko god dođe Urvinom planinom
 među jele studenu bunaru,
 te zateče ondje deli Marka,
 neka znade, da je mrtav Marko;
 kod Marka su tri ćemera blaga, 105
 kakva blaga? Sve žuta dukata!
 Jedan ću mu ćemer halaliti,
 što će moje tjelo ukopati,
 drugi ćemer, nek se crkve krase,
 treći ćemer kljastu i slijepu, 110
 nek slijepi po svijetu hode,
 nek pjevaju i spominju Marka.«
 Kada Marko knjigu nakitio,
 knjigu vrže na jelovu granu,

V. 77. izmet: tu sužnje delo. — V. 78. đugum: bakren kotlič za vodu. — V. 86. Hrišćanluk: kar pripada kršćanstvu, kršćanstvo. — peran: nasajen z ostmi, ostên. — V. 92. baciti: vreći. — V. 96. djetić: 1. deček, 2. mlad muž, junak. — V. 97. saktisati: uničiti. — V. 98. divit: pisalno orodje. — V. 99. knjiga: pismo. — jazija: pisava. — V. 101. ko (tko) god: kdorkoli. — V. 103. zateći: naleteti. — deli (delija): junak. — V. 105. ćemer: pas za novce. — V. 107. halaliti: oprostiti, blagosloviti. — V. 110. kljast: pohabljenec. — V. 113. nakititi: okrasiti, napisati (prim. pis-an, pës-t-r). —

- 115 otkuda je s puta na pogledu;
 zlatan divit u bunar bacio;
 skide Marko zelenu dolamu,
 prostrije je pod jelom po travi,
 prekrsti se, sjede na dolamu,
 120 samur kalpak nad oči namače,
 dolje leže, gore ne ustade.
 Mrtav Marko kraj bunara bio
 od dan' do dan' nedjeljicu dana.
 Ko god prođe drumom širokijem
 125 te opazi Kraljevića Marka,
 svatko misli, da tu spava Marko,
 oko njega daleko oblazi,
 jer se boji, da ga ne probudi.
 Dje je sreća, tu je i nesreća,
 130 dje nesreća, tu i sreće ima;
 A sva dobra sreća iznijela
 Igumana Svetogorca Vasa
 od bijele crkve Vilindara
 sa svojijem đakom Isajjom;
 135 kad iguman opazio Marka,
 na đakona desnom rukom maše:
 »Lakše, sinko, da ga ne probudiš,
 jer je Marko iza sna zlovoljan,
 pa nas može oba pogubiti.«
 140 Gledeć' kale, kako Marko spava,
 više Marka knjigu opazio,
 prema sebe knjigu proučio;
 knjiga kaže, da je mrtav Marko.
 Onda kale konja odsjednuo,
 145 pa privati za deliju Marka,
 al' se Marko davno prestavio.
 Proli suze proiguman Vaso,
 jer je njemu vrlo žao Marka;
 otpasa mu tri ćemera blaga,
 150 otpasuje, sebe pripasuje.
 Misli misli proiguman Vaso,

V. 117. skinuti: sleći. — dolama: dolga vrhnja suknja. — V. 120. samur-kalpak: sobolja kapa. — namače: aor. od namaknuti. — V. 124. drum: cesta. — đe (gdje): kjer. — V. 131. iznijeti: vzeti ven, tu: privesti. — V. 132. iguman: (gr. ἡγούμενος): samostanski predstojnik; prim. v. 147. proiguman: kdor je bil prej igumen. — Svetogorac: s Svete gore (Atosa). — V. 133. Vilindar: slavni srbski samostan Hilandar, 1198.—99. ustanovljen po sv. Savi in Štefanu Nemanji na Sveti gori. — V. 134. đak. (đakon): dijakon. — mašati (se): prijeti. — V. 140. kale (kaluder): redovnik. — V. 142. prema sebe (sebi): sam zase. — V. 145. privatiti (prihvatiti): prijeti. —

dje bi mrtva saranio Marka.
 Misli misli, sve na jedno smisli:
 Mrtva Marka na svog konja vrže,
 pa ga snese moru na jaliu, 155
 s mrtvim Markom sjede na galiju,
 odnese ga pravo Svetoj Gori,
 iznese ga pod Vilindar crkvu,
 unese ga u Vilindar crkvu,
 čati Marku, što samrtnu treba, 160
 na zemlji mu t'jelo opojao,
 nasred b'jele crkve Vilindara
 ondje starac ukopao Marka,
 biljege mu nikakve ne vrže,
 da se Marku za grob ne raznade, 165
 da se njemu dušmani ne svete.

194. Svatební košile.

Již jedenáctá odbila,	rodičky boží s děfátkem,	
a lampa ještě svítila,	tak jako růže s poupátkem.	
a lampa ještě hořela,	A před tou mocnou světící	
co nad klekadlem visela.	viděti pannu klečící:	10
5 Na stěně nízké světničky	klečela, líce skloněné,	
byl obraz boží rodičky,	ruce na prsa složené;	

V. 152. saraniti (sahraniti:) pokopati. — V. 155. jaliu: obala. — V. 156. galija: galeja, ladja. — V. 160. čatiti (stara oblika, stsl. čtėti): brati. — samrtan (stara oblika): umrli. — V. 161. opojati: opevati, peti (obrede za mrtvega). — V. 164. biljeg: znamenje. — V. 166. dušmanin: sovražnik. — svetiti se: maščevati se.

Svatební košile (Poročna srajca). Češka abeceda ima sledeče nam neznane črke: đ: topljeni d, ě: je, h (za etim.g): zgoľ dih, ch: h, ň: nj (topljeni n), ř: rž (en glas!), f: topljeni t, ú: u (prv. uo), y: i. Pred i in ě se soglasniki t, d, n mehčajo. Naglasno znamenje pomenja dolg samoglasnik. Naglaša se prvi zlog. —

V. 1. Již (iz uže): že. — jedenáctý: enajsti. — V. 2. ještě: še. — svítiti: svetiti (v češčini se dolgi e spremeni v í: býly: beli, dítě: dete, vítr: veter i. dr.); — V. 3. hořeti: goreti (h: g; ř: r pred e, i in j). — V. 4. co: kaj (kar), ki; kakor. — klekadlo: klečalo (dlo: lo). — V. 5. stěně: mestn. edn. trdih debel na -a (in -o). — světnice, světnička: izba (-y: rod. edn., im., tož. mn. trdih debel na -a). — V. 6. obraz: slika. — V. 7. děfátka (dítě): detece. — V. 8. jako: kakor. — poupátko (poupě): popek. — mocný: močni (c: shrv. č). — světice: svetnica (-í: or. edn. mehkih debel na -a; pri trdih -ou). — V. 9. panna (panenka): deklica. — klečící: klečečo (mehki prid., v ž. sp. vsa edn., im. in tož. mn. na -í). — V. 12. ruce (dvojina! mn. ruky): roki (stsl. a, naš o: č. u (ou). —

- slzy jí z očí padaly,
želem se nádra zdvihaly.
15 A když slzička upadla,
v ty bílé nádra zapadla.
- »Žel bohu! kde můj tatíček?
Již na něm roste trávníček!
Žel bohu! kde má matička?
20 Tam leží — podlé tatíčka!
Sestra do roka nežila,
bratra mi koule zabila.«
- »Měla jsem, smutná, milého,
život bych dala pro něho!
25 do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.«
- »Do ciziny se ubíral,
těšil mě, slzy utíral:
»Zasej, má milá, zasej len,
30 zpomínej na mě každý den,
první rok přádlá hledívej,
druhý rok plátno polívej,
třetí košile vyšívej:
až ty košile ušíješ,
35 věneček z routy poviješ.««
- »Již jsem košile ušila,
již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě:
a milý ještě ve světě,
ve světě širém, širokém, 40
co kámen v moři hlubokém.
Tři léta o něm ani sluch,
živ-li a zdrav — zná milý bůh!«
- »Maria, panno přemocná!
ach budiž ty mi pomocna: 45
vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať —
aneb život můj náhle skrať:
u něho život jarý květ — 50
bez něho však mě mrzí svět.
Maria, matko milosti!
buď pomocnicí v žalosti!«
- Pohnul se obraz na stěně —
i zkríkla panna zděšeně; 55
lampa, co temně hořela,
prskla a zhasla docela.
Možná, žež větru tažení,
možná i — zlé že znamení!

V. 13. slza: solza (č. zlogotvorní l: sl. ol; -y: red. edn., im., tož. mn trdih debel na -a). — V. 14. žel, -e: žalost. — nádra: nedro prsí (stsl. e naš e: č. a). — V. 18. rosti: rasti. — V. 19. má (můj): moja (mé: moje, m'ho, mému, mou: mojo, mém: mojem, mým: mojim; enako: tvůj, svůj). — V. 20. podle: poleg. — V. 21. rok: leto (tudi č.). — nežila: radi naglasa se »ne« veže z glagolom. — V. 22. koule: krogla. — zabiti: ubiti. — V. 23. míti: imeti. — smutný: žalosten. — V. 24. život: življenje. — bych, bys by, bychom, byste, by: bi (jaz, ti itd.). — pro: za. — V. 25. do: do, proti, na, k, v. — cizina: tujina. — V. 26. potud: doslej. — vratiti, vel. vrať: vrniti. — V. 27. ubirati se: odhajati. — V. 29. len: lan (prv. polglasnik, slov. a in a: č. e). — V. 30. každý: vsak. — V. 31. přádló: predivo. — hleděti: skrbeti za kaj (gledati). — V. 33. vy-: iz-. — V. 34. až: dokler (ne). — V. 35. routa (srvn. rúte, Raute): dišeča ruta, ruta graveolus L. — V. 37. truhle (syn. truhe): skrinja. — V. 38. odkvět: odevitanjé; květ: cvet. — V. 42. ani (a: in + ni): niti. — V. 45. budiž = bud': bodi (pa); ž (iz že: pa) se pritika glagolskim oblikam in prislovom, ne da bi jim bistveno izpremenil pomen. — pomocný: pomožen; bud' pomocný: pomagaj. — V. 47. blaho: blagost, sreča. — V. 49. aneb(o) neb(o): ali, pa. — V. 40. u z rod.: pri. — jarý: jari, svež. — V. 51. (a)však: pa, vsaj. — V. 54. pohnouti: geniti se. — V. 55. zkríkla: od zkríknouti. — zděsiti: prestrašiti. — V. 58. možná: mogoče. — žež: iz že: da, ker + tě (ti), ki ne izpremeni pomena (v. 205. veselo-f) — tažení (-ní: nje) glagolnik od tahnouti: (po)tegniti. —

A slyš! na zaspí kroků zvuk, 60
 a na okénko: fuk, fuk, fuk!
 »»Spíš, má panenko, nebo bdíš?
 Hoj, má panenko, tu jsem již!
 Hoj, má panenko, co děláš?
 a zdali pak mě ještě znáš, 65
 aneb jiného v srdci máš?««

»Ach můj milý! ach pro nebe!
 tu dobu myslím na tebe;
 na tě jsem vždycky myslila,
 za tě se právě modlila!« 70

»»Ho, nech modlení — skoč a pojď,
 skoč a pojď a mě doprovod;
 měsíček svítí na cestu:
 já přišel pro svou nevěstu.««

»Ach pro boha! ach co praviš? 75
 Kamž bychom šli — tak pozdě již!
 Vítr burácí, pustá noc,
 počkej jen do dne — není moc.«

»»Ho, den je noc, a noc je den — 80
 ve dne mé oči tlačí sen!
 Dřív než se zbudí kohouti,
 musím tě za svou pojmouti.
 Jen neprodlévej, skoč a pojď,
 dnes ještě budeš moje chof!«« —

Byla noc, byla hluboká, 85
 měsíček svítíl s vysoka,
 a ticho, pusto v dědině,
 vítr burácel jediné.

A on tu napřed — skok a skok,
 a ona za ním, co jí krok. 90
 Psi houfem ve vsi zavýli,

V. 60. zaspí (zasep m.): (zasip) hodník okrog hiše. — krok: korak (-ů: ov). — V. 65. zda (-li, -ž, -liž): alj. — V. 66. jiný: drugi (štaj. ini). — V. 68. tu dobu: v to dobo, prav zdaj. — V. 69. vždy, vždycky: vedno. — pravě: resnično. — V. 71. nechati zval. nech ali nechej: (o)pustiti. — V. 72. doprovoditi: spremljati. — V. 74. já: jaz. — V. 77. buráceti: razsajati. — pustý: pust, zapuščen (gluha noč). — V. 78. počkati: iz počekati. — jen, jenom: samo, jedva. — není (ne-ní): ni; není moc: ni móči, mogoče. — V. 81. dřív (-ě, -ěji): prej (prim. drevi). — než (-e, -li, -eli): nego, toda. — zbudí: -í je 3. os. mn. (naš -é). — kochout: petelin. — V. 82. musiti (nem. müssen): morati. — pojmouti: vzeti. — V. 83. prodlevati, prodlti: odlašati, muditi se (prim. dlje). — V. 84. chof, -i: žena. — V. 87. dědina: vas. — V. 91. houf (srvn. houfe): ve vsi: v vasi. —

když ty pocestné zvěřili;
a vyli, vyli divnou věc:
že-tě na blízku umrlec!

- 95 »»Pěkná noc, jasná — v tu dobu
vstávají mrtví ze hrobů,
a nežli zviš, jsou tobě blíž —
má milá, nic se nebojíš?««

- »Což bych se bála? tys se mnou,
100 a oko boží nade mnou. —
Pověz, můj milý, řekni přec,
živ-li a zdráv je tvůj otec?
tvůj otec a tvá milá má,
a ráda-li mě bude znát?«

- 105 »»Moc, má panenko, moc se ptáš!
jen honem pojď — však uhlídáš.
Jen honem pojď — čas nečeká,
a cesta naše daleká. —
Co máš, má milá, v pravici?««

- 110 »Nesu si knížky modlicí.«
»»Zahod' je pryč! to modlení
je těžší nežli kamení!
Zahod' je pryč! ať lehce jdeš,
jest-li mi postačiti chceš.««

- 115 Knížky jí vzal a zahodil,
a byli skokem deset mil. —

- A byla cesta výšinou,
skalami, lesní pustinou;
a v rokytí a v úskalí
120 divoké feny štěkaly;
a kulich hlásal pověsti:
že-tě na blízku neštěstí. —

V. 92. když-(to, ř); ko (kdy; kdaj). — pocestný: popotník. — zvěřiti: zavohati. — V. 93. divný: čudovit, čuden. — věc: reč. — V. 95. pěkný: lep. — V. 97. Veži: a jsou (so) tobě blíž, nežli zviš (= víš); umrlí je poleg nje. — V. 98. nic: nič. — V. 101. pověz: vel. od pověděti. — řeknouti: reči. — přec (předce): vendar. — V. 105. moc: na moč, mnoho. — ptáti (se): vpraševati. — V. 106. honem: gonom, hitro. — V. 109. pravica: prava (desna) roka. — V. 111. (za)hoditi: vreči. — pryč: proč. — V. 112. kamení: kamenje. — V. 113. ať: (zato) da. — V. 114. jest-li: če. — postačiti: vštric hoditi. — V. 117. výšinou (-ou: orod.): po višini. — V. 119. rokytí: rakitje, yrbje. — úskalí: skalovje. — V. 120. divoký: divji. — fena: psica. — štěkati: lajati. — V. 121. kulich: čuk. — hlasati: (raz)glašati. — pověst: vest. — V. 122. neštěstí: nesreča. —

A on vždy napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Po šípkoví a po skalí 125
ty bílé nohy šlapaly;
a na hloží a křemení
zůstalo krve znamení.

»»Pěkná noc, jasná — v tento čas
mrtví s živými chodí zas; 130
a nežli zvíš, jsou tobě blíž —
má milá, nic se nebojíš?««

»Což bych se bála? tys se mnou,
a ruka páně nade mnou. —
Pověz, můj milý, řekni jen, 135
jak je tvůj domek upraven?
čistá světnička? veselá?
a zdali blízko kostela?«

»»Moc, má panenko, moc se ptáš!
však ještě dnes to uhlídáš. 140
Jen honem pojď — čas utíká,
a dálka ještě veliká. —
Co máš, má milá, za pasem?««

»Růženec s sebou vzala jsem.«

»»Ho, ten růženec z klokočí 145
jako had tebe otočí;
zúží tě, stáhne tobě dech:
zahod' jej pryč — neb máme spěch!««

Růženec popad, zahodil,
a byli skokem dvacet mil. — 150

A byla cesta nížinou,
přes vody, luka, bažinou;
a po bažině, po sluji
modrá světélka laškují:

V. 125. šipkoví: šipkovje (trnje). — V. 126. šlapati: stopati. — V. 127. hloží: gložje, glogovje. — krve: krvi. — 129. ten (to): ta. — V. 130. zas(e): zopet. — V. 134. paně (rod.): Gospodova. — V. 138. kostel: cerkev. — V. 142. dálka: daljava. — V. 144. růženec: rožni venec. — V. 145. klokočí: klokočje, (klokčevina klokec: staphylea pinnata) iz nje se delajo rožni venci. — V. 146. otočiti: oviti. — V. 147. stahnouti: stegniti, stisniti (prim. steznik). — dech: dih, sapa. — V. 148. jej: ga. — neb (-o, -of): kajti. — mám spěch: mudi se (mi). — V. 149. popad: popadel (je). — V. 152. přes s tož.: čez, preko. — luka: im. mn. m. louky od louka: loka. — bažina: močvirje (-ou: orodn. edn.). — V. 153. sluj, -e: globel. — V. 154. světélko: čadni, slepi ogenj, vešča, vedomec. — laškovati: igrati. —

155 dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěď v potoce
pohřební píseň skřehoce. —

A on vždy napřed — skok a skok,
160 a jí za ním již slábne krok.
Ostřice dívku ubohou
břitvami řeže do nohou;
a to kapradí zelené
je krví její zbarvené.

165 »»Pěkná noc, jasná — v tu dobu
spěchají živí ke hrobu;
a nežli zvíš, jsi hrobu blíž —
má milá, nic se nebojíš?««

»Ach nebojím, vždyť tys se mnou,
170 a vůle páně nade mnou!
jen ustaň málo v pospěchu,
jen popřej málo oddechu.
Duch slábne, nohy klesají,
a k srdci nože bodají!«

175 »»Jen pojď a pospěš, děvče mé!
však brzo již tam budeme.
Hosté čekají, čeká kvas,
a jako střela letí čas. —
Co to máš na té tkaničce,
180 na krku na té tkaničce?««

»To křížek po mé matičce.«

»»Hoho! to zlato proklaté
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě — a mě nejinak,
185 zahod' to, budeš jako pták!««

Křížek utrh a zahodil,
a byli skokem třicet mil. —

V. 155. řada: red, vrsta — za sebou: druga za drugo. — V. 156. tělo: (mrto) truplo. — V. 157. havěď: trop. — V. 158. skřehotati: kvakati, regljati — (-ce: -če), — V. 161. dívka: devka, deklica. — V. 162. břitvami: kakor britve. — do nohou: rod. dvojine (m. mn. noh). — kapradí: praprotje. — V. 164. krví: orodn. edn. (slov.: s-). — V. 166. spēchati: hiteti. — V. 170. vůle: volja. — V. 172. popřáti, vel. přej: dovoliti. — V. 173. klesati: klecati, omahovati. — V. 177. kvas (iz nem. Geaß): gostija. — V. 179. tkanice (-čce), -i: trak. — V. 180. krk: vrat. — V. 184. hrana: rob. — V. 184. bodati: bosti. — jinak: inače. — V. 185. pták: ptič. —

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou, 190
a věž se zvonkem nad střechou.

»Hoj, má panenko, tu jsme již!
Nic, má panenko, nevidíš?«

»Ach pro boha! ten kostel snad?«

»To není kostel, to můj hrad!« 195

»Ten hřbitov — a těch křížů řad?«

»To nejsou kříže, to můj sad!
Hoj, má panenko, na mě hled,
a skoč vesele přes tu zeď!«

»O nech mne již! ó nech mne tak! 200
Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!«

»Nic se, má milá, nic neboj!
Veseloť u mne, všeho hoj: 205
masa dost — ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! —
Co máš v uzlíku, má milá?«

»Košile, co jsem ušila.«

»Netřeba jich víc nežli dvě: 210
ta jedna tobě, druhá mně.«

Uzlík jí vzal a s chechtotem
přehodil na hrob za plotem.
»Nic ty se neboj, na mě hled,
a skoč za uzlem přes tu zeď.« 215

»Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou;
však jsi byl napřed po ten čas:
skoč a ukaž mi cestu zas!«

V. 188. planina: planjava. — V. 189. stavení: poslopje. — V. 191. věž: stolp. — zvonek: zvonec. — V. 194. snad: morda. — V. 196. hřbitov (n. Friedhof): groblje, pokopališče. — V. 197. sad: vrt. — V. 199. zeď, -i, ž.: zid. — V. 201. divý: divji. — zrak: pogled, oko. — V. 202. jed, -u: strup. — vše: vse. — hoj, -e: obilje. — V. 206. maso: meso. — V. 208. uzlík: vozlek, culica. — V. 210. víc: več. — V. 212. chechtot: hohot. — V. 219. zas (-e): zopet. —

- 220 Skokem přeskočil ohradu,
 nic nepomyslel na zradu;
 skočil do výšky sáhů pět —
 jí však již venku nevidět:
 jenom po bílém obleku
 225 zablesklo se jest v útěku,
 a schrána její blízko dost, —
 nenadál se zlý její host!

- Stojí tu, stojí komora:
 nizoučké dvěře — závora;
 230 zavrzly dvěře za pannou
 a závora jí ochranou.
 Stavení skrovné, bez oken,
 měsíc lištami šeril jen;
 stavení pevné jako klec,
 235 a v něm na prkně — umrlec.

Hoj! jak se venku zmáhá hluk,
 hrobových oblud mocný pluk;
 šumí a kolem klapají,
 a takto píseň skuhrají:

- 240 »»»Tělu do hrobu přísluší,
 běda, kdo's nedbal o duši!«««

- A tu na dvěře: buch, buch, buch!
 burácí z venčí její druh:
 »»Vstávej, umrlče, nahoru,
 245 odstrč mi tam tu závoru!««

A mrtvý oči otvírá,
 a mrtvý oči protírá,
 sbírá se, hlavu pozvedá,
 a půlkolem se ohlédá.

V. 221. zrada (n. Verrat): prevara. — V. 222. sah: seženj. — V. 223. jí: nje. — venku: zunaj. — V. 225. útěk: prim. uteči. — V. 226. (s-, o-)chrána: rešitev. — její: njen. — V. 227. nadáti se: nadejati se. — V. 229. dveře: dver. — závora: zapah. — V. 230. zavrzly (zavřítí): zaprle (so se). — V. 232. skrovný: ubožen, majhen. — V. 233. lišta (srv. liste: Leiste): špranja. — šeriti: siveti, svitati. — V. 234. pevný: trden. — klec, -e: kletka. — V. 235. prkno: deska. — V. 236. zmáhati se: naraščati. — hluk: šum, ropot. — V. 237. obluda: pošast. — pluk: (polk), trop. — V. 238. klapati: klopotati, topotati. — V. 239. skuhrati: tuliti. — V. 240. příslušetí: spadati (pr. germ. slišati = hören). — V. 241. kdo-s (-sě): kdor si. — o s tož.: okolí, na, za. — dbáti: paziti, skrbeti. — V. 243. z venčí: (prim. v. 223) od zunaj. — V. 245. odstrčiti: odpehniti. — V. 248. pozvedati (-dnouti): vzdigovati. — V. 249. půlkolo: polkrog. —

»Bože svatý, rač pomoci, 250
nedejž mne ďáblu do moci! —
Ty mrtvý lež a nevstávej,
pán bůh ti pokoj věčný dej!«

A mrtvý hlavu položiv,
zamhouřil oči jako dřív. — 255

A tu poznovu — buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
»Vstávej, umrlče, nahoru,
otevři mi svou komoru!«

A na ten hřmot a na ten hlas 260
mrtvý se zdvihá s prkna zas,
a rámě ztuhlé naměří
tam, kde závora u dveří.

»Spas duši, Kriste Ježíši!
smiluj se v bídě nejvyšší! — 265
Ty mrtvý, nevstávej a lež;
pán bůh tě potěš — a mne též!«

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. —

A znova venku: buch, buch, buch! 270
až panně mizí zrak i sluch!
»Vstávej, umrlče! hola, hou!
a podej mi sem tu živou!«

Ach běda, běda děvčeti!
Umrlý vstává po třetí, 275
a velké, kalné své oči
na poloumrtvou otočí.

»Maria panno! při mně stůj,
u syna svého oroduj!
Nehodně jsem tě prosila: 280
ach odpusť, co jsem zhřešila!
Maria, matko milosti!
z té moci zlé mě vyprosti.«

V. 250. račiti: račiti, hoteti. — V. 251. ďabl (diabolus): hudobec. —
V. 254. položiv: l. del. pret. — V. 255. zamhouřiti: zatisniti (oči). — V. 256.
poznovu: znova. — V. 257. tlouci: tleči. — V. 260. hřmot: grmenje, ropot.
— V. 262. ramě: (cela) roka (Arm). — ztuhlý: tog, trd. — V. 264. spas:
spasi. — V. 267. tež: tudi, prav tako. — V. 271. mizeti: izginjati, pohajati.
— V. 277. otočiti: obkrožiti, obrniti. — V. 279. orodovati: prositi. — V. 280.
hodně: primerno vredno. —

285 A slyš! tu právě na blízce
kokrhá kohout ve víscce;
a za ním, co ta dědina,
všeccka kohoutí družina.

290 Tu mrtvý, jak se postavil,
pádem se na zem povalil,
a venku ticho — ani ruch;
zmizel dav, i zlý její druh. —

Ráno když lidé na mši jdou,
v úžasu státi zůstanou:
hrob jeden dutý nahoře,

panna v umrlčí komoře,
a na každičké mohyle
útržek z nové košile. —

* * *

Dobře se's, panno, radila,
na boha že jsi myslila,
a druha zlého odbyla!
300 Bys byla jinak jednala,
zle bysi byla skonala:
tvé tělo bílé, spanilé,
bylo by co ty košile!

195. Trzech Budrysów.

Ballada litewska. — Adam Mickiewicz.

Stary Budrys trzech synów, tęgich jak sam Litwinów,
na dziedziniec przyzywa i rzecze:

»Wyprowadźcie rumaki i narządźcie kulbaki,
a wyostrzcie i groty i miecze.

5 »Bo mówiono mi w Wilnie, że otrąbią niemylnie
trzy wyprawy na świata trzy strony:

V. 284. blízko: bližina. — V. 285. kokrhati: kikirikati. — víska (ves): vasica. — V. 291. co ta dědina: kar je te vasice, po vsej vasici. — všeccký: vsak. — V. 290. ruch: gibanje. V. 291. dav, -u: stiska. — V. 292. mša: maša. — V. 293. úžas: strah. — státi zůstanou (bleibe stehen): ustavijo se. — V. 294. douti: duti (od vetra), vzduti, razkopati. — V. 295. umrlčí: mrliški. — V. 296. každičké: prav vsak. — mohyla: mogila, gomila. — V. 298. raditi se (sich raten): posvetovati (tu: storiti). — V. 302. skonati: skončati. — V. 303. spanilý: lep. — V. 304. ty košile: mn. m. edn.

Trzech Budrysów (Trije Budrysi). Poljska abeceda ima sledeče nam neznane črke: ą: nosni o, ę: mehak shrv. ć, cz: č, dz: afrikata dz; dź: afrikata dź, ę: nosni e, ch: h; l: trdi l (artikulacija na mehkem nebu), ń: mehki n, ó: u, rz: ř, skoro ž, ś: mehak š, sz: š, w: v, y: y (ustna za i, jezik za u); ź: ž. — Vsi soglasniki pred i, e, ę so zelo mehki. Naglas stoji na predzadnjem zlogu.

V. 1. tęgi: togi, trdni. — jak: kakor. — V. 2. dziedziniec: dedinec, grad. — V. 3. wyprowadzić (wy-: iz): peljati ven (-cie iz -te: vel. mn.). — rumak, -a: (turški) konj (-i: tož. mn.). — narządźić: narediti, urediti. — kulbaka: (leseno) sedlo. — V. 4. wyostrzyć: zostriti. — grot, -a: ost (-y: tož. mn.). — V. 5. bo: kajti. — mówić: govoriti; mówiono mi: reklo se mi je, rekli so mi. — że: da. — otrąbić (m. od-): odtrobiti (-ią: 3. os. mn.). — nie-mylmie: ne-zmotno, nedvomno. — V. 6. wyprawa: priprava, (pripravljena) četa (-y: im. mn.). — świat: svet. — strona: stran (sogl. + ro, lo + sogl. je naš -ra, la-: zdrow: zdrav, mlody: mladi i. dr.). —

Olgięd ruskie posady, Skirgieł Lachy sąsiady,
a ksiądz Kiejstut napadnie Teutony.

»Wyście krzepcy i zdrowi, jedźcie służyć krajowi,
niech litewskie prowadzą was bogi! 10
Tego roku nie jadę, lecz jadącym dam radę:
trzej jesteście i macie trzy drogi.

»Jeden z waszych biedz musi za Olgiędem ku Rusi,
ponad Ilmen, pod mur Nowogrodu;
tam sobole ogony i srebrzyste zasłoy, 15
i u kupców tam dzięki jak lodu.

»Niech zaciągnie się drugi w księdza Kiejstuta cugi,
niechaj tępi Krzyżaki psubraty;
tam bursztynów jak piasku, sukna cudnego blasku,
i kapłańskie w brylantach ornaty. 20

»Za Skirgiełem niech trzeci, poza Niemen przeleci,
nędzne znajdzie tam sprzęty domowe:
ale zato wybierze dobre szable, puklerze,
i mnie stamtąd przywiezie synowę.

»Bo nad wszystkich ziem branki, milsze Laszki kochanki: 25
wesolutkie jak młode koteczki,
lice bielsze od mleka, z czarną rzęsą powieka,
oczy błyszczą się jak dwie gwiazdeczki.

V. 7. Olgięd: veliki knez in slaven junak poganske Litve (1345—1377);
vojskoval se je s Poljaki, Rusi in Tatari. — posad, -u: nasebina. — Skir-
gieł(o): brat prvega litovsko-poljskega kralja Władysława II. Jagiella (1386
—1434), veliki knez litovski (1387—1392). — Lach: Poljak. — sąsiad, -a:
sosed. — V. 8. ksiądz (tu m. ksiądz): knez (sicer: duhovnik). — Kiejstut:
Olgiędov brat († 1382), slaven junak v bojih zoper križarje. — V. 9. wy-
ście: vi ste. — krzepcy: im. mn. od krzepek. — jedźcie: pojdite (po-
jezdite). — kraj: dežela (-ovi: daj. edn.). — V. 10. Niech: naj. — pro-
wadzić: spremljati (-a: 3. os. mn.) — V. 11. rok: leto. — jadę (1. os. edn.
od jechać): pojezdím, pojdem, jadącym: jezdečím. — lecz: le. — rada, -y
(n. Rat): svet (-ę: toż. edn. debel na -a). — V. 12. trzej: trije. — jesteście:
ste. — macie: imate. — droga: cesta. — V. 13. z waszych: izmed vas.
— biedz: iti. — musi: morati. — Rus, -i: Rusija. — V. 14. mur (murus,
srvn. mŭr): zid. — V. 15. soboli ogon: sobolji rep. — zasłona: zastor. —
V. 16. dzięki: novci, denar. — lod: led. — V. 17. zaciągnąć się: zategniti
se, napotiti se. — w cugi (toż. mn.): k vojski. — V. 18. Niechej: niech.
— tępić: tópiť (tepsti). — krzyżak: križar. — V. 19. bursztyn (n. Bern-
stein): jantar. — piasek, -ku: pesek. — cudni: čudovit. — blask: blesk.
— kapłan: duhovnik. — V. 21. przelecieć: preleteti. — V. 22. nędzny:
ubog. — sprzęt: opravljén. — V. 23. szabla: sablja. — puklerz: ščit
(vzbokel). — V. 24. stamtąd: od tam (tod). — synowa: snaha (-ę: toż. edn.).
— V. 25. branka: jetnica. — kochanka: ljubica. — V. 26. koteczka: ma-
čica. — V. 28. zwiasteczka: zvezdica. —

- »Stamtąd ja przed półwiekiem, gdym był młodym człowiekiem,
 30 Laszkę sobie przywoziem za żonę;
 a choć ona już w grobie, jeszcze dotąd ją sobie
 przypominam, gdy spojrzę w tę stronę.«

Taką dawszy przestrogę, błogosławił na drogę;
 oni wsiedli, broń wzięli, pobiegli.

- 35 Idzie jesień i zima, synów niema i niéma,
 Budrys myślał, że w boju polegli.

Po śnieżystej zamieci, do wsi zbrojny mąż leci,
 a pod burką wielkiego coś chowa.

»Ej to kubel, w tym kubie nowogrodzkie są ruble?«

- 40 »Nie, mój ojcie, to Laszka synowa!«

Po śnieżystej zamieci, do wsi zbrojny mąż leci,
 a pod burką wielkiego coś chowa.

»Pewnie z Niemec, mój synu, wiesz kubel bursztynu?«

»Nie, mój ojcie, to Laszka synowa!«

- 45 Po śnieżystej zamieci, do wsi zbrojny mąż leci,
 burka pełna, zdobyczy tam wiele;
 lecz nim zdobycz pokazał, stary Budrys już kazał
 prosić gości na trzecie wesele.

196. Утопленникъ.

Александръ Сергѣевичъ Пушкинъ.

Прибѣжали въ избу дѣти,

Второпяхъ зовутъ отца:

„Тятя! Тятя! наши сѣти

Притащили мертвеца.“

- 5 — Врите, врите, бѣсенята,

Заворчалъ на нихъ отецъ;

Охъ, ужъ эти мнѣ ребята!

Будетъ вамъ ужъ мертвецъ!

V. 29. gdym: ko sem. — V. 30. przywoziem: privedel sem. — V. 31. choć: dasi. — już: że. — jeszcze: še. — V. 32. spojrzeć: ozreti se, pogledati. — V. 33. przestroga: opomin (-ę: toż. edn.). — V. 34. broń: bran, orozje. — V. 37. zamieć, -i: zamet. — wieś, wsi: vas. — zbrojen: oborožen. — V. 38. burka: plašč. — coś: nekaž. — chować: varovati. — V. 39. kubel: sod, meh. — V. 46. pełen: poln. — zdobycz: plen. — kazać: ukazati. — V. 48. wesele: svatba. —

Утопленникъ. V. 2. второпяхъ: v naglici. — зовутъ (-утъ: slov. -ejo, 3 os. mn.): zovejo. — V. 3. сѣть -и: mreža. — наши: naše. — V. 4. при-тащить: privleči. — V. 5. врать: lagati. — бѣсенята (mn. od бѣсенокъ): mali besi, hudički. — V. 6. заворчать: zagosti, zagodrnjati. — V. 7. ужъ (уже, ужо): že. — эти: ti. — мнѣ: meni. — ребята (mn. od ребенокъ): otroci. — V. 8. будетъ (-тъ: 3. os. ed.): bode, bo. —

Судь найдетъ, отвѣчай-ка;
 Съ нимъ я вѣкъ не разберусь; 10
 Дѣлать нечего! Хозяйка,
 Дай кафтанъ: ужъ поплетусь...
 Гдѣ-жъ мертвецъ? — „Вонъ, тятя, э-вотъ!“
 Въ самомъ дѣлѣ при рѣкѣ,
 Гдѣ разостланъ мокрый неводъ, 15
 Мертвый виденъ на пескѣ.

Безобразно трупъ ужасный
 Посинѣлъ и весь распухъ.
 Горемыка ли несчастный
 Погубилъ свой грѣшный духъ, 20
 Рыболовъ ли взятъ волнами,
 Али хмѣльный молодецъ,
 Аль ограбленный ворами
 Недогадливый купецъ —

Мужику какое дѣло? 25
 Озираясь, онъ спѣшитъ...
 Онъ потопленное тѣло
 Въ воду за ноги тащитъ,
 И отъ берега крутова
 Оттолкнулъ его весломъ, 30
 И мертвецъ внизъ поплылъ снова
 За могилой и крестомъ.

Долго мертвый межъ волнами
 Плыть, качаясь, какъ живой;

V. 9. судь: sodišče. — найдетъ (на-ѣхать): pride. — отвѣчать: odgovarjati. — -ка: pa. — я: jaz. — разберусь: iz razberu-se (se), 1. os. ed. od разобрать: domeniti se; pomen: ne bom imel miru pred njimi. — V. 10. нечего (izg. -evo) изъ нѣтъ (ni) изъ ничего (nič); дѣлать нечего: tega ni treba (storiti). — хозяйка: gospodinja. — V. 12. кафтанъ: dolga zgornja suknja vzhodnih narodov. — поплетусь (поплести-сь): zavlečem se, pojdem (s težavo). — V. 13. гдѣ-жъ: гдѣ (kje) и же (pa). — вонъ: ven, tam. — э-вотъ: э (ej) -вотъ (tu): evo! glej! — V. 14. въ самомъ дѣлѣ: zares. — разостлатъ: razstlati, položiti. — неводъ: velika mreža. — V. 17. ужасный: strašni. — V. 18. распухъ (del. pret. časa od разъ + рухнуть): napihnjem. — V. 19. горемыка: ubožec. — несчастный: nesrečen. — V. 21. взятъ: vzet (od взяти: vzeti). — волна: val. — V. 22. хмѣльный: pijan (prim. hmel v pivu). — молодецъ: mladec. — V. 23. воръ: tat. — недогадливый: neugenljivi, neznani. — V. 25. мужикъ (мошек): kmet. — какое дѣло: kaj naj stori. — V. 26. берегъ: breg. — крутова (fonetično, м. крутого: strmega. — V. 30. оттолкнуть: odriniti. — его (jevo): ga. — поплыть: popluti. — V. 31. могила (prvotno!): gomila. — крестъ: shrv. krst: križ. — V. 33. межъ (между): med. — V. 34. качаясь (качаться): zibaje se. —

- 35 Проводивъ его глазами,
Нашъ мужикъ пошелъ домой.
„Вы, щенки, за мной ступайте!
Будетъ вамъ по калачу,
Да смотрите-жь, не болтайте,
40 А не то поколочу.“
- Въ ночь погода зашумѣла,
Взволновалася рѣка;
Ужь лучина догорѣла
Въ дымной хатѣ мужика;
45 Дѣти спать, хозяйка дремлетъ,
На палатахъ мужъ лежитъ;
Буря воетъ; вдругъ онъ внемлетъ:
Кто-то тамъ въ окно стучитъ.
- „Кто тамъ?“ — Эй,пусти, хозяинъ!
50 „Ну,какая тамъ бѣда?
Что ты ночью бродишь, Каинъ?
Чортъ занесъ тебя сюда;
Гдѣ возиться мнѣ съ тобою?
Дома тѣсно и темно.“
55 И лѣнивою рукою
Подымаетъ онъ окно.

- Изъ-за тучъ луна катится —
Что же? Голый передъ нимъ:
Съ бороды вода струится,
60 Взоръ открыть и недвижимъ;
Все въ немъ страшно онѣмѣло,
Опустились руки внизъ,

V. 35. проводить: spremljati. — глазъ, -а: око. — V. 37. щенокъ: ščene. — V. 38. калачъ: kolač. — да: in, pa. — смотреть: gledati. — болтать: blebetati. — V. 40. А не то: če pa ne. — поколотить: poklatiti, natepsti. — V. 41. погода: vreme, nevihta. — V. 42. взволноваться: vzvaloviti se. — V. 43. лучина: лучъ, -и. — V. 44. хата: koča. — V. 45. спать (-ять, 3. os. mn. za naš -ijo): spijo. — на палатахъ: (m. полатях od полати mn. ž. sp.): na (kmetiškem) ležišču. — V. 47. воетъ (od выть): vije. — вдругъ: zdajci. — внемлетъ (внимать): začuje. — V. 48. стучать: trkati. — V. 51. что (izg. što): kaj. — бродить: broditì, klatiti se. — Каинъ: Kajn. — V. 52. чортъ: črt, vrag. — занесъ: zanesel (je). — тебя: tebe. — сюда: semkaj. — возитися: mučiti se (kam naj te dam?!). — V. 54. дома: doma, v hiši. — V. 56. подымать: (nav. поднимать: vzdigniti. — V. 57. туча: oblak. — катиться: valiti se. — V. 59. борода, бороды: brada, -е. — струится: teči. — V. 60. взоръ: pogled, (oči). — открыть: odprt. — недвижимъ (trp. del. sed.): nepodvižen, srep. — V. 61. въ: v, na. — онѣмѣло: onemelo, opustošeno. — V. 62. опуститься: spustiti, povestiti se. —

И въ распухнувшее тѣло
Раки черные впились.

И мужикъ окно захлопнулъ; 65
Гостя голаго узнавъ,
Такъ и обмеръ. „Чтобъ ты лопнулъ!“
Прошепталъ онъ, задрожавъ.
Страшно мысли въ немъ мѣшались,
Тряся ночь онъ напролетъ, 70
И до утра все стучались
Подъ окномъ и у воротъ.

Есть въ народѣ слухъ ужасный:
Говорятъ, что каждый годъ
Съ той поры мижикъ несчастный 75
Въ день урочный гостя ждетъ,
Ужъ съ утра погода злится,
Ночью буря настаеть.
И утопленникъ стучится
Подъ окномъ и у воротъ.

V. 64. впитъся: *vpiti se, oprijeti se*. — V. 65. заклопнуть: *zatresniti*.
— V. 68. гостя (гость): *gosta*. — V. 67. такъ и: *kar*. — обмеръ (обме-
реть): *obmrl, odrevenel*. — чтобъ (изъ что бы): *da bi*. — лопнуть: *počiti*:
razpočiti se. — V. 68. задрожать: *vzdrgetati*. — V. 70. тряся (трястися),
tresel se (je). напролетъ: *na prelet, vso*. — V. 71. стучаться: *trkati*
(стучались т. стучалось). — V. 72. у: *pri*. — ворота: *vrata*. — V. 73.
есть (jest'): *je*. — слухъ: *govorica*. — V. 74. годъ: *shr. godina, leto*.
V. 75. пора: *(pravi) čas*. — V. 76. урочный, уречені, долочені. — ждать:
čakati. — V. 77. злиться: *jeziti se*. — V. 78. ночью: *ponoči*.

Dodatek.

+ 0 slovstvenih oblikah.

Pesništvo.

Slovstvo (literatura) se deli v dva bistveno različna dela, v pesništvo (poezijo, leposlovje) in v poučno (znanstveno) prozo.

Leposlovna dela pa delimo zopet v tri glavne skupine, v epiko, liriko in dramatiko.

V epiki pesnik pripoveduje o kakem dogodku, ki se je izvršil v preteklosti (pesnika lahko nadomestuje kot pripovedovavec tudi pesnikov vir); v liriki izraža pesnik svoja čustva in misli, pa tudi čustva in misli drugih ljudi, posameznikov ali celih skupin; v dramatiki pa nam prikazujejo dejanje govoreče in delujoče osebe same, pesnik ne stopa več pred nas kot pripovednik, ampak čisto izgine za osebami, ki jih kaže v dejanju.

Kateri izmed teh treh načinov pesniškega izražanja je starejši, se ne da določiti; bržkone so bili prvi spevi epični in lirični hkrati: pripovedovanju o velikih dejanjih kakega junaka (heroja) ali boga je sledil slavospev v njegovo čast, in če so spremljali petje s plesom, so bili to prvi pričetki preproste dramatike. Docela izobrazilo pa se je pri raznih narodih (n. pr. pri starih Grkih) najprej epsko pesništvo, za njim lirika, nazadnje (v vseh literaturah) šele dramatika.

Vendar pa med temi glavnimi literarnimi vrstami ni stalnih mej; kakor so bile prvotno vse tri združene, tako posegajo tudi danes druga v drugo. Pripovednik nam slika lahko tudi čustva in misli oseb, o katerih pripoveduje, čestokrat tudi svoje lastne nazore in svoje lastno čustvovanje; dramatični element pa se kaže, ko pripoveduje pesnik v obliki pogovorov. Prav tako nas tudi lirski pesnik često s pripovedovanjem uvede v čustveno razpoloženje (Gregorčič: Ujetega ptiča tožba) in dostikrat uporablja tudi dramatično obliko (Prešeren: Nuna in kanarček). Tudi v drami prevladuje mestoma pripovedni način, mnogi oddelki pa so zopet čisto liričnega značaja.

+ Če je pri katerem koli teh treh načinov poučni namen tako očiten, da postane glavni namen pesnitve, tedaj govorimo o didaktiki, ki ima torej lahko epično, lirično in dramatično obliko. A tudi za poučno vsebino je potrebno, da je pesnitev izliv čutečega pesnikovega srca in da jo obžarja pesniška domišljija; spisov, ki so zgolj samo poučni, ne moremo prištevati poeziji, čeprav bi bili pisani v verzih.

Ti trije glavni načini pesniškega izražanja se zopet dele v več posameznih vrst, od katerih ima vsaka svoj poseben značaj. Pa

kakor pri glavnih vrstah si tudi pri teh ne smemo misliti, da bi bile te oblike stalne in nepremenljive niti da bi bil morda tisti pesnik najboljši, ki bi se teh oblik najbolj skrbno oklepal, ali da bi bila kaka pesnitev zato slaba, če ne spada natančno v ta ali oni oddelek. Nauk o literarnih oblikah je, kakor ves nauk o pesništvu, posnet po delih velikih pesnikov. In kakor je značaj pesnikov različen po času, v katerem so živeli, po narodu, ki mu pripadajo, po osebnem svojstvu (temperamentu), tako se izpreminjajo tudi pesniške vrste: povesti srednjega veka so čisto drugačne od današnjih, starogrška tragedija je vse drugačna kot španska ali francoska, drugačna kot angleška ali nemška, Prešernove pesmi so popolnoma različne od Župančičevih. Veliki pesniki iščejo zmeraj tisti način izražanja, ki je njim najbolj prikladen, in tako se v njihovi večji roki tudi pesniške vrste primerno izpreminjajo. Nauk o poeziji ni učna knjiga za pesnike (poeta nascitur, non fit!), ampak nauk za boljše razumevanje pesnikov in pesnitev.

I.

Pripovedno pesništvo.

V pripovednem pesništvu (epiki; gr. *ἔπος*: beseda, pripoved, *ἐπική* (*τέχνη*): pripovedna umetnost) ne vidimo dogodkov, kako nastajajo pred našimi očmi (kakor v drami), ampak kako so se izvršili v preteklosti; posredovavec med nami in med temi dogodki je pesnik, ki nam pripoveduje, kaj je o njih videl in slišal in kako jih je videl in slišal. Ta pripovedniška vloga pesnikova je odločilna tudi za epski slog. Pripovedniku je znano vse dejanje, preden ga komu pripoveduje, zato ni vezan (kakor dramatik) na vrsto dogodkov, kakor so se v resnici godili; lahko nas uvede naravnost v sredo dejanja (in medias res) in potem šele povzame tisto, kar se je poprej godilo. Različnost kraja in časa zanj ni nobena ovira (drugače v drami!); naša domišljija gre za njim iz kraja v kraj, iz časa v čas, za leta naprej in nazaj, ne da bi nas to motilo. Pripovedovavec ne govori samo o delujočih osebah in njihovih dejanjih, ampak nam popisuje tudi kraje, kjer se dejanje vrši; popisuje nam natančneje osebe same, kako nastopajo, kako govore in se kretajo. Poleg tega posega tudi v globino človeške duše in nam kaže duševno življenje svojih junakov. Lahko nam pove tudi lastno sodbo o osebah, o dogodkih, o njihovi bodočnosti itd. — Obseg epičnih pesnitev je lahko različen: imamo jako kratke pripovedne pesmi in povestice pa jako obsežne epe in romane. V gledališču se izvrši vse dejanje v nekaj urah, pripovednik pa pripovedovanje lahko prekine, kjerkoli in kolikorkrat je potrebno, in ga lahko pozneje nadaljuje. Razdelitev večje pripovedne pesnitve v poglavja, speve itd., ki nudijo bravcu in pripovedavcu (rapsodu) priliko za počitek, ni zmeraj utemeljena v notranji zgradbi pesnitve (kakor n. pr. prizori in dejanja v drami), ampak se rabi dostikrat samo za lažji pregled.

1. Bajke.

V najstarejših pripovednih pesnitvah vseh narodov zavzemajo glavno mesto pripovedke o bogovih in junakih; prve imenujemo bajke ali mite (stsl. bajati: govoriti, čarati; prim. basen — gr. μῦθος: beseda, pripoved), druge pripovedke v ožjem pomenu. Bajke (pripovedke o božanstvih) so vzrastle iz poganskega verstva, ko je prvotni pojem o Bogu otemnel in so ljudje začeli v posameznih naravnih pojavih slutiti različna posebna božanstva. Prvotno enoboštvo pa še motno odseva iz množice bogov, ker so vsi razvrščeni kot otroci ali bratje okrog enega najvišjega boga, boga nebes, ki z dežjem in solncem zbujajo življenje, in najvišje boginje, boginje zemlje, matere življenja. Bajke pripovedujejo o rodoslovju bogov (teogonija, gr. θεός: bog, γένεσις, γονή: roditi, rod), o postanku sveta (kosmogonija, gr. κόσμος: svet), o življenju po smrti, o življenju in o delih bogov, polbogov (junakov-herojev, gr. ἥρωες: junak) in o nižjih božanstvih.

Najbolj razvito bajeslovje (mitologijo, gr. μυθολογία), so imeli stari Grki, blizu tako tudi stari Indi in severni Germani. Najstarejše bajke pa imajo stari Babilonci in Egipčani in v njih se zrcalijo še sledovi prvotnega razodetja (ustvarjenje sveta, greh prvega človeka, vesoljni potop).

Slovanske mitologije se je ohranilo le prav malo. Pri raznih slovanskih narodih, največ pri severnih in vzhodnih, se imenujejo razni bogovi, Svarog (nebo), Daždbog (solnce), Perun (gromovnik), Triglav, Svetovit in dr.; pri pomorjanskih Slovanih so bili znani tudi pravi rodovniki bogov, imeli so tudi prava svetišča in kipe bogov. Ali pa so bili ti bogovi znani tudi južnim Slovenom in Slovencem, oz. katere izmed njih so častili tudi naši predniki, tega ne vemo. Vemo pa od Prokopija (ok. l. 550), da so verovali v enega boga, ki nareja blisk in gospoduje čez vse (Perun), da so mu delali obete in mu darovali, da so pa častili tudi reke, nimfe (vile) in druga božanstva in jim darovali; vemo tudi, da je bilo še v 13. stoletju pri Belokranjcih mnogo poganstva in da so Kobaridci na Primorskem še l. 1331. častili drevo ob svetem studencu. To je vse, kar vemo o veri naših prednikov v bogove. Pač pa še danes pravljice, pripovedke in narodne pesmi pripovedujejo o nižjih božanstvih poganskih Slovencev, o vilah, lepih deklicah, ki prebivajo v vodah, po gorah in gozdih in so pomagale ljudem v potrebah, o rojenicah (sojenicah), ki so določevale novorojencem usodo, o povodnem in divjem možu, o volkodlaku, mori in palčku, vmes pa tudi o demonih, ki so prišli k nam od drugod, o žalikženah (die saligen Frauen) in škratu (Waldschrat). V zvezi s poganskim bajeslovjem so tudi še razni stari običaji, ki so se ohranili (n. pr. zeleni Jurij, kres i. dr.), prazne vere in zagovori.

Bajke same zase še niso pesnitve, ker ne stopajo pred nas kot svobodna tvorba pesniške fantazije, ampak kot (dodnevna) verska resnica; pač pa so priljubljena snov za pes-

ništvo. Določni značaji starogrških božanstev so tudi priljubljeni simboli v pesniškem izražanju pri starejših, pa tudi pri novejših pesnikih (Prešeren).

2. Pripovedke.

Bajki najbolj sorodna je pripovedka (n. Sage). Nekateri bogovi ali polbogovi so dobivali v teku časa vedno več človeških potez in so se skoro popolnoma približali človeku; kar se je prej v bajki pripovedovalo o bogu, se pripoveduje zdaj v pripovedki o junaku (n. pr. o Siegfriedu). Nasprotno pa so se prijele tudi slavnih zgodovinskih oseb čudežne poteze, ko je spomin nanje že nekoliko otemnel. Tako je iz zgodovinskega pripovedovanja nastala zgodovinska pripovedka (Trojanska vojska, kraljevič Marko, kralj Matjaž). Druge pripovedke (ajtiologične, gr. *aitia*: vzrok), so nastale zopet tako, da si je ljudstvo ž njimi hotelo pojasniti kak skrivnosten pojav v naravi (n. pr. postanek jezera) ali kako zgodovinsko dejstvo (ustanovitev samostana, razrušitev gradu). Časih pa je prišla med narod pripovedka tudi od drugod, le da so dali tujemu junaku ime kakega znanega domačega junaka in so tuje kraje zamenjali z domačimi (nekatero pripovedko o kralju Matjažu). Skupni znak vseh pripovedk pa je, da obsegajo čudovite dogodbe, ki so določene po kraju ali po zgodovinsko znanih osebah. Pripovedke, ki so znane samo v tistih posameznih krajih, o katerih govore, in v njihovi bližnji ali širši okolici, imenujemo krajevne (lokalne), oziroma pokrajinske; take pa, ki so razširjene pri celih narodih, in to so večinoma zgodovinske pripovedke o slavnih junakih kakega naroda, so narodne (nacionalne) junaške pripovedke n. pr. pripovedke o Trojanski vojski, o Nibelungih, o kraljeviču Marku, o kralju Matjažu. Te so za pesništvo važnejše, ker so se uporabljale največkrat kot snov za narodne pesmi in so nastali iz njih v ugodnih razmerah narodni epi. Kakor za bajke je tudi za pripovedke v prvi vrsti značilna snov, ne pa umetniška oblika. V tem oziru so podobne zgodovinskim izročilom. Pesniško obliko dobe pripovedke kakor bajke šele po pesniku (narodnem ali umetnem); porabljale so se največkrat za pripovedne pesmi (nar. pesmi o kralju Matjažu), pa tudi za balade (O. Župančič: Kralj Matjaž), povesti (Anton Župančič: Krimski mož) in celo za drame (A. Medved, Viljem Ostrovrhar).

3. Legenda.

Bajki in pripovedki je v marsikaterem oziru podobna legenda (lat. kar naj se čita). Ta beseda je prvotno pomenila berilo pri božji službi iz »dejanj mučencev« (acta martyrum), zapisnikov o življenju in smrti krščanskih mučencev, ki so jih bili sestavili po pristopnih sodbah zapisnikarjev ali pa na podlagi tega, kar so izpovedale priče. Pozneje se je začelo imenovati tako tudi berilo iz življenja drugih svetnikov (acta sanctorum). V srednjem veku

so nazivali s to besedo zbirke svetniških življenjepisov — najbolj znana je »Legenda aurea« (1298) — potem tudi opis življenja posameznega svetnika.

Danes pomenja beseda legenda kak (izmišljen) dogodek iz življenja Kristusovega, Device Marije, apostolov ali drugih svetnikov. Razmerje do zgodovinske resnice je isto kakor pri pripovedki. Marsikatera legenda, posebno take, ki so bolj krajevnega značaja, se od krajeвне pripovedke skoro nič ne razlikuje (Gregorčič, »Rabeljsko jezero«). Ker so bile take prigodbice čestokrat narodnim in umetnim pesnikom snov za njihove umotvore, največkrat za pripovedne pesmi, se imenujejo tudi te legende. Dočim so legende v pomenu življenjepisa in prigodbice kakor pripovedke in bajke kot nekaka zgodovinska snov le gradivo za pesniške umotvore, se prištevajo poslednje vrste legend po pravici že k pesniškim vrstam. Marsikatera taka legenda, posebno take, ki imajo jasen poučni namen, je tudi po izvoru pesniška, ker je tudi po vsebini last posameznega pesnika; poučne legende so močno podobne parabolam.

4. Pravljica.

Najbolj pesniškega značaja je pravljica (Märchen); ustvarila jih je v popolnoma svobodni obliki otroško preprosta fantazija. V pravljicah je uporabljenih vse polno čudovitih motivov; čarovnice in čarovniki, velikani in palčki, duhovi in strahovi, vile in rojenice, v živali začarani ljudje, zmaji in druge pošasti so v njih največjega pomena. Dejanje kaže največkrat, kako zmaga preganjana nedolžnost nad mučitelji. Zlasti se pripoveduje v pravljici o mačehi, ki preganja pastorko, od treh bratih, izmed katerih je najmlajši bedak, a se mu vse posreči, o kraljeviču, ki reši začarano kraljično, o bratu, ki osvobodi okamenele brate itd. Ti motivi se pogosto med seboj pomešavajo in izpreminjajo in nastajajo vedno nove inačice. Delujoče osebe so označene čisto preprosto: pravljica pozna le dvoje vrste ljudi, prav dobre, lepe in blage in prav slabe, grde in hudobne; označene so tako splošno, da osebe niti lastnih imen nimajo. Pravljica vpliva zgolj po svoji vsebini, kraj in čas sta označena le z običajnim začetkom »nekaj« in »nekje«; to pa je povzročilo, da so se pravljice zelo hitro in lahko širile od naroda do naroda. Najstarejše pravljice, ki jih poznamo, so staroegiptske in staroindijske. Iz Egipta in Indije so se razširile že v starem veku v Evropo in so došle celo v starogrške in severnogermanske bajke o bogovih. Tudi slovenske pravljice so po večini te vrste; nekaj jih je pa gotovo tudi starih domačih, nastalih iz prvotnih bajk (n. pr. o rojenicah). Posebna vrsta pravljic so živalske pravljice; v njih nastopajo živali, katerim se pripisujejo človeške zmožnosti kakor v živalskih basnih, a od teh se razlikujejo po tem, da nimajo poučnega namena.

5. Narodna pripovedna pesem.

Bajke in pripovedke, legende in pravljice so bile najljubša snov narodnega pesnika; pripovedna narodna pesem je sprejela iz njih največ motivov (kralj Matjaž, Pegam in Lambergar, Deklica vojak, Mrtvec pride po nevesto itd.). Poleg tega so vplivali na narodnega pesnika tudi nenavadni dogodki, zlasti romantično življenje na gradovih in razna zgodovinska dejanja. Brez dvoma pa je dejanje narodne pesmi večkrat tudi pesnik svobodno ustvaril; junaška dela, tragični dogodki in smešnice so mu pri tem najljubša snov. Niso pa vse naše pripovedne narodne pesmi prvotno slovenske. Kakon pripovedke in pravljice so se namreč tudi narodne pesmi širile od naroda do naroda in so se gredoč v ustih pevcev, posebno pa pesnikov-prevajavcev zmeraj zopet izpreminjale. Tako smo dobili n. pr. pesem o »Kralju Matjažu in Alenčici« posredno iz Provansalskega (Il moro Saracino), »Mlado Bredo« z Bavarskega (Graf Friedrich) in podobno še marsikatero drugo. Za narodnega pesnika je značilno, da se po svojem mišljenju in po svoji izobrazbi ne loči kot izrazita osebnost od ljudstva in da so njegove pesmi po mislih in po vsebini dostopne vsakemu posamezniku izmed naroda. Tako so mogle postati njegove pesnitve narodne pesmi, t. j. pesmi, ki jih poje ali je vsaj nekdanj pel ves narod v večjih ali manjših pokrajinah. Bistven za narodno pesem, tudi za pripovedno, je napev; z napevom vred so te pesmi nastale, z napevom vred so se ohranjemale in širile, kmalu za njim so se tudi pozabile. To najbolj vidimo pri naši slovenski pripovedni narodni pesmi, ki je v nekaterih pokrajinah že umrla, v drugih pa umira, dočim je pred sto leti še krepko živela. Patriarhalno življenje naših prednikov je nudilo obilo prilik za skupno petje: pri skupnem delu, zvečer na vasi, pri trenju lanu, na preji itd. S temi patriarhalnimi razmerami so izginile tudi najlepše prilike za skupno prepevanje narodnih pesmi, ki so se začele gubiti, ker se jih mladina ni več naučila. Samo še stari ljudje so jih znali peti ali pa samo še narekovati in ž njimi so se pozabile, če jih ni rešil za poznejše rodove že prej kak zapisovavec. Največ so nam jih ohranili zapisovavci v prvi polovici in v sredi 19. stoletja, med njimi posebno Valentin Vodnik, Matevž Ravnika-Poženčan, Andrej Smole, Stanko Vraz, Matija Majar, Oroslov Caf, Matija Valjavec.

6. Balada.

Pripovedna narodna pesem je bila tudi vzor za umetno pripovedno pesništvo. Pri nas pa ni vzrastlo samo iz slovenske narodne pesmi, ampak tudi iz angleško-škotske balade (posredovavec G. A. Bürger) in španske romance, ki jih je pri nas uvel Prešeren. Izraz balada znači v romanskih literaturah lirično, v angleški literaturi pa (in pri nas) lirično-epično pesnitev. Provansalska »balada«, ki so jo v 13. stoletju sprejeli tudi

Italijani (ballata), je bila plesna pesem (prov. balár = ple-sati). Škotska balada, ki je bila vzor za nemško in tudi za slovensko balado, pa je lirično pripovedna narodna pesem temačnega in otožnega značaja. Tudi beseda bržkone ni ista kot italijanska »ballata«, ampak keltska gwaelawd (izgovori: wálad), kar pomenja narodno pesem. Balada nam največkrat kaže človeka, kako ga upropastijo sovražne, čestokrat demonske ali pa naravne sile. Dejanje obsega samo en dogodek, ki se pa ne opisuje na obširni epski način, ampak v kratkih, značilnih potezah in se časih samo čisto na lahko označi (Murn, Vrnitev). Stranske stvari, kraj in čas popolnoma izginejo. Glavno je pesniku notranje dejanje, ki se razvija rado v dramatično napetem dialogu. — Od tega strogega baladnega značaja se umetne balade dostikrat bolj ali manj oddaljujejo, a če nimajo bistvenih znakov tragičnega dogodka in lirično-epičnega sloga, jih štejemо pravilneje preprosto k pripovednim pesmim.

7. Romanca.

Romanca je španskega izvora. Beseda (špansko romance, izgovori: romanse) je pomenila prvotno pesem v narodnem romanskem jeziku (v nasprotju z latinščino). Prvotno, na španskem, je bila romanca pripovedna narodna pesem, ki je slavila junaška dela vitezov v boju zoper nevernike, mohamedance, pa tudi slavo in lepoto viteških gospa (zgodovinske in viteške romance, romance o Cidu!); pozneje se je razvila pri romanskih narodih v lirično pesem elegične vsebine. Danes je romanca v obče lirsko-epska pesnitev, ki (po zgledu starih španskih romane) pripoveduje o slavnih dejanjih junakov, o lepoti viteških žena, o slavi pesnikovi in pod.; dejanje je čestokrat nenavadno, čudovito, pripovedovanje ponavadi obširnejše, bolj epsko nego v baladi; čestokrat je ohranjena tudi vnanja oblika španske romance, četverstopni trohej s takozvano špansko asonanco (Prešeren, Turjaška Rozamunda). Večkrat pa se približuje novejša romanca tudi liriki in je potem mehko-otožna pesem, ki kaže v mirnem dejanju minljivost lepote in sreče na zemlji (Levstik, Golar).

8. Pripovedna pesem, poetična pripoved.

Vse pripovedne pesnitve manjšega obsega v vezani besedi, ki nimajo določnega značaja balade ali romance, imenujemo pripovedne pesmi (v ožjem pomenu), dasi jih pogosto imenujejo tudi »balade in romance«. Po slogu se naslanjajo časih na naše narodne pripovedne pesmi, a so zelo raznovrstnega značaja. Če pripoveduje taka pesnitev resničen dogodek (ali vrsto dogodkov, strnjениh seveda v umetniško celoto) bodisi iz zgodovine ali iz sodobnega življenja ali pa dogodek, ki je izmišljen tako, da odgovarja resničnemu življenju, tedaj jo imenujemo »poetično pripoved«. Slog je v njej bolj epski nego v baladah in romancah.

Pripovedno pesem šaljive vsebine imenujemo šaljivko.

Če je snov zajeta iz živalske pravljice, govorimo o živalski pripovedni pesmi.

Idila.

Posebne vrste poetična pripoved je idila, ki opisuje v neznatnem vnanjem dejanju mirno življenje in srečno zadovoljstvo dobrih, preprostih ljudi, ki živijo v omejenih razmerah in so oddaljeni od vrvenja in drvenja velikega mesta, ki ne poznajo burnih doživljajev in notranjih bojov. Pesnik hoče zbuditi tudi v bravcu občutje mirnega in srečnega zadovoljstva, zato s posebno ljubeznijo slika okolico in življenske prilike, sploh okrožje svojih oseb. V idili nam slika pesnik veselje, ki ga ima ob preprostih ljudeh in razmerah; mnogokrat pa nam izraža pesnik, ki živi sam med velikomestnim hrupom, hrepenenje po mirnem življenju na kmetih, ki si ga slika v idealni luči; temu hrepenenju se pridružuje pogosto še spomin na lepa leta mladosti, ki jih je preživel morda pesnik sam kot otrok in mladenič v preprostih razmerah na mirnem kmetiškem domu.

9. Ep.

Najveličastnejša ustvaritev epskega pesništva je ep. Nastal je prvotno iz manjših epskih junaških pesmi, ki so se med narodom pele in jih je narod ali neznan umetni pesnik zlil v veliko celoto ter je postal duševna last celega naroda (narodni ep, epopeja; gr. ἐπὶ ποίησις: pripovedna pesnitev, ἔπος: in ποίησις: činiti, pesniti).

Pesniku epa so prva stvar dogodki, ki se vrste drug za drugim in jih spajata v tesnejšo zvezo skupna ideja in končni smoter, za katerim teži vse dejanje. Manj se trudi pesnik za označitev junakov, ki imajo že v začetku svoj določni in dovršeni značaj in se v teku dejanja več ne razvijajo. — Pesnik v začetku (proemiju) čestokrat nakratko napove vsebino epa (n. pr. Homer); pripovedovanje samo je mirno, nikjer se pripovedovavec ne prehit, ničesar ne preskoči, zložno nas opozarja na značilne ali tipične lastnosti okolice, postave, obleke in orožja junakovega, ki se ga dotakne vsaj z olepševalnim pridevnikom, pesnik razpreza pred nami primere, da nam nazorneje predoči stvari ali dogodke. Dostikrat tudi popusti glavno pot in nas popelje na stransko stezo, da se pomudimo pri postranskem junaku in se potem zopet vrnemo k glavnemu dejanju (epizoda, gr. ἐπεισόδιος: ἐπί: pri; ἔστος: nastop). Vsled tega je obseg epa navadno zelo velik; naenkrat ga ni mogoče poslušati vsega in tudi prebrati ne; zato je razdeljen v večje število spevov, knjig in prigodeb (aventur, fr. aventure iz lat. aventura: dogodek). Enakomernemu toku pripovedovanja odgovarja tudi enotnost verzov, oziroma kitic, ki se v starejših epih, posebno pa v narodnih epopejah nikjer ne menjajo.

Najstarejši in najprikladnejši predmet za epopejo so mogočna dejanja naroda, kakor se zrcalijo v izporočilih o junaških delih njegovih junakov. Pogoj za postanek take narodne junaške

epopeje so čisto posebne zgodovinske razmere, ki so vzdignile vse sloje kakega naroda in ga desetletja ali stoletja silile v velike heroične borbe za svoje življenje in za svoje narodne ideale; nadaljnji pogoji so patriarhalne vladarske razmere z mnogoštevilnimi samostojnimi vladarji pri istem narodu, ki pa so se čutili vendar kot narodna enota pod enim vrhovnim gospodarjem (fevdalni sistem). O junaških delih njihovih prednikov so pripovedovale zgodovinske pripovedke, o njih so pele narodne pesmi in oznanjale z njihovo slavo tudi slavo naroda. Peli pa so te številne pesmi po gradovih in vaseh posebni pevci-pesniki (rapsodi gr. *ῥάψωδος*: *ῥάπτω*: napravljam, *ὥδῃ*: pesem), ki jim je bilo to petje poklic in ki so obvladali s svojim spominom silno množino spevov (primerjaj srbske slepce goslarje). Na gosposkih dvorcih so kot dobrodošli gostje napol pevaje predavali stare znane in nove junaške speve in potomci davnih junakov so pozorno poslušali pesmi o slavnih delih svojih prednikov. In ko je v tem okrožju iz mnogoštevilnih posameznih pesnitev nastala veličastna zgradba narodne epopeje, je nastopila tudi ona s pevci rapsodi svojo zmagoslavno pot od dvorca do dvorca, od vasi do vasi. Narodni epos je nastal povsod že v zelo zgodnji dobi narodnega razvoja, ko so spomini na dejanja iz junaške dobe narodeve, ki jih opeva ep, še živeli. Če razmere tačas niso bile ugodne za postanek narodne epopeje, kakor na primer pri Slovencih, je narod pozneje več ne ustvari. Najslavnejše narodne epe imajo štari Grki: *Iliado* in *Odisejo*.

Prvi umetni epi so se posneli po narodnem epu. Najjasneje se to vidi pri Rimljanih, ki jim je spenil Vergil po Homerjevem zgledu *Eneido*. Umetni ep, ki ga je spisal izobražen pesnik in ga namenil v prvi vrsti izobraženim ljudem, se ne širi po ustnem izročilu s petjem rapsodov, ampak po knjigah, ki naj se beró; dejanje je povečini svobodna ustvaritev pesnikova ali pa se naslanja na snov, ki je narodu tuja ali pa že odtujena. Tudi so se pesniki polagoma zmeraj bolj odstranjevali od prvotnega vzora in zgleda, narodnega epa, in tako so nastale (že v srednjeveških književnostih) iz epa polagoma druge pesniške vrste, v prvi vrsti roman v verzih (Arturjevi romani, *Romans Arturiens*) in novela v verzih.

Po svojem predmetu delimo umetne epe v več vrst.

Zgodovinski ep, ki je narodnemu po snovi najbolj podoben, zajema snovi iz zgodovine, ki pa jo prepletajo po navadi tudi poteze pravljic in pripovedek. Verski epos dobiva snovi ali iz biblije ali iz cerkvene zgodovine ali pa tudi iz naukov vere, n. pr. o večnosti in sodbi (Dante, *Božanstvena komedija*). Romantičnemu epu so glavna snov pripovedke o srednjeveških vitezhih, o njihovih bojih s čudežnimi bitji in o njihovih ljubavnih zgodbah. Po slogu se čestokrat oddaljujejo od slovesnega epskega tona in mnoge take epe, posebno iz srednjega veka, bi bolje zvali romane v verzih. Tudi idilični ep se je že oddaljil od prvotnega epskega vzora; namen mu je, da slika — podobno kakor idila sama — življenje preprostih ljudi, a se ne ogiba tudi resnejših duševnih

bojev. Slog mu je navadno preprostejši od narodnega epa in se približuje noveli v verzih, ki se razlikuje od epa in romana v verzih po svoji omejitvi na en glavni dogodek, od epa pa tudi še po svojem preprostejšem, krajšem izražanju. Ob časih propadanja prave epike je nastal komični ep, ki opeva kako smešno snov čestokrat s satirično primesjo. Če je slovesni epski ton v prav živem nasprotju z malenkostno vsebino, govorimo o parodiji (grška batrahomijomahija: boj med žabami in mišmi), če se pa dejanje kakega velikega epa odene v smešno obleko malenkostne komike, govorimo o travestiji. Ta ima na sebi zmeraj nekaj nizkotnega. Čuti se že bližina proze. S komičnim epom je precej soroden satirični ep. Najbolj znana panoga njegova je živalski ep; ta združuje daljšo vrsto živalskih pravljic v večje dejanje z očitnim namenom, da šiba v dejanju iz živalskega življenja človeške razmere, posebno napake v javnem življenju (srednjeveški »Roman de Renard« o lisici zvitorepki).

10. Roman, novela, povest, črtica.

Roman izhaja iz srednjeveškega romantičnega epa in je prvotno v verzih spisan ep v romanskem jeziku, katerega so pozneje prešli v prozo. Dandanes je roman daljše pripovedno delo v prozi, osnovano na podlagi resničnega življenja, o katerem nam hoče dati čim popolnejšo, a umetniško zaokroženo sliko. Glavna naloga mu je psihologična; kazati hoče človeka v njegovih duševnih bojih, najrajši pa, kako se krepak, a še nedovršen značaj v toku sveta razvija in raste, da doseže nazadnje notranjo harmonijo (ali pa, kako v tragičnem boju propade). V duševnem razvoju glavnih oseb in v njihovem vnanjem življenju nam podaja roman čim popolnejšo sliko notranjega in vnanjega življenja celega kulturnega okrožja. Roman je pokazal v teku zadnjih stoletij — prvi klasični roman je Cervantesov »Don Quijote de la Mancha« (1605) — toliko prožnosti in daje toliko možnosti za najrazličnejše načine izražanja in za individualno karakteristiko kot nobena druga pesniška vrsta; vsled tega je v novejšem času roman, ki se prilagodi lahko tudi vsakemu slogu od najskerajnjšega naturalizma do najbolj idealistične stilizacije, popolnoma izpodrinil stari ep z njegovim čisto določenim, umerjenim in slovesnim epskim slogom, ki se upira tako raznovrstnim izpremembam. Pa prav ta prožnost je romanu čisto tudi v pogubo, kajti v rokah nezmožnih ali pa brezvestnih pisateljev, ki hočejo za vsako ceno ugoditi želji široke mase po lahki zabavi ali po neurejenem vznemirjanju živcev, se je izpremenil roman časih v orodje, ki ubija v enaki meri zdravi okus in нравno čuvstvovanje, poezijo in нравnost. Bravci takih »romanov« (senzacionalnih, kolportажnih romanov) sploh nočejo več brati kaj tehtnejšega in globljega bodisi v verzih, bodisi v prozi.

Od romana se razlikuje novela (it. novella: novica), ki je nastala v Italiji (Boccacio), po tem, da ne podaja kulturne slike kake

dobe in ne kaže osebnosti svojih junakov v tako temeljitem in obširnem razvoju kakor roman. Novela obsega navadno en sam zaokrožen glavni dogodek; zanimanje za notranje življenje junaka pa je danes tudi v noveli glavna stvar. Slog ji je prožen kakor pri romanu.

Težko je od novele ločiti povest. V širšem pomenu obsega ta izraz lahko tudi roman in novelo. Vobče pa zovemo povest (v ožjem pomenu) pripovedni spis, ki pripoveduje preprosto in stvarno brez psihologične poglobitve.

V novejšem času se je priljubila posebno črtica, v kateri skuša pisatelj v umetniški (nevezani) obliki izčrpati čustveno vsebino posameznega položaja (situacije); vsled tega stoji čisto na meji pripovednega in liričnega pesništva (Ivan Cankar). — Časih pa se zove črtica tudi krajša, samo v glavnih potezih načrtana povest.

11. Epsko-didaktično pesništvo.

Basen, parabola, paramitija.

Če je v pripovedni pesnitvi glavna stvar pouk, govorimo o epsko-didaktičnem pesništvu. V vseh takih pesnitvah (v vezani in nevezani besedi) nam predločuje dejanje kak splošen nauk za življenje, kako moralno vodilo ali življensko modrost.

V basni (lat. fabula; fari: bajati) so nositelji dejanja večiroma živali, in sicer najrajši take, ki jim pripisujemo kako posebno, ostro izraženo lastnost (n. pr. oslu lenobo in neumnost, zajcu plahost, lisici zvitost itd.). Bolj redko so nositelji dejanja tudi rastline in nežive stvari. A živali, rastline in nežive stvari nastopajo kot umna bitja kakor človek. Poleg njih pa nastopa v basnih kot delujoča oseba tudi človek, časih tudi kako bajeslovno bitje. Basen je prišla že v starem veku iz Indije in iz Egipta na Grško, kjer je veljal Ajzopos za njenega najboljšega zastopnika. Iz njega so zajemali skoro vsi poznejši pesniki basni.

Parabola (gr. παραβολή, παραβάλλω: mečem pred koga, postavljam poleg česa, primerjam) ali prilika znači prvotno primerjanje; v tem pomenu je rabil ta izraz Aškerc v svoji »Bazarski paraboli«. Parabola v pravem pomenu besede pa je kakor basen poučna povest, čestokrat s satirično ostjo; dejanje, ki naj pojasnjuje nauk, je zajeto iz človeškega življenja. Najlepše prilike so sveto-pisemske iz evanġelijev, n. pr. o izgubljenem sinu, o dobrem pastirju i. dr.; slavnoznan je tudi prilika Menenija Agripa o človeških udih. V parabolah se uporablja dostikrat alegorija; tedaj nastopajo v njej poleg človeka poosebljeni pojmi (krepost, sreča, poezija itd.). Neke vrste parabola je tudi paramitija, v kateri so delujoče osebe bajeslovna bitja, najrajši pa starogrški bogovi.

II.

Lirsko pesništvo.

Zveza z glasbo, ki smo jo spoznali pri narodni pesmi, se je v umetnem pesništvu ohranila najdalje pri liriki. Lirika ima svoje ime od lire (ἡ λύρα), starogrškega glasbila na 4 ali 7 strun, s katerim so grški pesniki spremljali svoje lirične pesmi (τὸ μέλος); v srednjem veku je viteški pesnik svoje lirične pesmi sam uglasbil in jih pel s spremljevanjem gosli. In še danes je ohranila lirika toliko muzikalnih lastnosti bodisi v ritmu in metriki, bodisi v slogu in izrazu, da ima večjo privlačno silo za skladatelja nego katera koli druga pesniška vrsta. Ta tesna vez petja in lirike se vidi tudi v poznamenovanjih za posamezne vrste liričnih pesnitev: pesem (od peti!), oda ὠδή: petje, od ᾄδω: peti), himna ὕμνος: petje, napev); Slovenci pa smo po pesmi nazvali sploh vso poezijo pesništvo in vse vrste pesniških del pesnitve: pesem (narodna pesem s petjem) je bila pač pri naših prednikih najodličnejša vrsta poezije. Ta tesna zveza lirike in glasbe je čisto naravna; lirika je kakor glasba v prvi vrsti izraz čustva; za čustveno razpoloženje pesnikovo imamo zato poleg pojmovega izraza občutje tudi muzikalično metaforo ubranost.

Snovi svojih pesmi zajema pesnik iz svojega notranjega življenja, v prvi vrsti čustvovanja: radost in žalost, ljubezen in srd, hrepenenje in upanje, vsakovrstna razpoloženja; pa tudi svoje misli in svoje hotenje izraža v lirični pesmi; saj so prav glavna vprašanja človeškega mišljenja (vprašanja o bistvu sveta, o namenu človekovega i. dr.) taka, da vzvalovi ob njih tudi človekovo čustvovanje do najglobljih globin. V zrcalu pesnikovega čustvovanja in mišljenja se kaže v lirični pesmi tudi vnanji svet, narava in ljudje; često pa je vnanji pojav pesniku tudi le sredstvo za izražanje, podoba, (symbol, gr. σύμβολον: vnanje znamenje) za njegovo notranje življenje.

Lirično pesništvo delimo v več posameznih vrst. Po stopnji poetičnega čustvovanja razlikujemo preprosto pesem od vznesene ode (in himne), po kakovosti razpoloženja (dur in mol) ločimo elegijo in satiro, po namenu ločimo od prave lirike poučne lirične vrste. Vendar pa razdelitev ni brezpogojno trdna: pesnik n. pr. položi lahko v najpreprostejšo obliko tisti zanos in tisto silo pesniškega izraza, ki je značilen za odo.

1. Pesem.

Pesem je najpreprostejši izraz za čustveno razpoloženje ali za misel pesnikovo v obliki, ki je pripravna za petje, ali pa se vsaj bliža pevski obliki. Zložena je večinoma v preprostih, ne predolгих kiticah in je navadno kratka ali vsaj ne preobsežna.

Pri narodni pesmi, ki je bila zgled in vzor za umetno liriko, so kitice vsaj toliko pravilne, da se lahko pojó na napev pesmi; pri umetni pesmi, ki jo je pesnik določil, da se bere, in

ji le včasih skladatelj pozneje zloži tudi napev, ne more melodija skriti mogočih hib v ritmu ali besedi; zato pa je v njej toliko važnejši pesniški izraz in ritmična oblika; ta je bila torej do zadnjega časa večinoma strogo pravilna glede mere (metra, gr. μέτρον), verzov, kitic in rim. Novejši liriki pa so na mesto stare shematične metrike slogov in stopic postavili novo metriko izrazitega ritma, ki naj se prilega čuvstvenemu značaju in vsaki premembi občutja v pesnitvi. Po svobodnejši uporabi metričnih oblik se bližajo na ta način časih zopet narodni pesmi, le da je zvezo z napevom nadomestila lastna muzika jezika samega. Glavna razlika med narodno in umetno pesmijo pa je globlja od ritmične oblike. Narodna pesem je, dasi tudi delo posameznega pesnika, pesem za vsakega in ne izraža ničesar, kar ne bi bilo skupno vsem, samo stan (fant ali mož, dekle ali žena) in poklic (vojak, kmet i. dr.) se še zrcali v njej. Umetna pesem pa je v prvi vrsti izraz osebnosti pesnikove, njegovega čuvstvovanja, mišljenja, duševnega obzorja in življenja; šele v drugi vrsti izraža tudi čuvstva drugih ljudi (vložna pesem, Rollenlied), če se pesnik v mislih prestavi na njihovo mesto (n. pr. Gregorčič, Veseli pastir) ali pa večjih skupin ljudi, oziroma vsega ljudstva (zborna pesem, n. pr. Medved, Bratje zapojmo, Gregorčič, Bratje, v kolo se vstopimo, cerkvene pesmi). Tudi pesem umetnega pesnika lahko postane narodna pesem, če odgovarja značaju narodne pesmi in ima hkrati lahek, poljuden napev (n. pr. Miroslav Vilhar, Po jezeru; Blaž Potočnik, Pridi Gorenjč, Gregorčič, Njega ni).

Po snovi ima pesem silno obširno polje, omejena je pravzaprav samo po mejah človeškega čuvstvovanja, mišljenja in hotenja. Delimo jih lahko iz različnih ozirov v manjše skupine; na notranjih razlogih temelji delitev v pesmi čuvstva, pesmi misli (notranjost) in pesmi zunanjega sveta; delitev seveda ni čista in stroga: čuvstva in misli se prepletajo, vežejo in zbujajo med seboj, a v pesmih o vnanjem svetu nam pesnik le časih slika zgolj pojav, ki je genil njegovo čuvstvo, zbudil njegovo zanimanje, največkrat pa je vnanji pojav (ali doživljaj) pesniku le povod, da ob njem razpreza čuvstva, razpoloženja ali misli, ki so se mu rodila ob njem, ali pa mu je zgolj sredstvo in podoba za izraz notranjega doživljanja. Če torej govorimo o čuvstvenih in miselnih pesmih ter o pesmih o vnanjem svetu, mislimo zmeraj le na glavni vtisk. Pesmi pa delimo tudi po osnovnih motivih, ko govorimo o nabožni in posvetni pesmi in naštevamo med posvetnimi pesmimi zopet celo množico manjših skupin: pesmi o naravi, o prijateljstvu, o ljubezni, o svobodi, popotne, domoljubne, rodoljubne, politične, bojne, plesne, pivske, stanovske (n. pr. vojaške, lovske, dijaške) pesmi itd. itd. Taka delitev je sicer priročna, a je nedostatna že radi tega, ker ne more biti nikoli popolna.

Po metrični obliki ločimo od ostalih pesmi tudi pesmi v stalnih oblikah. V našem slovstvu so se udomačili posebno sonet, gazela in glosa, manjšega pomena so trioleti, sestine, kancone, tencone i. dr.

Sonet je prišel k nam z Laškega, kjer mu je dal Francesco Petrarca v 14. stoletju tisto obliko, ki jo ima sedaj. Sestavljene je iz dveh kvartet in dveh tercet (tercinskega stavka); verz je laški enajsterec (endecasillabo) ki se je izpremenil pri nas večinoma v hiperkataliktični peterostopni jamb. Rime v kvartetnem delu so abba abba; v tercetnem so svobodnejše postavljene. Prešeren pa ima v drugem delu skoro brez izjeme tercinski stavek z rimami cdc dcd. Moderni časih odstopajo od prvotne oblike, drže se le delitve v kvartete in tercete. Tudi vsebinsko se deli sonet običajno v dva dela, bodisi da izraža prvi (kvartetni) del v podobi tisto misel, ki jo jasno pove šele drugi (tercetni) del, bodisi da sta misli obeh delov v razmerju vzroka in nasledka, priprave in izpolnitve ali kako drugače. Klasični mojster soneta je bil pri nas France Prešeren.

Gazela je krajša orientalska lirska pesem (arabski ghazal pomenja prejo in lirsko pesem). Njen mojster je bil perzijski pesnik Hafis, ki je živel v 14. stoletju. Gazela sestoji iz 8 do 24 verzov, rima prvih dveh vrstic se ponavlja v vsaki naslednji drugi vrstici; rimi sledi šestokrat še kaka beseda ali izrek, ki je bistven za vsebino pesmi. Pri nas je gazelo uvedel France Prešeren.

Glosa (gr. γλῶσσα: jezik, besedna razlaga na robu rokopisa, razlaga sploh) je španskega izvora; vsaka izmed četverih decim (10 četverostopnih trohejev z rimami abbaaccddc) se konča z enim verzom gesla, ki ga vsa pesem pojasnjuje in utemeljuje (razlaga). Prvo slovensko glosa je napisal Prešeren.

2. Elegija, oda, himna.

Elegijo (gr. ἡ ἐλεγεία in τὰ ἐλεγεία) so zvali Grki pesem v distihih, v takozvani elegični meri (τὸ ἐλεγείον: distih). Prvotno so bile elegije bržkone žalostinke, ki so se pele s spremljevanjem piščali (ὁ ἔλεγχος: žalostinka), pozneje pa tudi politične in bojne, filozofske in ljubavne pesmi. V aleksandrijski dobi in pri Rimljanih so dobile tipičen otožnoromantičen značaj (Ovidij). V novejših literaturah pa imenujemo takó pesmi otožnega značaja ne glede na metrično obliko; vsebina jim je navadno otožen spomin na minulo srečo, hrepeneča bol za minulimi lepšimi časi, mirno vdana tožba za dragimi, ki so umrli, pa tudi ostra, trda bol. Zraven pa se rabi izraz elegija tudi še v antičnem pomenu za pesem v elegični meri, brez ozira na vsebino; vendar so te elegije dostikrat tudi elegije v modernem smislu.

Oda (gr. ὕμνος: pesem) je novejši izraz za lirične pesmi staroklasičnih pesnikov, ki so jih Grki zvali τὸ μέλος, Rimljani pa carmen in ki so spesnjene v značilnih grških umetnih kiticah (Alkajeva, Sapfina mala kitica in razne Asklepiadove kitice so najbolj znane); vsled tega imenujemo tako tudi pesmi v novejših slovstvih, ki so zložene v antičnih ali pa njim podobnih kiticah. Ker pa zahtevajo te posebno slovesen, umerjen slog, imenujemo ode tudi pesmi, ki se — v skladu z vzvišeno vsebino — odlikujejo po slo-

vesnem slogu in po posebni tehtnosti izraza. Ljubezen do Boga, domovine, narave, svobode, prijateljev itd. so njeni najljubši predmeti. Najslavnejši pesnik ód pri Grkih je bil Pindar, pri Rimljanih Horacij, pri nas je spesnil prve ode Val. Vodnik.

Tudi himna je neke vrste oda. Pri Grkih je bila himna (ἕμνος) slavospev prvotno v čast bogov, pozneje pa tudi junakov; Pindar pri Grkih in Horacij pri Rimljanih sta bila njena mojstra. Ta izraz so sprejeli tudi pesniki staro-cerkvenih hvalnic za svoje speve v božjo slavo (n. pr. Ambrozijeva himna »Te Deum laudamus«) in v slavo svetnikov; rabi se tudi za starohebrejske psalme v svetem pismu. Beseda je ohranila svoj pomen tudi v novejših slovstvih, le da ga rabimo časih tudi za posebno slovesne slavospeve o naravi, svobodi, domovini (narodna himna).

3. Lirično-didaktične pesmi.

Med poučne vrste v liriki štejemo poučno pesem, rek, epigram (napis), satiro in uganko.

V poučni pesmi je s poetičnim občutjem najtesneje zvezana poučna misel, a ne kot postranski, ampak kot glavni motiv; pesnikov namen je, da nam v njej pojasni bistvo kakega pojma (n. pr. Župančič: Revija), ali pa da nas opomni na kako moralno dolžnost (Gregorčič: Daritev).

Rek pove v kratki obliki kako življensko skušnjo, kako pravilo, kako misel ali kak nazor, časih v podobi, časih naravnost; bistvena mu je klena misel in duhovita oblika. Narodni pregovori so neka vrsta rekov.

Napis ali epigram (gr. ἐπίγραμμα: napis) je bil pri Grkih prvotno pravi napis n. pr. na nagrobniku, na spomeniku, na svetišču, na darilu za bogove, pa tudi na vsakdanjih stvareh, pozneje posebna poetična vrsta; oblika mu je bila distih, po navadi en sam, časih po več. Bistvo mu je, da po kratki pripravi izrazi kako nepričakovano, duhovito misel. Tudi v satiričnem epigramu je glavna stvar presenetljiva misel in duhovita ost.

Satira ima namen, da šiba človeške napake, bodisi splošno človeške, bodisi stanovske ali osebne; posebni vrsti satire sta literarna in politična satira. Vendar pa satira ni omejena na liriko, ampak je lahko tudi epična in dramatična.

Presenetljiva misel kakor pri epigramu je tudi bistvo uganke, le da nudi uganka samo pripravo, razrešitev si mora poiskati bravec sam. Uganka stoji že čisto na meji poezije in ima veljavo kot poetična vrsta le, če ne sili k delu samo razuma, ampak budi v prvi vrsti tudi fantazijo. Prava poetična uganka (n. pr. najboljše Vodnikove in Župančičeve, tudi nekatere narodne) so časih metafore, polne poetičnega občutja, ali epigrami s fino dovtipno ali duhovito ostjo. Razne umetne oblike ugank, kakor šarade, homonimi, logogrifi, anagrami, palindromi, so duhovite igrache, ne pa poetični umotvori, dasi so pisani večinoma v verzih.

Opomnje.

1. **Kralj Matjaž, koroški vojvoda.** Kralj Matjaž naših narodnih pripovedk in pesmi je ogrski kralj Matija (madj. Mátyás) Korvin (1458—1490), ki se je ljudstvu priljubil, ker se je bojeval s Turki in pritiskal velikaše, dočim je skrbel za kmete podložnike, prejel pa je tudi razne poteze od Matijevega očeta Jánoša Hunyády, Sibirjanina Janka srbske narodne pesmi, junaka v turških bojih, in razvratnih celjskih grofov. Pripovedke in pesmi same in glavne njihove poteze pa so brez dvoma starejše in so se prenesle šele v 15. ali v začetku 16. stoletja na Matjaževo ime. V sredi 16. stoletja so se pesmi o Matjažu pele že na Tolminskem. — Motiv o kralju, ki spi v gori, je znan tudi drugim narodom. — V 6. Celovško polje: Gosposvetsko polje. — Krn: Krnski grad na Gosposvetskem polju, kjer so se umeščali koroški vojvodi. — V. 14. Pečce: Peca (2126 m), severno od gorenje Mežiške doline.

2. **Kralj Matjaž in kmet.** V 7.—8. Vrh Sv. Krištofa, Sv. Magdalene in Sv. Urha: vsi na severnem robu celovške kotline, prvi (909 m) in drugi (1085 m) vzhodno, tretji (1015) zapadno od Gosposvetskega polja.

3. **Krimski mož.** Anton Zupančič je dal tej narodni pripovedki svojo obliko. — Krim (1107 m): južno od Ljubljanskega barja. — V. 2. Dobravški hrib s cerkvico sv. Gregorja (435): na južnem robu Ljubljanskega barja blizu Iga.

4. **Kmet, ki je zemljo podarao.** Primerjaj Aškerčevo balado »Mejnik«. — Podárati: ponavljalna oblika k podorati. — V. 1. V Bratoncei: mest. mn. (h je umelknil), v Bratoncih, vasi pri Beltincih j. vz. od Murske Sobote. — V. 3. Püta (nem. Butte): nahrbtna lesena posoda, brenta; — mogeo: moral; — što: kdo < hto. — V. 5. Velkov žmečavov: or. ed. (prv. oj.) — žmečava: teža; — nevolja: nesreča. — V. 7. pitati: vprašati. — V. 8. Nimák: neumnež. — V. 9. Ta: tja; — reč: beseda; — kla: tla. —

5. **Cvetnik.** To je umetna pripovedka, ki jo je spisal Trdina po narodnih motivih. — V. 17. Vlah: v Beli krajini in na Hrvatskem zovejo tako svoje pravoslavne krajanje. — V. 33. Vivodina: župnija vzh. od Metlike. — V. 48. Brod: ob Kolpi juž. od Kočevja.

6. **Sveti Štefan.** Zajemljiva je v tej pesmi združitev dveh po času prav oddaljenih bibličnih motivov, Jezusovega rojstva in mučeniške smrti sv. Štefana. — V. 84. kamenita sol: na praznik sv. Štefana se blagoslavljata sol in voda.

8. **Sv. Petar i njegova majka.** Ta legenda je zelo razširjena; porabila jo je v eni svojih legend (Naš Gospod in sv. Peter) tudi švedska pisateljica Selma Lagerlöf. — V. 8. Povesance: povesemce lanene preje. — V. 15. Lakance: vlakence. — V. 23. Žica: nit. — V. 25. gliblje: globlje.

10. **Trepetlika.** Narodna legenda z umetno obliko.

11. O dvanajstih bratih in sestrah. Glavni motivi te pravljice so: 1. Snubitev dvanajstih bratov in dvanajstih sester. 2. Sovražni čarovnik spremeni popotnike v kamen. 3. Mladenič je usmiljen z živalmi, ki mu pozneje to povrnejo. 4. Čarovnik izda sam skrivnost rešitve. 5. Pridobitev čudotvornega predmeta s pomočjo živali in rešitev začaranih. — Vsi ti motivi se nahajajo tudi v drugih slovenskih in tujih pripovedkah, razlika je samo v medsebojni zvezi motivov.

12. Najdenik. To narodno pravljico je porabil Fr. Milčinski za svojo umetno pravljico »Sojenice in kralj« (v knjigi: Tolovaj Mataj in druge slovenske pravljice, 1917). — V. 8. Sojenice (rojenice): bajeslovna bitja, ki prisojajo (sojenice!) človeku pri fojstvu (rojenice!) njegovo usodo, predvsem čas in način smrti. Navadno nastopijo tri skupaj; vsaka izreče svojo sodbo, sodba poslednje obvelja; prim. grško Mojre: Kloti prede nit življenja, Lahesis ji določi dolžino, Atropos jo odreže. Usodi po prvotni obliki pravljic ni mogoče uiti; v novejših pravljicah pa se kaže že vpliv krščanskih legend, ker zaupanje v božjo pomoč odvrne usodo, ki bi človeka zadela, ako bi zaupal le svojemu lastnemu preudarku (prim. naslednjo pravljico). — V. 11. Vezda: zdaj; — puca: punca, deklica. — V. 12. 'se: vse. — V. 15. Zeme: vzame. — V. 17. Canjka: plenica. — V. 19. Zgoditi: pogoditi, zadeti. — V. 20. Dimo: domov. — V. 22. Vavek: uvek, zmeraj. — V. 29. Prečteti: prebrati. — V. 31. Lagev: sod. — V. 32. Dostigne: doseže. — V. 34. Prosoditi: presoditi, obsoditi.

13. Sojenice. Prim. opomnjo k prejšnji pravljici. — V. 1. Velika Nédelja: vzh. od Ptuja. — V. 1. Bogaci: bogatcu; — naroda: narodil. — V. 2. Bogec: ubožec. — V. 3. More: mora. — V. 4. Grede: vrt.

14. Ptica, lisica in pes. Veržej: župna vas na desnem bregu Mure med Ljutomerom in Radgono.

15. Jurko je strahu iskal. Umetna pravljica, prirejena po narodnih motivih; podobne pravljice imata tudi brata Grimm v »Kinder- und Hausmärchen«, št. 4: Märchen von einem, der auszog, das Fürchten zu lernen.

16. Kresnice. V. 3. Dro: dobro. — V. 9. bol' (bolje): ali. — V. 17. barati: vprašati.

17. Kralj Matjaž in Alenčica. Snov te narodne pesmi ni zgodovinska; dospela je k nam z zapada, po pesmih, ki pripovedujejo, kako Saracen odpelje odsotnemu vitezu ženo in kako jo zopet reši. Ta narodna pesem je doma na Provansalskem, odkoder je dospela preko Italije k nam in tudi k Hrvatom in Srbom, kjer opeva pesem o kraljeviču Marku in Mini Kosturjaninu isto snov. Matjažovo ime se je preneslo na pesem šele v 15. ali v začetku 16. stoletja, podobno pri Srbih ime kraljeviča Marka. — V. 9. Na kraj oblasti dunajske: anahronizem, ki je došel v pesem šele po l. 1526. — V. 32. Vhitati: uhititi, ujeti. — V. 62. Risanica: prve risanice so prišle med ljudi okoli l. 1500, torej po Matjaževi smrti; prej so poznali samo gladke puščne cevi. — V. 64. Život: stara beseda (do 16. stol.) za življenje (prvič 17. stol.). — V. 72. Mojškrca: mojškra (magistra) v narodnih pesmih sploh v prvotnem pomenu: vzgojiteljica (otrok), družabnica (gospe). — V. 85. Voza: vez,

portépé. — V. 104. Pródati: prodajati. — V. 111. Aržet: žep. — V. 135.—144.: Motiv spoznanja po pristanu se nahaja pogosto v pravljicah. — V. 178. Mika: umika. — V. 183. Belče: zval. za imen.; prim. srbske narodne pesmi. — V. 183.—192.: Podoben motiv se nahaja v srbski narodni pesmi o kraljeviču Marku in Musi Kesedžiji.

18. Alenčica, sestra Gregčeva. V. 52.—53.: Prim. št. 17, v. 166.—167. — V. 72.—74.: Prim. št. 17, v. 179.—181.

19. Mlada Breda. Pesem je došla k nam z Nemškega. Balada »Graf Friedrich« (Breda: Friderika) v »Des Knaben Wunderhorn« ima bistveno isto snov. Dobili smo jo bržkone po bavarskih naseljencih loškega gospodstva, h kateremu so spadale tudi Ledine blizu Idrije. Ozadje turških bojev je dobila pesem v 15. ali 16. stol. na Slovenskem. Žakljeva zapisek ni pristno naroden. — V. 42. Ščene: mlad pes.

20. Lepa Vida. Oblika pesmi ni povsem narodna; pridelal jo je Fr. Prešeren. — V. 3. Zamorec: ne pomenja črnca, ampak Mavra (arabca). Tuniški, alžirski in španskoarabski pomorski roparji so plenili tudi po obrežju Jadrana; iz uplenjenih in mohamedansko vzgojenih hrvatskih mladeničev so si ustvarili kordovski kalifi močno telesno stražo; prim. janičarje. — 22. Kraljica španska: zatemnel spomin na mavriško-arabsko državo (Moriskov) na Španskem (711—1492). — V. 36. Neboqljen: bolehen (nebog = ubog).

21. Neposlušne stvari. Po tej pesmi je spisal Fr. Milčinski svojo umetno pravljico »Gospod in hruška« (Pravljice, 1911). — V. 1. Tavun: tja ven. — V. 2. Kaj: ka, da; — grške: hruške. — V. 3. Nešteti: ne hoteti. — V. 4. Kapat: padati. — V. 40.—43. so se dodali iz druge inačice, ki se poje v Begunjah pri Cirknici.

22. Lenora. Gottfried August Bürger (1747—1799): prvi pesnik balad med Nemci. Njegova »Lenora« (1773) je nastala pod vplivom škotsko-angleških narodnih balad (Williams ghost: Viljemov duh) in je prva nemška prava balada. Isto snov pozna tudi slovenska narodna pesem »Mrtvec pride po ljubico« (Štrekelj, Slov. nar. pesmi, št. 61—63). Prvi je prevedel »Lenoro« na slovensko že Vodnikov sodobnik, najbrž Žiga Zois (1747—1819). Prešeren jo je prevedel že kot visokošolec in jo objavil leta 1830. v »Kranjski Čebelici«. — V. 5. Kralja Miroslava roj: Bürger je mislil na sedemletno vojsko (1756—1763) med pruskim kraljem Friedrichom II. in nemško cesarico Marijo Terezijo; prim. v. 9. — V. 6. Prag: Praga; bitka pri Pragi l. 1757.

23. Povodni mož. Prva Prešernova in sploh slovenska balada. Snov je iz Valvazorjeve knjige »Ehre des Herzogtums Krain« (1689), XV. knj. 460, kjer pripoveduje Valvazor, da je povodni mož odvedel Uršulo Schäfferjevo s plesa pod lipo na Starem trgu v Ljubljani, baje l. 1547. — Tudi slovenska narodna pesem pozna to snov (Štrekelj, Slov. nar. pesmi, št. 81—82). — V. 15. Staršim: starejšim. — V. 23. Brhek (brdek): postaven, lep. — V. 57. Glasova: umetna tvorba za glasu.

24. Knezov zet. Motiv balade je naroden; prim. Štrekelj, Slov. nar. pesmi, št. 115: »Graščakov vrtnar«. V. 26. Odvavati: umetna onomato-poetična beseda.

25. **Botra.** — V. 11. Križevnik (križemnik): krstna oblečica, ki jo podarita krščenču botra (prim. krizma: sv. olje, ki se rabi pri krstu).

29. **Slavina.** Snov balade je zajeta iz zgodovine polabskih Slovanov. Bodriči (v sed. Meklenburgu) so bili l. 1066. ubili svojega krščanstvu in Nemcem prijaznega kneza Godeskalka in pregnali njegova dva sinova, Budivoja in Henrika; za kneza so si izbrali Rujanca Kruta. A okoli l. 1092. se je vrnil kneževič Henrik z domačimi in danskimi četami v domovino, dal sporazumno z njegovo ženo Slavino pri pojedini ubiti Kruta in zavladal s pomočjo Sasov, ki jim je obljubil zvestobo. — V. 1. Črti: zli bogovi. — V. 18. Rujanski gaji: Rujana (nem. Rügen) je otok ob obali Baltiškega morja; slovanski Rujanci so si ohranili svobodo do l. 1168. — V. 20. Svetovit: najvišji slovanski Bog s slavnim svetiščem na Rujani; žrec: svečenik.

30. »Mea Kulpa«. V. 1. Hasan paša je postal l. 1591. sultanov namestnik v Bosni. Ko je hotel l. 1593. zavzeti Sisek, ga je tam hrvatsko-slovenska vojska sijajno premagala; tudi sam je utonil v Kolpi. — V. 17. Menih benediktinski: po Valvazorjevem izporočilu je bil Hasan paša po rodu Italijan in, preden se je poturčil, benediktinec. Po hrvatskih zgodovinarjih pa je bil rodом Hrvat iz Lužca in prej pravoslaven kristjan.

32. **Sveti trije kralji.** — V. 4. Miha: po legendi Melhior. — V. 44. Saj vabil si nas: Župančič pripominja k pesmi: Široko po Slovenskem je razširjena vera v svete tri kralje: kdor jih namreč časti in se jim posti od prve mladosti, temu pridejo naznanit tri dni prej njegovo smrt.

36. **Turjaška Rozamunda.** V. 1. Turjaški dvor: grad Turjak, 20 km južno od Ljubljane. — V. 17. Ostrovrharji so imeli grad v Svibnjem pri Ratečah ob Savi.

37. **Dobljena igra.** V. 1. Granada: na južnem Španskem. Mesto so ustanovili Arabci l. 756.; od l. 1238.—1492. je bilo tam središče arabske države na Španskem, ki so jo slabili zlasti pogosti boji za prestol.

38. **Judit.** Snov iz svetopisemske knjige Judit, ki opisuje epizodo iz bojev asirskega kralja Assurbanipala (667—626) zoper Egipčane, Sirijce in Jude, ki so se bili Asircem uprli.

39. **Blearney stone.** Blearney stone (blirni stón) mokri kamen. Podobno pripovedko je porabil Aškerc za balado »Devinska nuna« (Jadranski biseri).

41. **Neiztrohnjeno srce.** — Neiztrohnjeno: Prešernova oblika za neiztrohnelo.

46. **Jefftejeva prisega.** Snov je iz knjige sodnikov, 11, 29—40. — V. 13. Prvo stvar: sv. pismo pravi določno: tistega, ki prvi stopi skozi vrata hiše. — V. 96.—98. In izvrši prisego oče: nekateri novejši razlagavci sv. pisma trdijo, da Jeffte ni zaklal svoje hčere kot žgalni dar, ampak jo posvetil deviški službi v svetišču — žrtev bi bila torej ta, da ne bi imela potomstva. A starejši rabini in cerkveni učeniki od Origena do sv. Tomaža Akvinskega so soglasno mnenja, da je treba žgalni dar razumeti dobesedno. Daritev je bila proti Mojzesovemu zakonu, ki človeške žrtve prepoveduje; a tega določila, ohranjenega samo v 5. Mojz. 12, 31, Jeffte, ki se je že 18 let samo bojeval proti sovražnikom, pač ni poznal in je delal v zmoči.

47. **Smrt carja Samuela.** L. 963. so se osvobodili makedonski Sloveni pod vodstvom Šišmanovim nadvlade bolgarske države. Ko so nato Bizantiinci leta 971. osvojili bolgarsko carstvo, so si makedonski Sloveni ohranili svobodo. Šišmanovi sinovi, pozneje Samuel (976—1014) sam, so celo razširili svojo oblast proti vzhodu na bolgarsko in proti severu na srbsko ozemlje in Samuel si je nadel naslov »bolgarski car«; zgodovinarji imenujejo zato njegovo državo *zapadnobolgarsko državo*. A energični bizantinski cesar Vasilij II. s priimkom *Bulgaroktonos* (morivec Bolgarov) ga je po dolгих bojih nazadnje popolnoma premagal pod goro Belasico v Makedoniji, Samuel sam se je težko rešil v Prilep. Vseh 15.000 makedonskoslovenskih ujetnikov pa je dal Vasilij oslepiti in jih poslal po sto in sto pod vodstvom enega enookkega Samuela. Ko je ta čul o grozodejstvu, se je zgrudil na tla in v dveh dneh umrl (15. sept. 1014). Štiri leta nato je Vasilij državo makedonskih Slovenov popolnoma uničil.

48. **Kacijanarjeva smrt.** — Ivan Kacijanar, iz kranjske plemiške rodbine, se je proslavil v bojih s Turki na Dunaju l. 1529., nato tudi na Hrvaškem. A ko je l. 1537. brezuspešno oblegal Osek in se največ radi slabe prehrane moral vrniti, so Turki njegovo vojsko, ki se je že začela razhajati, pri Gorjanu v Slavoniji popolnoma uničili (10. oktobra 1537). Tisto noč pred katastrofo je bil sam sramotno zapustil ostanke drobeče se vojske in pobegnil. Na Dunaju so ga zato prišli radi veleizdaje in zaprli. A pobegnil je na Hrvaško in začel zbirati okrog sebe privržence Ivana Zapolja, ki se je boril na strani Turkov zoper Habsburžana Ferdinanda za ogrsko krono; iskal je tudi zveze s Turki. Hotel je ustvariti samostojno hrvaško-slovensko državo. A ker je Zapolja sklenil z Dunajem mir (1538) in so se Turki zapletli v vojsko z Benečani, ga je nazadnje dosegla Ferdinandova roka. Na migljaj z Dunaja ga je dal knez Nikolaj IV Zrinjski (sigetski junak) po dveh vojakihi, med njimi Hojziču, ubiti na svojem gradu Kostajnici ob Uni (27. okt. 1539). Njegovo glavo so poslali na Dunaj.

49. **V oglejskem muzeju.** Pešem je na meji epskega in lirskega pesništva: oblika je lirska, vsebina epska. — V. 26. Atila: l. 452. je hunski kralj Atila Oglej zavzel in razrušil.

50. **Azma.** V. 1. Abdalmalik: arabski kalif, ki je vladal konec 7. stoletja. — V. 3. Irak: dolenja Mezopotamija med Evfratom in Tigridom, nekdanja Babilonija.

51. **Ponočni gost.** Pešem je na meji pripovednega in liričnega pesništva: v pripovedni obliki opeva dušni doživljaj pesnikov.

52. **Sanje.** V. 2. Storžec (Storžič): gora v zapadnem delu Kamniških alp (2134 m). — V. 4. Št. Il'n (Egidij): posvečena mu je cerkva na Srednji Beli, domači vasi pesnikovi (sey. od Kranja). Njegov god se praznuje 1. septembra. — V. 14. Malik: odmev (ljudstvo je mislilo, da človeka z odmevom oponaša škrat ali malik). — V. 23. Olovina: olove droži (ol: pivo). — V. 26. Bob: gorenjski izraz za fino vrsto krapov (flancatov). — V. 52. Koržmov Bošte: pesnikov prijatelj Boštjan Žepič, s katerim sta bila hkrati profesorja v Varaždinu. — V. 55. Gozd (900 m): vas visoko na pobočju Kriške gore (1714 m, zapadno od Štoržiča). — V. 76. Linga: lesena kljuka na hlevskih vratih, pri lesah i. p. — V. 79. róžno: shr. ružno, grdo. — V. 115. Pruštof (n. Brusttueh):

suknja (ne telovnik!) — V. 116. Koljar (it. collare): ovratnik pri suknji. — V. 119. Kastor (it. castoro: bober): klobuk iz bobrovine, okrogel klobuk sploh. — V. 149. Vedomec: bajeslovno bitje, ki se zna v razne živali izpreminjati, pa tudi čarovnik, volkodlak. — V. 150: Veles: bajeslovni varih čred, bog čred. — V. 161. Golčati: govoriti. — V. 185. Povest o mlajšem Tobiju: morda še po knjigi Fr. M. Paglovca »Zvesti tovariš...«, 3. izd. 1767. — V. 186. Povest o Svetinovi družini: Ciglerjeva povest »Sreča v nesreči«, 1836. —

53. Zlato v Blatni vasi. Ta šaljivka ima i satirično simboličen pomen: Blatničani — Slovenci; putka tutka — tuji kapital. —

54. Volk in pes. V. 6. Sklen: združitev, vez. — V. 36. Pajdaš (madj. pajtás): tovariš. — V. 28. Lajniti: zalajati. — V. 68. Huskaje: onomatopoeičen izraz (hus, hus). — V. 79.—85. Heksameterček: Levec je napisal l. 1876. (v dunajskem »Zvonu«) razpravo o slov. heksametru. Učil je, da tudi v slovenskem heksametru ne more trohej nadomestiti daktila. Ker pa nimamo nenaglašenih dolgih zlogov, treba spondejev ponarediti, to pa se zgodi, če sledi za moško cezuro (s pavzo) nova beseda samo z enim nenaglašenim zlogom; prim. v naši pesmi v 1., 2., 3., 4., 7. i. dr. Temu pravilu ne odgovarjajo vsi Valjavčevi heksametri. — V. 87. Pravičiti: opravičevati.

55. Stara pravda. Snov tega venca pripovednih pesmi je zajeta iz zgodovine slovenskega kmetiškega upora iz l. 1515 in slovensko-hrvaškega iz l. 1572/73.

Prvi upor l. 1515. je povzročila splošna gospodarska kriza ob koncu srednjega in pričetku novega veka, ko se je naturalno gospodarstvo umikalo denarnemu. Graščaki so pri tem valili največja bremena na svoje kmete in se niso ozirali na stara določila urbarjev. Razen tega so se državni davki vsled večnih vojsk zelo povišali. Tudi za brambo zoper Turke, ki so že celo stoletje (od 1415, po bitki pri Nikopolju) prizadevali kmetom neskončno gorja, ni ukrenilo ne plemstvo ne država nič pravega. Kmetje po vsem Slovenskem so zato osnovali svojo kmetiško zvezo (windischer Bauernbund) in se pritožili radi kratenja svojih pravic in krivičnih davščin pri cesarju. Ko to ni nič pomagalo, so se uprli, ok. 20.000 jih je bilo, z geslom »Stara pravda!« A plemiška vojska jih je porazila najprej na Koroškem pri Starem dvoru (Althofen) in Velikovcu, potem na Štajerskem pri Vuzenici, Celju in Brežicah (sept. 1515). Begunce in ujetnike so večinoma pomorili. Kranjski kmetje so se nato vdali.

Veliki slovensko-hrvaški kmetiški upor l. 1572/73. pa so zakrivila predvsem nezaslišana nasilstva Fr. Tahya proti njegovim kmetom okoli Susedgrada in Stubice v zapadni Hrvaški in okoli Stattenberga na Štajerskem. Tudi zdaj so iskali kmetje pravice najprej pri vladarju, a ker to nič ni pomagalo, so se uprli. Upor se je razširil po vseh slovensko-hrvaških mejnih pokrajinah. Smoter upornikov je bil, da bi osnovali samostojno demokratično urejeno cesarsko vlado s središčem v Zagrebu za vse Slovence in Hrvate, podložno samo cesarju. Za poveljnika so si izbrali Ilija Gregoriča, za bodočega kralja pa Matija Gubca. Zbrali so okoli 16.000 vojakov. A v prvih dneh februarja l. 1573. je hrvaško-kranjsko-štajersko plemstvo do tal porazilo kmetiško vojsko, najprej pri Krškem

(5. febr.), Mokricah in Kerestincu (6. febr.) južno od Save, takoj nato še pri Sv. Petru pod Svetimi gorami na levem bregu Sotle in potem odločilno na Stubiškem polju (9. febr.) na Hrvaškem. Plemstvo se je nad uporniki grozovito maščevalo; Gregoriča so usmrtili na Dunaju, Gubca z drugimi v Zagrebu.

I. Znamenja na nebu. V. 1. O tem izrednem prirodnem pojavu res poročajo zgodovinski viri; prerokovali so po njem težke čase. — V. 41.: Punt slovenski: slov. kmetiška zveza (odtod punt = upor).

III. Zmaj. V. 6. Konjiška gora: Tolsti vrh južno pri Konjicah. — V. 9. Lanec: veriga. — V. 29. Krsnik (Kresnik): pravljčno bitje; Krsnik je gospodoval deželi in jo varoval nadlog; bojeval se je posebno proti zmajem. Največ se pripoveduje o vurberškem Krsniku, ki je bival v Vurbergu med Ptujem in Mariborom.

IV. Pred cesarjem. V. 3. Car Maks: nemški cesar Maksimilijan I. (1493—1519). — V. 6. Nadmaršal Ravbar: Andrej Eberhard Ravbar, znani močni baron Ravbar, vlastelin na Kravjeku blizu Št. Vida na Dolenjskem. — V. 36. Valpet (n. Waldvogt): gozdni čuvaj, grajski nadzornik kmetiških delavcev. — V. 53. Vitez Lamberg: Krištof Lambergar, ki je živel konec 15. in v začetku 16. stoletja, je bil ljubljenelec in svetovavec Maksimilijanov. Na njegovo ime se je prenesla pač že starejša narodna pesem o Pegamu in Lambergarju.

V. Tlaka. Zgodovinsko snov je Aškerc porabil precej svobodno: Dne 17. maja so napadli kmetje grad Mehovo južno od Novega mesta, ubili oba brata Mindorfa, ki sta imela grad v zakupu, in še šestnajst drugih gospodov; mater Mindorfov in njeni dve hčeri pa so prisilili, da so oblekle kmetiško obleko, in jih odvedli na polje delat, da bi poskusile, kako težko delo ima podložnik.

VI. Boj pri Brežicah. V. 7. Dietrichstein Žiga (Sigismund): štajerski deželni glavar, poveljnik plemiške vojske.

VII. Knežji kamen. Aškerc zamenjuje tu knežji kamen pri Krnskem gradu (zdaj v Celovcu) in vojvodski stol na Gosposvetškem polju. Na prvem se je vojvoda umeščal, na drugem je razdeljeval fevde. Napisa, ki ju je bral koroški jezikoslovec in pesnik Urban Jarnik: »Sudija li te veroju i istinoju. I obranitelj dober vdov sirot a...« (pisan baje s kraticami) in »Ma sveti veri« — v resnici so to izbrisani odlomki raznih rimskih napisov — se nahajata na vojvodskem stolu, ne na knežjem kamenu. — V. 40. Praprotno seme: kdor ima v kresni noči pri sebi praprotno seme (a navadno nevede), razume po ljudski vraži govor živali in stvari, ki se to noč pogovarjajo. — V. 71. Samo (623—658) je bil knez Čehov, ki so se mu Slovenci le pridružili, ne pa slovenski vojvoda; — Borut: vladal ok. 750; — Gorazd: vladal ok. 750—753 — Ingo (Inko): vladal ok. 800.

VIII. Tabor. V. 1.—4.: Kmetiška vojska. ok. 16.000 mož, se je zbrala konec januarja 1573 in taborila v treh oddelkih: eden pri Podusedu, druga dva pa od Sotle pri Klanjcu do Zaboka blizu Stubice. — V. 15. Zimzelen: znak kmetiških vstašev. — V. 19. kremenika: puška na kremen. — V. 20. Kmet Pasanec: pomočnik Gubčev, ki so ga z Gubcem vred v Zagrebu strašno umorili. — V. 29. Vse imetje: vredno

ok. 200 cekinov. — V. 36. Lenkovič: Franc Lenkovič, poveljnik v Vojni krajini. — V. 39. Gregoriča so določili kmetje za vojvoda že konec l. 1572., in sicer v Stubici. Isto velja o Gubcu (v. 48.). — V. 52. »Naprej: krvavi ples se je res pričel pri Klanjcu, kjer so zavzeli kmetje Cesargrad.

IX. Stava. Ozadje pesmi je zgodovinsko: kmetiški poraz pri Krškem. Okvir pa ni zgodovinski, ker Tahy v začetku februarja ni bival v Podsusedu, ki so ga kmetje zavzeli že v pomladi l. 1572. Oblika in slog spominjata srbskih narodnih pesmi. — V. 1. Ferenc: ogr. Frančišek. — V. 7. Vojvoda Arpad (u. 907?) je pripeljal konec 9. stol. Ogre iz pckrajin ob Črnem morju na Ogrsko. — V. 90. Vadljati se: staviti. — V. 100.—103.: Tahy je razsrdil kmete najbolj s tem, da je onečaščeval njihove žene in hčere. — V. 257. Krčane uporne: Grajski poveljnik na Krškem, mestni sodnik in meščani so 4. februarja 1573 iz strahu odprli kmetom mestna vrata.

X. Kronanje v Zagrebu. Matija Gubca so plemiči ujeli v bitki pri Stubici in ga v Zagrebu obsodili na smrt. Gubcu so trgali z žarečimi kleščami meso iz živega telesa, mu postavili razbeljeno železno krono na glavo in ga slednjič razčrtvorili. Poznejši viri dodajajo še, da se ga na Markovem trgu v zagrebškem Gornjem gradu (mestu) posadili na razbeljen železni prestol tam, kjer je še danes pet belih, v sredi prevrtanih kamenitih plošč. — V. 15. Markova cerkev: ob Markovem trgu v zagrebškem Gornjem gradu.

X 56. Pikel. — Dante Alighieri, največji italijanski pesnik, se je rodil l. 1265. v Firenci kot potomec stare plemiške rodbine. V mladih letih si je pridobil od učiteljev in na vseučiliščih vesoljno znanje tedanjega časa. Udeleževal se je političnih bojov domačega mesta. Po porazu toskanskih ghibellinov, proti katerim se je tudi sam bojeval, so se razcepili vladajoči guelfovci v Firenci v dve stranki, bolj demokratične »črne«, odločne pristaše papežev, in bolj aristokratske »bele«. Ko so po ljutih bojih zmagali »črni« s pomočjo papeža Benedikta VIII. in Karla Valoiškega, so pregnali med drugimi voditelji »belih« tudi Danteja (1302), ki nikdar več ni videl ne domačega mesta ne svoje rodbine. Nemirno je bival zdaj tu, zdaj tam v Italiji. Umrli je l. 1331. v Ravenni pri prijatelju Gvidu da Polenta. Pesniško slavo si je pridobil že s svojim prvim delom (*La vita nuova*) posvečenem (pred 1300) deklici, ki jo je že kot deček zelo nežno vzljubil in ki jo zove Beatrice. Glavno svoje delo pa je dovršil malo pred smrtjo; sam ga je nazval »Commedia« (ker se konča srečno), poznejši rodovi so ji pridejali radi njegove lepote vzdevek »divina« (božanstveno lepa).

»Božanstvena komedija« je veličasten religiozno-alegoričen ep. Dante, ki je pričakoval, da se bo spasila Italija, če se zopet vzpostavi svetovno rimsko cesarstvo, ki naj družijo pod vrhovno oblastjo cesarjevo vse kralje in vladarje krščanstva, kakor je papež vladar vesoljne cerkve, je v teku življenja spoznal, da izvršitve tega vzora ne bo videl. Zato je obrnil pogled v človeka samega: najprej se mora sprepobniti in nravno poboljšati posameznik, potem se bo tudi vsa družba. Zato pa mora »spoznati nesrečo smrtnega greha, zbog katerega trpe pogubljeni v peklu,

in očistiti se mora tudi malih grehov in nagnenj do njih, zbog katerih trpe duše v vica h, šele potem postane popoln in je duša človekova združena z Bogom v gledanju božjih popolnosti. In tako je zasnoval veličastno duševno dramo: V prikazni vidi svoje potovanje skozi pekel (Inferno) na goro očiščevanja (Purgatorio) in odtod v raj (Paradiso). Skozi pekel in pa do vrha gore očiščevanja ga vodi rimski pesnik Vergilij, skozi raj Beatrica. Potovanje se vrši veliki in velikonočni teden l. 1300. Da bi došel Dante do zveličanja (do ljubljene Beatrice), mu kaže Vergilij grozote pekla: v deveterih bolj in bolj se zožujočih krogih peklenskega brezdna vidi duše pogubljenih, ki bivajo v tem večji globočini, čim večja je njih krivda. Prav na dnu, v središču zemlje, tiči Lucifer. — Nato pelje Vergilij našega pesnika skozi temen rov na drugo poluto naše zemlje, kjer stoji sredi samega morja otok in na njem gora očiščevanja z devetimi krogi, koder se očiščujejo duše onih, ki trpe časne kazni za greh, a pridejo prej ali slej v nebesa. Vrh te gore je zemeljski raj. Tu zapusti Vergilij Danteja, prikaže pa se mu Beatrica, ki ga vodi skozi devetera nebesa, kjer gleda Dante svetnike božje po njih raznem zasluženju, dokler ne dospeta slednjič v deseto, najvišje nebo (empireum), pred sedež Boga samega, ki ga izvoljenci božji obdajajo v obliki kot solnce svetle rože; tu premišljuje pesnik, poslušajoč razlago sv. Bernarda in Device Marije, skrivnost presv. Trojice in učlovečenja Sinu božjega. — Vsa pesem se deli na tri dele Pekel — Vice — Raj, in vsak izmed teh šteje 33 spevov, torej je vseh spevov 99, in en spev kot uvod (Dr. Debevec).

I. spev. Uvodni spev za vso »Božanstveno komedijo«: v njem nam pesnik alegorično slika svojo duševnost (duševnost človeka sploh) pred pričetkom potovanja (pred pokoro). — V. 1. Na sredi našega (t. j. človeškega) življenja: po psalmistu je doba človeškega življenja 70 let. Dantejevo vizionarno potovanje se je vršilo leta 1300, ko je papež Benedikt VIII. prvič proglasil sveto leto s splošnim odpustom. — V. 2. Gozda temnega goščava: alegorični pomen: zmote mladih dni. — V. 14. Grič: alegorični pomen: hrib kreposti. — V. 17. Zvezda (v izvirniku planet): solnce, ki so ga prištevali v starem in srednjem veku planetom. Alegorični pomen: Kristus. — V. 33. Pard: panter; alegorični pomen poltenost mladostne dobe. — V. 38.—40. (S solncem) vse zvezde kot takrat, ko so čez svod se prvič potočile: Solnce vzhaja v znamenju ovna kot takrat, ko je bil svet ustvarjen. V ozvezdje ovna je stopilo solnce tisto leto v noči med 24. in 25. marcem, (pričetku pomladi); drugi dan je bil tišilo leto veliki petek. V srednjem veku so mislili, da je Bog v tem letnem času ustvaril svet; na veliki petek ga je Kristus tudi odrešil: simbolični pomen: čas milosti. — V. 46. Lev: simbolični pomen: napuh moške dobe. — V. 49. Volkulja: simbolični pomen: sebičnost starostne dobe. — V. 62.—63. Uzrem nekoga itd.: Vergilija, ki je bil l. 1300. že 1319 let mrtev. Vergilij je v alegoričnem pomenu razsvetljeni naravni človeški um, ki vodi človeško dušo k spoznanju greha in kesanju. — V. 67. sl.: Publius Vergilius Maro se je rodil l. 70 pr. Kr. pri Mantovi (v sedanji Lombardiji), »sub Julio«, t. j. za časa Julija Cezarja (102—44 pr. Kr.), bil je vrstnik cesarja Gaja Julija Cezarja Avgusta (63 pr. Kr. do 14 po Kr.). Umrl je l. 19. pr. Kr. Glavno

delo njegovo je ep »Eneida«, ki opeva prihod trojanskega junaka Eneja v Italijo in ustanovitev (poznejše) rimske države. — V. 102. Pes veliki: alegorični pomen je temen, ker se druží z religiozno alegorijo, da bo v novem 14. stoletju nastopila doba ljubezni, doba svetega Duha, ki bo prenovil svet (veliki pes, ki prežene volkuljo, bi bil kak svetnik, nosivec ideje duševnega preporoda), tudi politična ideja o rešitvi Italije iz njenega ponižanja. — V. 107.—109. Kamila, Turn, Eurijal, Nis: junaki Eneide, ki so dali za Italijo svoje življenje, prva dva kot nasprotnika, druga dva kot prijatelja Enejeva. — V. 122. Druga vodnica: Beatrice, simbol bogoslovne vere.

II. spev: Uvodni spev v prvi del »Božanstvene komedije«, Pekel: človeška duša (Dante), četudi se je zavedela svoje grešnosti, se vendar še boji pokore; pomaga ji z božjo milostjo ozarjeni človeški um (po Beatrici Vergilij). — V. 1. Nagibal se je dan: dne 25. marca proti večeru se bližala pesnika vhodu v pekel. — V. 7. Klicanje Muze po zgledu Homerja in Vergilija; kot krščanski pesnik prosi Dante za pomoč tudi sv. Duha. — V. 13.—15.: Vergilij pripoveduje o tem v VI. spevu Eneide. — V. 15. Sence: po verovanju starih Grkov so imeli mrtvi v podzemlju navidezna telesa, ki pa so imela vse poteze živih (sence). — V. 17. Kdo ga (Eneja) doseže: Dante časti Eneja kot (posrednega) ustanovitelja Rima in rimskega cesarstva, ki je bil politični ideal pesnikov. — V. 27. Papežu tiaro: z ustanovitvijo Rima in rimskega cesarstva so se ustvarili tudi pogoji za razširjanje sv. cerkve; — tiara: papeževa krona. — V. 28. Izvoljena posoda: sv. Pavel, ki se tako imenuje v »Dejanju apostolov« (9, 15). — V. 29. Ondi: v nebesih; po 2. Kor. 12, 2 je bil sv. Pavel zamaknjen v tretje nebo. — V. 36. Modrecu: srednji vek je častil Vergilija kot modrijana, čudodelca in proroka; krščanski pisatelji 4. stoletja (tudi sv. Avguštín) so smatrali n. pr. začetek 4. ekloge za mesijansko proročstvo. — V. 48. Privid: vidna zmotá; strašilo. — V. 49. sl.: Vergilij tolaži Danteja, da je božja volja, naj nastopi pot, ki se je boji. — V. 50. Reč: beseda (ki se je o Danteju govorila v nebesih). — V. 52. Med dvomi duša moja je visela: v predpeklju. — V. 53. Prekrasna žena: Beatrice. — V. 61. Prijatelj moj: Beatricin prijatelj Dante. — V. 66. Kar bilo je tam gor rečeno: v nebesih; o tem pogovoru poroča Beatrice v. 94.—111. — V. 71. Domov: v nebesa. — V. 76. Krepostna žena, ki ločiš človeški rod najdalje od bitij vseh pod tem nebeškim svodom (t. j. prvim izmed devetero, v katerem kroži prvi planet starodavnikov, mesec). — V. 93. Gospé preblagi: Materi božji. — V. 96. Rek trdi: izrek božje pravice nad grešnikom, tu nad Dantejem. — V. 97. Do Lucije: Danteja so v mladosti rade oči bolele in je zato posebno častil sv. Lucijo. — V. 105. Od druhali: Dante je iz ljubezni do Beatrice zapustil družbo in se posvetil učenju, da bi mogel »o njej poročati, kar se še ni povedalo o nobeni«. — V. 112. Na sedež svoj sem pozabila: šla sem iz nebes. — V. 114. (Tvoj govor) v čast je in njim, ki slušajo mu glase: ker se pri Vergiliju naučé lepega sloga. — V. 134. Pravôten: pravičen, pravi.

III. spev: Sprednja jama: podzemski prostor od vhoda v pekel do prave, lijaku podobne peklenške globeli, ki ju loči reka Aheron. —

V. 1.—9.: Napis na peklenških vratih. — V. 4. Moč prvobita: Bog Oče. — V. 5. Modrost najvišja: sveti Duh. — Ljubezen večna: Bog Sin. — V. 6. Pred njim le stvari so vekovite: Preden so se ustvarila peklenška vrata (pekel), so bivala, ozir. se ustvarila le večna bitja in stvari: Bog, angeli, brezoblična materija. Z ustvaritvijo pekla je dobila zemlja šele svojo obliko. — V. 35. Nič vredne duše, ki so gori bile i brez časti i brez nečasti: ljudje, ki se na svetu niso odločili ne za dobro ne za zlo, strahopetci in nadstrankarji, ki se radi same složnost niso pridružili nobeni stranki; njih kazen je večni nemir (v. 52—55). — V. 37. Mlačni angeli: tisti, ki se ob uporih hudobnih angelov niso odločili ne za Satana, ne za Boga. Ker se niso odločili za dobro, ne smejo biti v nebesih, v peku pa tudi ne, ker bi zloradost upornim angelom lajšala trpljenje. — V. 60. Oni, ki se je višnji službi odpovedal: papež Celestin V., ki se je na prigovarjanje kardinalov radi starosti odpovedal papeški oblasti. Dante mu je to zameril posebno zato, ker je s tem omogočil nastop papeža Benedikta VIII., ki ga je Dante iz političnih razlogov sovražil. Cerkev ga prišteva svetnikom. — V. 68. Le-teh: bednih. — V. 64. Znak živečih: delavnost. — V. 78. Aheron: po antični predstavi reka, preko katere vozi Haron sence v podzemlje. — V. 79. Grustiti: (ruski) žalostiti. — V. 80. Dene: dé. — V. 91.—92. Drugod, po drugi reki, čolnič laži: meri na vhod v Vice. — V. 95. Tam, kjer i mogó (morejo) to hkrati: v nebesih. — V. 98. Plamena: im. mn. starejše besedne oblike: plame, sr. (Dol. Notr.). — V. 104—105. Seme, ki s starši vred so iz njega pognali: pradedje, katerih potomci so pogubljeni s starši vred. — V. 109. Besjak: Haron, ki si ga Dante z drugimi antičnimi božanstvi vred predstavlja kot hudiča. — V. 124. Odveze: odvede, odpelje. — V. 126. Hrepenenja strah dobí poteze: strah se kaže, kakor bi bil hrepenenje. — V. 134.—136. Rdeči bliski, radi katerih se Dante onesvesti (prim. sv. Pavla, dej. ap., 9, 3.) pomenjajo božjo milost, ki premaga vpliv človeške telesnosti ter človeka uči razlikovati pregreho od kreposti.

IV. spev: Prvi krog: Dante si predstavlja pekel kot podzemeljski lijak, ki sega izpod površja zemlje do njenega središča. Razdeljen je v osem stopnic (teras), ki obdajajo ves lijak v obliki kolobarjev in se vrste druga pod drugo, navzdol zmeraj z manjšim premerom. Zadnji, deveti krog je na dnu lijaka, dočim je sprednja jama (III. spev) zunaj reke Aheronta na kolobarni planici vrhu lijaka. Preko vsega lijaka pa tvori zemeljska skorja obok, nad čigar središčem stoji Jeruzalem. V prvem, najvišjem peklenškem krogu so pravični nekristjani in nekrščeni otroci, ki ne trpe telesne muke, a ne morejo v nebesa. Po ostalih krogih so razvrščeni pogublenci po sedmerih naglavnih grehih, ki jih pa šteje Dante drugače nego mi. Čim večji je greh pogublencev, tem nižji je krog, v katerem trpe. Od drugega do četrtega kroga se kaznujejo grehi iz slabosti: 1. nasladnost (nečistost), 2. požrešnost, 3. lakomnost in zapravljivost. V petem in šestem krogu, ki sta ločena po velikanskem zidu, ki obkroža za reko Stigom (v 5. krogu), vse nižje kroge (Ditovo, Satanovo mesto), se kaznujejo grehi iz (4.) lenobe za dobro in za resnico (krivoverci), v treh najnižjih krogih

(VII.—IX.) pa grehi zlobe: 5. jeza in iz nje izvirajoča silovitost, 6. zavist in iz nje izvirajoča prevara (a ne še z zlorabo zaupanja), 7. izdajstvo (prevara) z zlorabo zaupanja in iz napuha. — V. 30. Deca ljubezniva: nekršчени otroci. — V. 38.—39. Niso prav verovali v Boga: niso verovali v obljubljenega Mesija. — V. 53. Veljak: Kristus, ki je prišel pred pekel; Vergilij je bil ta čas še novinec (v. 52), ker je umrl l. 19. pr. Kr., 52 let pred Kristusovo smrtjo. — V. 59. Izrael: očak Jakob. — V. 60. Z Rahelo, ki bila mu žalost taka: za katero je moral toliko žrtvovati, toliko časa služiti. — V. 61. Drugi zdaj so, blaženi duhovi (poudarek na besedah drugi in blaženi): niso več isti kot poprej (ki niso smeli gledati božjega obličja), zdaj so blaženi. — V. 68. Svit ognjeni: simbol za naravno pamet, ki je vodila pogane h kreposti. — V. 80.—82.: Pozdrav je namenjen pesniku Vergiliju. — V. 89. Horacij (85—8 pr. Kr.): rimski lirik in satirik. — V. 90. Ovidij (43 pr. Kr. — 17 po Kr.): rimski lirik. — Lukan (39—65 po Kr.): rimski epik. — V. 92. Ime: ime pesnika. — V. 93. Umove: nepravilna oblika, besedo rabimo navadno le v ednini: um. — V. 97. Vprašanja: o Danteju, ki ga pozdravijo potem kot tovariša pesnika. — V. 106. Trdnjava neka: simbol človeške naravne modrosti. — V. 107. Zidov sedmero: po nekaterih razlagavcih simbol za sedmero čednosti, tri bogoslovne (vera, upanje, ljubezen) in četvero temeljnih (modrost, pravičnost, srčnost, zmernost); drugi mislijo mesto na bogoslovne na umske čednosti, umnost, učenost, razsodnost. — V. 109. Po suhem: dočim je treba preko peklenskih rek človeku tuje pomoči, dospe v grad modrosti lahko z lastno močjo po svoji kreposti. — V. 110. Vrat sedmero: po nekaterih razlagavcih srednjeveških sedmero svobodnih umetnosti (artes liberales), to so gramatika, dialektika (umetnost znanstvenega dokazovanja), retorika, aritmetika, geometrija, muzika in astronomija. — V. 121.—129.: Tu omenjeni moške in ženske so v zvezi z rimsko državo in s predniki njenega ustanovitelja Eneja: Elektra je mati ustanovitelja Troje Dardana, Hektor in Enej trojanska junaka, Pentezileja, amazonska kraljica, je prišla Trojancem na pomoč proti Grkom, Latin je bil po Eneidi pred Enejem kralj v Italiji, Lavinijo je vzel Enej po svoji zmagi za ženo (zato ima Dante tudi Enejeve nasprotnike za prednike Rimljanov). Lukrecija je bila po rimski pripovedki krepostna žena, ki si je, onečaščena po sinu zadnjega rimskega kralja Tarkvinija Ošabnega, vzela življenje; Lucij Junij Brut (ne zamenjaj z Markom Junijem Brutom, morivcem Cezarjem, ki je v najglobljem krogu pekla!) je zato pregnal Tarkvinijce iz Rima. Marcija je žena poslednjega pravega rimskega republikanca Katona Utičana (ki je v Vicah), Kornelija: mati socialnih reformatorjev rimske republike, bratov Grakhov (konec 2. stol. pr. Kr.), Julija: hčerka edinka Julija Cezarja. — V. 129. Saladin (1137—1193): sultan egiptovski in sirijski, ki je slovel po plemenitosti in kreposti. — V. 130.—144.: Predkrščanski in nekrščanski filozofi in učenjaki. — V. 131. Mojster modrecev: Aristotel (383/4—322 pr. Kr.) grški filozof, učenec Platonov (v. 134.), ki je bil sam učenec Sokratov. — V. 136. Demokrit (470—370 pr. Kr.); grški filozof, ki je trdil, da je svet slučajno nastal iz atomov. — V. 137. Diogen;

najbrž ne znani cinik iz Sinope, ampak oni iz Apolonije (ok. 420 pr. Kr.), ki je učil, da je svet nastal iz zraka. — Talet (640—546): je učil, da je svet nastal iz vode, zatoneptunist (Neptun: rim. bog morja). — V. 138. do 139. Empedokel (483—424), Anaksagora (500—428), Zenon (s Kipra, 364—263), Heraklit (544—? pr. Kr.): grški filozofi. — V. 140. Dioskurid (1. stol. pr. Kr.): grški zdravnik, največji botanik in zdravilsovec starega veka. — Tulij: Mark Tulij Ciceron (106—43 pr. Kr.). — V. 140.—141. Orfej, Lin: bajeslovna pevca iz Trakije. — V. 141. Seneka (u. 65 po Kr.): rimski filozof in pesnik, je spisal pravoslovna pisma (moralist). — V. 142. Evklid (ok. 300 pr. Kr.): grški matematik, oče današnje geometrije. — Ptolemej (v začetku 2. stol. po Kr.): najslavnejši astronom in geograf starega veka, Egipčan. — V. 143. Hipokrat (460 do 377 pr. Kr.): najslavnejši zdravnik starega veka, Grk. — Avicena (Ibn Sina, 980—1037): arabski zdravnik in učenjak — Galien (Galen, 130 do 200): za Hipokratom največji zdravnik starega veka (v Rimu). — V. 144. Averoes (Ibn Rožd, 1126—1198): arabski zdravnik in filozof na Španskem. — V. 149.—150.: Iz zatišja me poziva moj vodnik na drugo pot k njim, ki jih vihra muči (k nasladnikom v drugem krogu).

V. spev. V. 2. Plahneti: planiti, hitro iti. — V. 4. Minos: bajeslovni kralj na Kreti, po smrti z Radamantom sodnik v podzemlju; pri Danteju kakor Haron zli duh. Alegor. pomen: človeška vest, ki sili človeka, da prizna svojo krivdo in se obsodi. — V. 31. Peklenska vihra, ki goni duhove: prej jih je ljubavna strast gonila od sle do sle, zdaj jih goni vihra. — V. 32. Ohlip: sunek vetra. — V. 34. Razpoka: temen izraz; nekateri mislijo na razpoko, ki je nastala radi potresa ob Kristusovi smrti, drugi na rob obojencem določenega prostora. — V. 40.—41.: Zveza: peroti nesejo skorce vzgor. — V. 58. Semiramis: bajeslovna asirska (babilonska) kraljica, žena mitičnega ustanovitelja mesta Ninive Nina. Umorila je moža in nato tudi svoje ljubavnike. Nazadnje se je zagledala v svojega sina in izdala zakon, po katerem se smejo starši možiti in ženiti s svojimi otroki. Sin — mož jo je nazadnje umoril. — V. 61. Druga: Didona, po Eneidi kraljica in ustanoviteljica Kartagine. Ko ji je brat Pigmalion umoril moža, tirskega kralja Siheja, je zbežala v Afriko in vzela v žari s seboj pepel svojega moža. »Žaric je bila nezvesta, ker se je zaljubila in vdala Eneju. Ko jo je ta na ukaz matere, boginje Venere, zapustil, si je sama vzela življenje. — V. 63. Kleopatra: egiptovska kraljica, ljubavnica Cezarjeva, nato Antonijevega. Ko se ji po Antonijevem porazu ni posrečilo, da bi si pridobila zmagačca Oktavijana, poznejšega cesarja Avgusta, se je dala usmrtiti po strupeni kači. — V. 64. Helena: po Homerju žena grškega kralja Menelaja; ušla mu je s trojanskim kraljevičem Paridom (v 67.) in s tem povzročila pogin Troje. — V. 65. Ahil: največji junak Iliade; sprl se je z Agamemnonom radi ljubice, sužnje Brizeide, ki mu jo je ta vzel. Pozneje se je zaljubil v trojansko kraljično Polikseno in se dal radi nje zvabiti v zasedo, kjer ga je Paris s puščico usmrtil. — V. 67. Tristan: po britanski pripovedki junak Arturjevega omizja; zasnubil je za svojega strica Markeja Izoldo in se po poti vanjo zaljubil. Nazadnje ga je stric usmrtil. — V. 73. Ona, ki tak tesno se drži: Franceska da Rimini, iz rodbine Polenta v

Ravenni, Paolo Malatesta iz mesta Rimini. Ker je bil njegov brat Giancesio grd in šepav, je Paolo zanj zasnubil Frančesko, ki jo je hotel brat iz političnih razlogov za ženo; pri tej priliki pa se je sam vanjo zaljubil, a je svojo ljubav zatajil. Ko je bila Francesca že bratova žena, ju je Giancesio zalotil, ko sta se ob čitanju viteškega romana o Lancelotu z jezera prvič poljubila, in je oba pri priči umoril (ok. l. 1288.). Ta dogodek je pretresel vse sodobnike in je bil še vsem v spominu, ko je pisal Dante, ki je prijateljsko občeval v hiši njenega nečaka Gvidona, svoj ep; zato ne imenuje njunih imen, samo ob izrazu sočutja mu uide njeno krstno ime (v. 116). Snov so večkrat porabili tudi za tragedije, tako Italijan Silvio Pellico in Čeh Julij Zeyer. — V. 81. Nekdo: Bog. — V. 99. Otroci družina: pritoki Pada (Ravenna leži blizu izliva reke Pada v morje). — V. 107. Čaka: Morivec Giancesio Malatesta l. 1300 še ni bil umrl. — Kajina: v najnižem krogu mesto za morivce sorodnikov. — V. 128. Kak Lancelota je ljubav zavedla: Lancelot je tajno ljubil Arturjevo ženo kraljico Ginevro; ta se mu je nekoč na prigovarjanje kralja Galehauta (it. Galeotto) nasmehnila, nakar jo je Lancelot prvič poljubil. — V. 137. Zvodnik: v it. metonimično Galeotto.

VI.—XXXIII. spev: V naslednjih spevih opisuje Dante svojo pot do dna pekla, kjer v najglobljem središču trpi Lucifer (Dit = Satan) z Judežem Iskarijotom. (VI.) V tretjem krogu vidi, kako bičajo požrešneže dež, toča in sneg in kako jih napada peklenški pes Kerber, (VII.) v četrtem krogu, ki ga straži Pluton, antični poglavar podzemlja, zdaj vrag, morajo skopuhi in zapravljevci neprestano valiti drug proti drugim težke vreče zlata. V petem krogu se tepejo in grizejo jezljivci v vreli močvari reke Stiga, v njeni globini pa tiče lenuhi; (VIII.) Flegija, čuvar 5. kroga, prepelje pesnika preko Stiga, kjer zadeneta na velikanski zid, ki obdaja ves spodnji pekel (Ditovo mesto); tu jima zabranjuje vhod več kot tisoč vragov, (IX.) a angel iz nebes jima otvori edina vrata v šesti krog krivovercev, ki trpe v žarečih rakvah, (X.) med njimi sta tudi Epikur in cesar Friderik II. (XI.) Počiva je na robu kroga, razlaga Vergilij Danteju razporedbo grešnikov v peklju. (XII.) Nato gresta v sedmi krog (straži ga Minotavr), v katerem trpe nasilniki v treh kolobarjih; v prvem tiče v dolgem, z vrelo krvjo napolnjenem jarku siloviteži proti bližnikom, razbojnikom, morivcem, požigavcem in tiranom (med njimi tiran Dionizij, Aleksander Veliki, Pir in Attila); kentavri pa jih gonijo s puščicami nazaj, če se prikažejo na površju. Kentavr prenese pesnika preko jarka v drugi kolobar, (XIII.) v katerem trpe siloviteži proti samim sebi, samomorivcem, zakleti v živeča in čuteča drevesa, ki jih pustošijo gnusne Harpije. (XIV.) V tretjem kolobarju, tleči peščeni puščavi, ki pada nanjo ognjen dež in preko katere teče krvavordeča reka Flegeton, se trapijo nasilneži zoper Boga (bogatajci), (XV.—XVI.) prirodo (sodomitje) in (XVII.) človeško delo (oderuhi). Nato prenese pesnika krilati zmaj Gerion, čuvaj osmega kroga, na ramenih preko silno globokih, navpičnih sten osmega kroga, (XVIII.) v čigar skalnatem dnu se nahaja deset globokih koncentričnih rovov (zlih kotanj), preko katerih vodijo mostovi. Po teh kotanjah trpe vsakovrstni sleparji. Tu bičajo hudiči nage zvodnike in zapeljivce, v človeškem blatu so pogreznjeni lizuni, (XIX.) z glavami navzdol so zasajeni

v zemljo simonisti, (XX.) z obrazom, v hrbet obrnjenim, trpe čarovniki in vedeži (med njimi Tejrezija); (XX.—XXII.) podkupljivci in podkupovavci tiče v vreli smoli in hudiči jih z ostmi porivajo vanjo, (XXIII.) svetohlinci hodijo v težkih svinčenih, na zunaj pozlačenih haljah (kutah) in hodijo po Kajfu, ki je pribit na tla kakor na križ; (XXIV.—XXV.) nešteto kač grize in opleta tatove in roparje, ki se sami pretvarjajo v kače in zopet v ljudi, (XXVI.—XXVII.); v plamenih trpe zli svetovavci, med njimi v dvojnem plamenu Uliks in Diomed; (XXVIII.) povzročitelje razdora v veri, državi ali rodbini, med njimi Mohameda, hudiči neprestano sekajo v kose; (XXIX.—XXX.) ponarejavnice denarja, besed (lažnike), stvari (alkemiste) i. dr. in oseb (kdor se je izdajal za drugega, nego je bil) mučijo v strašnem smrdu hraste in gobe, da se praskajo do krvi, po vrsti greha še druge muke. (XXXI.) Čez rob osmega kroga vzdigne pesnika gigant Anteja na dno devetega, širokemu vodnjaku podobnega kroga, (XXXII.) ki ga pokriva debeli led zmrznjene reke Kocita. V njegovih četverih kolobarjih trpe najhujši grešniki, izdajavci. V prvem kolobarju, Kajini (Kajni!) trpe, do vratu zamrzli v led, morivci sorodnikov, v drugem kolobarju, nazvanem Antenora (po izdajavcu Troje Antenor) izdajavci domovine, (XXXIII.) med njimi grof Ugolino, ki so ga usmrtili Pizanci kot izdajavca domovine z lakoto, a ž njim vred njegove štiri nedolžne sinove; zamrznjen v led, se nagiblje naprej in grize glavo nadškofa Ruggierija, bivšega svojega zaupnika, ki ga je ovadil in je zdaj zamrznjen tik Ugolina v tretjem kolobarju, Ptolemeji, tako imenovani po Ptolemeju, ki je pri gostiji ubil Simona Makabejca in njegove sinove; tu trpe izdajavci prijateljev in gostov. Nato stopita pesnika v četrti kolobar k izdajavcem dobrotnikov, v Giudecco (Judeževino).

XXXIV. spev. V. 1. »Vexilla regis prodeunt« (Kraljevi prapori gredo na plan): najlepša cerkvena pesem Venantija Fortunata (6. stol.), ki se poje pri obredih na veliki petek. — V. 7. Imel sem zdetje: zdelo se mi je, da vidim. — V. 19. Dit: Satan. (»Dit« je lat. izraz za grškega Pluta, boga bogastva, ki so ga pa Rimljani zamenjavali s Plutom, bogom podzemlja; tu je izraz metonimičen). — V. 36. Obličij troje: oponašanje sv. Trojice. Barve obličij so simbolične, rdeča znači jezo (Judež je iz jeze izdal Kristusa), rumena onemoglo zagrizenost (Kasij), črna nespamet (Brut). — V. 54. Ljuta žal: radi lastnega pogubljenja in trpljenja. — V. 66. Brut: Mark Junij Brut, vodja zarotnikov zoper Cezarja. V »Judeževino« (ne Antenoro) ga je postavil Dante s Kasijem vred, ker je izdal vrhovno svetno oblast, kakor Judež vrhovno cerkveno. — V. 68. Kasij: Lucij Kasij, poleg Bruta glavni zarotnik zoper Cezarja. — Izraz hrust (v 67.) si moramo tolmačiti kot koščato močan, ne kot debel, ker je bil Lucij Kasij suh človek. Mogoče tudi, da ga je Dante zamenjal z Gajem Kasijem, ki je bil res debel. — Večer je: večer 26. marca; pot skozi pekel je trajala torej od večera velikega petka do večera velike sobote — tisti čas, ko je Kristus ležal v grobu. — V. 76.—79.: (Ob kolku Satanovem) vodnik je obrnil glavo, kjer imel je nogi: ob Satanovem kolku je težišče (središče) zemlje, zato se Vergil obrne na glavo, da bi na oni strani težišča plezal navzgor. — V. 81. Spetsnideva s pekla se krogi: Ker ne plezata

več navzdol, ampak navzgor, misli Dante, da se vračata v pekel. — V. 93. Katero točko: težišče zemlje. — V. 94. Ura rana: na nasprotni poluti (Dante misli, da je južna) je jutraj, ko je na naši zvečer. — V. 95. Terca: čas za molitev tretje ure iz breviarija, t. j. 9. ura (1. ura je ob šestih); terce pol je torej ob $\frac{1}{2}$ 9. uri. — V. 110. Ko strmoglav sem šel; ko sem se obrnil na glavo. — V. 114: Prav pod zenitom severnega neba, v središču severne polute si je mislil Dante Jeruzalem, v ravni črti pod njim, v smeri zemeljske osi, ki gre skozi Jeruzalem, pa Satanovo telo. — V. 116.—117.: Nogi ti zdaj stojita na obratni strani tal Judeževine. — V. 121. in sl.: Bog je pahnil Satana z južne strani zemlje do njenega središča. Pod pritiskom njegovega padca se je zemlja na južni poluti vdala, na severni poluti vzboknila; zato je na južni poluti morje, na severni suha zemlja. — V. 125. Ta nad nama: zemlja se je odprla, ko je Satan skoz njo padal do njenega središča. — V. 127. Od Belzebuba doli: s stališča Satanovega šega ta razpoka tako daleč pod njim, kolikor je pekel visok nad njim. — V. 130.—133.: Skozi to разо teče do Kocita v središču zemlje rečica, potok solza, ki priteka z gore očiščevanja (ki se nahaja na otoku v središču južne polute na nasprotnem koncu zemeljske osi, ki gre skozi Jeruzalem). — V. 132. Struja (gr. ῥέμα iz sreo, nem. Strom), tok vode. — V. 139. K zvezdam: z besedo »zvezde« se zaključuje vsak izmed troje delov »Božanstvene komedije«.

57. Triglav. Pesnik je hotel v idiličnem epu »Triglav« (1896) orisati krasoto slovenskih gora in življenje na naših planinah. V pesnitvi so se strnili v enoto večinoma dojmi s pesnikove poti iz Mojstrane čez Triglav na Bohinj iz l. 1891., ki jo je opisal pozneje (l. 1898.) v »Planinskem Vestniku« (Čez Triglav).

III. Na planine. V. 10. Mavra: črna ali vsaj črnomarogasta krava. — V. 39. Sekanci: obrtno izdelani žreblji za hribovske črevlje, ki so jim glavice s kladivom prisekane. — V. 35. Cika: po hrbtu bela krava; — belša (balha, prim. bav. falh = nem. fahl, plav): svetlosiva krava; — liska: krava z belo liso na čelu. — V. 36. Štefanja voda: o sv. Štefanu blagoslovljena voda. — V. 41. Mastito: široko stopaje. —

IV. Peričnik. Peričnik je slap v dolini Bistrice, eno uro nad Mojstrano pri Dovjem, ki pada čez strmi levi rob doline. — V. 46. Brdek: postaven, zal; — dovški: z Dovjega.

V. Koča. V. 14. Cmir (2393 m): vrh severovzh. od Triglava. »Na levici« ti stoji, če korakaš po Vratih navzgor. — V. 16. Podboji Vrat: strmi pobočji doline. — V. 19. Pekel: dolinski okrešelj nad Kotom, srednjo dolino, ki vodi od Save do Triglava (2863 m), med Cmirom in Rjavino (2457 m). — V. 28: V zavetju tem: v Vratih pod sedanjim Aljaževim domom (ok. 1000 m). — V. 31—33: Planinski plotovi se delajo takole: v majhnih presledkih se zabijeta v tla po dva in dva kola; med te dvojice kolov se polože sirovi krepelji pošev tako, da gre vsak krepelj skozi dve dvojici kolov; da stoji krepelji trdnó, se spusti nad vsak krepelj preko vsake dvojice kolov po en roč, spleten iz sirovih mladik iglastega drevja. V dolinah se rabijo mesto sirovih krepeljev pogosto tudi žagani krajniki. — V. 35. Šavljje: ščavje, vrsta kiselic (rumex). — V. 41. Tamar (kor. nem. Tummer): pokrita staja za živino na planinah. — V. 44. Svisli: senica.

— V. 54. Tnalica: tvalo, natoč: hlod, na katerem se sekajo drva. — V. 58. Lesa: plotna vrata. — V. 61. Bistrica: potok, ki izvira iz triglavskega ledenika in teče skozi Vrata proti Mojstrani. — V. 74. Planinka: planika (*gnaphalium leontopodium*); — murka: majhna, duhteča planinska orhideacea z okroglo, črnoškrlatno glavico (*nigritella nigra*).

VII. Večer. Za risanje Mine, Miha in Matijčeta ter življenja na planini so bili merodajni vtiski s planine pod Tolstcem (»Čez Triglav«, pogl. VI.—VII.), za Miha tudi triglavski vodnik istega imena iz Mojstrane (»Čez Triglav«, p. III.—IV.). — V. 39. Brinóvka: vrsta drozdov (*turdus pilaris*). — V. 46. Kopar: ogljar, ki kuha v kopi oglje. — V. 61. Proti strmim Vratom: pobožjem gorenjega dela Vrat pod Triglavom. — V. 67. Jereb: gorska, snežna jerebica. — V. 79. Čedra: kratka bohinjska pipica z ravno cevjo in visokim pokrovom.

IX. Nevihta. Nočno nevihto pod Triglavom na prostem je doživel pesnik sam na omenjeni poti čez Triglav (»Čez Triglav«, p. II.). — V. 26. Vedrnika: priprošnjika za vreme, mučenca sv. Janez in Pavel, [26. junija]. — V. 29. Beganica (gibanica): presnec, butara, blagoslovljena na cvetno nedeljo.

X. Jutro: Dojmi z iste poti na Triglav (»Čez Triglav«, p. III.). — V. 90.—91. Sedlo visoko, kjer svet odpre se na bohinjsko stran: Kredarica. — V. 112. Gore Švice: švicarske gore se s Triglava ne vidijo. — V. 114. Dežeľe kranjske biserno oko: Blejsko jezero.

XI. Mrtvec: Tudi za to poglavje so bili odločilni dojmi z omenjenega popotovanja, za osebnost prirodo pisca Otmarja in njegovo smrt pa predvsem smrtna nesreča profesorja prirodo pisja iz Chomotova na Češkem Alojzija Schmidta, ki se je ubil 30. julija 1895. na gornji Krmi pod Triglavom, ko je hotel podrsniti navzdol po sneženem plazu (»Planinski Vestnik«, 1895, 123). — V. 1. Na desno: proti Velemu polju. — V. 16. Plešec: veliki beloglavi jastreb (*vultur fulvus*). — Krma: vzhodna dolina, ki vodi od Save proti Triglavu.

XIII. Na grobeh. V. 1. Ob Savi: Bohinjski. — V. 3. Bistrica: desni pritok Save Bohinjske pri Bohinjski Bistrici. — V. 9. Sv. Miklavž: župna cerkev v Bohinjski Bistrici.

58. Iztok. Zgodovinsko ozadje je dogodek iz bojev Slovenov z Bizantinci iz l. 533, o katerem poroča Prokopij v svoji knjigi »De bello Gotico« III, 14. sledeče: »Hilbudij je bil eden izmed višjih poveljnikov cesarja Justinijana (527—565), jako hraber vojak, ki se je tako malo brigal za bogastvo, da ni imel ničesar, akotudi bi bil lahko imel prav veliko premoženje. Tega Hilbudija je cesar poslal v četrtem letu svojega vladanja (530) za poveljnika v Trakijo ter mu izročil stražo ob reki Donavi z ukazom, da bi branil ondotnim barbarom prehod čez reko. Huni (Bolgari), Sloveni in Antje (slovanski rodovi, ki so stanovali bolj vzhodno na ruskem nižavju) so namreč večkrat šli čez reko ter med Bizantinci uganjali strašne reči. Barbari so se Hilbudija tako bali, da si ni upal nihče v vseh treh letih, katere je ondi slavno prebil, iti čez Donavo nad Bizantince; pač pa so se ti s Hilbudijem večkrat napotili na nasprotno stran, pobili ondotne barbore ali pa jih odpeljali v sužnost. Ko je po treh letih (533) Hilbudij

nekdaj po navadi šel z majhno četo čez reko, so se mu postavili povsod Sloveni nasproti. Prišlo je do hudega boja, v katerem je padlo veliko Bizantincev in tudi njihov poveljnik Hilbudij. Odslej so barbari hodili čez reko, kadar jim je bilo ljubo, ter lahko napadali bizantinsko državo. Vsa bizantinska oblast ni mogla izvršiti toliko, kolikor hrabrost enega moža.« — Finžgar je spravil ponesrečeni pohod Hilbudijev proti Slovenom v zvezo s triumfom Belizarjevimi nad Vandali, ki jih je res premagal proti koncu istega leta, nakar je v pomladi ujel še kralja Gelimerja.

Hilbudijevo taborišče si misli pisatelj na desnem bregu Donave blizu sedanjega Nikopolja, nasproti razrušenemu mostu Turris (sed. Turs-Magurele), blizu izliva Alute v Donavo. Svarunovo gradišče bi bilo blizu dva dni hoda severno od Donave na zadnjih nizkih izrastkih Transilvanskih alp v Vlaški med Aluto in Vedejo.

III. V prejšnjih poglavjih je narisal pisatelj, kako je Svarun povabil sosedna plemena Slovenov in Antov k skupnim jesenskim daritvam in jih navdušil za boj zoper Hilbudija. Tudi Hilbudij je dobil iz Bizanca povelje, da udari na Slovence. Tretje poglavje se pričinja z orisom slavnosti drugega dne po daritvi. — V. 23. sl.: Radovanova pripoved se naslanja na dogodek, o katerem poroča zgodovinar Teofilakt Simokata (7. stol.) in ki se je zgodil l. 591. ob Marmarskem morju med tremi slovenskimi godci (menda ogleduhi) in cesarjem Mavrikijem (Kos, Gradivo, I. št. 104). — V. 85. Plati, poljem: valovati, bti. — V. 105. Ostrog: tabor. — V. 233. Morana: boginja smrti. — Stribog: bog vetrov. — V. 234. Bes: zlo božanstvo. — Volkodlak: v volka spremenjen mrtvec, ki pije človeško kri. — V. 237. Neresec: divji mrjasec; — čekan: dolgi, zakrivljeni podočniki neresovi. — V. 244. Svetovit: najvišji Bog Slovanov.

IV. V. 1. Azbad: zgodovinska oseba (Ἀσβάδης), ki ga omenja Prokopij v 38. pogl. IX. knj. svoje zgodovine gotske vojske kot poveljnika konjenice. Sloveni so ga l. 549. premagali, ujeli in umorili (Kos, Gradivo, I. št. 45). Finžgar je ta motiv porabil v II. knjigi našega romana. — V. 64. Alfa in omega: prva in poslednja črka grškega alfabeta; preneseno: začetek in konec, simbol Boga. — V. 121. Perun: bojni bog. — V. 130. Od pasa gori so bili vsi goli itd.: Prokopij poroča o Slovenih in Antih (v nav. delu, III., p. 14.): »Ko se napoté v vojsko, gredo večinoma peš nad sovražnika, držeči v rokah ščit in sulico; oklepa ne opašejo nikdar. Nekateri nimajo niti spodnje obleke in plašča, ampak le nekake hlače, da si pokrijejo sram; tako se potem vržejo na sovražnika. Vsi so visoki in jako hrabri.« Kos, Gradivo, I., št. 38.

V. V. 71. Daždbog: solnčni bog. — Veles: bog čred. — V. 85.—116.: Prokopij poroča o Slovencih, ki so bili v bizantinski vojni službi (nav. delo, II., p. 26.): »Med (Valerianovimi) ljudmi je nekoliko Slovenov, ki imajo navado, da se skrivajo med skalovjem in grmovjem ter prežé na sovražnike. Tako postopajo tudi vedno zoper Bizantince in druge barbare pri reki Donavi, kjer so njih bivališča.« O nekem Slovenu poroča pravtam, da se je pri tem pokrtil še s travo (prim. v. 115.—116.). — V. 182.—183. Kyrie eleison: grški: Gospod, usmili se! — V. 229. Davorija: bojna pesem (po imenu Davor: Mars).

VI. V. 65. Zmija: kača. — V. 83. Prnja (nem. Brünne): oklep. — V. 138. Manipul: taktična enota rimske (in bizantinske) vojske, okrog 120 mož. — V. 225. Sklavini (Σκλαῖνοι, s poaleksandrijsko izreko): Sloveni. — V. 227. Pretorij: središče rim. tabora, kjer je stal poveljnikov šator. — V. 237. Oščep: kopje, sulica.

59. Martin Krpan. Prva slovenska povest, ki je trajne vrednosti (1858). I, V. 1. Močile: selišče blizu Velikih Poljan, južno od Retij pri Laščah, rojstnega kraja Levstikovega. — V. 1.—4.: S tem uvodom, ki nas seznaja s pripovedovavcem kmetom, je Levstik umetniško utemeljil kmetiško okrožje, mišljenje in pojmovanje, docela kmetiško domišljijo, ki se kaže v naslednji povesti. — V. 5. Vrh na Notranjskem: majhno selo blizu izvira Iške, desnega pritoka Ljubljane. — V. 8. Angleška sol: njena prepoved spominja celinske zapore Napoleonove. — V. 10. Štempihar: poljuden gorenjski korenjak. — V. 18. Cesar Janez: ni zgodovinska oseba; morda spomin na poljudnega nadvojvodo Ivana (1782 do 1859). — V. 23. Kali: kaj li. — V. 28. Sv. Trojica: župnija na Notranjskem vzh. od Cirknice. — V. 38. Anti: pač že. — V. 46. Nekateri: marsikateri. — V. 48. Brdavs: prim. ime nasprotnika kraljeviča Marka Džema Brdjanina. — V. 49. Nekdanji Pegam: v narodni pesmi »Pegam in Lambergar«. Po vzorcu te pesmi je zasnovana tudi naša povest.

II. V. 22. Grobo: mogočno, imenitno. — V. 30. Kogá: v narečjih m. kaj (rod. m. im.; podobno tudi češki co iz rod. čso; rus. dial. rod. covó (čega) m. čto). — V. 57. Za brégom imeti: misliti, mnenja biti. — V. 70. Zóna: mraz, groza. — V. 88. Mesarica: mesarska sekira. — V. 123. Obstekleti: v steklo se strditi, trd biti (od začudenja ali strahu).

III. V. 1.—2. Sv. Erazma dan: 2. junija. — V. 6.—7.: Stara kmetiška noša. — V. 10. sl. Pogovor pred bojem in boj sam riše Levstik podobno kot srbska narodna pesem o kraljeviću Marku in Musi Kesedžiji. — V. 64. Vašega dekleta: rod. m. tož. (narečje). — V. 75. Mastito: široko stopaje. — V. 89. do konca: Ta del ima tudi simboličen pomen: nehvaležnost bivše avstrijske vladarske hiše in avstrijskih vlad do slovenskega naroda. — V. 102.—103. Malo vedro: primorsko vedro, ki je merilo 10 bokalov (14-15 l), v nasprotju z avstrijskim vedrom (estrajhom), ki je merilo 40 bokalov (56-59 l). — V. 106. Čeper: iver, prenes. malo. — V. 116. Mokac (1038 m): gora na jugu od Ljublj. barja. — V. 136. Razdrto: vas pod Nanosom na sedlu med Vipavo in postojnskim poljem. — V. 151. Lipec: lipnik, ki ima manjše liste in poznejše cvete nego lipa. — Hudolesovina: drenovina, drenov les (cornus sanguinea). — Dobroletovina (dobrovitovina): kalina, kozja pogačica (viburnum opulus). — V. 163. Golo: vas pod Mokricem juž. od Ljubljanskega barja. — V. 171. Trobast: z naprej molečimi ustni.

60. Spomladi. I. V. 1. Mesto: Dunaj. — V. 70. Mařenka (češ): Marica. — V. 108. Slovaški otroci itd.: prve čehoslovaške (in hrvaške) naselbine so oddaljene od Dunaja le okoli 30 km proti vzhodu. —

V.146—148. Češka narodna pesem: travnik zeleni, nepokošeni, rasto na njem cvetovi.

II. V.39. Šolen, šolin (srvn. schuochlin): črevelj, zlasti nizek. — V.64. Schaut's: bavar. oblika (iz schaut ös): glejte (vi). — Krowotin: nem. psovka za Slovane. — V.71. Co (češ, iz prv. rod. čbo): kaj. — Powidlkrowotin (č. povidlí, sr.: češpljev sadni sir): psovka. — V.137—139. Senca itd.: simbolično označena smrt matere. — V.140. sl. Zapelo je v izbi itd., simbolika: materino dušo pozdravlja v smrti domovina.

III. V.80. Ogromen mož itd.: policijski stražnik. — V.84. Zlata medalja: bronasto spominsko medaljo avstr. uradnikov in vojakov (iz l.1898) ima otrok za zlato.

61. Kos in brezen. Brezen: sušec, marc. — V.2. Brezen gori gre: sušev mesec (mlaj) šele raste. — V.17. Breznov ščip se ves prevrne: vreme se o ščipu spremeni. — V.21. Pridrzne: pridrsne.

67. Našli so rokopise. V.24. Vreme (shr.): čas. — V.45.—46. Kralj srbski Milutin: Stefan Uroš II. Milutin (1282—1321) iz rodu Nemanjićev. A v njegovem času je pri Srbih že dolgo časa vladala novejša »cirilica«, ne več stara glagolica, ki se je gojila tačas le še v Dalmaciji, v hrvaškem Primorju in v Istri med katoličani, ki jim je papež Inocencij IV. potrdil glagolski obred (1248). — V.47. Ban Hrvoje (ok. l.1400., u.1416), velikaš bosenski, vladar Splugeta, Omiša in Dalmacije med Cetino in Neretvo, je dal spisati krasen glagolski misal z miniaturnimi slikami (Hrvojev misal; monografijo o njem so spisali Jagić, Thaloczy in Wickhoff).

69. Sreča, Poezija in Prešeren. Pesnitev se naslanja vsebinsko na starogrško alegorično priliko sofista Prodika (r.ok.l.464.pr.Kr.) o Herakleju na razpotju, znano iz Ksenofontovih »Spominov na Sokrata« (II, 1). — V.135.—137. Žrtev svojega naroda itd.: Prešernove poezije, s katerimi je proslavil svoj narod, so vzrasle iz osebne nesreče pesnikove. — V.141.—143.: Prešernova neuslišana ljubezen do Primčeve Julije. — V.146. Večni venec: Prešernov sonetni venec.

70. Pevčev poklic. V.9. Pevce duše vnete: z dušo vneto.

72. Le čakaj, solnce. Pesem je ostanek kresne pesmi. Urban Jarnik piše o njej: To pesem so peli, kolikor vem, navadno po plesu pod lipo, ko so se odpravljala dekleta z zahajajočim solncem domov. Pesem je dolga in ima prastar napev. Povedati pa so mi mogli samo začetek. Mladi žal o njej nič več ne vedo. Tu natisnjena inačica je sicer v drugem delu nepopolna — drugod se je ta del ohranil — a prvi, edino tu ohranjeni del je po pesniškem občutju tako globok, da nam nepopolnost ne moti užitka. — V.1. Gore: (stara končnica) gori. — V.7. Man (iz imam): imam. — Vliko: veliko. — V.9. Mô: morem (samo v zvezi z ne, iz moga). — V.10. Masa: precej, zelo, prav (srvn. ze máže, māzen: precej, dosti, zelo). — V.12. Vboje: uboge. — V.13. Tovn (prim. št. 21., v.1. tavun): ven. — V.17. Pozdo: pozno. — V.18. Jočajo: jočejo.

80. Mir s teboj. V.20. Nevéčen: slaboten, truden.

87. Kmetova molitev. V.11. Zlati voz: voz z zrelim žitom.

102. Sopotnik. Maglaj: mestece v dolini Bosne. — V.15. Jeruzalem ti — Mekka: Mekka je tvoj Jeruzalem.

103. Večer v pristanu. V pesmi se zrcalijo vtiski iz Bregenza ob Bodenskem jezeru. — V.4. Plasniti: vzplapolati, vzplameneti.

110. Preval. V.3. Brda: Brda zapadno od Gorice; Brda so slovenska, Furlanija v ravnini romanska.

111. Vlahinji. Vlahinja, reka v Beli krajini, teče mimo Črnomlja in se izliva nedaleč od Metlike v Kolpo.

115. Gori. V.1. Kljubvaš (kljubovaš po nedol.): nepravilna gorenjska oblika za kljubuješ.

116. Naš narodni dom. Pesem je izšla l.1884 o priliki nabiranja pripevkov za zidavo »Narodnega doma« v Ljubljani. »Narodni dom« pa je pesniku simbol za pravi naš narodov dom, slovensko, slovansko domovino. — V.27.—28. Dovolj kamenov je pobral sovrag: Slovencev, ki so se potujčili. — V.29. Orodje v desni, v levi meč: spomin na zidanje Jeruzalema po preroku Nehemiju (2 Esdr. 4, 17.—18.); Z eno roko je bil delavec pri delu in z drugo je držal meč. Vsak zidar je imel namreč meč opasan okrog ledij; tako so zidali.

118. Južnim bratom. V. 9. Šumečim glasom (shrv.): s šumečim glasom.

119. Begunci. V.7. Cesté: nepravilen naglas za céste.

125. Žebljarska. Motiv iz Kroke in Kamne gorice na Gorenjskem, kjer se goji še žebljarska domača obrt.

126. Otvi. Otva: divja raca.

130. Moja soba. V.10. Na solznem svetu vse je nič: spomin na svetopisemsko besedo (Eklez. 1, 2): vanitas vanitatum et omnia vanitas.

134. Razni glasovi. V.6. Izravnite: izravnajte.

138. Ded. V.22. Kot lučka pokopan zaklad: po ljudski vraži gori nad zakladom od časa do časa lučka: zaklad cvete.

139. Sveta odkletev. Odkletev: rešitev od kletve. — V. 23. Iz bliskov meč: plameneč meč.

140. Sonetje nesreče. 1. V.14. Bližnji sosed sveti Marka: Prešernova rojstna hiša stoji na vzhodnem koncu vasi Vrbe in blizu tam na nizkem parobku stoji podružna cerkva sv. Marka.

2. V. 10. Naključje zdanjih dni: usodo, življenje sedanjih dni.

3. V. 9. Sreča: tu v istem pomenu kot lat. fortuna: dobra ali zla usoda; pri Prešernu pogosto.

4. V. 3. Giganti: grška bajeslovna bitja, sinovi zemlje (Ga, Ge) in Neba (Uranos); bojevali so se zoper olimpske bogove. Prešeren zove tako storoke sinove Urana in Gaje Kota, Briareja in Giga (Hekatonhejre). — V. 4. Plut: grški bog bogastva Plutos (ne zamenjaj s Plutonom, bogom podzemlja!), ki se upodablja kot deček z rogom obilja. — V. 8. valmi (dial. oblika): vali, valovi. — V. 9. Skrb in potreba: naglašuj po naravnem naglasu, ker verz ni peterostopen jamb, ampak italijanski enajsterec.

141. Slepa neskrbnost. V. 9. Zabavlja: zabava.

142. Pozdrav domovini. Boulogne sur mer: v Pikardiji, francoski pokrajini ob Dovrskem prelivu.

148. Moj oče. V.1. Sode: pesnikov oče je bil sodar v Kamniku.

150. Glosa. Čad: gostilna in zajutrkovalnica pod Rožnikom blizu Ljubljane.

151. Na Jenkovem grobu. Pesnik Simon Jenko (r. 1835. na Podrečem pri Mavčičah na Sorškem polju) je umrl 18. oktobra 1869. v Kranju. Stritarjeva elegija je iz naslednjega leta. — V. 6. Vojska, nemir: nemško-francoska vojska, ki se je pričela 19. julija 1870. — V. 17. V zemlji domači ležiš: prim. Prešernovo pesem »V spomin Andreja Smoleta«, v. 32. (št. 155.). — V najlepši družbi počivaš: na kranjskem pokopališču je pokopan tudi Prešeren. — V. 19.: tudi ta stih je iz Prešernove pesmi »V spomin Andreja Smoleta«, v. 11. — V. 21.: prim. isto pesem, v. 33.

152. Iz »Dunajskih elegij«. »Dunajske« elegije radi tega, ker so nastale na Dunaju, kjer je Stritar živel. Nastale so l. 1875. in 1876. (natisnjene v dunajskem »Zvonu« l. 1876.) I. V. 33. Samopašni črv: črv samopašnosti, sebičnosti je vzrok narodnega odpadništva.

II. Ta elegija spominja upora balkanskih Slovanov zoper Turke, ki se je pričel l. 1875. v Bosni in Hercegovini in sta ga podpirali pričenši z junijem l. 1876. tudi Srbija in Črnagora ter se je razširil tudi na Bolgarsko. Turki pa so ga kruto zatrli, tudi Srbija je morala skleniti premirje (decembra 1876) in mir (febr. 1877); 24. aprila 1877 pa je napovedala Rusija Turkom vojsko. — V. 14. Plah je pobegnil pastir: moški (pastirji) so šli od doma med uporniške čete, doma (v hlevu) so divjali Turki.

III. Pesem se nanaša na posredovanje Rusije, Nemčije in Avstrije pri turški vladi v januarju 1876., da naj Turčija izvede potrebne notranje reforme. — Geslo: »Med tem, ko se Rim posvetuje, poginja Sagunt«; reklo pred pričetkom druge (Hanibalove) punske vojske (218—201 po Kr.).

155. V spomin Andreja Smoleta. Andrej Smolè (1800—1840), prijatelj Prešernov, je ljubil slovensko slovstvo, nabiral je slovenske narodne pesmi in izdal slovenske knjige. Umrl je na svoj god 30. oktobra 1840. — V. 29. Sibila: Sibile so bile prerokinje pri starih Grkih in Rimljanih. Najbolj je slovela Sibila v Kumah (Cumae) v Kampaniji, od katere so bile sibilinske knjige (pisane v grških verzih), ki jih je kupil kralj Tarkvinij in so jih hranili o kapitolskem svetišču (zgorele l. 83. pr. Kr.). Ta Sibila se je v poznejših pripovedkah enačila s Sibilo v maloazijskih Eritrah (Ἐριτράι), ki ji je podal Apolon toliko dni življenja, kolikor je peska na obrežju njene domovine, toda s pogojem, da zapusti rodno zemljo in se nikdar več ne vrne. Živela je odslej v Kumah, in to tako dolgo, da si je želela smrti. Umreti pa je mogla šele, ko je dobila pismo, zapečaten s prstjo z domače zemlje (ko se je torej povrnila simbolično v domovino). — V. 31.—32.: ta dva stiha sta vklesana na Prešernov nagrobni spomenik v Kranju.

157. Manom Josipa Murna. Pesnik Josip Murn ((1879—1901), prijatelj Župančičev, je umrl v svojem triindvajsetem letu za sušico. — Mani: lat. (Dii) Manes: dobri bogovi; prvotno (evfemistično) podzemeljska božanstva, pozneje duhovi umrlih svojcev, ki so živim naklonjeni. V slovenščini odgovarja temu najbolj izraz »rajni«.

1. V. 5.—8.: spominjajo pesnikov in znanstvenikov, ki so mladi umrli malo pred l. 1901.: Dragotin Kette (u. 1899. triindvajsetleten), Fran

Gestrin (u. 1893. sedemindvajsetleten), slavist Iván Kunšič (u. 1899. štiriindvajsetleten) i. dr.

2. V. 1. Polje: posavsko polje severovzhodno od Ljubljane proti Tomačevemu in Šmartnemu; na levi (v. 4.) ob glavni cesti proti Mariboru je staro pokopališče sv. Krištofa, kjer je Murn pokopan.

158. Slovo od mladosti. Pesem je nastala l. 1829, ko je bil Prešeren v devetindvajsetem letu. — V. 1.—2. Dni mojih lepša polovica, mladosti leta: mladost, polovico človeške dobe, šteje Prešeren do 30. leta, Dante (v »Božanstveni komediji«) do 35. leta. — V. 24. Ležámi: od ležà, -é: lažmi. — V. 25. Videti (germanizem): ko sem videl. — V. 32. K njim iz stisk ji miga: up goljufivi miga mladosti (ji), naj se zateče iz stisk k veselim lučicam (k njim), ki jih prižiga on. — V. 37. Da smo brez dna polnili sode: spomin na antično bajko o Danajevih petdesetih hčerah, ki so vse razen ene umorile može, sinove Ajgiptove, ki so jih po sili morale vzeti, in se zato pokore v podzemlju, da morajo z vodo polniti preluknjan sod.

159. Ura. V. 5. Stvoriti: ustvariti. — V. 52.—55.: na sodnji dan.

160. Pestunji. V. 5. Žale: grič s pokopališčem v Kamniku, rojstnem kraju pesnikovem.

162. Zdravljica. To prekrasno Prešernovo odo o slovanstvu in bratstvu narodov je avstr. državna cenzura v »Poezijah« (1846) zatrla; izšla je šele po preobratu l. 1848. — Novina: čas novega vina. — V. 11. Sloveča mati: Slava, posebitev slovanstva (prim. v. 24.).

163. Oljki. V. 1.—2. Drevo zeleno v belem snegu: oljka je tudi po zimi zelena. — V. 63. Brodar: Noe. — V. 90.—91.: Na kmetih je ponekod navada, da na velikonočni ponedeljek krope hiše in polja z blagoslovljeno vodo.

164. Na Bledu. V. 5. Zvonček Marijin: tzv. zvon želja v posebnem malem stolpiču nad romarsko cerkvijo Matere božje na blejskem Otoku (ulit l. 1534).

165. Vseh živih dan. V. 4. Kraški teran (it. terrano): črno vino, ki raste na goriškem Krasu.

166. Vsi narodi naj slave Gospoda. V. 7. Slavi dostojen (stsl. dostojin z rod.: vreden): vreden slave.

167. Reši nas zlega. Levstik sam opozarja na sledeče spomine iz svetega pisma: v. 7.—8. prim. knjigo Danijelovo 5, 4. 5.: Pili so vino. Prav tisto uro so se prikazali prsti, podobni pišoči človeški roki, proti svečniku nad beležem na steni v kraljevi dvorani in kralj je videl členke pišoče roke; za v. 33. prim. 2. Mojz. 13, 21.: Gospod pa je šel pred njimi, da jim je kazal pot, za dne v oblačnem stebri, po noči pa v ognjenem; za v. 34. prim. 2. Mojz. 15, 21.: Pojmo gospodu, zakaj slavno se je poveličal, konja in jezdeca je treščil v morje; za v. 35. prim. 90. psalm. v. 13.: »Ti boš po levih ino modrasih hodil...« (Dalm.). — V. 53. Slast in strast: slast in trpljenje (stsl. strast: passio, trpljenje).

168. Nočni psalem. V. 20. Snov: nenavadni roditelj mn. nav. sanj.

170. Revija. V. 4. Zbadljivka: zbadljiv napis. — V. 21. France Prešeren, Fran Levstik, Dragotin Kette: pesniki vsebinsko najboljših slovenskih sonetov; po popolnosti notranje in vnanje oblike pa

Prešernovih sonetov nihče za njim še ni dosegel. — V. 25.—30.: Označitev Župančičeve lirike.

171. Školjka. V 9. V školjko kak pesek se vkrade itd.: razlaga, kako nastanejo biseri, ni popolnoma pravilna. Na način, ki ga omenja pesnik, se stvore le manj vredni biseri, ki so priraščeni k oklepu. Vendar pa so tudi pravi biseri bolezenski pojav; ličinke črvov sesačev se zarijejo v gabanico (ob školjkinem oklepu), ki jih obda s srednjimi tankimi plastmi biserne matice.

V. 172. Knjižna modrost. V. 5. Vedivi možje: možje, ki kaj vedo.

V. 175. Daritev. To sonetu podobno pesem je Gregorčič spesnil prijatelju za novo mašo (1866); pesem ima akrostih »Dolgo naj živik« (akrostih: gr. akra: konec, vrh in stihos: vrstica).

V. 177. Kaša. Ta satirični sonet se ozira na abecedni prepis l. 1830. do 1832. med pripadniki Metelkove umetne nove abecede (metelčice) in pripadniki stare udomačene Bohoričeve abecede (bohoričic(e)). Šele l. 1839. se je prvič rabila naša sedanja (češko-hrvaška) abeceda, gajica, in je že l. 1846. zmagala. — V. 13. Abderiti: prebivalci starogrške kolonije Abdere ob trakijskem obrežju. Pri Grkih so bili v pregovoru radi svojih nespametnih domislic kakor pri Nemcih prebivalci Schilde (Schildbürger). — V. 14. Pravda o oslovi senci: Abderit, ki je posodil potniku osla, je zahteval posebno plačilo, ko se je hotel ta v vročini spočiti v senci izposojenega osla, češ, da mu je posodil le osla, ne pa tudi njegove sence. Nastala je sloveča pravda, vsled katere se je vse mesto razdelilo v dve stranki, ki sta se srdito prepirali in celo pretepali; končala se je šele, ko so razjarjeni Abderiti osla raztrgali. Nato pa je dobil osel spomenik v svarilo, da bi bilo po oslovi senci lahko prišlo mesto v veliko nesrečo.

178. Nagrobni napis metelčici. Metelčica se je l. 1833. uradno prepovedala za porabo v šolskih knjigah.

V. 189. Iz »Brslana in bodičja«. Pesem odseva boj med staro »idealistično« in novo »naturalistično« strujo v našem slovstvu proti koncu devetdesetih let preteklega stoletja. — V. 2.—3.: Veži: (zavedajoč se) Tvojega (Bog!) in svojega pevskega daru,... — V. 9. Živca: žolca (Sulze), mesni želatin. — V. 14. Mellifluus Bernardus: cerkveni učitelj sv. Bernard s Clairvauxa (1091—1153), ki mu teče (lat. fluere) govor kakor med (lat. mel). — V. 15. Saccus stercorum: žakelj blata.

188. Zabavljivi napisi. Vzrok nezlatega veka: besedna igra med klasik (po gorenjsko kvasik) in kvasiti. — Čebeličnim pravljicarjem: Pesnik Janez Cigler (1752—1869) je priobčil I. zv. pesniškega almanaha »Krajnska čbelica« (1830—1833, 1848) nekaj prepesnjenih Ajzopovih basni (Mravlja s kobilico). — Čebelic pesmam brez s in c: Da bi dokazal blagoglasnost slovenskega jezika, je priobčil Jakob Zupan (1785—1852) v »Čebelici« nekaj pesmi brez s in c. — V. 1. Hipokrena: vrelec na podnožju Parnasa, sedež Muz, blizu Delfov. — Pesmam o močvirskem posušilu. Jakob Zupan je priobčil v »Čebelici« in drugod več pesmi v proslavo posuševanja Ljubljanskega barja.

189. Satirični epigrami. Dober svet: meri na Jovana Koseškega, ki je v svojih visokobesednih pesmih po svoje pretvarjal jezik.

190. Iz Vodnikovih ugank. Rešitve: 1. oreh, 2. usta, 3. sito, 4. pisava in knjiga, 5. predičini prsti, 6. klobasa.

191. Iz Stritarjevih ugank. Rešitve: 1. oči, 2. stari oče, oče, sin.

192. Iz Župančičevih ugank. Rešitve: 1. marjetica, 2. rosa, 3. žitno polje, 4. vrba, 5. hrast, 6. Kras (ker pošilja Savi Ljubljano), 7. podkev, 8. redkvice, 9. monštranca, 10. prsti, 11. oreh, 12. želod.

193. Smrt kraljevića Marka. Kraljević Marko, zgodovinski knez Marko, vladar zapadne Makedonije južno od planine Šar, je umrl v bitki pri Rovinah (1394), ko je moral z vojsko sultana Bajazita kot njegov vazal v boj zoper Vlahe. Narodna pesem pa o tem nič ne ve. Srbske pripovedke pripovedujejo pa tudi, da Marko ni umrl, ampak da se je ulegel v neko votlino, zateknil sabljo pod skalo in da spi. Pred njegovim šarcem je nekaj mahovine, ki jo po malem pojedaj, sablja pa počasi leze izpod skale. Ko šarec mah pojé in sablja izpod skale izleze, tedaj se bo Marko prebudil in prišel zopet med svet.

194. Svatebni košile. Snov te balade, posnete po češki narodni pripovedki, je sorodna z nar. pesmimi Slovencev in zapadnih narodov o mrtvecu, ki prihaja po nevesto (Lenoro). Značilno za češko pripovedko in za Erbenovo balado je to, da jemlje mrtvec nevesti, kar ima svetega pri sebi; podobno tudi v Mickiewiczevi baladi »Ucieczka« (Beg), ki pa se konča tragično.

196. Utopljenik. Balada sloni na veri, da duša umrlega ne more najti miru, preden ne dobi truplo pokoja v posvečeni zemlji.

Imenik pisateljev.

Aškerc Anton, največji slovenski pesnik balad, r. v Globokem pri Rimskih Toplicah, študiral v Celju in Mariboru, kaplan v raznih krajih lavantinske škofije, nazadnje mestni arhivar v Ljubljani, u. 10. junija 1912 v Ljubljani.

25. Botra	40	55. Stara pravda	77
30. »Mea Kulpa!«	45	66. Pesnik Selim	187
31. Iškarjot	45	67. Našli so rokopise	188
32. Judit	53	99. Po železni cesti	202
40. Trije popotniki	55	102. Sopotnik	204
44. Anka	57		

Bürger Gottfried August, prvi nemški pesnik balad, r. 1747. v Molmerswende pri Halberstadtu, u. 1794. v Göttingenu.

22. Lenore (prevedel France Prešeren) str. 34.

Canker Ivan, največji slovenski novelist v začetku 20. stoletja, r. 10. maja 1876. na Vrhniki, študiral v Ljubljani in na Dunaju, živel kot pisatelj na Dunaju in v Ljubljani, kjer je umrl 11. decembra 1918.

48. Kacijanarjeva smrt	63	60. Spomladi	173
----------------------------------	----	------------------------	-----

Cimperman Josip, r. l. 1847. v Ljubljani, kjer je živel hrom kot pisatelj in tiskarski korektor, u. l. 1893.

143. Prijatelju	221	174. Iveri	245
144. Pesnik	221	184. Iveri	249

Dante Alighieri, glej opomnjo k št. 56.

56. Pekel. »Božanstvene komedije« prvi del (prevela: Oton Župančič in dr. Jos. Debevec) str. 94.

Debevec dr. Josip iz Begunj pri Cirknici (r. 1867), gimn. profesor v Ljubljani. Gl. št. 56.

Erben Karel Jaromir, češki pesnik, zgodovinar in slovstveni zgodovinar. nabiratelj narodnega blaga, r. 7. novembra 1811. v Miletinu, študiral v Kraljevem gradu in v Pragi, bil nekaj časa sodni in finančni uradnik, pozneje arhivar Češkega muzeja, nazadnje ravnatelj mestnega arhiva v Pragi, u. 27. novembra 1870 v Pragi.

194. Svatební košile str. 259.

Finžgar Frančišek Sal., pripovednik in dramatik, r. 9. februarja 1871. v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem, študiral v Ljubljani, župnik v Trnovem v Ljubljani.

57. Triglav	115	58. Iztok. Iz romana »Pod svobodnim solncem«	134
-----------------------	-----	--	-----

Gestrin Fran, pesnik, r.1856. v Ljubljani, študiral v Ljubljani in na Dunaju, gimn. učitelj v Gorici in Mariboru, u. v Ljubljani l.1893.

131. Pesem o prepelici str. 214.

Golar Cvetko, iz Gosteč pri Škofji Loki (r.1879), pisatelj v Ljubljani.

43. Poletna romanca	57	89. Nevihta	199
77. Solnce v zenitu	196	86. Poljska pesem	199
87. Kmetova molitev	199		

Gradnik Alojzij iz Medane v Goriških Brdih, sodnik v Julijski Benečiji.

110. Preval	207	121. Pesem starega begunca	211
-----------------------	-----	--------------------------------------	-----

Gregorčič Simon, najbolj poljudni slovenski pesnik, r. 15. oktobra 1844. v Vrsnem pod Krnom, študiral v Gorici, bil kaplan v Kobaridu in Rifenbergu, nato vikar v Gradišču v Vipavski dolini, kjer je živel dolgo tudi kot upokojenec, nazadnje v Gorici, kjer je umrl 24. novembra 1906.

45. Nevesta	58	136. Izgubljeni raj	216
46. Jefejeva prisega	60	139. Světa odkletev	217
65. V pepelnični noči	186	163. Oljki	237
114. Mojo srčno kri škropite	208	171. Školjka	244
116. Naš narodni dom	209	173. Vzori	245
129. Na bregu	213	175. Daritev	246
132. Spominčice	215	176. Sam	246

Jenko Simon, r. 27. oktobra 1835. na Podrečem pri Mavčičah na Sorškem polju, študiral v Novem mestu, Ljubljani, Celovcu (bogoslovje), na Dunaju, notarski koncipient v Kranju, odvetniški koncipient v Kamniku in Kranju, u. 18. oktobra 1869. v Kranju.

24. Knezov zet	39	112. Naše gore	207
74. Solnce. »Obraz«	195	115. Gori	208
88. Na polju. »Obraz«	199	117. Molitev	209
94. Izpremenjeno srce	201	118. Južnim bratom. »Obraz«	210
96. Mravlja in orel. »Obraz«	201	128. V brezupnosti	213
108. Na Sorškem polju	206	133. Vodilo. »Obraz«	215

Jerajeva Vida (Frančiška), r. Vovkova z Bleda (r. 1875.), so-proga kons. profesorja v Ljubljani.

93. Razpoloženja	200	113. Doma	208
----------------------------	-----	---------------------	-----

Kette Dragotin, eden izmed začetnikov slovenske moderne, r.19. januarja 1876. na Premu na Notranjskem, študiral v Ljubljani in Novem mestu, pri vojakihi v Trstu si je nakopal sušico, za katero je umrl v Ljubljani 26. maja 1899.

145. Na očetovem grobu str. 222.

Kovačič dr. Frančišek, prof. bogoslovja v Mariboru; glej štev. 14.

Križnik Gašpar, trgovec v Motniku; gl. št. 11.

Kühlar Štefan, umrl kot dijak v Bratonicih; gl. št. 4.

Levstik Fran, pesnik, pripovednik, kritik in jezikoslovec, rojen 28. septembra 1831. v Spod. Retjah pri Laščah, študiral v Ljubljani, nekaj časa bogoslovje v Olomucu, jezikoslovje na Dunaju, nato domači učitelj na Dolenjskem in Notranjskem, čitalniški uradnik v Trstu, časnikar, leksikograf v Ljubljani, pisatelj in urednik na Dunaju, nazadnje skriptor v ljubljanski licejski knjižnici. Umrl v Ljubljani 16. novembra 1887.

27. Ubežni kralj	42	135. Upanje	216
42. Roža	56	137. Potnikov dvom	216
59. Martin Krpan	150	141. Slepa neskrbnost	219
71. Pevski boginji	194	159. Ura	233
98. Popotnik	202	167. Reši nas zlega	241
105. Domotožje	205	172. Knjižna modrost	244
126. Otvi	213	183. Lesnike	249
134. Razni glasovi	215	189. Satirični epigrami	252

Lovrenčič dr. Jože iz Kreda pri Kobaridu, gimnazijski učitelj.

119. Begunci	str. 210.
------------------------	-----------

Majar Matija, nabiratelj narodnega blaga, narodni buditelj na Koroškem, snovavec vseslovanskega jezika, r. l. 1819. v Goričah pri Zilji, študiral v Celovcu, kaplan in župnik na Koroškem, najdalje v Gorjah pri Zilji, umrl v Pragi l. 1892. Gl. št. 2., 16., 72.

Majcen dr. Stanko iz Maribora, politični uradnik v Ljubljani.

120. Smrt v polju	str. 210.
-----------------------------	-----------

Medved Anton, pesnik in dramatik, r. 17. maja 1869. v Kamniku, študiral v Ljubljani, kaplan v raznih krajih ljubljanske škofije, nazadnje župnik na Turjaku, kjer je umrl 12. marca 1910.

26. Smrt nevesta	41	101. Z Adrije	203
29. Slavina	44	111. Vlahinji	207
37. Dobljena igra	51	130. Moja soba	214
50. Azma	66	138. Ded	216
51. Ponočni gost	68	148. Moj oče	223
68. Haranova želja	189	149. Hrepenenje po miru	223
70. Pevčev poklic	194	156. Materi	230
75. Miruj srce!	195	160. Pestunji	234
80. Mir s teboj!	197	180. Iz »Bršlana in bodičja«	248
84. Pomlad	198	186. Resje in bilje	250
91. Po vseh svetih	200		

Merhar dr. Alojzij (Silvin Sardenko) iz Ježice pri Ljubljani (r. 1875.), profesor verouka v Ljubljani.

73. V jutranji zarji	195	169. Molitev	242
--------------------------------	-----	------------------------	-----

Mickiewicz Adam, najslavnejši poljski pesnik, r. 24. decembra 1798. v Zaosju pri Novogródku na Litvi, študiral v Novogródku in na vse-

učilišču v Vilni, gimn. učitelj v Kovnu, nato pregnan v Rusijo (Moskva, Odesa, Petrograd), odkoder je šel v inozemstvo (1829). Ko je med tem v domovini buknil urpor (1830), se ni več vrnil v domovino; bival je največ na Francoskem, nekaj časa tudi v Italiji in Švici. Za časa krimske vojske je šel v Carigrad, kjer je umrl za kolero 26. novembra 1855.

195. Trzech Budrysów str. 269.

Milčinski Fran iz Loža (r. 1867.), višji sodni svetnik v Ljubljani.

15. Jurko je iskal strahu str. 19.

Mole dr. Vojeslav iz Novega mesta, vseučilišni docent v Ljubljani.

49. V oglejskem muzeju . . . 64 154. Noč 228

Murn Josip, r. 4. marca 1879. v Ljubljani, študiral v Ljubljani in na Dunaju, umrl kot dijak 18. junija 1901. za sušico v Ljubljani.

35. Vrnitev 49 82. Grlici 197

39. Blearney stone 54 85. Pomladanska romanca . . 198

79. Ko dobrane se mrače . . 196 124. Kmetska pesem . . . 212

Narodne pesmi, pripovedke itd.

1. Kralj Matjaž, koroški 12. Najdenik 16

vojvoda 1 13. Sojenice 17

2. Kralj Matjaž in kmet . . . 2 14. Ptica, lisica in pes . . . 18

3. Krimski mož 3 16. Kresnice 24

4. Kmet, ki je zemljo podaral 6 17. Kralj Matjaž in Alenčica . 25

6. Sveti Štefan 9 18. Alenčica, sestra Gregčeva 27

7. Smrt bogatinova, smrt beračeva 10 19. Mlada Breda 28

8. Sv. Petar in njegova majka . 11 20. Lepa Vida 32

11. O dvanajstih bratih in sestrah 13 21. Neposlušne stvari . . . 33

72. Le čakaj, solnce! . . . 194

193. Smrt kraljevića Marka . 255

Opeka dr. Mihael z Vrhnike (r. 1871.), stolni kanonik v Ljubljani.

10. Trepetlika 12 153. Na tuji zemlji 228

Pagliaruzzi Josip, r. 1858. v Kobaridu, študiral v Gorici in na Dunaju, odvetniški koncipient v Gorici, umrl l. 1885. v Kobaridu.

47. Smrt carja Samuela str. 61.

Prešeren dr. Francè, največji slovenski pesnik, r. 3. decembra 1800 v Vrbi pri Breznici na Gorenjskem, študiral v Ljubljani in na Dunaju, odvetniški koncipient, finančni praktikant in zopet odvetniški koncipient v Ljubljani (Čbelica 1830.—1839., 1848., Krst pri Savici 1836.), od l. 1846. odvetnik v Kranju (Poezije l. 1847.), kjer je umrl 8. februarja 1849. Gl. št. 18, 20.

22. Bürgerjeva Lenora (prevod) 34 23. Povodni mož 37

36. Turjaška Rozamunda . . . 50

41. Neiztrohnjeno srce	55	162. Zdravljica	236
140. Sonetje nesreče	218	177. Kaša	247
155. V spomin Andreja Smo- leta	229	178. Nagrobni napis metel- čici	247
158. Slovo od mladosti	232	188. Zabavljivi napisi	251

Puškin Aleksander Sergějevič, največji ruski pesnik, r. 7. januarja 1799, v Moskvi, študiral v Carskem selu pri Petrogradu, uradnik v uradu za vnanje zadeve, pregan kot politično osumljen v južno Rusijo, nato na svoje posestvo Mihajlovskoje, nazadnje zopet uradnik v Moskvi in Petrogradu, umrl 10. februarja 1837. radi rane, ki jo je dobil v dvoboju.

196. Утопленикъ	270
---------------------------	-----

Ravnikar Matej-Poženčan, nabiratelj narodnih pesmi, rojem 1802. v Poženku pri Cerkljah na Gorenjskem, u. kot župnik v Predosljah pri Kranju l. 1864. Gl. št. 17, 18.

Sardenko Silvín, gl. Merhar dr. Alojzij.

Smole Andrej, nabiratelj narodnih pesmi, r. l. 1780. v Ljubljani, trgovec in veleposestnik, u. l. 1840. v Ljubljani. Gl. št. 20.

Stritar Josip, kritik, pesnik in pripovednik, r. 6. marca 1836. v Podsmreki pri Laščah na Dolenjskem, študiral v Ljubljani in na Dunaju, domači učitelj in urednik (»Zvon«) na Dunaju, od l. 1873. gimn. profesor prav tam, živi od l. 1901. upokojen največ v Aspangu na Nižjem Avstrijskem.

63. Ajzopove basni	185	147. Žalost	223
69. Sreča, Poezija in Preše- ren	190	151. Na Jenkovem grobu	224
83. Hrepenenje po pomladi	198	152. Iz »Dunajskih elegij«	225
90. Listopad	200	161. Nazaj!	234
100. Ob Renu	203	179. Iz »Dunajskih sonetov«	247
109. Zopet v Ljubljani	206	185. Drobiž	250
142. Pozdrav domovini	219	191. Uganki	253

Šašelj Ivan iz Mokronoga (r. 1859.), župnik v Adlešičih v Beli Krajini, nabiratelj narodnega blaga. Gl. št. 11.

Trdina Ivan, r. l. 1830. v Mengšu, študiral v Ljubljani in na Dunaju, gimn. profesor v Varaždinu in na Reki, od l. 1867. upokojen v Novem mestu, umrl l. 1905. v Novem mestu.

5. Cvetnik	str. 7.
----------------------	---------

Trstenjak Davorin, pisatelj in nabiratelj narodnega blaga, r. 1817. v Št. Jurju ob Ščavnici, u. kot župnik v Starem trgu pri Slovenjem gradu l. 1890. Gl. št. 1.

Valjavec Matija, r. l. 1831. na Srednji Beli pri Predvoru na Gorenjskem, študiral v Ljubljani in na Dunaju, gimn. profesor v Varaždinu in Zagrebu, pravi član jugoslov. akademije v Zagrebu, umrl upokojen l. 1897. v Zagrebu. Gl. št. 6., 12., 13.

9. Tri kaplje Jezusove	11	54. Volk in pes	73
52. Sanje. Odlomek	68		

Vesel Ivan, pesnik in prevajavec, r. l. 1840. v Mengšu, u. kot dekan v Trnovem pri Ilirski Bistrici l. 1900.

166. Vsi narodi naj slave Gospoda (psalm. XCIV.) . . str. 240.

Vilhar Miroslov, r. l. 1818. v Planini na Notrajskem, študiral v Št. Pavlu na Koroškem, na Dunaju in v Gradcu, veleposestnik na Kalcu pri Senožečah, u. l. 1871. na Kalcu.

62. Cena str. 184.

Vodnik Valentin, začetnik slovenskega pesništva, r. 3. februarja 1758. v Zgornji Šiški pri Ljubljani, študiral v Ljubljani, stopil v frančiškanski red, pozneje svetni duhovnik, kaplan v Sori, na Bledu in Ribnici, kurat v Gorjušah v Bohinju, gimn. profesor v Ljubljani, za časa francoske Ilirije (1809.—1813.) ravnatelj, po avstrijski upravi nasilno upokojen, se je živil s prevajanjem, u. 8. januarja 1819. v Ljubljani. Gl. št. 17.

61. Kos in brezen	184	190. Uganke	253
181. Napisi na mesece	248		

Voljč Jakob z Vrhlike (r. 1878.), študiral v Ljubljani, kjer je umrl kot bogoslovec l. 1900.

64. Dva čolna str. 253.

Vraz Stanko, glavni pesnik ilirskega pokreta, nabiratelj nar. pesmi, r. 3. junija 1810. v Cerovcu blizu Ljutomera, študiral v Mariboru in Gradcu, tajnik Matice Ilirske (današnje Matice Hrvatske) in urednik v Zagrebu, kjer je umrl 14. maja 1851. Gl. št. 21.

Zorec Anton, nabiratelj narodnih pesmi. Gl. št. 7.

Zupančič Anton iz Ljubljane (r. 1841.), profesor bogoslovja v Ljubljani, u. v Ljubljani l. 1915.

3. Krinski mož. Ižanska pripovedka str. 3.

Zakelj Anton (Rodoljub Ledinski), pesnik in nabiratelj narodnih pesmi, r. l. 1816. na Ledinah pri Žireh, u. kot kaplan pri Sv. Duhu pri Krškem l. 1868. Gl. št. 19.

Zupančič Oton, največji živeči pesnik slovenski, r. 23. jan. 1878. na Vinici v Beli krajini, študiral v Ljubljani in na Dunaju, mimogrede gimn. učitelj v Ljubljani, domači učitelj v tujini, mestni arhivar, zdaj

dramaturg Narodnega gledališča v Ljubljani. Gl. št. 56. (Dante Alighieri, Pekel).

28. Kralj Matjaž	43	122. Meni se hoče	211
32. Sveti trije kralji	47	123. Sebi	211
33. Mati in sin	48	125. Žebljarska	212
53. Zlato v Blatni vasi	73	127. Beli dan na okno trka	213
76. Zvečer	195	146. Jesen	222
78. Tiho prihaja mrak	196	150. Glosa	224
81. Nočna melodija	197	157. Manom Josipa Murna	230
92. Ledene rože	200	164. Na Bledu	238
95. Topoli ob Savi	201	165. Vseh živih dan	239
97. Jadra	201	168. Nočni psalem	242
103. Večer v pristanišču	204	170. Revija	243
104. Vzdihi	205	182. Epigram	249
106. Daljni grob	205	187. Geslo	251
107. V težkih dneh	206	192. Uganka	253

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000209684

